

ŠOLSKE
DROBTINICE

V PETINDVAJSETLETNI

SPOMIN SMRTI

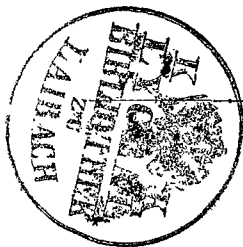
A. M. SLOMŠEK-A.

UČITELJEM, ODGOJITELJEM IN PRIJATELJEM ŠOLE

SPISAL

FRANC S. JAMŠEK,

NADUČITELJ IN BIVŠI C. K. OKRAJNI ŠOLSKI NADZORITELJ
V REICHENBURG-U.

V LJUBLJANI.

NATISNIL IN ZALOŽIL J. R. MILIC.

1887.

ANTON MARTIN ŠLOMŠEK.

K A Z A L O,

Stran

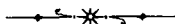
Uvod V

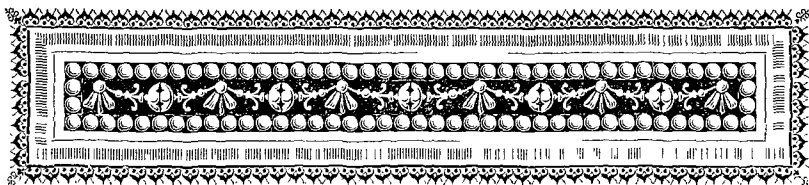
Anton Martin Slomšek:

Predgovor	3
I. Slomšek od svoje zibelci do svojega groba	5
II. Slomšek o domači odgoji otrok	26
III. Slomšek o šoli	38
IV. Slomšek o učiteljih	44
V. Slomšek kot praktični šolnik	49
VI. Slomšek o domoljubji in rodoljubji	80
VII. Slomšek o materinem jeziku	82
VIII. Slomšek o petji	91
Na konci	97
Učitelj začetnik	99
Za koliko podpira šolska ustrahovalnost ali disciplina podučevanje neposredno?	109
Avancement ljudskih učiteljev	116
Pospešujmo branje dobrih bukev med Slovenci	123
Učitelji slovenski, zjedinito se tesneje	130

Iz šole za šolo.

A. Naloge v izobražbo prostih stavkov	139
B. Slovenski pravopis	171

Uvod.

Dne 24. septembra t. l. preteklo bo 25 let, kar je umrl presлавni knez in škof Anton Martin Slomšek. Da se bo njegov spomin po celej Sloveniji vredno obhajal, umevno je pri toli prebujenem in hvaležnem národu, kakor so Slovenci, samo ob sebi; da se bo pa tudi od strani slovenskega učiteljstva vse storilo prvaka slovenskih pedagogov dostojno proslavljati, tega sem naprej prepričan. — V ta namen izdane so tudi te „Šolske Drobtnice“, in sicer učiteljem in odgojiteljem, oziroma učiteljicam in odgojiteljicam, pa tudi vsem prijateljem in prijateljicam šole.

Ko skromno knjižico odpreš, zazre Ti, dragi čitatelj, mila čitateljica, v oči prijazno-resna podoba

imenovanega knezo-vladike, kterej sledi životopis njegov, nadalje pa kratek opis njegovega delovanja kot pedagog, domo- in rodoljub slovenski. Temu sledi nekaj strokovnjaških, več ali manj času primernih sestavkov, konečno pa A) 43 nalog v izobražbo prostih stavkov, B) nad 60 pravopisnih vaj z dotičnimi vodili, pravili in nalogami.

O nalogah A) izrazilo se je že več sotrudnikov jako priznalno; jeden najodličnejših Ljubljanskih šolnikov pa mi je pisal med drugim sledeče: „Odkar prijavlja „Tovariš“ Vaše slovnične vaje pod naslovom „Iz šole za šolo“ se vže vedno pripravljam pisati Vam ter povedati, kako me veseli skrbno nabrana tvarina, ki je izredno praktična in instruktivna. Tako bi morale biti naše slovnice, slovenske in nemške, osnovane, da bi pripravljale ob jednem pot v spisje : . Jasno misliti, govoriti in pisati, to je največja naloga ljudske šole, a tudi najtežavnejša; in če se spominjamo naših učnih sredstev za ta eminentno važen predmet To — in da slovnica postane pri učencih kri in meso le na podlagi obilih praktičnih vaj tikajočih se obliko- in stavkoslovja — to gotovo Vas je napotilo, zbirati slovniškega gradiva, katero nam podajate v dolgi

vrsti po „Učit. Tovarišu“. Res vsega priznanja vredna je Vaša marljivost in goreča želja, kolegom svojim pomagati pri težavnem poslu. Bojim se pa, da bode ostalo Vaše delo samo v „Tovarišu“, mesto da bi bila učitelju priročna knjiga „sine qua non“. I. t. d.

Nadjam se tedaj, da bodo te drobtinice moje, po želji nekterih navdušenih mož sedaj v jednej posodi, marsikteremu, zlasti začetnemu sotrudniku, mlajšej sotrudnici, kolikor toliko „dobro došle“; saj so od praktičnega, že 30. leto delujočega šolnika spisane — iz najboljšega namena.

Kjer bi pa ta knjižica vzlic naglašanemu namenu vendar ne našla naklonjenosti, naj se pa malo skoz prste poluka, — in naj bodo te drobtinice dobre, dokler nam zmožnejši in spretnejši strokovnjaki tečnejših kosov ne ponúdiijo. Ako bomo le na boljše in najboljše čakali, tudi dobrega ne bomo pričakali, kajti: „Boljše je čestokrat dobremu na poti“.

Z ozirom na rečeno, nadejati se mi je dobrohotne kritike; in ko bi v tej tudi ktera huda padla na mene, — vedel jo bodem mirno shraniti ter se pri priliki okoristiti s takim prijateljskim svétom, ako bo le drugače kritika stvarna in nepristranska.

VIII

Océna, v ktorej se po neprijateljsko dlaka cepi, koristi malo ali pa nič, čestokrat še škoduje: „Slovenščina zlatá, častí Slovencem (takó) ne obeta“.

Ako sem s tem neznatnim delcem jasno naznačen namen vsaj deloma dosegel, me bo veselilo.

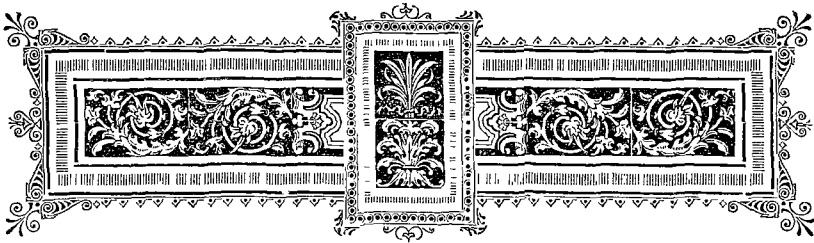
Reichenburg ob Savi, v januarji 1887.

Jamšek.

ANTON MARTIN SLOMŠEK,

pedagog, domo- in rodoljub slovenski.

Predgovor.

Bil sem srečo neumrljivega labodskega knjezo-
vladiko, prerano umrlega Antona Martina Novak-
Slomška že l. 1847. osebno spoznati, ko me je
v Celji*) kot ne prav 7letnega dečka birmal.
Pozneje sem ga videl in poslušal v prijaznih Pet-
rovčah, na tihi Ponikvi, ko je njemu toliko pri-
ljubljeno podružnico sv. Ožvalda konsekriral, in opazoval
sem ga s pridom iz njegovih knjig, zlasti „Drobtinic“, katerih
se je v onem času, ko sem jaz domačo dvorazrednico obisko-
val, mnogo kot darila med odlične šolarje porazdelilo. Slom-
škovih knjig v hiši mojih roditeljev ni manjkalo, pa jih
tudi menda nobena hiša v Savinski dolini lahko pogrešala
ni, kajti njegovi premični životopisi, povesti in basni šle
so tistikrat od ust do ust; vse — mlado in staro — jih
je hotelo brati. Po večjem njegove bile so tudi pesmi,
ki jih je mladina prepevala. — Slomškov duh prešinil je
takrat s čudovito močjo vse Slovence, zlasti štajerske, in
sledil njegovega delovanja, oziroma vladikovanja so oči-
vidno duševno prerodenje sicer ne malo nadarjenih, a žali-
bože zanemarjenih Slovencev.

*) Ob Savini je le slišati: „V Celji sem bil, v Celji sem kupil, ne
v Celju“

Vsak učitelj slovenske mladine ima vzrokov dovolj po možnosti seznaniti se s prezanimivimi proizvodi njegovimi, zato sem iskal Slomškovih knjig, zlasti potem, ko sem prečital po slavno-znanem kanoniku dovršno spisano knjigo „Anton Martin Slomšek, Fürst-Bischof von Lavant, dargestellt in seinem Leben und Wirken von Franz Kosar, fürstbischöflichen Consistorialrath und Spiritual im Priester-Seminar zu Marburg 1863“, kar me je zanj toliko navdušilo, da sem v odboru v določitev dnevnega reda učiteljski konferenci za okraje B. K. S. I. 1882. predlagal med drugimi točkami tudisledéčo: „Knjezo-vladika Anton Martin Slomšek kot pedagog, domo- in rodoljub“ sprejeti, pa ostal sem v manjšini. A v zmislu velikega našega pesnika: „Dolžan ni samo, kar vелеva mu stan, kar more, to mož je storiti dolžan“, — odločil sem se vsekako — opisati aposteljna Slovencev po onem načrtu, ter skromni spis priobčiti v našem „Popotniku“, kateri spis nahaja se ovde v pregledanem ponatisu.

Da ni dovršen, znam predobro. Na straneh, kjer znabiti kot mnogo boljši poznavatelj Slomškovih vzvišenih misli težko pogrešaš tega in onega izreka, oziroma sestavka njegovega, — ali kjer se utegnejo nahajati celó pomanjkljivosti, spodtike, ne šteje mi tega preveč v greh, vzemi velikoveč mojo dobro voljo za čin, katerega je nesebična navdušenost spočela. Namen tega spisa je le: **opozoriti** učitelje po Slovenskem na (Slomškov) najbogatejši pomanjšek slovenske literature, **navdušiti** jih za prvaka slovenskih pedagogov, **pokazati** jim preiskrenega domo- in rodoljuba ter jim srca **ogrevati** k hvaležnosti do preroditelja našega, do aposteljna Slovencev.

I. Slomšek od svoje zibe do svojega groba.

„Dela Slomškova bodo se prav ocenjevala še le po njegovej smrti“.

Tako se je izustil jeden bivših ministrov naših dalno pred smrtjo neumrljivega kujezo-vladike. Pred sodnim stolom svoje dobe on sicer ni našel pravice, pa pred sodnim stolom zgodovine našel jo je že baš v kratkem preteklih 25. letih, v polnej meri pa je še le bo deležen v bodočnosti.

Anton Slomšek je bil rojen v župniji Ponikva (železnična postaja med Poljčanami in Šent-Jurjem), občine Slom, dné 26. novembra 1800. Stariši njegovi bili so bolj imoviti kmetovalci, kajti posedli so čez 100 oralov veliko kmetijo. Ko je prišel Tone v leta za šolo, katere pa takrat na Ponikvi še bilo ni, nanese slučajnost, da pride na prestaro župnijo za podučevanje mladine prevneti kaplan Pražnikar, rodom Kranjec. Le-tá osnoval je v svojej kaplaniji, nekem stolpu, trdnjavici podobnega cerkvenega obzidja, zasebno šolo. Med v prvič upisanimi 15 šolarji bil je tudi naš Anton Slomšek. Ker je število šolarjev naraščalo, preseli se čez 3 leta učitelj-kaplan sè svojimi učenci v mežnarijo in potem v farovž. Slomšek je bil zmirom prvi in tudi pri razdelitvi prvih daril, v sredi vasi pod nekim košatim orehom, v pričo okrožnega glavarja Celjskega, pl. Ziernfeld-a in druge gospode, dobil je Slomšek prvi premij. Bil je že takrat resnobnega vedenja, takó, da je pripovedoval nek kmetovalec, bivši součenec njegov: „Že takrat smo imeli nekak strah pred njim, in če je bil z nami, šli smo vsi lepo mirno domov; najraje pa je hodil sam. Včasih spremil sem ga do doma, in dobil sem od njegove matere male južine. Tudi na paši, na griču sv. Ožvalda, kjer je pasel živino svojega očeta, obiskal sem ga čestokrat. Tam je marsikaterikrat

iz stopnic v stolp pridigoval, mi drugi pastirji pa smo ga poslušali“.

Če tudi je kake pol ure od njegovega doma do farne cerkve, vendar je stregel vsaki dan kot ministrant v njej; potem je šel v kaplanijo, oziroma v šolo. Najbolj pa je vpljivala na njegovo religiozno-nravstveno odgojo v tem času njegova pobožna mati, katero je z vso otroško rahločutnostjo ljubil. O tem priča najbolj jedno njegovih lastnoročnih pisem o prepotovanji Koroške, Kranjske, Hrvaške in Štajerske l. 1837. Dospevši preko Ptuja v svojo domovino in domačijo pisal je iz Ponikve stolnemu proštu sledeče:

„Popoldné sem šel na sprehod proti Slomu, moji rojstni hiši, katera je $\frac{1}{2}$ ure od stare Šmarijske ceste. Pot me je peljala k podružnici sv. Ožvalda. Ta prijazna cerkvice, kakor se pripoveduje, po mojem pradedu Štefanu Slomšku pozidana, zbudila mi je marsikateri sladki spomin. Ko sem zagledal Slom v znožji griča, nisem mogel zadrževati solz. Kako prijetne dneve imel sem tu v zibeli svojega življenja, na strani moje ljubljene matere, mojega v življenji previdnega očeta! — Ni jih več v dolu; — le tuji ljudje te srečujejo ter ti govorijo s plašnim pogledom, da si tukaj tujec. — Slom, pred 150 l. občina s peterimi posestniki, med temi glavni posestnik neki duhovnik, združil je premožni kmet Štefan Novák, po domače Slomšek v kmetijski dvor (dvorec). — Rodbinsko ime je zastarelo in domače ime Slomšek bilo jim je priimek od l. 1700. sem. Na večer sem storil isto mi dobro znano pot, katero sem tolikokrat kot deček prehodil; ali kako zelo se je vse spremenilo; celó drevesa niso več tista“ itd.

Po dovršenej domačej šoli namenil ga je njegov oče Marka, kot najstarejšega svojih sinov, za svojega naslednika, a drugega mnenja bila je mati njegova, katera ga je višjemu stanu odmenila, in tako je nastal nekak boj med roditeljema, kateremu je Pražnikar konec storil, rekši: „Vaš Tone bo še nekdej velik gospod“ — in oče je dovolil v daljno šolanje. Tako se je 13letni Tone o Velikej

noči l. 1814. od domačih poslovil ter vstopil v 3. razred normalke, v jeseni istega leta pa v gimnazij v Celji. Učil se je marljivo in vspešno. In ko je težkoče nemščine premagal, bil je skozi med prvimi, v 6. razredu pa celó prvi.

Profesor Zupančič (roj. v Ljubljani l. 1788., umrl l. 1833.), katerega se je rajni čestokrat hvaležno spominjal, vcepil mu je prvo ljubezen do materinščine, kajti že takrat je ta jasno misleči ter pravicoljubni mož dobro spoznal, da bi bila za izobraženca sramota, ako ne bi bil svojemu materinemu jeziku bolje kos, kakor kak priprost kmetovalec, ki ne zna ne brati niti pisati. Zato je svoje dijake napeljeval domače naloge tja pa tja tudi v slovenščini izdelovati ter se tudi sè slovnico seznaniti. Nobeden ni svojega pametnega učitelja raje ubogal, nego naš Slomšek, katerega je za materini jezik vnemalo naravno, nepokvarjeno čuvstvo.

Jeden posebno gladki slovenski spis njegov prečital je profesor v javni šoli ter Slomška zato jako pohvalil. In ko je Slomšek svojega ljubljenelega učitelja nekdam z neko pesmijo iznenadil, opomni Zupančič: „Meni se dozdeva, Vi ste nadarjeni sè zmožnostmi še kaj večjega v svojem materinem jeziku izpeljati. Zato Vam svetujem poprijeti se njega s posebno marljivostjo“.

To je bilo zadosti vrlemu mladeniču podnetiti ogenj navdušenja za svoj materini jezik tako, da ga pozneje tudi najhujša burja od strani njegovih sovražnikov ni mogla zadušiti. Od tega časa sem gojil je Anton Slomšek slovenščino z vso marljivostjo ter se vedno bolj seznanjal z domačo književnostjo, v čemur ga je imenovani profesor radovoljno podpiral s potrebnimi pripomočki.

Dokler je njegova blaga mati živela, katere se je vsikdar z otroško rahločutnostjo spominjal in v zaupljivem razgovoru tolikokrat ganjen njenih pobožnih povesti in milih pesmic omenjal, čutil se je kot dijak prav srečnega. Pa dné 2. januarja 1816. l. pokosila mu je bleda smrt še le 36letno mater, predenj je on zvedel, da je zbolela. Zdaj — na pragu skoraj občne lakote — začeli so se za njega hudi časi, kajti vdovec, oče peterih ne-

preskrbljenih otrok, ni bil za njega daljno šolanje; osamljen, hotel ga je imeti v pomoč doma na svojem širnem Slomu, same okolnosti, ki so obema silile solze v oči. Pa onemogla mati ni pozabila svojega nadepolnega sina ljubljenca. Še v smrtnih težavah prosila je imenovanega Praznikarja, naj jej obljubi, da jo bo namestoval pri njenem Tonetu, da bo mogla mirno umreti, kar ji je globoko ganjen obljubil, pa je tudi „mož beseda“ ostal. Vdovec oče je bil po odnošajih prisiljen v drugič oženiti se; pa Tone se je bil kmalu prepričal, da mačeha ni prava mati; pičle podpore od doma prihajale so vedno redkeje, zato se je naslanjal le bolj na imenovanega blagega duhovnika, katerega je imenoval do konca svojih dni svojega največjega dobrotnika. Ko je pozneje pri nekej priliki spodbujal zbrane duhovnike, naj podpirajo uboge dijake, opomnil je: „Brez pripomoči takega blagega duhovnika bi tudi jaz ne bil nikdar do študiranja prišel, in ne bil bi nikdar svoj smoter dosegel“.

Na pol sirota, želel je najbolj, srečno izšolati se; zato so se mu knjige in samota še bolj priljubile, — v Bogu pa je iskal tolažbe. Tudi v počitnicah bila mu je samota najslajše vedrilo in krepčilo. Najraje sprehajal se je ob znanem hribčku sv. Ožvalda, dokler jo ni zavil do mežnarja po ključ od cerkvice, v kateri je svojo molitvico opravil, z lece pa se vadi v pridigovanji. Še kot vladika imenoval je to cerkvico „središče svojih mladostnih spominov“, — in doživel je prereditko veselje, da jo je — vso prenovljeno — leta 1857. blagoslovil ter na onem griču kot knjezo-vladika božjo besedo oznanjeval, na katerem je kot pastirček in dijak pridigovati poskušal.

Ker je štel takrat Celjski gimnazij le 6 razredov — 6. razred začel se je v jeseni leta 1819. — 7. razred v oktobru 1849. l. — in 8. razred pa dné 15. sept. 1851. l. — odločil se je šolanje v Ljubljani nadaljevati. Ko pa izvé, da je v Senji mogoče 7. in 8. razred v enem letu dovršiti, poda se od tod v ono primorsko mesto, od koder se vrne z odličnim spričevalom. A kako ga zaboli, ko dobi kot prositelj za sprejem v Celovško duhovšnico odlok, da tukaj nima Senjsko spričevalo polne veljave, in da bo

treba, najbolj zarad naravoslovja, 8. šolo tukaj absolvirati. — V Celovci se je v slovenščini uril s toliko večjim vspehom, ker se je v Senji z ilirščino seznanil.

L. 1821., v katerem mu je še oče umrl, vstopil je, svojemu lanskemu sklepu zvest, v duhovščino v Celovci. Tam je v slovenščini kmalu prekosil vse bogoslovce tako, da je bil po ravnateljstvu naprošen jim slovnico slovensko prednašati, kar je tudi z velikim veseljem storil ter to šolo z navduševalnim nagovorom otvoril. Ob jednom bil je tudi knjižničar in tu v knjižnici prebiral je prav pridno, izcrpoval je ter nabiral gradiva za prelaganje na slovensko za svoje slovenske gojence. Take, po njem izvršene naloge, so se v slovenskih urah tudi prednašale. — Po prestatih študijah v semenišči zahvalil se mu je ravnatelj še posebno za trud. Njegovi sobogoslovci pa, svedoki njegove nenavadne marljivosti, so si že takrat na uho šepetali, da zna glavo tega vrlega mladenča kedaj škofova mitra kinčiti.

Dovršivši tretji tečaj bil je na dan male Gospojnice l. 1824. v mašnika posvečen; pa svojo prvo mašo ni bral na Ponikvi, ampak v Ulimji, kjer je bil njegov dolgoletni dobrotnik zdaj za župnika, češ, ta mi je na noge pomagal, njemu gre tedaj čast in veselje tega dneva.

In ko je Anton Slomšek tudi 4. tečaj dovršil, prišel je v jeseni l. 1825. za podžupnika na Bizeljsko, leta 1827. pa v istej lastnosti k Novi Cerkvi pri Celji. Že takrat živel je strogo, bolj za sebe. Delaven kakor mravlja bil je pravi uzor gorečega dušnega pastirja. A motil bi se, kdor bi mislil, da je bil Slomšek čemerren, neprijuden, ali pa mrtev za kako veselico. To ne; marveč prav ljuba mu je bila družbena zabava. Samo za veliko, naperjeno tovaršijo mu ni bilo, najmanj pa za tako, v kateri ceremonije in moda odkrito prisrčnost dušite. V malem krogu dobrih prijateljev pa je bil vsikdar rad; ž njimi se je šalil, tudi prijazno zabavljal je, celó nedolžne družbene pesmice je sè svojim zvonečim glasom spremljal. Poetično nadarjen zložil je sam mnogo takih pesmic, katere so se takoj med Slovenci udomačile in so dandanešnji

pravo narodno blago. — „Vinograd obdel'vati“ — „Pre-ljubo veselje“ — „Glejte, že solnce zahaja“ — itd. so zlata vredne pesmi njegove. — Iz vseh njegovih pesem veje ljubezen do svojega zanemarjenega naroda in njega lepe zemlje, zlasti očetovska ljubezen do sploh nenavadno nadarjene slovenske mladine, nade naše. Pa tudi pesmi v višjem pomenu zlagati mu ni delalo nobene težkoče. Kako lepo je poslovenil Schiller-jev „Zvon“, — in, ali niste mojsterski pesmi „Slovo od Zolpeških planin“, — „Huda ura“ — itd. Kot govornik pa je bil nedosegljiv, in ljudstvo je djalo: „Da tako govorijo, kakor da bi rože sadili“, — zdelo se je namreč njegovim poslušalcem, kakor da jih vodi po pisanem logu med drevjem in cveticami. Rabil je kratke, jedrnate in razločne stavke, ter rad vpletal primerne, včasih celo pikre izreke in pregovore, kakoršnih je imel vedno v obilici na razpolaganje.

L. 1829. postal je špiritual v Celovški duhovščini. Tam je, kot izborni detoljub teologe spodbujal in navduševal, naj se, nastopivši službe, poprimejo podučevanja mladine; vadil jih je v koralnem in cerkvenem petji, in da bi se to toliko temeljiteje zgodilo, uril se je še sam v igranji na glasoviru in v „generalbasu“. Preveliko truda porabil je pri bogoslovcih za slovenščino, kajti vedel je, da mora, zlasti govornik, imeti oni jezik v polnej oblasti, v katerem mu je prednašati, osobito pa se sme zahtevati od duhovnika, da božjo besedo v vrednej posodi in prazničnej obleki, tedaj v dostojnej, blagoglasnej obliki svojemu vernemu ljudstvu podaje. To je bil jedini povod Slomšku poganjati se z vso odločnostjo za slovenščino, a njemu so njegovi sovražniki — kdo pa je brez njih?! — druge namene podtikali, ter ga kot sumljivo osebo s „zapunimi možmi policijsko nadzorovali“. Pa mož Slomšek, kateremu ni njegova čista vest niti trohice očitati imela, hodil je svojo ravno pot naprej, in ni trajalo dolgo, ko si on poleg ponižanja gnjusnih ovaduhov celo zaupanje svoje vlade na častni način pridobi, česar bomo kmalu prepričani. Ko je na novo oživel ono slovensko šolo pri teologih, odloči se spisati v ta namen slovensko slovnico,

katera se nahaja v rokopisu med njegovo literarno zapuščino. Na tem závodu je dalje spisal: „Krščansko devišstvo“, „Življenja srečen pot za mladenčce“ in „Vaje cerkvene zgovornosti“ (v „Drobtinica“ leta 1862). Pa tudi pedagogike in praktične metodike poprijel se je tukaj ter bodoče katekete ob jednom za šolnike pripravljaj, med tem pa gradivo za njegovi pozneje izdani knjigi „Blaže in Nežica“ 1842 in „Ahacelnove pesmi“ 1832 — prirejal. Prvi sad njegovega truda na šolskem polji so bile tako zvane nedeljske slovenske šole (za preoddaljene kmetske otroke), v katerih se je podučevalo več ali manj v branji, pisanji, računaji in petji, in o katerih se po strokovnjakih trdi, da so v 10. letih za občno, tedaj národno izobraženje ljudstva več storile, nego ultra-nemške šole v 50 letih, zakaj? — zato, ker so bile na narodnej podlagi osnovane, posluživše se izključljivo le materinščine, tega najizdatnejšega, ker naravnega sredstva.*)

O zavidanja vredni duhovniki, ki ste imeli srečo in čast imenovati modrega rodoljuba svojim špiritualom! — Pa ravno tako omilovanja vredni pripravniki, oziroma šolniki po Slovenskem, kateri še vedno zamañ pričakujemo svojega Slomška, da bi radikalno prestrojil naša sedanja učiteljišča v zmyslu zdrave pedagogike, na podlagi neovrgljivega, vsem svobodnim in omikanim narodom svetega načela: Ljudska šola ima biti povsod in vsikdar podlaga narodnej omiki, tedaj izobraževališče národa na narodnej podlagi. Take šole za národ, recimo národne šole, imajo Nemci, Italjani, Francozje itd. Tudi mi, po omiki hrepeneči Slovenci jih hočemo, jih moremo, jih moramo doseči; naša ustava (konštitucija), še bolj pa naš vladar, potomec zarad pravičnosti posebno slovečega

*) Upokojeni nadučitelj Bizeljski, osemdesetletni častiti starček g. Luka Repotočnik, povedal mi je dne 14. novembra 1886, da je Slomšek kot podžupnik na Bizeljskem slovensko šolo sam imel vsako nedeljo in praznik popoldne od 1.—2. ure, kakoršne šole poprej tam bilo ni. Nahajajo se še baje v župniji ljudje, ki so imeli Slomška za svojega nedeljskega učitelja. Znabiti se mi posreči izvedeti še kaj več o tem.

Habsburžana, stanam pórok zato; a „brez boja ni zmage“. „Sè združenimi močmi“ se mnogokaj pridobi; pravica še tudi dandanes zmaguje in bo tudi v tem prej ali slej — zmagala, posebno tedaj, ako se vsak na svojem mestu, v svojem delokrogu, možato trudi občeuzornega Slovenca Slomška tudi v vztrajnosti in delavnosti kolikor toliko posnemati.

Redka vztrajnost in delavnost svedoči o res trdnej volji Slomška in o jeklenej značajnosti njegovej. — Njegovo nadaljno plodovito delovanje je naravna posledica onih lastnosti, modro spojenih s taktom in doslednostjo.

Na prigovarjanje — ustanovil je sedaj slovenski učni tečaj za vnanje slušatelje, katerega so pohojevali večinoma pravniki, pa tudi višji uradniki, kajti vlada ga je pooblastila izdajati državno-veljavna spričevala o znanji slovenskega jezika! Da mu je poleg tolikega posla še preostajalo časa spisati Marijne pridige (glej „Drobtinice“ 1847. l.) in veliko delo „Evangeljska hrana“ v treh zvezkih, delo, katero zlasti pridigarji prehvaliti ne morejo, čuditi se je istinito.

Dobro vedoč, da se človek nikoli ne izuči, in da „več oči več vidi“, porabljal je svoje počitnice v obiskovanje raznih krajev, závodov in oseb, pa je tudi o svojem potovanji — večinoma peš — vestno poročal stolnemu proštu Fridrich-u, kar se jako lepo bere v Kosarjevej knjigi na str. 22.—38., kjer končuje: „Nič popolnega ni pod solncem!“

Ko je éelih 9 let kot špiritual tako vspešno deloval, poda se v jeseni l. 1838. za nadžupnika, dekana in okrajnega šolskega nadzoritelja v Vozenico za Dravoj. Tam je spisal knjigo za duhovnike „Mnemosynon slavicum, suis quondam auditoribus et amicis charissimis“ 1840. l. ter dovršil započeto knjigo „Blaže in Nežica“ 1842. (delo izšlo v 4000 iztisih), katera je bliskoma zaslovela tudi prek deželnih mej; celó iz daljne Moskve naročilo se je naenkrat 80 iztisov te izvirne šolsko-strokovnjaške knjige.

„Red je duša opravil“, Slomšek pa je bil vselej in povsod prava živa podoba redú. Zanimivo in nič manj podučljivo je o tem prebirati strani 46., 47. in 48. omenjene Kosarjave knjige. — Svojim duhovnikom pa priporoča ta-le trojni red: 1. Dnevni red, katerega si vsakdo sam predpiše; 2. službeni red, katerega mu njegov poklic predpisuje; 3. hišni red, katerega zahteva od njega pristojnost. V vsem tem pa jim je bil Slomšek vedno jasno ogledalo.

V maju l. 1844. postal je Slomšek ob enem tudi veliki šolski nadzoritelj (začasno za dr. Šimnom Ledinegom) in vsako sredo bil je pri dotičnej seji v 5 ur oddaljenem Šent-Andreju, dokler ni postal v avgustu istega leta kanonik in stalni veliki šolski nadzoritelj cele vladikovine, kar je bil do l. 1846.

O njegovem takratnem delovanji pričajo njegovadôbni ukazi, naredbe in odloki labodskega konzistorija nahajajoči se po šolskih arhivih, — potem molitvénika za otroke „Angelj molitve“ in „Sveto opravilo za šolarje“. Dalej je poskrbel za primernejše pesmice šolarjem in za cerkvena opravila; prve so prišle na svitlo v Celovci 1853. l. pod naslovom: „Šola vesela lepega petja za pridno šolsko mladino“, druge, blagoslovne, 1861. l.

Svojemu bolehnemu knjezo-vladiki Francu Kutnarju za ljubo prevzel je dné 25. aprila 1846. l. opatijo Celjsko, a že 30. dné imenovan je bil po kardinalu in nadškofu Salcburškem, knezu pl. Schwarzenberg, naslednikom umrlega F. Kutnarja, katerega pastirsko palico prevzel je dné 5. julija 1846. l., kakor je ljudstvo sè svojim duhovništvom vred že naprej pričakovalo. Zato velika radost in nada v zdramljenem narodu.

Vso dosedanje Slomškovo delovanje očivestno kaže, da je bila res njegova najgorkejša želja in največa skrb svoj nadarjeni, a zanemarjeni národíč do večje omike povzdigniti; pa ves njegov dosedanji trud mu še ne zadočuje; on le misli na še izdatnejše sredstvo, in plod tega premišljevanja njegovega je Celovška blagotvorna „družba sv. Mohora“. Le-tó oživeti pa je stalo poleg darovane

ustanovnine (500 goldinarjev) — mnogo in dolgega boja z gosposkami (od l. 1844.—1851.), dokler se v tem letu njegova vroča želja ne izpolni. Prvi predsednik tej družbi je bil c. kr. šolski svetovalec Rudmaš. Do tega časa pa so „Drobtinice“ njegove namestovale odslej po imenovanej družbi izdajane „Mohorske bukve“.

Prvi letnik svojih „Drobtinic“ l. 1846., poklonil je p. n. dušnim pastirjem, šolnikom, starišem, vzgojiteljem in prijateljem prave ljudstvene omike. „Namen tega letnika je vzajemno priobčenje takih spisov, ki so pripravni pospeševati religiozno-nravstveno omiko ljudstva sploh, ter vzgojo mladine posebej, ljudi časno osrečiti in večno izveličati, je vzgojiti v pobožne kristjane in dobre državljanec“ i. t. d. Čisti donesek „Drobtinic“ namenjen je bil v prid učiteljišču v Celji, od l. 1852. (?) družbi sv. Mohora in od l. 1859. pa semeniščni knjižnici v Mariboru. O „Drobtinica“ mi je samo omeniti, da se v njih nahaja mnogo zlatih narodnih drobtinic, drobtin in tečnih krhļev, ki ostanejo izdatna hrana ljudstvu za vse čase. — Kdor jih je prebiral, bo temu radovoljno pritrnil. Na dan ž njimi, kolikor jih je še!*) L. 1854. izdal je sè sodelovanjem izbranih duhovnikov „Djanje svetnikov“ v dveh velikih zvezkih, katero delo je po Slovenskem že jako udomačeno.

Arondacija labodske vladikovine in premeščenje knezo-vladiškega sedeža iz koroškega Šent-Andreja v štajerski Maribor l. 1859. je jeden največih domoljubnih činov velikega Slomška. Vrhu skrbi, dela in pa sitnosti na cente, katere mu je ona preselitev prizadjala, posegnil je ta slovenski Strossmayer globoko v svoj žep ter veledušno podaril 20.000 gld., da je omogočil teologično semenišče za svojo štajersko-slovensko vladikovino. Doslej namreč šolali so se labodski bogoslovci do 4. tečaja v Celovci skupaj z onimi iz krške škofije vred; le 4. tečaj imeli so v Šent-Andreju v bližini svojega vladike. — Dné 20. majnika 1857. l. prišlo je

*) V Kosarjevej knjigi na str. 59. in 60. navedeni so najizvrstnejši spisi Slomšček-ovi, katere je v svojih „Drobtinica“ od l. 1846.—1862. priobčeval.

že tako težko pričakovano potrjilo iz Rima. Dne 1. junija 1859. l. preide koroški del naše dijoceze pod oblast Celovškega škofa in dne 1. septembra istega leta priklopi se zato naši vladikovini deset slovenskih dekanij iz Graške dijoceze. Še-le Slomšku se je tedaj posrečilo, kar so njegovi spredniki zastoj poskušali, da so sedaj, z malo izjemo, vsi štajerski Slovenci pod enim škofom, kar ima mnogokaj za sebe.*) Da bi le koroški Slovenci zaradi tega nikoli ne postali pastriki svojega knjezo-vladike, oziroma svojih dušnih pastirjev!

Dne 4. sept. 1859. l. vršila se je v Mariboru ona preselitev jako slovesno v pričo kakih 100 duhovnikov. Kot višji pastir povzame Slomšek besedo ter se obrne med drugim do očetov rekoč: „Čujte ter podpirajte Vašega škofa v težkem boju proti širjajoči se brezverji in brez-nravnosti sedanjega nevarnega časa. — Posebno Vas pozdravljam, prosim in rotim, Ve krščanske matere; pomagajte mi z Vašimi ljubezni polnimi nauki, prošnjami in solzami pri Vaših domačih. Materi je izročeno najdražje, kar človek premore: omika in požlahtnjenje serca. — Vi krščanski učitelji in vzgojitelji, do Vas se obračam danes z resnobno prošnjo, na Vami počiva moje upanje. Mladine je prihodnjost, mladina pa je v naših izobraževalnih rokah. Nebeški Oče zaupal nam je najplemenitejše vinske trte iz vinograda svojega. Oh bodite očetje mladine kot učitelji — pa tudi njene matere kot vzgojitelji. In če tudi večkrat sejemo solzni, želi bomo radostno. Oni, ki mnoge k pravičnosti napeljujejo, svetili se bodo kakor zvezde na večno“.

Bogoslovci posedli so svoje seminišče v Mariboru dne 10. oktobra 1859. l. Pri tej priliki pridigoval je Slomšek ter med drugim rekel: „Skalovita tla, na koja hočemo zidati, je 1. trdna, neomahljiva vera. Nimamo se

*) Le beri Kosarjevo knjigo od stv. 74. do 81., da izveš, kaka krivica se je poprej prekdravskim Slovincem pod sekavskim škofom godila, kako malo so oni razumeli svoje nemške dušne pastirje, le-ti pa svoje slovenske ovčice! — in kaka jezikovna zmes — prava čežajna — je vsled tega tam na mejih dveh narodov nastati morala!

vojskovati samo proti mesu in krvi (svojemu hudobnemu nagnjenju), ampak tudi proti mogočnim močem brezvernega in nravstveno spridenega časa. 2. krščanska nranost, kajti vera brez dobrih del je mrtva“.

Akoprem je Slomška glavno vzgojevalno pravilo: pot ljubezni in milobe pri mladini hoditi — prevladalo, vendar je strah in red ter napredovanje (v semenišči) z vso resnobo in strogostjo nadziral. „Mi vsi smo nosili ter nosimo v sebi prepričanje, da je bilo njegovo srce z najnežnejšo očetovsko ljubeznijo za naš závod. Bog ga naj zato poplača na vse veke“.

(Kosar str. 134.)

Slomška smemo tudi častiti kot začetnika dijaških seminij „Maximilianum-a“ v Celji in „Victorinum-a“ v Mariboru, kateri ste zdaj tukaj združeni, kajti daroval je on v to svrhu 12.000 gld. Že l. 1853. razglasil je dotično povabilo rekoč: „Dobri duhovniki se ne rodijo — treba jih je vzrejati; v to pa ne zadostuje čas štirih let; marsikateri pride že prepozno v semenišče za bogoslovce“.*)

Od bogoslovskih izdelovanj, eno leto pred njim upepljanih, priobčeval je najboljša dela v svojih „Drobtincah“. — Ali bi znabiti ne služilo tudi v spodbujo, izbrane, najpripravnejše, povodom okrajnih učiteljskih konferenc izdelane slovenske in nemške elaborate učiteljev po c. kr. deželnem šolskem nadzoritelji v posebnem pedagogičnem letniku v smislu enakopravnosti priobčevati? — Ta moj predlog je bil pred leti po skupnej okr. konferenci v R. sicer jednoglasno sprejet, a na merodajnem mestu se do sedaj ni nanj ozir jemalo.

Zastran vsakoletnih pedagogičnih izdelovanj usojam si tukaj omeniti, da bi se z omejeno prisiljenostjo znabiti — vsaj kvalitativno — še boljši spisi dosegati dali. Obvezani za to naj bi bili le oni brez sposobnostne preskušnje, vsi drugi pa naj bi se samo povabili po

*) Ali bi ne bilo dobro tudi ustanovitev seminij za učitelje — skrčena ali razširjena — na dnevni red naših strokovnjaških listov postaviti, da bi zaslišali „pro“ in „contra“ naših strokovnjakov? Znabiti utegnem o tem kedaj sam spregovoriti. —

možnosti sodelovati. S ponosom smem reči, da je tudi med slovenskim ljudskim učiteljstvom razmerno ne majhno število marljivih, zavednih, neprisiljenih delovateljev na pedagoško-literarnem polju, kar nam svedočijo zlasti glasila njegova. „Sè šolanjem nismo študij do gnali — šele s potom h grobu jih bomo. — Umétniki in rokodelci so prisiljeni v svojej izobraženosti napredovati, kolikoveč mi. Drugače bomo v malih letih staremu orožju podobni, katero, po rji razjedeno, ne velja več za boj. Le utrujevalno delo duhá oživljuje moč njegovo. Železo, ki se ne rabi, zarjevi in stoječa voda se usmradi“ — rekel je Slomšek svojim dušnim pastirjem, katere gotovo dobro premišljene stavke tudi mi prav radi na sebe obračajmo; saj vemo, da „kdor ne napreduje, on zaostaja“. A beseda „moraš“ in žuganje „če ne“ — naj se rabi le tam, kjer je ostalo moralično prisiljenje brez zaželenega vspeha, kar se pa pri štajerskem učiteljstvu še ni poskusilo! — In ker se učitelji klasifikujejo, na kar se pri prošnjah za službe vendar ozirjeme, tedaj je moralična sila (nuja) toliko večja, zlasti za mlajše, višje in višje hrepeneče. Pri starejših in starih osobah pa dobrodejna obzirnost gotovo ne škoduje. Privoščimo pičle proste urice znabiti že slabookemu starčku po prestanem trudapolnem dnevnem delu v samovoljno porabo! Zlasti pa bi bila omenjena prenapredba zastran konferenčnih elaboratov v takih pokrajinah prav izdatna, kjer so učiteljske osebe po zaslugah, starosti in značaju njihovem, ne pa dotične šole, oziroma šolski kraji v plačne razrede (recimo vrste) razvrščeni.

Med sploh praktičnimi vprašanji, katera je stavil Slomšek svojim „pastoralnim konferencam“, nahajate se tudi naslednji dve: 1. „Kako bi se dalo odpomoči čutečemu pomanjkanju sposobnih šolnikov? Kaj bi lahko, in kaj naj store dušni pastirji, da se odgojé, osobito za šole po deželi, rabljive učiteljske osebe? 1853“. 2. „Odkod prihaja vkljub pomnoženju naših ljudskih šol, da se širi

brezvera, spridenost, zaničevanje vsake avtoritete in pa nagib k punktu med ljudstvom? Kako bi se dale, zlasti nedeljske šole bolje urediti? 1858“.

Njegovi vedno času primerni, jako previdni „pastirski listi“ v obeh jezikih (slovenskih do sleh dôb ljudstvo še poznalo ni) so bili in so še prav mikavno in podučljivo berilo, katero se je kmalu udomačilo ter v slovenskih časnikih ponatisnilo. V svojem „pastirskem listu“ l. 1848. nahajajo se pomenljive besede do duhovnikov: „Z eno unco dobrega vzgleda bomo več koristili, kakor z enim centom lepih besedi. — „S tajno močjo, katerej se ustavljati ne da, vpljiva izgled“ — so tudi njegove besede. V svojem „pastir. listu“ l. 1854. prigovarja duhovnikom povodom državnega posojila 350—500 milijonov goldinarjev, naj se po možnosti udeležé razpisanega posojila, naj pa tudi ljudstvo k temu nagovarjajo.

Dné 7. aprila 1860 konstituvalo se je v Mariboru na Slomškovo povabilo „katoliško društvo gospej djanstvene ljubezni do bližnjega“ (v podporo zamenarjenim otrokom in sramežljivim ubožcem). V ta namen našteje on 105 gld. kot ustanovnino in razun tega plačeval je letnino v znesku 200 gld.; za ustanovitev knjižnice temu zavodu daroval je poleg mnogih dragocenih knjig še 100 gld. in v svojej oporoki sporočil je imenovanemu blagodejnemu društvu gospej še 1000 gld. — Na predvečer sv. Vincenca de Paula l. 1862. pozdravi on isto društvo v posebnem nagovoru, podeli mu iz Rima baš prinešeni papežev blagoslov ter mu razodene željo Pija IX., da se ustanovi v Mariboru „religiozni vzgojevalni závod za žensko mladino“, kar se je res kmali po Slomškovej smrti uresničilo. Dotični závod v rokah „šolskih sester“ je tedaj tudi Slomškovo delo!

Marljivo dopisoval je tudi v časnike „Zgodnja Danica“ sè znamenjem „Miroljub“ in v „Theologische Zeitschrift“ in v „Zeit und Ewigkeit“ pod znancko „der Aufmerksamkeit“. — Da se dobri časniki razširijo, ukazal je v župnijah, kjer ni bilo drugače mogoče, po jeden iztis

„Zgodnje Danice“ v splošno porabo na njegove stroške naročiti.

Slomšek je zopet, ki je upeljal v svojej škofiji družbo (bratno) sv. Cirila in Metoda v odpravo „razkolništva“ med Slovani, ter pripomogel, da se je tema slovanskima apostelnoma na čast v preprijazni cerkvi sv. Jožefa v Celji stranski altar postavil.

Slomšku naročil je Praški nadškof knez Schwarzenberg pregledati kot convisitator vseh 15 benediktinskih samostanov v našem cesarstvu, kar je on, če tudi bolehen, l. 1856. in 1857. vestno opravil.

Zadnje leto svojega življenja počesčeval je tudi slovensko čitalnico Mariborsko sè svojimi duhovitimi govori. Trije nagovori njegovi shranjeni so v društvenem arhivu.

Dné 16. majnika istega leta (1862) odpotoval je v Rim k svečanost razglašenja 27 japonskih mučenicov za svetnike. Od sv. Očeta odlikovan prišel je dné 20. junija na tihoma domov, kakor je tudi ne kot vladika, nego le kot „mestni župnik“ potoval. — Kakor pred odhodom izdal je tudi po svojem povratku svoj slovenski pastirski list, katerih listov je bilo ljudstvo vsikdar zelo veselo.

Neizmerne zasluge pridobil si je konečno duševni velikan naš Slomšek s tem, da je za nove, v vsakem oziru boljše, ker prikladnejše šolske knjige od prejšnjih rado-voljno poskrbel. V njih je mnogo žlahtne rude zavite, katere ne more ne rja, ne časa zob razjesti. — Zarad prestrojenja ljudskih šol v labodski škofiji namreč dopisovala sta si Slomšek in tedanji učni minister grof Thun cela 4 leta. Le-tà ga je zagotovil v tej stvari ničesar ukreniti brez svéta bistroumnega, uglednega knezo-vladike, ta pa je tudi radostno svoje usluge obljubil, „ker ima to za svojo sveto dolžnost, k razcvitu prave ljudske omike po svojih močéh sodelovati“. Obvezal se je pregledati vse učne knjige ter preskrbeti osnovo novih. Da se to toliko temeljiteje zgodi, naprosi najboljših učiteljev v vladikovi-vini, naj o tem svoja mnenja izrazijo ter na podrobna vprašanja svoje odgovore predložijo.

Zaznamovanja o načrtu in o osnovi posameznih učnih knjig našla so se, kakoršna so se ministru predložila. — Doposlane mu rokopise je sam pregledal in popravil. Za dvojezikovne šole spisal je lastnoročno slovensko-nemško slovnico. Med drugimi knjigami šoli namenjenimi spisal je l. 1854. znano „Ponovilo“ posebno skrbljivo. „Potrudil sem se najboljše moči iz svojega okoliša za sestavo te učne knjige pridobiti, jim tvarino kakor tudi obliko naznati, doposlane sestavke s pazljivostjo pregledati in izločiti. Po tem takem znala bi služiti ta knjiga ne le v ponovilo šolskih predmetev posebno starejšim šolarjem, marveč znati biti tudi rabljiva knjiga za dom šoli odrasli mladini z odločno smerjo na vsakdanje življenje“. Le-tà, kakor sploh vsaka dobra knjiga se sama hvali, a poleg tega pohvalil jo je tudi imenovani minister sam, rekoč: „... katera ne bo samo ponavljavni pouk na posebno vspešni način povzdignila, ampak tudi slovenskemu ljudstvu za praktično življenje bistveno sredstvo ponujala, versko mišljenje gojila in gubljivim namenom pot zastavljavljaja“. — „Kratko vodilo za malo — (l. 1853.) in veliko berilo (l. 1855.). Učiteljem dober svet“ — nahaja se v „Drobtinica“ od l. 1861. na str. 275. Poleg slovenskih izdal je tudi dve slovensko-nemški berili (čitanki), kar pa nekaterim ni bilo po godu. Pri obravnavi katekizma in evangelija pa je bil strogo proti nemščini. Po starem sistemu zlorabili ste se namreč tudi oni dve knjigi kot sredstvo pri učenju nemščine. — Še za otroškemu razumu in srcu primerne nareke kot vaje v pravopisu je v svojih „Drobtinica“ l. 1853. str. 225. poskrbel. Zasluge njegove za prevoj ljudskega šolstva priznavalo je vse slovensko, in nepristransko nemško razumništvo tedanjega časa. Poleg drugih odličnih osob in strokovnjakov izrazil se je istočasni c. kr. šolski svetovalec za Koroško, slavnoznani veščak Rudmaš, o po Slomšku izdanih šolskih knjigah, da so „balzam za skeleče rane“, ter zagotavlja, da bode „po vseh slovenskih pokrajinah Koroškega ljudstvo po njih poseglo“, in on ne ve „boljšega zdravila za naše ljudske šole“, od onega; kajti „šolam, v katerih se Slo-

venci prezirajo, ali pa se s temi ravna, kakor da bi bili na pol Nemci, ni pomagati. Izkušnja jih je že davno obso- dila, a ne zadosti glasno. Kakemu drugemu jeziku ima biti materini jezik podlaga, ako se hoče vsaj nekaj sadú, in to ne na kvar omiki, doseči. Ako ostanejo po deželi dosedanje ultra-nemške knjige v rabi, tedaj bo tudi sad dosedanji ostal“. — V nekem ministerskem reskriptu pa je brati: „Šteje se v srečo, da se je našel v njegovej (Slomškovej) osobi mož, kateri združuje poklic, veljavnost, znanost in lastno izkušnjo na tak način, da se bo podvzetje, za katero gre tukaj v blagor šolarjem, gotovo z vspehom izvedlo“.

Podajmo se sedaj na njegov dom, v njegovo palačo, da si ga tudi tukaj ogledamo! — *Tukaj je slekel kneza, ker le skromnost je ugajala njegovej pravej ponižnosti!* — Vse okoli njega je bilo priprosto, in pohištvo v njegovej sobici, še iz-za časa njegovega kaplanovanja — rekel bi — siromaško. Postelja, katero si je tudi kot knezo-vladika iz navade še vedno sam posteljal, mu je bila navadna slam- nica. — V zadnjem času, ko je zastarela bolezen v čre- vovji njegovem hujša postajala, posilili so ga z vsakdanjim zajutrekom (ob sredah in petkih ni zajutrekoval) in z žimnico. Nekaki križ za njegovo družino je bil, da ni vedla, katere jedi dišijo knezu bolj, katere manj. Še če je bil bolehen, ni tega nič v kuhinjo naznaniti dal; jedi, ki bi mu znale škodovati, je samo svojim gostom naprej ponudil, brez da bi se jih bil dotaknil. A obraza ni spre- menil, še manj pa, da bi komu čez svoje betege toževal. Priprosta je bila tudi njegova obleka kakor tudi postrežba; — tako je hotel sam, zlasti zvnaj svoje službenosti; — še svojega dvornega kaplana odvezoval je od njegovih dotičnih dolžnosti, razun pred oltarjem: „Le pustite, to si znam sam narediti“. Kar je sebi pritrgoval, zgodilo se je v prid ubogim; *ljudomil Slomšek bil je mož daritve* — včasi do zadnjega beliča, a nevrednim beračem ni dal nič. — Mnogo je razdelil ta redki radodarnik sramežljivim re- vežem po svojem dvornem kaplanu, po svojej starej teti pa cestnim potrebnežem, slabo oblečenim vsikdar manje.

Koliko je šlo za misjone, duhovenske eksercicije, podpore raznim cerkvam in osobam! Njegova palača bila je hiša vseh došlih duhovnikov; za vsakega je bila miza pogrnjena in postelja pripravljena. Prava slovanska gostoljubnost bila je na njegovem dvorcu doma. Svoj rojstveni dan bil mu je sveti dan. Zadnji — ta dan (26. nov. 1861.) spisal je svojo, čisto ljubezen do bližnjega označujočo oporoko. V posnemo izbral si je, kakor vse njegovo življenje kaže, škofa sv. Frančiška Saleškega. Njegova prikazen je bila mila, a častitljiva — v cerkvi kakor drugod. Lahko je bilo ga ljubiti, a človek tudi siljen ga spoštovati. Po naravi nagle jeze — znal se je čudovito premagovati, — saj je bil zatajevanja vajen! Po obratu bil je zopet dober in krotek, kakor ovca. „Laže bo pred Bogom odgovarjati zaradi prevelike milôbe nego zaradi prevelike strogosti“, — opazil je, kadar mu je srce prevladalo. Pri vsakem važnejšem početju stavil je vse svoje zaupanje v Boga, in to ga je krepčalo, da ni odjenjal pred vzvršetkom. Hudôbne jezike in enaka srca preziral je hladnokrvno, pa tudi hvale se je izogibal. — Korekturam svojih rokopisov podvrgel se je ponižno, kajti njemu je bilo vsikdar le za stvar — posnema vredni uzor gizdavim pisateljem. Delal je neprenehoma, celó na sprehodu imel je papir in svinčnik v rokah; spal pa je le malo: po 5, 6, k večjemu 7 ur. Maševal je točno ob 6. uri.

Do svojih domačih (služabnih) bil je ljubezni-polni oče; ljubil jih je kakor svoje otroke, oni pa njega, kakor očeta. Modro sta se vrstila molitev in delo v najlepšem redu. Kot hišni oče opravljal je redno večerno molitev sè svojimi domačimi, ob zimskih nedeljah in praznikih pa jim je tudi zvečer kaj lepega prebiral. Za domače onemogle in bolne priredil je posebno bolnišnico z vsem potrebnim. Še v oporoki spomnil se je vseh svojih po očetovsko. Ni se tedaj čuditi, ako je bilo na kneževem dvoru o njegovej nenavzočnosti vse nekako klaverno, otožno, a pri njegovej povrnitvi vse živahno in veselo, da se je vse k njemu rinilo ga po vrednosti pozdravit. Kdor je le par dni v njegovej rezidenciji preživel, mogel je za-

paziti in prijetno občutiti, da zapoveduje v njej katoliški vladika, pobožni duhovnik, krščanski hišni oče.

Med tem pa se je njegovo predrago življenje začelo večeru nagibati, kar je sam najbolj čutil, česar tudi ni nikakor prikrival, velikoveč je to slutnjo pri raznih prilikah kar naravnost odkrival, svojo bližajočo se smrt napovedoval je toževaje večkrat sam. A vkljub svojej smrtonosnej boleznì podá se po zdravstvenji na Slatini naravnost v hribe k sv. Ruprtu. Po potu je bilo že treba voz napreči. — Tu namreč pričel je s težavno vizitacijo v Laškej dekaniji. A napadi kólike posilili so ga na treh postajah v posteljo. A ne zmenivši se za to nezgodo dožene svoje apostolsko popotvanje, in po kratkem prestanku hiti zopet nazaj na Slatino — k navadnim duhovenskim eksercijam. Od 14. — 18. sept. 1862 tù delujoč in nekako slovo jemajoč z resnim a otožnim glasom — sklene to opravilo sè slovenskim očenašem „za tistega iz-med naše sredine, ki bo prvi umrl“. — In čudno! ta očenaš veljal je — njemu! Naslednji dan poda se k Materi božji na „Ptujsko Goro“, a še isto soboto nazaj v Kostrivnico, kjer je v nedeljo potem podružnico sv. Rozalije blagoslovil. Še ta dan povrnil se je domov v Maribor.

V ponedlek potem gre z ravnateljstvom semenišča k svojemu vinogradu, a videlo se mu je na obrazu, da se ne počuti dobro. Drugi dan po južini se vleže, brez da bi komu kaj potožil, a ko stopi jeden njegovih uradnikov slučajno k njemu, ga vidi boriti se s kóliko. Zarad neznanih bolečin in bluvanja ni célo noč zatisnil očesa; moči so ga začele zapuščati. V sredo dné 24. septembra, zjutraj ob 8. uri bil je, pri svojej postelji klečeč, previden „s presveto popotnico“. Ob 5. uri popoldan obiskala sta ga še brata grofa Brandis, pozneje pa je prišlo nekaj duhovnikov, njegovih ljubljencev. „Ste po slovo prišli?“ vpraša jih milo (slovensko) in umolkne. Proti poldeveti uri vpraša spovednik na zdravnikov migljaj, ali ne želi znabiti, da bi se mu nekaj naprej molilo? On odgovori: „Ja!“ — Kmali je bila soba polna z domačimi vred. Med lavretanskimi litanijami odgovarjal je en čas razločno:

„Ora pro nobis“. Naenkrat mu odgovor zastane. Temu sledijo molitvice za umirajoče — dvorni kaplan stisne umirajočemu mrtvaško svečo v roko — in mirno je izdihnil svojo preblago dušo — apostelj Slovencev. Vse se razjoče bridko okoli vzvišenega mrliča, in ko se razvé pretužna vest, *zaplaka ves slovenski narod čez izgubo nenadomestljivega duševnega orjaka, uzornega rodoin domoljuba, kateri je deloval kot duhovnik celih 39, kot škof pa 17 let!*

V soboto položili so zemeljske ostanke narodovega ljubljenca, kakor je bil v svojej oporoki razločno naročil, v krsto od jelovih nepoobljanih desek. Ljudstva se je ta dan po Mariborskih ulicah kar trlo. Samih duhovnikov je prišlo nad 200. Sprevod je vodil sekavski knezovladika, kateremu sta asistovala krški in ljubljanski. Nagrobnico je govoril Slomškov naslednik dr. Jakob Štepišnik, slovensko in nemško pevsko društvo pa sta tekmovala v lepej bratovskeji zvezi zapeti mu svoj zadnji „Z Bogom!“

Čital sem nekje, a ne spominam se več kje, da je bilo geslo Slomškovo: „Malo govoriti, veliko delati, vse trpeti“, kar se je dalo na njem v istini opazovati, kajti: velikih besed res ni bil, — da je bilo vse njegovo življenje le delavnik v pravem pomenu besede, to smo baš slišali, — da je pa tudi mnogo, a vsikdar voljno trpel ter se zatajeval celó v svojej smrtnej bolezni, je predobro znano.

Sodba o Slomšku je bila sploh, celó od nasprotnikov njegovih, poveličevalna. Neki korar iz sosedne vladikovine pa je pisal v svojem in v imenu svojih sokorarjev: „*Vaš veliki sveti škof, apostelj Slovencev, naše veselje, naša ljubezen se je tedaj preselil prijet plačilo za dokončano delo dneva. Veliko smo izgubili, pa mogočnega priprošnika v nebesih zadobili*“. — In tako je mislil in še misli danes marsikateri o njem.

Slomšku v spomin.*)

2. Med množico je hrabre mož postave,
Čvrsto na tlaku zvikašanem stoji.
Blišči se zlati venec mu znad glave,
In jezik ljubeznjivo govori.
Od vsih razlegajo se klici slave,
Ko mili glas njegovih strun doni,
Vse ljudstvo se krog njega zbira rado,
Odpira srca staro mu in mlado.
3. Al' glej! izmed oblakov ga obsije
Še enkrat — zadnjič jasni solnčni žar;
Svitloba jasna naglo spet se skrije,
Povzdigne temen se zanjo vihar.
In oh — najblažje srce več ne bije,
Obmolkne strun srebrnih rajski dar:
Zgubi najlepša Žena zaročnika,
Zgubi očeta ljudstvo in vodnika.
4. Razumeš glas, predraga domovina,
Ki ranil ti globoko je srce?
Gomila krije vrlega Martina,
K počitku sklenjene so mu roké.
Ne boš pokojnik blagi! brez spomina,
Za vekovitost dela govoré!
Al' drago bilo Tvoje nam življenje,
Od blagih src najtežje je ločenje!
5. Korakal si, kot zvezda čez višine,
Iz proste vrste na visoko čast,
Iskreno ljubil rod in domovino,
Njej v blagor višjo si imel oblast.
Kot spomladansko solnce na rastlino
Razliva žarke, pospešuje rast,
Tako si vedil Ti svoj rod buditi,
In srca blažiti mu, um vedriti.
7. Počivaj mirno, ljubi naš Martine!
Pokojno spavaj, dragi, in sladkó.
Saj v krilu si slovenske domovine,
Ki ljubil si jo tolikanj gorkó.
Izpred oči naj duh ji Tvoj ne zgine,
Da srečna bode, pomni naj zvestó
Srca preblagega goreče želje,
Besede Tvoje, sveto nam povelje.

A. U. Okiški.

Slomšku na čast osnovale so se slovesne „Besede“ v Ljubljani, v Celji, in 26. okt. 1862. v Mariboru. (Glej „Zgodnje Danice“ 32., 33. in 34. od l. 1862.!) Marmornati

*) V „Zgodnji danici“, tečaj XV., list 29. priobčil prezgodaj umrli profesor Umek.

nagrobni spomenik postavili so mu v stolnej cerkvi Mariborskeje.

Slomšek je umrl, a njegov duh še živi med nami v njegovih delih, in bo živel, dokler bodo Slovenci. Slomšek je za Slovence neumrljiv, kajti:

„Dela Slomškova bodo se prav ocenjevala še-le po njegovej smrti“.

II. Slomšek o domači odgoji otrok.*)

1. Otroke varovati je angeljsko delo.
2. Veliko jih je, ki otroke rodijo, — le malo, ki jih prav izredijo, kar je najbolj potreba.
3. Materini poduk je otroku jutrna zarja.
4. V hiši, kjer so otroci, potrebne ste dve reči: *Kristusova podoba* na steni, *pa šiba* v kotiču; pa šiba naj bo le zdravilo, pa ne vsakdanja hrana. *Preveč in premalo škoduje.*
5. Kriva reja (odgoja) otrok je slabih časov mati.
6. *Prva krivica je, ako mati sama otroku prs ne daje, če ji mogoče.* Nesrečne nezakonske matere dojé pri gospodí otroke, in deca pijejo z materinim mlekom poželjenje mesa — seme nespodobnega djanja. Ne pije dete bolezní matere?
7. Druga krivica v odgoji otrok je *grda razvada.* Deček še-le pregovori, že vsej hiši zapoveduje: vse mu mora po volji biti. *Svojeglavnost* — huda trma človeka vse žive dni v železji imate, ako se otroku vse po volji stori; in to je velika nesreča.
8. Tretja krivica je *nečimernost*, oholost deklíča, katero mati prelepo oblači, pred ogledalo postavlja, ga hvali in kušuje, pa ne ve zakaj? Kaj bo iz tacega otroka? Ubogi zanič bo, sebi in drugim v nadlogo. Stariši razvajenim, mehkužnim otrokom pomrjejo, berači pa ostanejo, čeravno nosijo pisano suktnjo. Preoholasta obleka je, ki razložka stanú ne pozna. Otroci, po gosposko oblečeni, ne delajo radi, skrbijo za kinč ter se obleko zamazati bojé.

*) Naslednje je izbrano iz raznih knjig in spisov njegovih.

9. *Nemarnost* v prvi mladosti je četrta krivica. Mati (kmetica) zaprè otroka in na delo grè; otrok se celo popoldne v nesnagi valja. — Céle trope otrok se snujejo po spašnikih in ledinah; otroci se učijo kleti, lagati, krasti. Strah božji mladenči — sramežljivost dekličí zgubé; — nedolžnosti cvetje pomrje.

10. Peta krivica je *pohujšanje*, katero se otrokom daje. Kako je to, se dan danešnji vpraša, da več, ko je šol med nami, več je hudobnih otrok? To pohujšanje stori. Deca se v šoli moliti učé, doma pa kleti čujejo; — v šoli se jim naroča, naj se Boga bojé, namestnike božje spoštujejo, doma pa slišijo božje reči zasmehovati, zaničevati služabnike božje. — Otroci se v šoli učijo postiti se zapovedane postne dni, doma pa ob petkih meso jedó itd. Ni to pohujšanje?

11. Šesta krivica je *svoja volja*, ki se otrokom dá, in se jim skoz prste gleda. — Dete lastno mater tepe in mati se smeji, — se ob kamen udari, in kamen se okrega ali otepe, — dekla otroku mahoma ne ustreže, in bo hudo ošpotvana, na videz tepéna itd. *Tako ljúti lev raste*. Sin odraste strahu in oče se mu ne upa kaj reči, da-si ravno cele noči v slabe tovaršije zahaja; hčere letajo na ples, nesramno znanje imajo; oče in mati pa molčita! Ni se čuditi, da se mladenči ne sramujejo — dekleta ne bojé očitno prešestovati. *Saj so zanikerni stariši, ki dajo otrokom obojega spola v enem odri ležati, ali jih celó v svojo zakonsko posteljo jemljejo — jih pustijo gole hoditi, se v samoti po kotih potikati* itd. Je slana cvetje pomorila, prida sadja ne bo; tako otroci, kateri sramežljivosti ne občutijo. Kako bi se čez krivo *odgojo nezakonskih otrok* zadosti potožil? — V eni bajti jih živi po troje — sedmero, odraseni in otroci. Mladi slišijo ljudi opravljati — vidijo krasti, skrivati in tajiti. — *Taka družba bi tudi angelje pokvarila*. — Komu se ne vžali videti nezakonske matere, za katero po dvoje, troje razcukanih dec lazi, in se beračije nči! — Brez dela izrastli, vsi razvajeni in svojeglavni v službi ne obstojé; vlačijo se, kakor je njih navada od mladih dni. *Zato je redok hlapec in dekla iz takih otrok*. —

Jabelko daleč od debla ne pade. — Glejte! slaba odgoja otrok je strašna jama, katero si kopljemo. Oh premislimo, kaj strašnega iz nje pride. *Kakeršno drevo — tak sad; kriva odgoja otrok je vse hudobije in nesreče vzrok.*

12. *Razvada v jestvini in pijači* poželjenje mesa obudi, preveč kave, močnega vina, žganja in drugih sladčic poživini človeka, da je, kakor konj in mezeg, katera pameti nimati.

13. Težko se gobe odpravijo, še težej se *nesramnost* odpravi. *Veliko laže se je varovati, kakor ozdraviti.*

14. *Potreba je:* 1. *Otroke vaditi, da svojo potrebo spodobno opravljajo.* Ako k hiši prideš, ali mimo vogla greš, lahko poznaš, kakšni ljudje so domači. *Snažnost in sramežljivost ste si sestri.* Česar se mlado navadi, to staro zna. 2. *Otroke privaditi, da se spodobno oblačijo.* *Angelj beži, ako dete čedno odeto — oblečeno ni.* Sedem let stari otroci se naj po spolu v postelji odločijo; pa tudi odraslim vkup ležati ni varno. 3. *Vsako nespodobno djanje in zadržanje se ima odpraviti.* „Fej, to je grdo, nesramno“ — mora otroku zadosti biti, da opusti. So pa otroci odrasli, jim skrbna mati veli: „Deca! ne mislite, ne govorite in ne storite, česar bi vas bilo pred Bogom strah — pred menó ali pred poštenimi ljudmi sram. Bog vse vidi, Bog vse vé; angelj varh vas povsod gleda“. *Mati je sramežljivosti najboljša oskrbnica. Oblačila imajo biti čedna pa ne razšopirjena. Rože, preširoko cveteče, hitro obleté. Varovati se slabih tovaršij. Ne dopustiti mladini z drugim spolom pečati se; že šolarji se imajo po spolu razposaditi. Kjer svete sramežljivosti nî, tam umira nedolžna in sveta čednost. Nesramna deklina in pa kulinijska capa; nesramni mladenič in pa garjevi človek; potreba se ga je izogibati. Sramežljivost vse velja; ona je družica angeljska.*

15. *Ne kradi, in če najdeš kaj, lastniku hitro daj nazaj.* — Le šivanko je deček ukradel in materi domov prinesel; mati ga ni postrahovala, na obesilo (vešale, vislice) je prišel. — Pred kratkimi leti so na Dunaji razbojnika obesili; on je v mladih letih *hroščem nogice pulil, ptičkam habe (perutnice) pipal, mačke mučil in pse dražil za veselje*

in kratek čas. Odrasel je mesar in z ubogo klavno živino ravno tako neusmiljeno delal. Posljednjič se je ljudi lotil in jih nekoliko pomoril. Glejte tako hudôba v človeku iz malega raste.

16. *Slabo odgojeni otroci so krvava šiba starišev in cele žlahte.* Razvajeni sini delajo starišem sive lase, razuzdane samice pijejo solze materine. Jim pohištvo prepusté, morajo stradati, ali se za svoj prevžitek toževati. „Moder sin je veselje očeta; aboten pa srčna žalost matere. Boljše je brez otrok umreti, kakor hudobne otroke zapustiti“. (Sirah 16, 4.) *Slabo odgojeni otroci so trnje za celo sosesko; oni polnijo ječe, vôle in posilne delavnice.* Bomo dobili boljšo družino, gospodinje in gospodarje — boljše deželske in duhovske gospode iz napačno odgojenih otrok? — *Oh, Bogú se usmili! Slabi otroci nam le slabe čase obetajo. Stariši, usmilite se naše države, celega cesarstva, ki vam trdi in varje vaše pravice, naj bi mu dobre, pridne, pokorne državljane odgojili, ne pa puntarje. Vsmilite se svoje ljube domačije, skrbite, naj bojo vaši otroci domačega kraja veselje in čast, — ne pa sramota in zavržek. Stariši, tudi sami sebe vsmilite se, in po krščansko svoje otroke izgojite, ki bodo na tem svetu vaše veselje in pomoč, lepa krona pa v večnosti.*

17. Srečni otroci, ki bogaboječe stariše imajo.

18. Otrok prva sreča so bogaboječi stariši, pa tudi starišev največa čast so pobožni, lepo izrejeni otroci.

19. *Prvo seme podučjenja starišev najglobljeje pade, najdalje ostane in najlepši sad obrodi.* Bog nam daj takih skrbnih očetov in pa mater, ki bi svoje otroke pridno učili in jim živ vzgled poštenega, krščansko-katoliškega življenja bili. Svet bi se hitro poboljšal, ker po navadi jabolko daleč od debla ne pade.

20. Kakor se drevo po svojem sadji pozna, tako leliko po otrocih sploh stariše sodimo; dobro izrejen sin je slava očeta, uči sv. Duh.

21. Kamor se mlado drevce nagne, bo izrastlo staro drevo, in kakoršno drevo izraste, divje ali požlahtnjeno,

takov bo tudi njegov sad. Resničen je tudi večidel golč: *kakovi stariši, takovi otroci.*

22. Otroška reja je najimmetnejše delo, kojega malokdo prav zna, čeravno le dvojno opravilo ima: 1. *Otroke skrbno varovati*; 2. *otroke pridno učiti in vsega dobrega vaditi.* Varovati je otroke zunanjih sovražnikov, koji so pogosto stariši sami, ki otroke pohujšajo po preklinjanji, laganji, kreganji, tepenji — in po zakonski postelji. Oh, očetje in matere, *varujte ognja — varujte greha svoje otroke.* — *Varujte jih razpuščne družine:* varučke rade otrokom prazne basni pripovedujejo, jih strašijo in krive vere učé. Pesterne jih rade k sebi jemljejo in nečiste slade vadijo, razuzdani hlapci in dekletke jih pohujšajo. — *Oh, očetje in matere, čujte!*

23. *Varujte otroke slabih tovaršij.* Se otroci potep-ljejo, skrivajo in igrajo, se goli kopljejo in sami živino pasejo, hitro se grdobe privadijo. *Ena grintova ovca celo čedo naleze; slabe tovaršije so poštenja morije.* — Tudi v taberne (krčme) in na plesiše ne jemljite otrok; *ložej sneg v peči ohraniti, kakor otroke v takih krajih brez pohujšanja.* Varovati je lahko, pa odvaditi gorjé. — *Varujte otroke!*

24. *Varujte jih znotranjih sovražnikov.* Priden vrtnar ima neprenehoma trebiti, oberati in obrezovati svoje mlado drevje; še več imata oče in mati svoje otroke *odvaditi hudih navad in slabih nagonov, ki se pri otrocih pokažejo;* — *najnevarnejši so jeza — nevošljivost — nečemernost — nepokoršina.* Ako beseda ne pomaga, naj šiba pripomore. Kdor svoje dete v strahu ima, ga bo vesel. — Globoko je hudobija v srce otroka vsajena, šiba jo bo izgnala. „Ne zanemari šibe pri otroku, da te žalil ne bo“, opominja sv. Duh. *Blagor otrokom, katere stariši tepó; ne bodo jih tuje vrata po petah tolkle.*

25. *Šiba novo mašo poje.*)* „Neumnost se trdo otroku srca drži; šiba strahovalka njo izpodí“, govori modri Salomon v bukvah pripovedi 22. 15. Želje in misli človeškega srca so hudo nagnene od njegovih mladih dni, in naj se svojemu nagibu prepusti, globeje in globeje v hudo

*) Glej „Drobtinice“ od leta 1848. str. 213!

zagreza. Otrok raste, pa tudi hudobija raste ž njim, dokler ga celó ne zaraste, časno in večno nesrečnega stori. Neumnost in hudobija, dve sestri, se srca otrok globoko primete, uči modri Salomon; in kdo nji bo odpodil? *Šiba strahovalka* nji odpodi, pravi modri Salomon. Ona poravna otroku mišljenje in poželjenje iz hudega na dobro. Tri reči so v tem dobro zapomniti:

I. *Neumnost in hudobija se otroškega srca drži.* Naj si ravno vse ljudi hudo ne mika enako, in skušnjava, ki ene vleče, druge le rahlo opominja; pa vender so vsi več v hudo, ko v dobro nagneni, in čutijo v sebi postavo pregrehe, katere se le iznebijo po milosti Kristusovi. Močnejše strasti vstajajo v srci mladenčca, kakor so se v srci otroka zmezile in v srci svojo cimo imajo; ako se zarano ne izdere, rada močno požene.

Stariši ne smejo nikdar pozabiti, da otroci popolnoma niso, ampak potrebni, da se popravijo. Res ljubeznjivo je dete, katerega je gola nedolžnost; pa njegove popake ne videti, jih izgovarjati, in zanemarjati, prida nikdar ne prinese.

II. *Hudobijo je treba otroku iz srca potrebiti.* Ne odlagaj otroka svariti in strahovati, da mladenec tvojemu strahu ne odraste. Šibko drevce lahko nagneš kamor rad; staro drevo se vlomi, poravnati se pa ne da. Otroka srce je mehko, ko vosek; lahko mu lepo podobo čednosti daš. Cima hudega še ni korenine pognala, lahko njo izdereš in pokončaš. So se korenine hudobije zastarele, se čisto poruvati ne dajo. Slabo stariši storijo rekoč: „Pustite, so pač otroci; bodo odrasli, se bodo tudi izpametvali; zdaj še niso zato, da bi zastopili, kaj je prav ali ni prav.“ — Kar otroci dobrega ne zastopijo, se morajo otroci učiti; hudoba ž njimi starati se ne sme.

III. *Šiba strahovalka hudobijo otroku iz srca izpodi,* pa se ne sme za tramom posušiti; zakaj suha šiba se rada zlomlje in malo pomaga; ona mora za potrebo peti, toda modro in po pameti. „Ne prizanašaj svojemu otroku, da bi mu strahu ne dal; ako ga z šibo udariš, ne bo umrl. Ako ga z šibo tepeš, njegovo dušo pekla rešiš.“

Komur se šibe mili, svojega otroka sovraži; kdor ga pa ljubi, ga vedno v strahu ima. Šiba in kazni daste modrost“. Prip. 13, 24. 23, 13—14. 19, 15.

Naj torej šiba otroke modro strahuje, tako se mladenču palice bati ne bo, in tudi moža ptuje vrata po petah tolkle ne bodo.

26. *Čujte, premišlujte otroke, kamo kažejo.* Že zarano začne žgati, kar kopriva h'če ostati. — Barajte (vprašajte) jeden družega rekoč: Deca so veliko hujsi; kaj je tega krivo? Kako bi se odpomoglo? — Poslušajte sosede, kaj o vaših otrocih pravijo. Ne mislite, da so angelji, nikarte jih zagovarjati, jim potuho dajati!

27. *Ne naveličajte se učiti, moliti, svariti svoje otroke.* Dokler je še drevo mlado, se lahko zravna; staro drevo se ulomi. — Pa drevo na en sam mahljej ne pade, tudi otrok se z jedno besedo ne poboljša; v skrbi toraj imejte svoje otroke, kakor sta Marija in sv. Jožef Jezusa lepo varovala.

28. *Potrebno je otroke pridno učiti, in vsega dobrega privajati.* Lepa je rodovitna dolina polna sadunosnega drevja — še lepša je deželna polna prav po krščansko izrejenih otrok, ki po izgledu Jezusovem na pameti, modrosti in ljubeznjivosti rastejo.

29. *Učite otroke prvič moliti;* molitva je tudi otrokom zlata, nebeški ključ. Matere! ne zamudite svoje otroke zjutraj in zvečer k molitvi opominjati — očetje na glas naprej molite; taka molitva bode otrokom jutrna zarja srečnega življenja; molitva nedolžnih otrok je zlata vredna.

30. *Drugič delati.* Človek je za delo, kakor ptica za letati, riba za plavati, pa se ga ima iz mladega vaditi. Mali otroci naj igrajo, odrašeni mladenči in dekleta naj delajo. — *Pridno delo lastnih rok blagoslovi dober Bog.* Človek se ima toljko učiti, da prehitro nikoli ne začne, pa tudi nikdar ne skonča, od oralna do peresa, od kuhlje do šivanke.

31. *Tretjič učiti otroke gladko ubogati.* Le v mlinu se dvakrat pové. Četrta božja zapoved ima svoj posebni blagoslov. Tudi Jezus je bil svojim starišem pokoren,

32. *Želiš otroka varčnosti privaditi*, ukaži mu vsako drobtinico kruha hraniti, ki na tla pade; božji dar je; — *rednosti*, vadi ga vsako jutro o pravi dōbi vstati, zvečer vsako oblačilo na svoj kraj položiti; malo je, pa veliko zda; — *hvalečnosti*, naj za vsak košček kruha poprosi, za vsak grižljnej zahvali, tebi oče, mati, roko poljubi. — Naj bi pač stariši te resnice ne pozabili: *Pri malem se začne, pri velikem konča.*

33. Hočeta oče in mati svojim otrokom v dober stan pripomoči, imata sama tisti stan ljubiti in spoštovati, kajti deček le tisti stan poželi, kojega od svojih starišev hvalliti sliši.

34. Stara resnica se potrjuje, da stariši, ki hočejo blage otroke imeti, si imajo vse prizadevati, *prvorojenega prav skrbno odgojiti*; po prvem se navadno vsi drugi vržejo; in kadar prvi srečno odrastejo, mlajšim radi pomagajo k boljemu stanu.

35. *Naj bi stariši pred vsem za svoje otroke molili*, da bi jih sv. Duh razsvetlil ter jim pravično pamet dal, vse drugo bi jim bilo navrženo. Naj bi tudi svojim mlajšim za pravo podučenje skrbeli, hitro bi nad njimi veselje doživeli.

36. Otroci so lepa obljuba boljših ljudi in boljših časov.

37. Stariši radi svojim otrokom vse dovolijo, ker se za njihovo ljubezen bojé, in mislijo, da jih bodo deca radi imeli, ako jim vse po volji storé. *Pa samoglavni, trmasti, kajavi, nepostrežni, izberljivi, kljubetni (nagajivi), na vse hudo razvajeni otroci svojih starišev ne ljubijo in se jih ne bojé.* Dokler so mladi, očetu in materi nagajajo, kadar njih strahu odrastejo, jih pa kolnejo, da se dopolni takim *premekim starišem, kar sv. Duh govori: „Le ljubi negodno svojega otroka, in strašil te bo; igray ž njim, in žalost ti bo narejal“.*

38. Blagor možu, ki je od svoje mladosti navajen Adamov jarem nositi, sam sebe zatajevati, težave življenja voljno nositi, potrpeti in pa za dobro vzeti, kar mu Bog dá. Taka šola je zlata šola srečnega in zadovoljnega

življenja; v ti šoli morajo stariši prvi svoje otroke imeti, ako hočejo, da jih bodo deca za ljubo imeli.

39. Ljubezen otrok do starišev le tam prebiva, *kder starišev moder strah in pa ljubezen otroke redita.*

40. „Začetek modrosti je strah božji“, uči sv. Duh; kder njega nî, tudi prave ljubezni nî.

41. Mladenič ne zajde lahko od pota, katerega se je v mladih letih privadil. —

42. Blagor sinu, komur je *mati prvi, oče drugi, moder in pošten školnik še le tretji učitelj*, ki ni samo učitelj, marveč tudi skrben krščanski rednik (odgojitelj).

43. Krščanska omika in potrebni poduk je stanovita podloga prave sreče, časne in večne.

44. Pošteno rojaštvo je človeka prvo bogastvo; zagadel se mladenči svojega rodú in imenitnega stanú radi pohvalijo, česar jim nihče ne zameri. Ako se pa prevzetnjaki na imenitnost in premoženje svojih starišev in pradedov zanašajo, se na piravo palico naslanjajo in si nabirajo piškavih orehov.

45. Vsake poštene rodbine žlahno cvetje so otroci; malo deco lepo učiti in skrbno rediti, mora biti vsake vrle gospodinje prva in največa skrb, pa ne le za svoje, ampak tudi za rejenice in rejenkice, ki pod njeno streho bivajo.

46. Lasten oče je rad otroku premehek, ali pa preoster; lastna mamka prerada svoje deco razvadi in tako zamehča, da bi ne bilo kaj prida iz takih otrok. Bog jim zatoraj lastne roditelje vzame, in jih drugim rednikom dá, naj si poskusijo tujega kruha. Saj tudi mlado drevje moraš v drugo zemljo presaditi, ako hočeš, da ti bo lepše rastlo.

47. Pač čudne, pa vselej modre so poti božje previdnosti, po kojih Oče nebeški človeka od mladih nog pelje, ter vzame mladenču očeta, in mater pusti, naj iz materinega srca svete vere zeleni rožmarin sinu priraste, in vse žive dni v njegovem dejanju zeleni in diši, katerega mnogoteri oče zaduši v srcu svojih otrok. Kaj bi v sedanjih časih iz mladega sveta, sosebnost pri imenitnih,

žlahnih in bogatih stanovih bilo, ako bi krščanske matere svete vere žlahno drevce ne ogrebale in ne polivale!

Materini nauk je mladenču jutrna zarija, njeni bogoljubni vzgled mu je za vse žive dni lepa bela luč; materini spomin spremlja človeka prav po angelijsko na vseh potih; in naj se ravno tak človek včasih zajde, prej ali slej ga rajne matere duk na pravo pot povrne. Blagor torej sinu, ki dobrega očeta — dvakrat blagor njemu, ki dobro krščansko mater ima.

48. *Kar dobra mati v mlado srce zasadi, vse žive dni ne posahne.*

49. Toliike dobrote (nastavljanju kôz ali osepnic) se še zdaj po mnogoterih krajih neumni ljudje branijo.

50. Dobro ni za človeka, če se mu prehitro pre-dobro godi; prelahko se dobrega razvadi, in po preranih dobrotah na vselej svojo zadovoljnost zgubi. Od kraja moraš v trdem začeti, in dokler si še mlad, pešec hoditi, ako se hočeš na stare dni zadovoljno voziti.

51. Hočeš živeti zdrav in vesel in včakati srečnih starih dni, v mladosti se vadi ostrosti, bos hoditi, namesto kave mleko, namesto vina vodo piti, potem te bo na stare dni vino krepčalo, in kava ti bo zdravilo, kadar jameš pešati. Se mlad pregosto voziš, boš star pešec hodil, da bi le mogel. Razvajen otrok je najhujši neték, piclega vajeno srce pa največe bogastvo. Blagor mu, kdor ni razvajen! Razvada je najgrša brada.

52. Zdravje tela in duše sta si najbliža soseda, kajti pod eno streho prebivata. Je telo boleno, ni duša vesela, je duša v kaki hudi strasti, tudi telo kmało peša.

53. Pač je za otroka največa sreča, da ga modri stariši v ponižnosti izgojijo; delavnosti in ostrega življenja brez vsake razvade privadijo. Taki sinovi in hčere prirastejo možje in žene čvrsti ko jeklo in marljivi ko mravljice. Mehkužno izrejeni otroci so puhli repi podobni, vse svoje žive dni rahli, sebi in svojim ljudem velika nadloga. Ova resnica je gotova — le žalibog! premalo obrajtana pri stariših, kateri svojo deco po opično ljubijo.

54. Lepo in pametno je, da stariši otroku včasih kako reč prepustijo, naj si bo mlado sadunosno drevce, ali dvoje golobov, ali kako malo živinče, da si ga izredi. Ima ž njim veselje ali skrb ter se tako nauči iz mladih nog za svoje skrbeti. Taki otroci bodo dobri gospodarji in gospodinje. *Pa tudi šole deca zamuditi ne smejo.*

55. V mladih letih se je treba učiti pridno ubogati, zvesto delati in pa s slabo hrano in hodno obleko zadovoljen biti. Tako izraste mož dobu ali hrastu podoben, ki nepremakljivo na mestu stoji, kamor je svoje korenine zasadil ter daja kraju senco in sad: *zadovoljnega moža krasna podoba.*

56. Mlad in čvrst korenjak, ki se je doma modro odredil, si lahko sam po svetu pomaga, naj si gre v šolo ali delavnico svojega kruha iskat; toraj mladeneč slabo kaže, kateremu stariši nikoli zadosti poslati ne morejo. Tak neték je meglenjak, ali pa zapravljivec, tat svojim starišem, bratom in sestram; vrl mladeneč si vé hitro sam pomagati, in se veseli, rajši svojim ljudem prej kaj poslati, kakor neprenehoma od njih jemati.

57. Oče, akoravno umrje, pravi sv. Duh, še le živi v svojem poštenem sinu, kateri se po imenu svojega rajnega očeta časti.

58. Oče umrje, pravi sv. Duh, po svojem sinu pa še vedno živi. Po očetu se sin imenuje, po njem dobro ali slabo sluje za mnoge zarode. Rajne matere koščiče v črnej zemlji počivajo, ali materine čednosti in slabosti hčeri po svetu nosijo, pokojnici slavo ali nečast, jej lépsajajo diko nebeško ali jej množijo muko peklenško. Oh, naj bi očetje in matere ovo resnico bolj živo spoznali in za svojo deco lepo skrbeli.

59. *Blagor mladenču, kateremu ljubeznjivi nauk vrlih starišev glavico osvita, domača šola razdani, kateremu vrle više šole um obsijejo, pa tudi srce za vse ogrejejo, kar je drago in prav.*

60. *Mladenča v više šole poslati, ki nima glave ne srca, je postopačev število množiti, domačih kopačev pa zemlji jemati, kateri so ji veliko potrebnejši, kakor pisači. Mla-*

denča prebrisane glave in srca blagega za šolo obuditi, je najžlahtnejše dobro delo. Kdor to stori, celo domovino osreči, in za prihodnje dôbe toliko dobrega vtemelji, da se taka za-sluga ne dá zadosti ceniti ne dohvaliti.

61. Le prazen sod močno bobni, in snetljiv klas visoko glavo nosi.

62. Udje rodbine so tudi hlapci in deklet, dokler so pri hiši, in z družino pridejo domači otroci v obče več v dotiko, kakor je želeti, *ter se naučijo od njih večkrat kaj slabega, kakor kaj dobrega. Pri izbiranju poslov naj bodo tedaj stariši jako previdni, da ne dobijo v hišo razuzdanega hlapca pa pohujšljive deklet; in če se vendar v službi kot taki pokažejo, je najboljšje jih brez odlašanja z dobrim odpraviti.*

63. Za dobre posle pa se preblagi Slomšek tako-le poteguje: „Kar gospodar ne vidi in gospodinja ne izvé, sveta spoved popravi, ozdravi božja miza in družino pridno stori, da Bogu in gospôdi lepo služi, ako sta gospodar in gospodinja družini iz srca dobra. *Ako ni gospodar poslom oče, temveč župan, bo tudi hlapec gospodu le tlačan; če si gospodinja svoji deklet le rogata mati, tebi deklet tudi ne more srca dati; če pa družina do tebe srca nima, bo neprenehoma žalostna zima pri hiši, bo pogosto vrelo in grmelo, pa malo pohlevnega deža in ljubega solnca. Pri taki hiši služiti ni dobro, kder gospodar vedno razsaja, in gospodinja muhe lovi, ubogo družinče lepe besede ne čuje in ne vidi prijaznega obraza. Saj družinče ni živinče, ampak je otrok božji, in vendar nahajamo čemerno gospôdo, posebno take rogate gospé, ki dajejo svojemu kužeku mesó, svoji družini pa gôle kosti; pes na mehki blazini počiva, deklet pa v mrzli sobi zimo ogreba“.*

III. Slomšek o šoli.

1. „Dobra šola glavo razjasni in srce za dobro ogreje; in to je šole prvi, sveti namén. Učiti otroke po krščansko modro živeti, si za časno in za izveličanje večno skrbeti, za to je šola. Pošteno dejanje ima v šoli prvo — posvetno znanje poslednje mesto. Dobro je znati pisati in brati, pa stokrat bolje pošteno ravnati. Brez modre glave in pravičnega srca je tudi nemška beseda prazen mak. Slovenci! ne bodite abotne šalobarde, le na nemščino gnati, pobistrenje glave in požlahnenje srca pa zanemarjati. To bi bilo narobe delo. Šole so nam potrebne, to lahko vsak spozna; ali kdor le po nemški besedi šole cení se močno goljufa. Gorje vam, ako svoje otroke le za to v šolo pošiljate, naj bi se nemščine učili, za modro glavo in pošteno srce vam pa ni mar! Nezarobljeni, napuhnjeni otroci vas bodo po nemško kleli, vi stariši pa bote po slovensko solze točili. Potrebneje je se Boga bati in spoštovati stariše, kakor nemškovati. Dobra je nemška beseda, dobra, in kdor se je utegne lotiti, naj ne zamudi; pa jedina pot k pravi sreči ni, kakor nekateri mislijo. Lepo Bogu služiti, očeta in mater lepo imeti, cesarju in od Boga dani gosposki pokoren biti, svoje delo dobro znati, svoje dolžnosti zvesto izpolnjevati, križe in težave (Adamov jarem) voljno nositi, veselo živeti in srečno umreti: ti zlati nauki so človeku veliko potrebnejši, ko nemščina; ona bodi pridnim šolarjem navržek. Tako nas sam Jezus uči, rekoč: „Iščite pred vsem božjega kraljestva in njegove pravice, vse drugo vam bo navrženo“. Ta zlata beseda tudi za naše šole velja.

2. Šola je božji dar, dokler je krščanska in pa pridna, v koji se deca učijo Boga spoznavati in mu lepo služiti, stariše ubogati, gosposko spoštovati, ljubiti svojo domovino, dopolnjevati vestno svoje dolžnosti in pa zadovoljno živeti. Ako pa stariši le za nemško besedo svoje otroke v šolo pošiljajo, se le na šolo zanašajo, jih doma učiti in tudi strahovati pa opuščajo, če oče in mati ne pogledata, kaj deca po poti v šolo in iz šole počno in s kom hodijo,

nikdar ne pobarata kaj in kako se učijo; — *kadar otroci pogosto iz šole ostajajo, jeden dan grejo, po dva dni pa pasejo, domá otroke pestvajo, ali se potepajo*; — v šolah, katere nimajo skrbnega, dosti ostrega učenika, ki otrokom vsako svojevoljo dá, ali če jih postrahuje, oče in mati jezno nad školnika sežeta, ga v pričo otrok zmirjata in hudobni deci potuho dajata: take šole so iz pekla doma; bolje, da bi jih ne bilo. Takih je, žali Bog! med nami preveč, dobrih pa premalo, ker naši ljudje naše šole premalo obrajtajo, prave skrbi za šolo nimajo, in še to na domačem pragu pokvarijo, kar se v šoli dobrega zgodi.

3. Doma se nauku le dobro dno naredi, *v šoli se nauka čeden stan postavi; otroke v šolo pošiljati je starišev sveta, velika dolžnost, kojoj veliko njih ne razumi, ne dopolni*. Stari ajdje so učitelje drago plačevali — sedanji Indijanci v američanskih dobnavah iz plohov šolo napravijo, s škorpami pokrijejo, in misjonarje milo prosijo, naj jim otroke učijo. — *V naših krajih pa stariše najdeš, kateri bolj skrbé živini za rejo, kakor otrokom za dober nauk, rajši plačajo za glavo živine na planini goldinarja dva, kakor za otroka v šoli jednega*. Potem toliko otrok nevednih odraste, katerih Bog je blago, jesti in piti pa nebesa, in konec pogubljenje. — *Otrok ne v šolo dati se pravi. jim lep talent zakopati*. Bog ga bo tirjal iz starišev rok. — *Velik greh je, če oče ali mati otrokom pohištvo, zemljišče in premoženje ponidom zapravi; pa še večá krivica, če se jim potreben poduk ne preskrbi*. Zanikarn oče otroka v šolo ne dá, da vsako leto po dva goldinarja prihrani, pa ne pomisli, da otroku več ko jezer goldinarjev škode napravi. Otroka doma obdrži, da mu kake krajcarje zasluži, v šoli pa zlate zamudi, katere krščanski učitelji delijo; zakaj vsak dober nauk je zlata vreden. Ali se pravi to modro gospodariti — otroke prav oskrbeti? *Bog nas varji vsake uime, posebno pa trojne nesreče: skopih starišev, katerim se denarjev več mili, kakor otrok, — zanikarnih starišev, kateri nimajo za otroke nobene prave skrbi, in divjake izredijo*. — *Bog nas varji slabo izrejenih otrok; oni so največá nesreča*.

4. *Se hočeš v šoli dobro učiti, imaš hitro v pričetku začeti; kdor le odlaga od danes na jutro, ne bo vsem ob enem kos, bo hitro zaostal in obnemogel. Cesar se danes lahko naučiš, pa zamudiš, se boš jutro težko uaučil; glava lenuhova vsak dan bolj trda prihaja.*

5. *Se hočeš dobro učiti, ne smeš brez glave v šolo hoditi, ampak skrbeti, da vsak poduk dobro razumeš. Reč le na pol znati, se pravi le po vrhu orati; seme nauka hitro vsahne in sadu ne obrodi. V taki glavi je rado megleno, in nikdar jasno ne bo, ki se le na pol uči.*

6. *Se hočeš kaj naučiti, ne smeš hitro srce zgubiti, ako ti ročno po spehu ne gre: le priganjaj se, da na prvem klancu izpeljaš, v drugem hoče bolje iti, in v tretjem nobene težave čutil ne boš.*

7. *Bolje šole nobene, kakor pa slabe; slabe šole si je v sedanjih časih hudič izbral, da bi človeški rod v cimi pokvaril.*

8. *Iz dobre šole prirastejo boljše — iz slabe šole pa slabši časi, kajti so časi taki, kakoršni so ljudje.*

9. *Stokrat bolje, nobena, kakor pa slaba šola,*) v kateri se otrok še prav sedeti ne nauči; iz slabih šol imamo toliko postopačev, in večidel slabih ljudi. Kdor srca mladih ljudi v svojih rokah ima, on lahko za boljšo prihodnjost skrbi; njegove lepe nauke bodo še prihodnji rodovi pomnili.*

10. *Otrok, ki šolo rad zanemarja, in ga ni vsak dan v šolo, se tudi slabo uči, kar prvi dan sliši, drugi dan doma pozabi, hitro zaostane in do nauka veselje zgubi. Mlad zanič bo tudi star zanič.*

11. *Bog daj dobro vsem dobrotnikom mladih ljudi, ki mladini hasnovitih knjig omišljujejo; večo dobroto jim storijo, kakor da bi jim zlate delili.*

12. *Čedne bukve so mladih ljudi najzvestejše znanke, lepe pesmi pa najveselejše dobrotljivke.*

13. *Kolikor manj je bilo svoje dni vsakdanjih šol za ljudi, toliko več je moralo zapovedanih praznikov biti*

*) Nehotoma prišli so mi tu nekateri takozvani „suplenti“ v spomin, kateri so zadnja leta štajerskemu ljudskemu učiteljstvu mnogo sramote pripravili, šoli pa ne malo škodovali. Neizkušenim in neizprašanim gospicem in gospodom šolsko mladino — če tudi le za silo — zaupati, bi jaz iz dna srca odsvetoval. „Le najboljše je za šolo zadosti dobro“. *Spisatelj.*

v poduk ljudem; šole ob delavnikih so se pomnožile, in število praznikov se je zmanjšalo, toda svet se po samih šolah ne poboljša, ako stariši pravega dna ne položijo, *gospodarji in gospodinje šolskim učiteljem ne pripomorejo. Učitelji v šoli izveličanske nauke otrokom v glavo, svete kreposti v srce sadijo, polivati in pleti jih morajo oskrbniki doma.* —

14. Poduk mladine je prijazna jutrna zarija za dušo. Se ne očedi drevce, bo zrastle trnjevo, se ne požlahni mlado drevo, ostane grčav divjak; ravno tako tudi deca.

15. Prva šola domača je mladenču jutrna zarja, v kateri se mu začne daniti; duh se drami, srce ogreva *in zarano pokaže, kakov bo dan njegovega prihodnjega življenja, jeli bo jasno ali oblačno njegovo djanje, ali mu hoče veselo solnce sijati, ali oblaki nemile osode njegove pote pokrivati. Po takih in ovakih opazkah mladenčev poklic spoznati, in ga na pravo stezo uravnati, naj prejme pero ali oralo, to razsodbo na razpotju mladenčevem prav skleniti in učiniti, je starišev in pa učiteljev prevažna, pa tudi težavna dolžnost.*

16. Mladenču se je dobro šolati, naj si je ravno nizkega stanu rojen; *v šolah le glava in pošteno zadržanje največ veljata.*

17. Da bi ne bila na Slovenskem *neumna navada*, da se slovenski otroci najprej nemški brati učijo, če tudi ne razumejo, kar berejo. Slovensko branje se mora najprej znati, potem še le se smejo otroci nemškemu privajati, taka šola hitro in dobro zda, ter se otrokom pozna, da so v šolo hodili.

18. Boljšega stanu si zastonj želi, kdor doma za pečjo leži in dolgi čas po laketu ali po komolcu prodaja. Kdor se pa joka in žaluje, kakor hitro domačega zvona ne čuje, goba ostane, ki malo velja.

19. Ni dobro, da otroci prehitro stariše svoje zapustijo; na duši in truplu kilavi nimajo pravega varha, ne strahoneta, ne najdejo materine zlate skrbi, in so razgubljenim piščetom podobni, ki kokljo zgubijo. Ljubezni med tako deco in stariši nobene prave ni, sreča take rod-

bine žive korenine nima, in se po navadi hitro razleti. Ptuja reja otrok je le mačehna goja; — bodi si v deških redilnicah in varovalnicah še tako dobrih! Dete naj za materjo — otrok za očetom tako dolgo hodi, da si bo samo po svetu pomagati znalo. Ako prve šole otroci doma ne najdejo, vse svoje žive dni ostane kilav sad.

20. Velike nevarnosti čakajo mladenče, ki iz kmetov v šolo še nedolžni pridejo. Pohujšanja veliko vidijo in slišijo, in zapeljivcev največ med tovariši zadenejo, ki sami zapeljani, druge zapeljujejo; in srečen mladenec, ki se čist in nedolžen ohrani. Takih mladenčev sveta cerkev za duhovske pastirje želi; z mladenči, ki so drevju podobni, ki so ga gosence objedle, si malo pomaga; zakaj, kakoršno drevo, takošen je tudi sad.

21. Koliko vrlih mladenčev ima obilno dragih lastnosti, glavo prebrisano, polno potrebnih vednosti, srce tudi pošteno; pa kaj pomaga, ako neotesani ostanejo, dragemu kamenu podobni, ki v prahu brez svetlobe leži. *Veče sreče torej ni za nadepolnega mladenča, kakor če pride v hišo izobraženih, pa tudi poštenih ljudi, pri katerih njegove lepe lastnosti čedno svetlobo dobé, ki se v dejanju človeka sveti, in mu pravo prijetnost dá.*

22. Kaka velika sreča je za sorodovino, ki pridnega dijaka ima. Za celo žlahto je veselje in pomoč. Gorje pa starišem, bratom in sestram, katerim se učenec izpridi ali zmoti. V zajem jemljejo, da mu dajo, bosih hodijo, da je le študent lepo oblečen; neslano jejo, da ima le on vsega dovolj. Pa kaj pomaga? Tak neték nima nikoli zadosti; in kadar je svoji ubogi žlahti vse požerl, on ž njimi po svetu beračit gre, in je živa nadloga celi deželi. Bog nas varuj takih škriccev.

23. Blagor dijakom, kateri na šolskem potu prijatelja dobrega najdejo, pa trikrat blagor njim, ki najdejo dušnega očeta! Hoditi brez modrega voditelja po svetu, dobro ni; bolje biti brez denarja, ko brez vladarja, za mlade gospodiče.

24. Mladeneč ne sme nobenega dobrega nauka zamuditi, ker ne vé, kamor danes ali jutre pride.

25. Učenost in dobrotljivost so le kresnice, ako prave vere, trdnega zaupanja in krščanske ljubezni ni pri ljudeh. — Učene in visoke glave rade oslepijo, da od samega blišča svoje modrosti krščanskih resnic ne poznajo, in izgubijo svojega Boga. Taka učena glava in pa mak, ki ga veter pobriše.

26. Učenost brez čednosti je cvet brez sadja, jabelko zvonaj lepo rudeče, gnjilo pa znotraj.

27. *Pač dobro delo stori, kdor razumnega, pobožnega mladenča v šolo spravi in mu po svoji moči izšolati se pomore.* Mladenčem, ki so za to, v duhovski stan pomagati, je boljše dobro delo, kakor nove cerkve zidati, posebno tam, kjer jih potreba ni. K čemu nam bodo lepe cerkve, ako mašnikov pobožnih ne bo, kakor se nam kaže?

28. Rokodelstvo je zlata ruda in stariši močno grešijo, kateri otroke le v višo službo tiščijo, za kojoj nimajo ne glave ne srca. Pa tudi ni prav, ako roditelji svojega sina v šolo ne dajo in mu ne pomagajo v stan, kojega mu je Bog odločil. Srečen je, kdor si stan izvoli, v katerega ga Bog kliče, ter mu lastnosti in pa stanovitno veselje zanj da.

29. Tako je prav, da si mladenec stan izvoli, v katerem po svoji pripravi lahko več dobrega stori ter ne sega po stanu, v katerem misli brez truda bolj mastno živeti.

30. V mnogih šolah učenci in učenke toliko gladko pojó, da jih je poslušati veselje; imajo gladko grlo kot orglje, in pa žlahno, pobožno srce. Kakor hitro odrastejo, se deró kakor divja zverina po noči, ali pa pivkajo, kakor črviva pišala. Od kodi je to? *Modri možje pričajo, da ste žganjopija in pa tobakaja vsega tega krive. Žganje in pa tobak pokvarita naši mladini glavo, srce in glas, dušo in telo, okadita mu, poblatita srce z grešnimi strastmi ter podereta, kar šola dobrega naredi.*

31. Oholite se s šolami kolikor radi, obrekujte stare, hvalite nove, postavite jih, kar premorete, priganjajte učitelje, poskušajte učence: boljših ljudi izpodredili ne bode, dokler dvojna uima: *žganje in tobak, človeški rod*

gnjusi. Dokler mati hčerko po žganje pošilja, in ji kruh vanj pomakati dá, dokler oče sinu fajfo dovoli in mu celó tobaka napravi (nabaše), tako dolgo raste slab, črviv zarod betežnikov in pa hudodelcev. *Mladenča, ki očetu denar vzame in za tobak izda — hčer, ki rada žganje ima, nobena šola popravila ne bo. Bog pomagaj!*

32. Sreča tvoja še ni to, česar se dobrega naučiš, marveč to, kar dobrega storiš; bodi torej ne le vrl šolec, ampak tudi priden kristjan in pošten državljan: to bo tvoja prava sreča, časna in večna.

Šolsko poslopje.

33. Pač je žalostno toliko imenitnih srenj po svetu srečati, kder kmetje svoji živini hleve zidajo, kakor graščine, svoji deci pa ne postavijo potrebne šole, da se mora v kaki temni, tesni čumnati najpotrebnejših reči učiti. Vsak za se si postavljajo vrle hiše, kakor gradiče, za celo župnijo mora pa dimnica dobra biti. Tako se srenji godi, katera prave glave nima; vsak na-se vleče in za se skrbi, za občino pa nobeden ter ne pomisli, da je vsem grdo, ako pri župniji čedne cerkve in lične šole ni. „*Lepa cerkev in prostorna šola sta cele duhovnije čast in hvala, pa tudi hasen*“.

IV. Slomšek o učiteljih.

1. „*Zlati nauk več velja, kakor zlat denar. Pa še več so učitelji vredni, ki za izgojenje mladine skrbijo; zakaj, ni dovolj, otroka le podučiti, treba je še bolj ga hudega odvajati in k dobremu privajati. Mlada privada je stara podkev, ki je človek lahko ne izgubi.*

2. *Blagor mladenču (dijaku), ako modre učitelje in ravnatelje prave najde, kateri so mili očetje, ne robati strahonetje dijakov, ki so hudi, pa dobri tudi, vse po modrosti o pravem času tako, da jih mladina spoštuje, ne pa, da se jih boji.*

3. *Učitelj, ki svoje šolce po trimoško strahuje, je toči podoben, ki mlado setev pobije; njegova setev dobrega sadu ne prirodi. Učitelj, ki svoje šolce mehkuži, ter jim vse povolji pušča, je mlačnemu jugu podoben, ki drago cvetje posmodi, da žlahnega sadja ne da. Njegovi učenci bodo rahli in puhli možje, za nobeno težavno službo sposobni. Učitelj, kateri vé svojo mladino za potrebno vednost in krepost oživljati, ji pa tudi moško vedenje in stanovitnost preskrbeti, tak učitelj je vreden sto centov zlata; jedna njegovih besed dijaku več zda, kakor drugih cela pridiga. Tak dušni oče vzbuja v svojih šolcih visoke misli in blage občute, kaže izvrstnim glavam polje slavnega dejanja; in če je žive vere mož, in z lučjo sv. vere učencem v prihodnjost sveti, jih prav lahko z nekoliko besedami za časnost in večnost oskrbi; vse svoje žive dni ga bodo hvalili.*

4. So vozniki, kateri svojo ubogo živino, — učeniki, ki šolsko mladino preženó, in ravno potem slabo vozijo. Tudi konj, ki se prehitro v breg zaleti, opeša; taka se rada učencu godi, ki bi rad vse ob enem znal.

5. *Mladenču drugi stariši so njegovi učitelji in blagor mu, kdor dobrim, modrim učenikom v roke pride. Oče in mati izredita človeka, izučita kristjana; moža po volji božji, osrečitelja národov storijo mladine voditelji, ako so mladenčem prava luč, katera sveti in ogreva, ne pa močvirna svetila posvetnih zmot in zapeljivih čar časnega duha.*

6. Pravijo, da je velika umetnost otroke dobro in prav krščanskega nauka učiti. Jaz pa pravim, da pri otrokih ometena umetnost najmanj velja. Otroško nedolžno srce imeti in otroke po Kristusovo ljubiti in za nje skrbeti — to velja. „Ako ne bote“, pravi Jezus, „kakor otroci, ne pojdete v nebeško kraljestvo!“

7. *Učitelj brez vse vredne priprave po navadi pleve seje, in ne bo dobre pšenice žel. Dober učitelj vselej dobro premisli, kaj bode povedal; nabera rožic, koje bode sadil.*

8. *Sveta skrb učiteljev naj bo mladini glavo izjasniti, pa tudi požlahniti srce ter celo življenje svojih učencev po nauku in vzgledu Kristusovem uravnati ter njihovo pravo srečo na skalo sozidati. Učitelji, ki po drugej steži učence*

vodijo, jim na pesek srečo stavijo. Taka šola in pa morska pena en mak velja. Vsa taka modrost in učenost je podobna koči na pesek pozidani. Priburijo vetrovi hudih dni, pridere ploha nesreče, hiša se podere in podsuje človeka nesrečnega, kajti nima pravega temelja — (Mat. 7. 24.), kojega ni in ga ne bode, razun onega, katerega je utemeljil Kristus.

9. Jedna beseda iz ust učitelja, ki sicer posvetno sukno nosi, pa od cerkvenih reči pohvalno govori, več izda, kakor cela nedeljska govorica duhovskega učitelja. V takih letih omahljive mladosti je učitelju prav lahko mladenču z nekolikimi besedami sveto vero podreti, pa tudi tako globoko v srce vsaditi, da je nobena še tolika nevilhta ne omaji.

10. Kdor na svetu kaj posebnega utemeljiti in dobrega izgotoviti želi, naj se od marljivih bučelic v čedni slogi in v koristni družbi delati uči. Združena moč (vsilih učiteljev na jednom zavodu) veliko premore, in majhne reči v bratni slogi velike izrastejo.

11. Veče dobrote duhovski gospodje (pa tudi učitelji! Spisatelj) sveti cerkvi in deželi storiti ne morejo, kakor, če mladenčem, ki so prebrisane glave, in pa žlahnega srca, v šolo pomagajo. Ako priden šolar le prvo leto dobro izhodi, da ga učitelji in pa dobri ljudje prav spoznajo, hitro najde dobrotnikov, ki se ga podstopijo. Pač res, da ni lepšega, kakor hvaležno srce; *nehvaležnost je očitna priča grdega srca*, in prav po pravici se reče, da je nehvaležnost črna pregreha, katero Bog in vsak pošteni človek črti. Mladeneč! hvaležen bodi in vsem se boš lahko prikupil.

12. Kdor sadunosno drevo vsadi in požlahni, za celo svojo hišo in rodbino veliko dobroto stori, ki bode mnogo let od drevnega sadu uživala; kdor pa nadepolnega mladenča v čednosti in učenosti modro izgoji, da izraste vrl mož, naj si bo mašnik, pravdoznanec ali vojščak, on množi slavo in blagostan svojega ljudstva, za srečo cele dežele skrbi in zasluži, da ga narodi v hvaležnem spominu imajo.

13. *Takov nauk prav očitno zda, da se sliši in vidi, — da, kar učitelj reče, to tudi pokaže, in kar druge uči, to tudi sam stori. Besede le mičejo, vzgledi pa z vso močjo vlečejo. Vsako požlalneno sadunosno drevo je domači zaklad, in kdor drevje sadi, za svojo lišo denarje na obrest polaga. Lepo in dobro je res ljudi koristnega dela učiti, pa še boljše, se dela z lastnimi rokami lotiti, in v dejanju pokazati, kar se v besedi pové. Učeniki v besedi in v dejanju so največi dobrotniki svoje dežele.*

14. Da se voda očisti in čvrsta ostane, ne sme stati, marveč po kamenitej strugi rožljati; tiho stoječa voda sogunjije in se usmradi. Hočeš mlade glave bistroumne storiti, jim moraš pogostoma priložnost dati, naj se prebrusijo, kolikor je prav. Če se ravno včasih med njimi zaiskri, da se le srd in jeza, ali kako sovrašтво ne vname.

15. *Veliko boleznij se po deželi pri ljudeh iz nemarnosti začne, ker se ne varujejo na vročino piti, ne se prehladiti, in se ne vedó v nevarnih, nalezljivih betegih prav zadržati. Kdor nevedne podučí, neskrbne o pravem času posvari, jim učini večo dobroto, kakor da bi jim bolnim najboljše zdravilo prinesel.*

16. Vsakdanja skušnja živo kaže, kolika je sreča in čast za vsako šolo, vrle mladenče prav pridno izšolati, in njihovi sreči prav trdno dno postaviti; hvaležni svoje prve šole ne bodo pozabili, ki je njihovega izobraženja srečna zibelka bila.

17. Se preveč na bukve drugih zanašati in vse prehitro verjeti, ni dobro, in vse poskusiti je nevarno, kar drugi svetujejo in pohvalijo. Se pa pretrdo svojega starega kopita držati, je ravno tako abotno.

18. Ni prida, če se pretrdo starih navad (metod) držimo, in mnogo dobrega zamudimo, ali celo sovražimo, dasi je ravno od starega boljše. Prav pa tudi ni, da bi vse staro zaničevali, in le za novinami letali. Najboljše je po nauku sv. Pavla ravnati: „Vse poskusiti, in kar je dobrega, ohraniti“.

19. Kdor noče zaostati in v svoji vednosti se ne postariti, mora pridno tudi nove knjige čitati in skrbno

čuti, kaj in kako se po svetu mladi rod uči, dobro pohvaliti, naj si je ravno v novi obliki, in ne po šegi stari le starino svojih nekdanjih dni čez vse povzdigovati. Ne-prenéhoma raste med pšenico plevel, pa tudi med plevelom ni brez pšenice; naopak toraj obrača, kdor s kostrevo tudi drago pšenico zato potépta, ker mu ni stara zadosti.

20. V malem srečno živeti in črez potrebo ne po-želeti je življenja velika modrost, pa tudi dolžnost, da si jo človek osvoji, ako hoče dobre dni na ovcm svetu imeti. *Zadovoljnost je polovica življenja*; ona je prave krščanske modrosti blažena hči, pa le onemu zvesta družica, ki brez utruda za božje kraljestvo dela in za blagost svojega naroda skrbi. Veliko bogastvo je sreče vodenika; veliko skrbi, pa malo dobrega dá. Imeniten stan pa visoka čast je ledena gaz, po kateri človeku rado spodrkne, in više ko stoji, globeje obleži, če se dobro ne varuje. Le z jedno žlico ješ, dosti, da iz jedne kupice piješ; in kadar tvoja ura priteče, seboj vsega tega ne ponesesh, kar ti svet svojega ponuja. — Pokaj se toliko goniš za prazni mak posvetne minljive sreče? So, ki se ženejo po blagu in več ko imajo, še več poželijo, kakorbi bili zato na svetu, da bi oni obogateli, in vsi drugi obožali! Oj zmota in goljufija! — So, ki se po viših službah stegajo, in više ko stopijo, še na više hitijo, in vse črte, ki ž njimi za vetrom letajo. Nimajo pokoja, ne obstaje, kakor bi jim svet pretesen bil; in kaj jim poslednjič ostane? V kratkem se njihovo mesto več ne pozna. Prave časne in večne sreče pot ne leta previsoko, se ne valja pregloboko, marveč po lepi ravnini zadovoljnosti se gre. *Človeku dá srečo zvestoba stanú, da je človek službi kos, katero nastopi, in da je svojemu poslu mož.*

21. Šo tudi učitelji, ki se dajo po nepokojnem duhu poditi od službe do službe, iskati lepših krajev, boljših prihodkov, priti v večje časti; in kdor ne dobi česar, misli, da je nesrečen. *Pa malo pomagajo rajski kraji, če nimajo blagih ljudi; dobri ljudje so venec dobrega kraja. Takih poišči in pri njih ostani; imel boš tudi v mrzli planini svoj raj.*

22. *Družba je blaga mati dobrega dobrim — pa tudi košata mati vsega hudega hudobnim*; in če hočeš človeka spoznati, dobro njegovo družbo poglej ter si zapomni, kar sv. Duh uči: „Z dobrimi družbami boš dober, s hudimi hudoben“.

23. Velecenjeni g. prof. Marn priobčil je l. 1886 v „Učiteljskem Tovarišu“ naslednji nagovor Slomška v prvem učiteljskem zboru v Šent-Andražu l. 1848: „Seid mir gegrüsst, Männer der Schule . . . Meister der Schule möchte ich euch am liebsten nennen; einen schöneren, bedeutungsvollern Namen als Schulmeister kenne ich nicht. Wer es noch nicht wäre, der möge es werden; — und eben diese unsere ehrenwerthe Versammlung soll ihr Schärfflein redlich beitragen, auf das jeder aus ihnen Meister seines hohen, unendlich wichtigen Amtes werde, dessen gute oder schlechte Verwaltung grosse — unberechenbare Folgen für Kirche und Staat, für Zeit und Ewigkeit hat“.

24. Sploh pregovor uči: „Možje, kadar se bodete ženili, skrbite, da si svojo gliho dobite“; — ako dva vola enako ne vlečeta, voz ritansko gre. In prav sv. Pavel govori: „Kdor se oženi, prav stori, kdor pa tako ostane, stori boljše!“ Pa vsak križ je nebeški ključ, ako ga ne zavržemo, temveč potrpežljivo nosimo.

V. Slomšek kot praktični šolnik.

Pred tridesetimi leti še ni bilo toliko ljudskih šol in šolnikov po Slovenskem, kakor dandanes in mnogo za šolo godnih otrok ostalo bi bilo, osobito po slovenskem Štajerskem in Koroškem, brez vsake šole, da ne bi bil rajni bistrooki Slomšek nedeljskih slovenskih šol osnovati priporočal, v katerih so se prosti kmetski otroci, zlasti iz preoddaljenih sel in hiš, brati, pisati, računati, krščanskega nauka in petja manj ali več učili.*) Da bi pa bili

*) Na str. 11 se je povedalo, da je Slomšek kot podžupnik na Bizeljskem tukaj nedeljsko slovensko šolo upeljal. — *Spisatelj.*

uspeli številnih takih šol toliko povoljnejši, spisal je on spredaj omenjeno zlata vredno knjigo:

„*Blaže in Nežica v nedeljskejši šoli. Učiteljem in učencem za poskušnjo*“, katera se je tú pa tam, tudi na Kranjskem n. pr. v Ipavi vpeljala ter s pridom rabila. Dokaz njene redke dovršenosti je nepričakovano hitro spečanje I. natisa v 4000 iztisih, kateremu sta sledila v kratkem času dva ponatisa. (Tretji natis. V Celovci 1857. Natisnil in na prodaj ima Janez Leon.) Slobodno sme se ta času primerna šolska knjiga imenovati *prva slovenska praktična metodika* (v pisanji, številjenji, prirodoznanstvu itd.), kajti učitelj najde v njej same izkušene napotke (vodila) za poučevanje. Knjigo kinči zala podoba sv. Maksimiljana, „rojaka naše dežele“, ki se varstveno ozira na mestece, v katerem je mučeniško smrt storil. — „*Za pogovor*“ nahaja se na prvih straneh strokovnjaški sestavek „*Iskrice šolo oživiti*“ kot uvod, kateri naj zaradi svoje originalnosti tú sledi:

„Kakor ljubo solnce zemljo oživljuje, katero obsije, tako naj vsak učitelj šolo oveseljuje, v katero pride. *Učitelj mrtev ko les in mrzel ko led — učenci pa živi ko ogenj, se slabo stikajo (vjemajo), srca učencev se učitelju tako dolgo odmikajo, da šola zmrzne, nauka cvet pomrje in dobrega sadu ne dá. Iskreni šolski prijatelj, kar vsak učitelj naj bo, ima naj oživljajočih iskric kupoma k redi za veselje in kratek čas, za resnico in nedolžno šalo, svoje učence za nauk vnemati in oživljati, zaspane dramiti, pridne podperati, da mu ne opešajo v sredi pota potrebnega poduka. Takšnih iskric eno koliko ova knjiga „Blaže in Nežica“ učiteljem ponudi, ki se, v novo presojena in za potrebo popravljena, v tretje natisne in svetu podá. Ne zamudi, prijatelj šole in domovine, učitelj in odgojitelj mladine, knjižico blagovoljno soditi, dobro posneti, slabo popravljati, da ne bom jaz, ne ti na zgubi.*

Boš čital, kar sta se Blaže in Nežica v nedeljski šoli učila, naj se, *učenec* tudi tebe nauk prime. Beri, šteje in poskušaj, kolikor toliko dobrega se tudi tebe prijelo — in

veselilo te bo, tudi kaj znati, kar še do sedaj vedel nisi. Ne opušaj pa tudi v djanji posnemati, kar dobrega znaš; Bog ne ljubi le poslušalcev, tudi ne praznih bralcev; pridne delalce ima rad. Veliko znati pa malo prida ravnati, žali Boga in škoduje ljudem.

Hočeš, učitelj, ti druge učiti, in bolj moder biti, ko sta skrben učitelj in priden podžupnik, o katerih bereš, kako sta šolo oživljala in se po šoli živo, ljubeznjivo obračala, saj ti ne branim. Uči, in suči se v šoli, kakor rad, naj le seme dobrega nauka dobro zemljo najde, in pa veliko dobrega sadú zarodi. Ne po sevki, ne po oralu — le po sadu orača in sejavca, pa tudi učitelja spoznaš.(!)

O setvi ima *solnce* sijati, da se da lepše orati in njiva čedno obdelati; *bodi, učitelj, tudi ti pri nauku vesel in dobre volje, kar je prav*. Povedal sem ti torej mnogotero za smeh, toda brez greha. Naj tudi dobro setvo o pravem času pohleven dežek pomoči in porosi, za toliko hitreje se ozeleni. Rodoviten dež na razložen in v srce položen nauk so gorke solze. Mislím, da bi te tudi vmes solze posilile, če nisi prekamenitega srca, ki čitaš ali slišiš te knjižice vesele in žalostne reči.

Mladini najbolj potreba je modre šole za srečno življenje — učitelju nad vse potrebno znati šolo na pošteno življenje modro ravnati, — kazati svojim učencem življenja srečno pot — jim vedoma praviti, česar se držati svoje žive dni, da bodo, kakor Blaže in Nežica, srečno hodili. Učencem vsakotere nevarščine pokazati, ki jih čakajo, jim pomoči v mnogoteri sili povedati, kolikor se dá, daje ljudskeji šoli ceno in življenje; torej življenje kmetov po solnčnej in senčnej strani popisano najdeš.

Je tebi preveč, kar se v teh bukvicah uči, izogni se; — kar je premalo za tvojo mladino, pa dodaj. Veš, da po svetu vsaka tehtnica enako ne vleče, tudi vse ure po tisti meri ne tečejo; vsakemu po glavi, kakor bi rad, tudi biti ne more. Kar tebi ne dopade, bo pa lahko drugim prav. V spoznanju božjem čedalje bolj napredovati, po spoznanju koristnih reči modreje ravnati, po ravnanju pa

tudi v svetej čednosti rasti: *to je naše šole svet namen, katerega Blaže in Nežica kažeta.*

Mnogo let je preteklo, kar je bila ta knjižica prvič spisana; mnogo oblik se je od tiste dôbe premenilo, mnogo popravilo, kajti popolnoma nikaj pod solncem ne najdeš. Vse se premeni, tudi človek in njega dela; le resnica ostane. Tudi bukvic za šolo in za domačo podučbo se je v preteklih letih veliko boljših skovalo, kakor jih *Blaže in Nežica* imata, ki sta se tudi že postarala. Je pa novo vino bolj močno, je starina vendar bolj zdrava. Nadjam se, da tudi knjižica ta ne bo škodovala, osobito mladim učiteljem in rednikom ne; naj le poskusijo, kar je dobro in prav. Pijanost pa ni modrost, bodi si pijan od starine ali novine — napilnjen od starih ali novih oblik.

Vsaka slovniška oblika je kolo živega jezika, ki ne stoji nepremakljivo, dokler jezik živi, marveč se neprenehoma obrača in toliko hitreje premenjuje, za kolikor boljše omika ljudi in jezika napreduje. Kolo prenašlo tirati, in pretrdo zaverati dobro ni, tiraj in opoviraj rabo oblik, kar je prav, da kolo jezika gladko poteče; pa tudi preveč v stran ne vozi zaničevaje sosedov bistvene oblike, da bratov pravice v svojo lastno škodo ne poveziš. Bolje bo na vseh štirih kolesih oblike voziti prav po bratrnó, kakor za kolesnice (dvokolnico) svojeglavno držati, ali celo samokolnico (kolečko) enostransko tišati (riniti), na oblikah sosedov spodfikaje se. Združena moč velja. Tako misli in želi brez zamere

Tvoj prijatelj

Anton Slomšek,
Nekdanji Vozeniški župnik“.

Ker sem prepričan, da je sicer mnogo ljudi, ki so o „Blažetu in Nežici“ slišali, a malo, zlasti mlajših, ki bi bili priliko imeli, ovo zanimivo knjigo prebirati, zato mislim, da ne bo odveč, ako jo tukaj dragim čitateljem v ogledalu pokažem.

V smislu lastnega izreka: „*Za kmete so delavniki za delo, nedelje in prazniki pa za nauk*“ — osnovana slovenska

nedeljska šola Slomškova obstoji iz dveh razdelkov: iz *prvošolcev in drugošolcev*. Šolo za prvošolce (novince), katera se ima začinjati prvo nedeljo po Vsehsvetnikih, oskrbuje g. podžupnik sam popoldne od 1.—2. ure; a učilna soba se že pol ure poprej odpre, da začno „oskrbniki“ in „oskrbnice“ (to so prav pridni in pametni fantje in dekleta izmed drugošolcev) učence svoje klopi 1. *izpraševati*, 2. *jim pokazati kar zadosti ne vejo*, 3. *nenavzoče v svoj ročni iménik zaznamovati*. *Prvošolci učijo se le čitanja*.

Šolo za drugošolce oskrbuje g. učitelj s pomočjo g. podžupnika dopoldne, po jedno uro pred drugim sv. opravilom. V ta (gorni) razdelek pridejo učenci, kateri že brati znajo. Ker sta se Mlinaričeva desetletni Blaže in devetletna Nežica že doma od Florjanove Barice iz „Navoda za nedeljske šole“ brati naučila, bila sta kmali prvo nedeljo med drugošolce sprejeta ter med „oskrbnike“ (mesto Florjanove Marice in Šimenovega Toneja, ki sta šla služiti) uvrščena. — Drugošolci učijo se poleg čitanja tudi pisanja, števljenja, petja in nemščine, v cerkvi pa krščanskega nauka.

Šolsko leto šteje od začetka novembra do konca avgusta 52 šolskih nedelj in praznikov in tako je tudi vsa učna tvarina razdeljena na 52 duševnih grizljejev, ki se šestokrat z letnim in cerkvenim časom vjemajo. Pa oglejmo si opisajočo knjigo bolj na tanjko po posameznih učnih predmetih.

1. Čitanja

se vadijo drugošolci na 52 jako podučljivih berilcih — zaznamovanih z rimskimi številkami, katerih naslovi naj tukaj sledé:

I. Dobro za mlade ljudi, ki se v šoli kaj prida naučijo.

Poslušajmo nepresegljivega strokovnjaka, kako on ovi naslov prve berilne vaje otrokom razjasni, njegovo trditev dokaže:

„ Na Tomaževo, neko sredo večer, ženeta bratec *Blaže* in sestrice *Nežica* kravico na vodo, gredé

pa materi vode izpod mlina nosita. Nekaj šolarjev mimo prihiti, med njimi *Lojzek*, *Kamenskega gospoda sin*. Dekline gredo pohlevno svoj pot, dečki pa naglo na led planejo, ter po steski drkajo (se sanjkajo); ko bi trenil, se led udere. *Lojze* v vodo pade, katera ga ravno na žleb nese. *Blaže* vidi in hitro vodo zapre. *Nežika* pa po svojega očeta leti. Mlinsko kolo ravno *Lojzeta* prime in zastoji, ker vode ni imelo. Mlinarič pridirjajo in mladenčeta izpod kolesa potegnejo, ki ni več dihal. Voda od nja teče. Vaščani na krik priletijo in hočejo sirotče na glavo postaviti. — „*Nikarte!*“ zavpije *Florjanova Barica*. „Baš preteklo nedeljo smo v šoli slišali, vtopljenih ne na glavo postavljati. Le v bajto ga zanesimo, pa varno na klop položimo. Lepo rahlo ga na trebuh denimo. Mlinarčka! čedno mu ledeno obleko slecite, jaz mu bom glavo nekoliko k zemlji nagnila, pa čelo povzdignila, naj se voda iz nja izcedi. Zdaj pa v posteljo ž njim! Le malo mu glavo podložite. Oterite ga prav dobro in pa sukunjino segrejte. Dajte mi cevko; bom skoz nos v njega pihala; pa moram drugo nosnico zatisniti. Možje! prav zvesto mu srčno jamico pa podplate s krtačo (ščetom) terite, tudi po vsem životu ga s toplim suknom drgnite. Bom poskusila mu skoz usta zdrave sape vpihati. Primi ga jeden čedno za nos. — *Hvala Bogu!* še je živ. Le pridno delajte; že se žilice mezijo! — Zdi se mi, da rahlo diha!“ — *Lojzeta*, ki zopet živi, ravno toplo odejejo, ko zdravnik iz Kamnika prisopejo bolnička oskrbet. *Barico* pohvalijo, da je vaščanom tako modro svetovala. *Neumni ljudje iz ene nesreče dve naredijo, ako modrega človeka blizo ni*. Predlanskem so v Vrbnem otroka iz vode potegnili. Hitro ga dva za noge zgrabita in na glavo trčita. Kašta v njem pokne — po njem je bilo. — *Kako dobro za mlade ljudi, ki se v šoli kaj prida naučijo!*

Ali ni s tem berilcem potreba in korist šole po mojstrsko dokazana? — Vsak komentar bil bi tu odveč. Na taki in enak način razpravlja *Slomšek* tudi ostalih 51 berilnih vaj, pri katerih se blagi čitatelj lahko do celega prepriča o raznovrstnosti in važnosti skrbljivo sestavljene

tvarine in o praktičnej vrednosti navedene knjige. Nadaljni naslovi berilcem:

II. Blaže in Nežica pojmeta v nedeljsko šolo. III. Kako je v šoli veselo! IV. Prvošolci dobre volje. V. Pridna šolarja doma kregana. VI. Sveti božični prazniki: Kako se otroška spoved obhaja? VII. Dvoje šolarjev gre služiti: Nauk za družino. VIII. Šola poštenega zadržanja: Kako se pri pisanju sedi? a) Zadržanje v pričo Boga. b) V pričo gosposke. c) V pričo ljudi svojega stanu. d) Kako se v družbi pošteno govori? IX. Huda zima, da drevje poka: Kaj je storiti, kadar človek zmrzne? Kadar ga zaduši? X. Poštena gostija, lepa reč: Nauk za dobro voljo. Ali se sme plesati? XI. Kratek pust, pa veliko ust: Pustne šege in krivovere. XII. Snaga, lepa, draga reč. Nauk za domačo snažnost. XIII. Boljše v hišo žalosti, kakor v hišo veselja: Kako se bolniki obišejo? XIV. Ogenj, potrebna pa nevarna reč: Kako ognja varovati? Kaj je storiti, kadar gori? XV. Zdravo telo, najboljše blago: Kako se za zdravje skrbi? Za kratek čas in počitek. Za zdravo jed in pijačo. XVI. Zdravje gor po niti — dol po curki: Nauk za bolnike. XVII. Doma imaš, pa ne poznaš: Domača zdravila. XVIII. Mera in vaga v nebesa pomaga. XIX. Človek ne pozna kaj ima: Človeško telo. Človeška duša. XX. Vesela aleluja. Šolarje poskusijo. Kako na božjo pot hoditi? XXI. V starem gradu denarji cvetijo: Šadjereja. XXII. Boljša kratka sprava, kakor dolga pravda: Nauki za vozarje. XXIII. Ljubo domá, kdor ga ima: a) Popis sveta. XXIV. Kolikor jezikov kdo zna, toliko človekov velja: Popis sveta. b) Popis morja. XXV. Solnce mrkne: Nebeške luči. (Glej II. in III. tablico na konci knjige.) XXVI. Odprto nebo: Popis nebeških prikazni. XXVII. Lepa nedelja: Angeljska bratovščina. XXVIII. Ptiče gnezdo — božje čudo: Skrb za ljubo živinco. XXIX. V Rakovci so koze (bolezen): Nastavljanje osepnic. XXX. Človek sam svoj narhujši strah: Kako škodljiv je prazen strah? XXXI. Mežnarja je ubilo: Kako se o hudej uri zadržati? Pomagati od strele zadetim. XXXII. Toča je pobila: Od čare ali coprnije. XXXIII. Hudo vojaštvo:

Od vojakov in tobakarjev. XXXIV. *Tudi na gobah smrt sedi*: Od strupenih gob in zelišč. XXXV. *Jelovca so klobase vjedle*: Smrten strah na mizi. Pomoč o nevarnosti zastrupljenja. XXXVI. *Tudi prazna puška počí*: Kako se strela varovati? XXXVII. *Štirji elementi*: 1. Zrak ali podnebna sapa. 2. Zemlja. 3. Ogenj. 4. Voda. XXXVIII. *Po Dolenjskem grižo imajo*: Kako se griže varovati? Cearsarske oblastnije in pravice. XXXIX. *Dvojna kuga*: Živinska kuga. Človeška kuga. Žganje. Kaj storiti, kadar se kdo obesi? XL. *Svetlinova Nanika je umrla*: Oporoka. Pogreb poštene device. XLI. *V Lazah je stekel pes*: Od steklih psov. (Glej 14. podobo na IV. tabli!) XLII. *Gosp. dekan pridejo*: Šolska skušnja. XLIII. *Strašna noč*: XLIV. *Smrt dobrega očeta*. XLV. *Lepo otroško srce*. XLVI. *Dobre matere poslednje izročilo*. XLVII. *Dober dušni pastir*. XLVIII. *Otrok narvečje bogastvo*. XLIX. *Poštenje boljše, ko denar*. L. *Bog razkruši, pa veselo zopet združi*. LI. *Tobakarjem je ura dotekla*. LII. *Človek si sam srečo seje*“.

Res občudovanja vreden učitelj!

2. Pisanje.

Na podlagi pridjanih štirih predpisov (glej I. tablico knjigi pridjano!) sestavljen je napotek v pisanji iz sedmih vaj: od *A* — *H*.

3. Računstvo

obstoji iz petnajstih vaj; od *a* — *p*.

4. Petje.

Za to so vzete pesmi večinoma iz „*Pesme Matija Ahacelna*, 3. natis“, — iz „*Devištva*“ in iz „*Življenja srečen pot*“.

5. Nemščina

je zastopana (v zvezi z nemško slovnico) v kakih 25. vajah. Tem pridjan je v začetku kratki slovensko-nemški

besednjak: „Čudne besede“ — in nemški „Sach-Register“ v abecednem redu.

„115 i s k r i c“

t. j. jedrnatih *pregovorov*, pa krhkih, vmes tudi zasoljenih *izrekov* in zlatih *naukov* nahajajočih se v Slomškovej knjigi „Blaže in Nežica“ v abecednej vrsti:

1. Ako greste na božji pot, ne hodite Bogu na pot.
2. Ako sediš, ne gugaj se, kakor bi zole (čmrlje) imel. Se čohati in kebrati — ušivci navado imajo. Na steno prislanja se le meglenjak.

3. Ako se ti zeha ali kihne, z robcem usta zakri, da se ne bi kdo vstrašil, kakor bi ga hotel požreti.

4. Bog pošilja križe in nas spravlja ž njimi nebesom bliže.

5. Boj se Boga, skrbi za svoje ljudi in živino, tako se bodo coprniki tebe bali, ne pa ti njih.

6. Bolezen gre po curki, zdravje pa po niti. — Za veliko boleznii je *potrpežljivost* narboljše zdravilo.

7. Boljše počasi prav, kakor hitra zmota. Marsikdo ve dobro rajtati, pa vendar slabo gospodari.

8. Boljša je zamera za resnico, kakor hvala za laž.

9. Boljša je gola glava, kakor gola noga.

10. Božja roka enkrat vzeme, dvakrat toliko pa dá.

11. Brez prtiča (rjuhe) še berača na slami ne pusti.

12. Čenče Marinke nima nobeden rad.

13. Če Bog dá, vam (učencem) pojde pisanje o veliki noči bolj gladko izpod rok, ko preja predicam, ki dremljejo.

14. Cesar se v mladosti izučiš, s tem se za starost oskrbiš.

15. Človeka lahko po hoji, hiše po strehi, ljudi in kraje po šegah poznaš.

16. Da bi mavha denarjev bila, kjer mavrica (božji stolec) pije, je prazna basen, kateri se krave smejé.

17. Druge opravljati boli; sam sebe hvaliti smrdi.

18. Da hudič coprnikom pomaga, je za podučene kristjane vražja, grda vera.

19. Dobre volje rado mošnje kolje — streho podere — voz prekucne.

20. Dobro je domača zdravila poznati, ki jih vsak človek, vsaka domačija ima. Velikokrat majhna reč pomaga, kjer po širokem pomoči zastoj iščemo.

21. govori, kakor bi otrobe vezal.

22. Grd je pijanec, desetkrat grša pijanka; ona še svojega sramú ne pokrije.

23. Glej, da iz sklede (pri obedu) ceste ne narediš.

24. Gospodinja tri vogle hiše drži.

25. Gnojnica je zdravju škodljiva, in kjer je smrad, ne gre pošten človek blizo rad.

26. Hiše, ki snažna ni, se pošten človek boji.

27. Huda zima je; varite se, da vas muhe ne vjedo; — take muhe, ki nekaterim po zimi kakor po letu po glavi letajo.

28. Hranilnice so velika dobrota za družino in druge pridne ljudi, ki veliko na obresti položiti nimajo namestu zaslužen denar doma v nevarščini imeti, ga raje v hranilnico pošlji; boš brez skrbi in pri lepem dobičku.

29. Imaš prosto glavo, tople noge, pa odprto telo, se ti bolezní bati ni.

30. Hudobni štrkavci vsako grmovje iztaknejo, vsako drevo izprežejo, kako gnjezdo mladih pokončat. To je po tolovajsko.

31. Kar jeden vé, tudi dva zvesta.

32. Kaj pomaga križe na križnem potu obrezovati in s takimi treščicami kaditi, kaj izpod kapa kamenčke v posodo devati, in iz njih piti, dobrih rož pa ne iskati in modre zdravnike opustiti.

33. Kar sam lahko narediš, se na drugega ne zanašaj.

34. Kar se odlaga, se rado zamudi.

35. Kaj človeku pomaga, če je še toliko razumen, pa pameten ni.

36. Kar se človek v mladosti dobrega izučí, ga glava ne boli.

37. Kdor svojega psa več obrajta, kakor človeka, je pesji strije; in takih abotnih strícev je zelo veliko na svetu.

38. Kdor drugega ne vidi (pri popotovanji), kakor drevje rasti, pa ljudi po dveh hoditi, boljše naj doma korenje strže; on po svetu hodi, kakor bi se mu sanjalo.

39. Kdor mir ljubi, ne bo nikdar na zgubi.

40. Kdor ne sluša, si sam nesrečo poskuša, katera mu za petami gre.

41. Kdor moliti ne zna, naj se na morje poda.

42. Kdor navzdol ne zavera, les ne zapera, pa mut ne plačuje, ne pride daleč po svetu.

43. Kdor mi prihodnjo nedeljo vse to dobro zna, ga ne dam za sto centov zlata.

44. Kdor se k mizi siliti da, visoko glavo — trebuh pa prazen ima.

45. Kdor za drugimi preveč pozveduje, rad sam sebe pozabi.

46. Kdor jezik in pero prav pelja, tak mož kaj velja.

47. Kdor si prerajati ne zna, ga lahko vsak cigan goljfa.

48. Kdor mlad drevje sadi, star sadja dobi.

49. Ki mesnice po svetu nosi, pregrehe za prijaznost prosi; — iz pankelcev bodo plenice.

50. Kedar igra narbolj kaže, tistikrat se narraj zlaže.

51. Kislo repo prodajati, vmes pa lagati in črez hude čase toževati (onemu, ki te obišče), ni po krščansko. Dober rad druge razveseljuje; le neprijazen (odljuđen) se kisel dela, kakor bi ga grizlo.

52. Kjer se veliko žganja pije, tam je veliko boja in morije.

53. Kjer nobene postave ni, veljajo same pesti; tam se nikdar ne pomudi (potujoči rokodelčič).

54. Kjer stari delajo, mladi pa tobak kadijo; tam pogosto boben ropoče.

55. Kjer je med družino zastopnost v pravičnih rečeh; tam je veselje.

56. Kjer je veliko truša, je malo prida.

57. Kmetškemu človeku gosposka sukinja tako stoji, kakor prasici sedlo; oblačila na posodo jemati, pa se ž njimi bahati, je ravno, kakor bi se pura s pavovim perjem lišpala. *Noša človeka, njegov smeh in njega hoja pokaže, kaj velja.*

58. Kmetu, ki preveč na planete gleda, se zgodi, kakor zvezdogledu, ki je grede tako dolgo v zvezde gledal, da je v jamo padel.

59. Katera (ženska) veliko z lučjo okoli krili, v kratkem pogorelka cvili in prosi vbogaime.

60. Konj pravi: „V breg (klanec) ne tiraj me — navzdol ne jezdi me — po ravnem goni me — v hlevu ne pozabi me“.

61. Križevača ali križana krona velja 2 gld. 30 kr.

62. Lajše je vselej se nesreče varovati, kakor ubraniti.

63. Le po malem se v tintnik pomoči, da se ne zaliva in na popir pisarske svinje ne napravljajo; kajti take prasice se ne dajo prodati.

64. *Ljudje, ki cerkev in šolo opuščajo, izveščanske nauke zamudijo, se poživinijo; živine pa Bog v nebesa ne vzame.*

65. Ljubo je doma, kdor ga ima; pa ga moramo tudi varovati, ne več zapraviti, kakor pripravimo.

66. Mladi ljudje radi zvečer norijo, zjutraj pa dolgo ležijo, kar pogosto duši in truplu škoduje.

67. Le hudobnega človeka se je bati.

68. Mladi kmetje radi konje redijo in na cesto hitijo; pa veliko jih svojo domačijo zavozijo.

69. Mladenčem je nauka narbolj potreba, . . . — Oj, joj! moški imajo dobre glave — pa trde buče.

70. Na dobri volji se človek narlaže spozna in proda, pa večidel v svojo zgubo.

71. Naj si ravno beseda ni konj, je pa kamen, ki ga težko odvališ. Lahko se vrže, pa težko pobere, še težej rana ozdravi, ki jo bližnjemu z jedno besedo narediš.

72. Na strehi je 100 vrabeljuov; ako jednega ustrelim, koliko jih še na strehi ostane?

73. Narlepša božja pot je tisti kraj, kjer se kaj lepega naučiš in zvesto Bogu služiš.

74. Ne strašite drugih za kratek čas: strah je zdravju strup, in marsikateri noroglavec je svoje strašenje drago plačal.

75. Ne pravi, kar znaš, ampak pokaži.

76. Pamet je boljša ko žamet.

77. Ni še dosti skušano to napravilo, pa manj bo vendar škodovalo, kakor hudo uro kaditi, v meglo streljati ali neumno zvoniti.

78. Pa vam povem, da bi ne bilo prav, lepo pisati, pri domačiji pa vse nesnažno imeti, in če bi dekleta raj za pero prijele, kakor za metlo.

79. Pijanca z gorečo lulo v zobeh rajši v lužo, kakor na slamo.

80. Poskusi, predenj verjameš.

81. Pravijo, da kjer ima Bog en oltar, ima peklenšek dva.

82. Prazna je vera, da duh nazaj hodi.

83. Pretesna obutev in premala obleka je že pol boleznii.

84. Pred cerkvijo tobak žgati, ali pa po drugem spolu zijati, je grdo in greh.

85. Pri cerkvenih vratih ostajati ni pošteno. Le blato se pred pragom otrebi in pusti.

86. (Pri kvartah v krčmah) je več goljufov in lačnih trebuhov, ko pridnih delalcev.

87. Prideš (rokodelčič) v mesto in najdeš, da po trgu trava raste, ali pa gnojnica teče, ne išči dela; tam so prteni gospodi doma, katerim se močnik po gumbah obeša.

88. Pred polnočjo dve uri spanja več izda, ko zjutrajnih pet.

89. Razstrgani hodijo lenuhi, okrpani pošteni možje; le potepuhom palec iz škorna gleda. Od prekošatih čamrov rada glava boli — od nove šege pa oči, ako ni pametna.

90. Ptuja nesreča vas mora zmodriti.

91. Se v roko ali pa po tleh vsekovati, je po svinjsko.

92. Se v pričó ljudi obirati, je po cigansko.

93. Si pri kaki gospodi na obedu, glej, . . . da ne boš polžev z laktom tolkel, kakor bi bili orehi.

94. *So kmetski ljudje leseni, jih grozi odkriti se in roko podati, tam so jasje več vredne, kakor pa šola.*

95. Svetlih uhanov nobena pametna kmetica ne nosi, tobaka ne šnofa, še manj kadi; ne bila bi taka snaga za kuho. Nesnažna ženska pri liši, še tako bogata, in pa svinja s zlatimi uhani.

96. Skrivnost božje moči je velika, pa te skrivnosti Bog ni starim babam, ne rokovnačem, ne ciganom razodel, katerih veliko se še prav prekrižati ne zna.

97. Take kršence (vlačuge) so fari, kar so stenice v liši, ali pa molj v žitu.

98. Spoznali so, da tudi vrabelj zrno zasluži, ki ga pozoblje.

99. Škodljivo je, da pesterne ali druge babe male otroke strašijo, da jih bo bavbav vzel, če tiho ne bojo.

100. Tak človek, ki starim ptičem ljube mladiče vzame, je volku podoben, ki skrbni materi dete iz zibelev kavsne.

101. Tako se ti ne bodo v računih krave smejale, pa te tudi babe ne goljufale, kadar pridejo medico pit.

102. Tako je Belk 40·51 glđ. v starem gradu vsejal, pa težko, da bi mu kedaj cveteli.

103. Tudi beseda človeka vbije.

104. Varovati se je vsakega pijanca in se mu se senenim vozom izogniti, zlasti pa žganjepivcu.

105. Vaše (krčmarjev) hiše bi imele biti hiše dobrote, pa so le mesnice pohujšanja in pregrehe.

106. Več od zlata in srebra nam drevje dobrega dá; zato je prvo dober Bog v zemljo zakril, drevje pa po zemlji razsadil.

107. Veliko dobrovoljcev — malo dobrih gospodarjev.

108. Vsak oče naj bi svojemu otroku, vsak kumej svojemu zetiču drevce vsadil, naj bo z otrókom rastlo in sadú prineslo. Nas že dolgo ne bo, drevo še bo rodilo in

otroka vas spominjalo. Vsako rodovito drevo je denar, ki iz zemlje cveti.

109. V kraju, kjer kmetov pri solnčnem vzhodu na polji ne srečaš, jih najdeš gotovo po solnčnem zahodu pozno v noč v krčmi.

110. Vsaka nesreča gotovo srečo prinese.

111. Vsaka reč se po svojem licu pozna, človek pa po svojem zadržanji.

112. Že mnogi frkovec je rudečega petelina na streho vstrelil.

113. Železo rija sne, truplo pa lenoba.

114. Že neka avša je gorečo tresko v škopnato streho vtaknila, da se je streha vnela in hiša pogorela.

115. Živinče, ki se prehitro zaleti, tudi hitro cafne, ali se celo pretrga.

Po §§. 223 in 255 „Politiške ustave nemških šol za c. kr. avstrijske dežele“ („Politische Schulverfassung“) bila je do l. 1870 dolžnost ljudskih (recimo: narodnih) učiteljev tudi: *ponavljanje o veronauku*; zato je onih „Sedem šol krščanskega nauka za otroke“, katere je ta vse skoz praktični šolnik v svojih „Drobtincal“ za leto 1848 priobčil, tudi nam svetovnim učiteljem *dobro došlo*, zlasti pa je za *strokovnjaka* posebno zanimiv njegov „*Pogovor*“ kot uvod k navedenim „sedmerim šolam“; zato naj tu sledi:

„Otroke krščanskega nauka po domače učiti, lahko ni, pa močno, močno potreba. Dobra mati narpoprej svoje dete — pa tudi narbolj v krščanskem nauku podučiti in po krščansko živeti privadi. *Po materino naj tudi mi otroke krščanskega nauka učimo in izgotovljamo, kar je skrbna mati pričela — nadomestimo, kar je zamudila*

V sveti božji hiši med otrokami stati — in jim Jezusove nauke čedno razlagati je angeljsko delo, *toda vsak tega opravila ne zna. Potreba je otroke vprašati, pa tudi pogosto za otroke odgovoriti, se pogovarjati ž njimi posamem, pa hitro zopet z vsemi, tako, da bodo otroci vsi eno uho in eno oko, učitelj pa solncu podoben, ki sveti in ogreva, pa se tudi oblači vmes.*

Krščanskih resnic je veliko, zastopnost otrok pa še mala; — po malem moraš začeti, pa skrbeti, da bo spoznava svete vere pri otrocih z vsakim krščanskim naukom večja. — Kakor podobar (slikar) najprej poglobitne gube in osnube naredi, kedar podobo dela, tako tudi ti ljubim otrokom narprej poglobitne resnice povej ter z vsakim krščanskim naukom ponavljaj in dostavljaj, dokler čedno podobo krščanske vere otrokom za pamet izобразиš — za srce mlado in mehko pa oživiš. Tako se nam je tudi dober Bog razodeval od Adama do Kristusa — in modre matere nas krščanskega nauka učile. Pri krščanskem nauku moramo otrokom modre matere biti; kedar odrastejo, bodimo jim očetje.

Ne razlagaj otrokom naenkrat ne preveč, ne premalo. Ako jim preveč in prenaglostno poveš, ne bodo kaj zapomnili, če jim premalo razložiš, bo jim dolgočasno, in ti poprej odrastejo, kakor se potrebnega krščanskega nauka izučijo. Za poskušnjo sem torej sedem šol krščanskega nauka napravil, kakor sem učiti sam poskušal. Opraviti eno celo šolo v enem krščanskem nauku ni sicer mogoče, pa tudi ni potreba. Pa to je potrebno, da otrok v drugo šolo ne peljaš, dokler jih večji del prve šole dovolj ne zna. Vsaka šola naj bo otrokom trdna stopinja v večje spoznanje božje in krščanske življenje.

Kar v teh sedmih šolah na polici (nad črto) najdeš, so poglobitne resnice za otroke, da se jih dobro naučijo. Kar pod polico bereš, je navod za učitelja, kako naj otroke privaja pogovarjati se od božjih reči, da se jim nauki svete vere prav razjasné.

Prve tri šole so za otroke, ki začno v cerkev ali pa v šolo hoditi, in so krščanskih mater dolžnost. Kar pa matere prerade zamudijo, morajo dušni pastirji dostaviti, in popraviti, kar pomanjkuje. Večje tri šole se prilegajo za krščanski nauk v cerkvi posebno otrokom, ki v šolo ne gredo, da se prav po krščansko izčajmajo. Sedma šola naj bo priprava za prvo spoved in sveto obhajilo, pa tudi vernim, ki niso v šolo hodili za velikonočno izpraševanje. — Tako jaz mislim. — Pa tudi vem, da nismo vsi ene misli in ne bomo.

Da nam je pri krščanskem nauku vodila potreba — to vsi vemo, pa tudi lahko spoznamo, da za otroke še nobenega pravega nimamo. Ne zamerite mi torej, častivredni bratje, da se zlobim, Vam ponuditi svoje vodilo prav iz dobrega srca. Poskusite; in kar Vam ne streže, popravite, ter mi kaj boljšega povejte. Le pridno sejmo in polivajmo nebeško seme božjega nauka posebno na rahlo zemljo mladih ljudi; Bog pa bo dobro rast dajal“.

Ne dolgo po tem prišla je na svetlo knjiga: „*Razlaganje krščansko-katoliškega nauka v podobah za šolo, cerkev in dom*“. Spisal Bernard Galura, knezoškof Briksenski. (Pfarrer S. Sauter's Stiftung vom 3. Dezember 1696). Slomškov predgovor k tej iz nemškega na slovensko preloženi ličnej knjigi z mnogimi zalimi podobami, se glasi: „Navzočo *Razlaganje krščansko-katoliškega nauka v podobah* — je otrokom pripravna pomoč, si poglobitve resnice naše svete vere prav živo zapomniti, pa tudi globoko v mlado srce vtisniti. Gotovo jih bodo deca v šoli željno gledali in premišljevali, če se jim vredno razložijo; pa tudi doma svojim ljudem radi kazali in pravili, kaj nas podobice učijo. Tako hočejo svete podobe po mislih rajnega prečastitega knezo-škofa Galura Bernarda, kateri so jih osnovali, krščanski poslanci ali misijonarji biti in po vseh selih in hramih, kamor pridejo, oznanovati naše svete vere vesel, izveličanski glas. Kajti so te podobe kratkočasne in koristne naši slovenski mladini v izveličanje namenjene, se vsem prijateljem in prijateljicam prav živo priporočijo“. S tem katekizmom priznava tudi Slomšek važnost nazornega pouka. — Povodom upeljave „*Velikega berila*“ l. 1854. piše Slomšek: Visoko ces. kr. ministerstvo uka priporoča, naj se v šoli prvega odreda srce učencev oživi za Boga in vero, za cesarja in domovino; naj se za resnico in pravico ogreje. Temu namenu služi naj „*Malo berilo*“. V drugem odredu naj se učencem glava izbistri, izjasni razum, in razcvetó blage dušne moči, naj mladina svoj sveti poklic spozna, in pa namen različnih božjih stvari po svetu. V izobraženje glave, pa tudi v obširnejšo omiko srca naj služi: *Veliko berilo in pogovorilo* o najpotrebnejših rečeh. *Samo čitati, pogovarjati*

se z učenci pa ne, bilo bi vodo žejnemu sè sitom zajemati, okna zabijati in temo v šolo nositi. Mladini naj sije solnce modre spoznave, naj pije žejna duša čisto vodo zdravega nauka. Zato je šola.

Kakor pa daje le solnce zemlji toploto in luč, tako daje šoli pravega razsvetljenja in omike pomoč samo Bog — Jezus Kristus nebeški ljubej otrok; in kakor je bila blagoslovljena hiša Egipčana, v koji je Jožef gospodaril, tako bo blažena le tista šola, v kateri bo Jezus vsakega nauka začetek in konec. Bratje, to učite! tako storite! in bote živeli vi in vaši učenci. Amen.

Slomškov uvod povodom vpeljave že navedenega „Ponovila“ se glasi: Popotnik je človek na svetu. Srečno svojo pot hoditi, ima mladino dobra šola učiti — dobra šola za življenje. Poprej, ko se mladež od šole za vselej poslovi, naj se mladenčem in dekličem o svetih nedeljah in praznikih vse potrebno ponovi, česar so se v delavnikih v šoli učili. Ovo *Ponovilo* naj odraščeni mladini popotnica bo za tukajšnje potno življenje.

Popotnik potrebuje za srečno hojo ljube svetlobe, da pravo pot vidi. Dogodivščina svete vere bodi mladeži svitla luč, katera nam zgodbe naše svete katoliške cerkve tolikanj lepo kaže, da stare resnice ne zgubimo. Popotnik, ki pravo vero zgubi, vse zgubi.

Mlad popotnik mora *modrega tovariša* imeti, ki mu pravo stezo kaže, da si ne zgreši in se po potu ne spodtaka. Navod pobožnega življenja in zadržanja čednega naj bode voditelj naši dragi mladini, da od pota pravice ne zaide. Ova predmeta sta ponovilo vsega krščanskega nauka in poglobitna temelja srečnega življenja, časnega in večnega.

Popotnikom mladim je pa tudi potreba, da dobro pisati znajo, poprej, ko se po svetu podajo, naj si bo list v daljne kraje poslati, ali za domačo korist si kaj zapisati, pa tudi za cesarske uradnije kake javne svedočbe narediti. *Spisovnik* naj odraščeni mladini pismo dovrši in jo v navadni pisariji poduči. Ravno tako je mladim ljudem *številošlovja* ali računanja potreba, da jih premeteni svet ne goljufa.

Kar je pa prihodnjim gospodarjem in gospodinjam na kmetih najbolj potrebno je *kmetijstvo*, katero jih uči zemljo dobro spoznavati in obdelovati, travnike čediti in za tečno krmo skrbeti, drevje žlahniti in živino lepo rediti; tudi drobnih bučelic ne zanemarjati. Vinograde obdelovati, naj mladini *vinoreja* pokaže. In ker v mladih letih nihče ne ve, kamo še pride, je mladim popotnikom tudi svet spoznati, zemljo po suhem in po mokrem pregledati, spoznavati mnoge države, dežele in ljudi, koji po svetu prebivajo, ter poizvedeti, kako se jim kaj godi. Vse to jim *zemljepisje* pove.

Žalostno je pri hiši, ako gospodar in gospodinja slabo, trmoglavo družino imata, koja ne ve poštenja, ne pozna pokorščine, ne porajta za strah; v taki hiši ne biva sv. Duh. — Velika družina v ljubi domači deželi — *domovini* — smo vsi; *gospodarja*, ki nas v posvetnih zadevah vlada, imamo *cesarja* in njegove namestnike, oblastnike. Kdor v tem velikem društvu srečno in mirno živeti hoče, naj ravna kakor ga zadnje poglavje *Ponovila* „*Ljubezan domovine*“ uči. Tako bo to *Ponovilo* lepo vodilo za mlade Slovence in Slovenke, da se jim glava izbistri, srce ožlahni, ohranita zdrava duša in telo, in pa pridne delavne roke.

Hoče pa *Ponovilo* biti mladenču prigodno vodilo k časni in večni sreči, bodite vi častiti šolski učitelji! modri, skrbni voditelji, posebno svojim nedeljčanom in nedeljkam previdno oko. Učiti in ponavljati je mnogo, časa pa malo; ni mogoče v enem letu vse — pa v treh ali štirih letih se lahko vsi predmeti tega vodila ponovijo. *Poiščite in izvolite pred drugimi take reči, koje so mladini vaših krajev in dobe koristnejše.* Kar učitelji v šoli nauka začnete, v tem naj učenci ali učenke doma napredujejo; in kar ste prvo nedeljo začeli in mladeži naročili, drugo nedeljo izpitajte in v kratko ponovite, kolikor se da. Tako bo vsaka sveta nedelja in svetek lepa stopinja blage omike in poduka za mlade ljudi. *Bodete skrbno in pridno rosili svoje nauke učitelji vi, jim bode tudi Bog svojo rast dajal.* In kdor obilno seje, bo gotovo tudi obilno žel ter če ne na ovem, pa na unem svetu stotero prejel! (1854. l.)

Kratko vodilo za malo in veliko „Berilo“. Blagim učiteljem dober svet. (Glej „Drobtince“ od l. 1861!):

Deveto leto že novi „Abecednik“, malo in veliko „Berilo“, pa „Ponovilo“ za šole na kmetih imamo, samo slovenske, pa tudi slovensko-nemške knjige, kakoršnih šola potrebuje. Veliko jih slišimo hvaliti, pa še veliko več grajati, rekoč: da ni neumnějšíh šolskih knjig, kakor so nova berila. Vsak jih sodi po svojem kopitu; kar enemu dopade, to drugemu mrzi; nam se pa zdi, da večidel obsojevalcev le po škornji sodi, in šolskih knjig le malo, ali celó ne pozna. Potreba je zatorej, da jih kratko pretresemo in pa njih rabo nekoliko pokažemo; kajti nas *skušnja* uči, da jih izmed desetero učiteljev devet s šolskim berilom prav ne ravna, zato pa tudi slabo opravlja. Godi se jim, kakor vojakom, ki svoje puške dolžijo, ako dobro ne strelijo; pa puška je nedolžna, če vojak streljati prav ne zna. *Dober svet je zlata vreden, ako ga zvesto poslušáš, pa tudi modro poskušáš.*

I. Namen šolskih beril.

1. Naši deci na kmetih je sploh 6 let za vsakdanjo šolo odločenih, tri leta pa za ponovilo dosojenih. Za prvi dve leti ima „Abecednik“ veljati, po katerem se otroci pismenke poznati, slovcati in za potrebo brati učijo, pa tudi vadijo misliti, vidne stvari krog sebe spoznati, prav imenovati, *da se otrokom prav razdani.* V ta namen najdeš po lastnih imenih v „Abecedniku“: dela telesa, pohištva, imena drevja, cvetlic, domače živine in ptic, katere otroci vsak dan čujejo in gledajo, naj se jih tudi imenovati in spoznavati vadijo po nauku ogleda. *Ako hočeš dober učitelj biti, bodi svoji deci jutrnó solnce, katero sija, ogreva in oživlja, ne pa ponočni mesec, mrzel in zaspan. Res je težavno na dva jezika šolarje učiti, pa toliko bolj zaslužavno. Potreba in postava je, da se otroci v šoli najprej slovenščine, po moči pa tudi nemščine učijo, sosebno dečki, kateri po svetu pojdejo. Počasneje, ko od kraja napreduješ, hitreje ti hoče iti poduk od rok, kadar se deci v nauku pojasni in razdani; le pridno kaži in pravi od vidnih reči, pa tudi otroke čedno*

izprašuj. Naj spoznavajo stvari, pa tudi opravila ljudij, ter jih vodi po spoznavi vidnih reči do nevidnih, do Stvarnika, ki jih hrani in živi. To je „Abecednika“ prvi in imenitnejši namen; zraven pa tudi pismenke spoznavati in prav razločno izrekati, se domače napake odvaditi, in po pismu izreke privajati, pri branju ne žagati, ne lajati, ampak čedno po ločnicah glas ravnati. „Abecednik“ naj bo temelj ali podloga prave omike in krščanske izreje otrok. *Hočeš-li, učitelj, dobro, trdno dno položiti, glavico otrok pojasniti in njihovo srce za vse dobro in spodobno ogreti, imaš v „Abecedniku“ za dve prvi leti gradiva zadosti, posebno za take šole, v katerih se na pol dneva uči.* Po tem bodo znali otroci najimenitnejše reči v svojem krogu imenovati, ako jim jih pokažeš, pa tudi pokazati, če jih ti imenuješ, pa tudi po malem povedati, k čemu da so. Povedali ti bodo, kako se je pošteno vesti v šoli, kako doma, pa tudi varovati strupnih reči, posebno pa greha. *In to je prijazni jutrni svet vsega šolskega poduka.*

2. Za drugo in tretje, ali za tretje in četrto leto vsakdanje šole je namenjeno malo Berilo za omiko in požlahnenje otroškega srca. Za samo slovenske šole malo Berilo veliko več gradiva ima, za slovensko-nemške šole je pa za potrebo okrajšano. Skrbni učitelj mora obadvojno berilo imeti in modro prezreti, da bo mogel srce svoje nežne mladine likati in za vse dobro ogrevati. Prvo je, da otroke za šolo ogreješ, naj veseli v šolo hodijo. Beri jim toraj prav čedno: *I. Povabo.* Daj potem brati: *III. Prvo skrb*, in razloži jim pripovedico popraševaje. Ko so to prvo dečki odčitali in razjasnili, naj berejo deklince *V. O pridnej Roziki*, kako skrbno je v šolo hodila. Potem naj spet dečki čitajo *VI. od dveh slabih šolarjev.* Poslednjič se naj bere *II. Pesem vesele šole*, in obljubi, da jo bodo prihodnjič zapeli. Tako se napreduje branje od šolskega vedenja ali zadržanja; *VII. do XII.* Če se ti nauk: *XIII. do XXII., kako se lepo bere* — prehitro zdi, pa preskoči na: *XXIII. Mladosti najlepši vzgled*, in napreduj do *XXX.*, čeravno vseh odstavkov ne preberete. Povrni se o pravem času na *XIII. Kako se lepo bere*; beri otrokom

sam in ukaži jim, tebe posnemati — zdaj temu, zdaj unemu, pa tudi vsem skupaj. Za drugo leto tega odreda prihrani, kar je za razum teže, na pr.: XXXI. *Kdo so naši stariši*; XXXII. *Kako za poštenje skrbimo*; XXXIII. *Kako se v pričo gospôde obnašati*; XLV. *Poduk lepo pisati*; XLVI. *Vaja pravopisa in naglopisa*; XLVIII. *Skrb za časno in večno srečo*; XLIX. *Skrb za bližnjega*; LI. *Kako se koristno bere*; LII. *Zlata svatba itd. do konca*.

Kadar se kaj posebnega pripeti, naj si bo žalostno ali veselo, daj deci dostojni odstavek brati, in nauk na dogodek modro obrni; p. dečkov kdo je živino neusmiljeno tepel; reci na to čitati: XLIII. *Hudobni živinoderec*. Ako so dečki toženi, da so drevje lupili ali lomili, kamenje lučali, naj berejo: XLII. *Kako je škode varovati*. O spomladi reci brati: XLIV. *Vesele ptičice*. Ako se govori od strahu, ali ponočnih duhov, ki strašijo, reci čitati: XLI. *Prazni strah* itd. *Tvoja beseda o pravem času bo po takem branju veliko globeje segla, in tvoji opomini bodo več. izdali, ako jih na čitanje modro pristaviš, kakor, ko bi se čez hudobije kregal ali pa bedarijam smejal*.

3. Ako se je po *malem Berilu* deci srce za vse dobro oživilo in ogrelo, je namen *velikega Berila*, otrokom, že večidel odraščeni, v tretjem šolskem odredu glavo prebristati, ter jih soznaniti z vsemi potrebnimi rečmi, katere jih čakajo v prihodnjem javnem življenji, da bode šola deci modra priprava za javno delavno življenje. *Veliko berilo* odgrinja deci po zmožnosti poprejšnjega poduka zemljo, po kateri hodi, in nebo, ki ga gleda. Ta spoznava stvarjenih rečij na podlagi naše svete vere stoji, ter uči mladino Stvarnika spoznavati in moliti, kar prvi § dopričuje, rekoč: „Bog je svet k svoji časti ustvaril, in nam zemljo v prebivališče dal. Vidno nebo se solncem, z mesecem in zvezdami brez števila, in pa zemlja se svojimi stvarmi, se beli svet zove, veličanstvena dvorana božja, ki nam očitno kaže Stvarnikovo vsegamogočnost in modrost“.

Naj bi se predmeti *velikega Berila* v lepem redu vrstili, naslednje pred vsem kratek *popis naše zemlje sploh, potem Evrope in drugih delov sveta*. Če se ti dozdeva ovi

nauk za tvojo deco še pretežaven, pa preskoči na *človeško telo*, katero bo vsako otroče lahko gledalo in svoje ude spoznavalo. *Ne pozabi pa potem tudi sè zemljepisom svojih učencev seznaniti v sedanjih časih; kajti jim je te spoznave v naših dneh močno treba. Kamo-li sedaj tudi priprosti dečko, služebna deklina ne pride; se po železnicah drdrájé, po parobrodih peljaje! Grdo bi bilo za naše šole, slepiče po svetu pošiljati. Ako svojim učencem včasih tudi obraz zemeljski, ali pa domače dežele zemljevid pokažeš, bodo vsi eno oko in eno uho.* Odstavke, katerih otrokom pojasniti prav ne znaš, pa izpusti in na drugo dobo odloži; n. pr.: *Popis Evrope* § 1. — Mero prostora in število prebivalcev zategavoljo v *Berilu* najdeš, da se učenci navadijo številke (števila) dobro izrekati, *ne pa da bi se jih na pamet izučili.*

Pred vsem je potreba šolski mladini *spoznavati svoje lastno truplo*, njegove ude in svoje dušne moči; drugače povedati človek ne more, kaj ga boli. Je-li ni lagodno bilo v naših šolah podučevanje, v katerih nam niso povedali, kako je peterim prstom na roki posamem ime? — Kako hoče mož „*Novice*“ razumeti, ako *živalstva, rastlinstva in rude (rudništva)* saj po vrhu ne pozna? Kako bi pobožna duša „*Danico*“ uspešno brala, ako se ni v šoli naučila razločevati *dušnih močij*? Beri: Veliko berilo: 9.—10. — Da pa deco preveč v telesno premišljevanje ne potukneš, *povzdiguje srce* svojih učencev po odstavkih 10—11; ter jim lepoto duše in imenitnost človeka prav živo razlagaj. Oh kako malo sami sebe spoznavamo! Kako slabo se učimo Boga za svoje prednosti hvaliti! *Je-li ni naša slaba šola veliko tega kriva? Ali ni čas in dolžnost te popake v naših šolah poravnati?*

Otroci *gledajo živali po zemlji* laziti, hoditi in letati, ribe po vodi plavati, ptice pod nebom habiti, in jih malo malo poznajo; še imenovati jih malokateri znajo. Zato jih *veliko Berilo* v odstavkih 12—21 uči: domače in divje živali, ptice, mrgolince in črve spoznavati, pa tudi slaviti in hvaliti božjo dobroto in modrost, ki za vse tako po očetovsko skrbi, in tudi črvička ne pozabi. (21. *Ozír na živalstvo.*) *Kako malo smo se svoje dni naučili rastlin imenovati!*

Saj še praproti prav poznali, bukve od gabra, jelke od smreke dobro razločili nismo. Kako potrebno je pa mladini vse to, naj si bo dečko, kmet ali rokodelec, deklica svinjarica ali kuharica, da strupene zeli od dobrih ločiti ve. Tega deco veliko Berilo uči, ki govori: 22. do 28. od spoznave rastlin, od drevja, grmovja, od žita in trave, od zdravilnih in strupenih zelišč; pa tudi gob in mahú opomni in pokaži, k čemu je Bog tó in uno ustvaril. — Od rudnine le toliko povej, kolikor je za pohišstvo povrhu vedeti potrebnega, da razločiš ilovko od laporja, publico od apnenke, sol od solitarja, vitriol od žvepla. Rudnine le toliko naznani, da vejo otroci, kde se zlato in srebro dobi, kde se železo koplje in kako cedi (topi). Ali ni vsega tega človeku vedeti treba? Kdo mu bode naznanil teh in takih stvari, ako se v šoli ne zgodi? Je-li nima biti šola priprava za delavno življenje?

Pokaj pa je našim otrokom naravoslovje? Morebiti za noroslovje, da jih zmešaš in znoriš? Prijatelj! le počasu. Saj tudi ti v naravi živiš, dihaš sapo, piješ vodo in se rad pri ognju greješ. Je-li ti ni potrebno vedeti, kako se za zdravo sapo skrbi; da ni zdravo, prevroče ali premrzlo piti; kako se ognja in druge nesreče varovati, prazne babje vere zaničevati? Vse to ti naravoslovje prav po domače pové, in celo podučí, zakaj je bliskovod, kdaj in zakaj zvezde od neba padajo, da ni coprnic, ki po močvirjih svetijo; od kodi je dež, toča in sneg; kaj je mavrica, kaj solnčni in mesečni obroč. Za toliko manj bo med nami škodljive prazne vere, za kolikor več bo v šoli takega zdravega nauka.

Otroke zvezdoslovja učiti! ali ni to prava neumnost?⁴⁴ — sem slišal bistrega gospoda razsajati, grajati veliko Berilo. Moj Bog, ali nisi tudi za deco svetlih zvezdic stvaril? — Bomo li otrokom oči zatisnili, naj bi ne gledali svetlega neba? Ali ne čujemo, kako poznajo priprosti ljudje imenitniše zvezde po imenu, bolje kakor mi, ki smo po štirinajst let šole pometali! — Je-li ni mladini treba vedeti, zakaj solnce mrkne, kako se luna preminja, kaj so repate zvezde, itd.? Kdo uči lepše veličanstvo božje spoznavati, kakor zvezdoslovje? Beri §. 11. — Tudi koledarja ali pratike

ne boš razumel, če se zvezdoslovja za potrebo ne naučiš in nebeških znamenj ne razločiš, ne veš, kako se dvanajstero mesecev zove. Kako se pa taki visoki nauki podomačijo in tudi priprostim ljudem ukoristijo, beri §. 10. od sejmov.

Poprej ko mladenči in deklina šola zapustijo, se jim ima tudi od *raznih stanov* kaj malega dopovedati; in to ti *veliko Berilo* v V. odstavku od *spoznave človeškega društva* poda, ter hvali *kmetijstvo* in *rokodelstvo*, pa tudi *vojaštva* omeni in ga počasti, katerega se mladenič po navadi boji. Poslednjič *uči domovino ljubiti*, toda po krščansko; gosposko po dolžnosti spoštovati ter sklene svoje nauke po zlati Jezusovi besedi: „Dajte cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je božjega“. Vrh tega pa tudi svobodno velim: *dajte v šoli otrokom, kar je otrokom potrebnega; in če se šolski mladini toliko in tako dá, je-li bo preveč? Mislim in sodim, da ne.*

Kdaj pa bo mogoče, vse to otrokom razložiti in tako pojasniti, da bi razumeli vse te in take posebne nauke? V dveh poslednjih letih, od 10. do 12. leta starosti, se mladina zadosti za vse te predmete izčajma in hrepeni, se vsega tega izučiti. Ako pa niso v tvojem kraju deca za to, izberi iz *Berila*, kar jim bo dostojno. *Bolje malo, pa dobro, kakor preveč in pa slabo. Berilo pa mora mnogo gradiva imeti, da ti bode na izbero. Kar je lahko tebi preveliko, bo drugemu ravno prav. Tudi beseda previsoka ni, ako le nisi ti v slovenščini predaleč zaostal; kar bi bilo pa tebi grdó.*

Zakaj ste pa poprejšnje Berilo zavrgli, katero je zgodbe svetega pisma učilo; teh je deci veliko več potreba, kakor teh posvetnih reči, katerih v novem Berilu imamo? tako se mnogoteri šolski prijatelj jezno pritožuje, ter misli, da po pravici govori.) — Ne tajimo, da je šolcem zgodbe svetega pisma brati potreba; za to smo jih katekizmu dodali kratko osno-*

*) Je tudi dandanes žalibože še „mnogoteri šolski prijatelj“, celó med članovi krajnih in okrajnih šolskih svetov, ki se „jezno pritožujejo“ čez „nepotrebno“ upeljavo realističnih predmetov v ljudski šoli. Ko bi se taki prijatelji vendar hoteli potruditi ovi Slomškov komentar k takratnim Berilom pazno prečitati! Dramila, dramila je treba!!

vane. Hočeš-li zgodbe naše svete cerkve imeti, beri jih v „*Ponovilu*“ od str. 1.—206. Reci jih svojim šolcem čitati. Da je pa *staro Berilo* za male šole na kmetih *malim otrokom previsoko, za velike pa premalo, preokorno in leseno*, to vsak učitelj lahko čuti in spozna, ako zdrave možgane v glavi ima. Kako težavne so za otroke zgodbe starega zakona; novega zakona še sledú ne najdeš. Kako hoče otrok neznane vojske Savla in Davida kralja s Filistejci razumeti? Tudi *staro Berilo* govori o naravoslovju, od marsikaterih prikazni na nebu — od solnca, zvezd, planetov in lune, — od dolžnosti podložnih do deželnega oblastnika in do rojstne dežele. Najdeš pravila za priljudnost, pravila za zdravjevarstvo, itd. *Pa vsi ti predmeti starega Berila so iz nemške besede poslovenjeni; zato pa tudi teže razumevni*. Le primeri *staro novemu*, in potem sodi. Imeli smo svoje dni na kmetih medle šole večidel v enem samem razredu; imamo jih zdaj večidel v treh, tudi v četerih odredih; jim se *staro Berilo* ne prilega, ne po besedi, ne po gradivu. *Potreba je tudi v Berilu napredka in pspaha, da ne zaostanejo naši mladenči in deklice neznanzi in neslanzi brez prave krščanske omike v domačih rečeh.*

4. *K čemu pa nam je tolsto „Ponovilo“ za nedeljske šole na kmetih?* Namesto odgovora te lepo poprosim, vzemi te obširne bukve v roke, beri „Opomembo“ na I. strani do IV. in zvedel boš lahko in spoznal jasno namen „*Ponovila*“, pa tudi, kako potrebno je za mladež, ki hodi v nedeljske šole ponavljat, česar se je v delavniški šoli učila, naj bi deca ne pozabili, koristnega nauka, pa tudi razširili svojo omiko, in se pripravljali za javno, težavno življenje, kadar šoli odrastejo. Pač škoda in žalost, da se malokdo za to ponovilo potrebnih naukov zmeni ter jih celó ne pozna; nedeljske ponovilne šole pa medlijo in brez vsega sadú ostajajo, ter so podobne lačnim delavcem, katerim se od same lenobe ne ljubi jesti, pa tudi ne delati. *Knjige mlačnim ljudem in pa zajcu boben!*

II. Poraba šolskih Beril.

Naj ima orgljjar še tako dobre orglje, ako dobro orgljati ne zna, mu bodo slabo pele; so li pa orglje srednje

vrednosti, bodo dobro žvižgale, če le dobremu organistu v roke pridejo. Ravno tako se šolskim knjigam godi. Mislim, da se ne bom šolskim prijateljem zameril, ako ponovim, kar sem povedal o *velikem Berilu* in *Ponovilu* za samoslovenske šole od porabe *Berila*. (Beri stran 1.)

Prva napaka branja je, *ako se preveliko prebere*, premalo pa pomisli in šolcem premisliti dá, kar so brali. Po takem načinu se zgodi, kar sploh pogovor poveda: „*Iz mnovega povrhu, iz celega pa nič*“. To se pravi vodo sè sitom zajemati, ali pa v prevrtan sod vlivati. Vselej me žali, kadar kako šolo obiščem, in pobaram: koliko ste prebrali, ali kaj iz *Berila* za pouk vzeli, če mi učitelj pohinavsko odgovori: „Vse, célo *Berilo* smo vzeli“. To ni mogoče! gospodine, v enem letu ne, pol leta še pa manj. Po takem odgovoru sodim, *da so deca mnogo brali, nabrali pa malo, ali celo nič*, kakor se lahko in hitro prepričam ter po samem čitanji lahko in dobro spoznam, koliko šola velja.

Berejo li šolci lepo gladko, bolje polagoma, kakor pre naglo, brez vsega vrišča in kričanja, ter čedno glas povzdigajo in polagajo, kakor jim kažejo ločnice, hitro spoznam, da učenci umejo, kar čitajo, in učitelj ne hodi brez glave v šolo. *Taka šola je srebrna*. — Ako poprašam šolarje: kaj, od koga in česa so brali? in mi razločno povedó od *pridne Rozike*, kako je rada v šolo hodila, kako je mater lepo prosila, — pa tudi od *Andrejčka*, potepuha, in se jim na licu vidi, da čutijo, kar pravijo, *taka šola je zlata vredna*. Ako pa celó zapojejo otroško pesmico: Kdo je naučil ptičice pet? in več takih ličnih pesmic, *take šole ni poplačati*. Pač je bolje malo, kakor veliko *žlabodrati*, umeti in čutiti pa nič. Šolski učitelj ne sme misliti, da je svojo dolžnost dovršil, ako je svoje učence gladko brati in čedno pisati naučil; kaj pomaga glava prebrisana, srce pa hudobno in robato! Ne tožuje li naših šol žalostna vsakdanja skušnja, da več ko je šol več je hudobnežev, ljudi brez vere in brez Boga, brez prave ljubezni in brez vsake vesti! *Je-li so šole tega krive? Ne daj Bog!* Kriva je slaba, neumna učba otrok. Ako otroci v šoli sedijo s truplom, z duhom so pa doma, na duši in na telu ubožajo. Šole,

v kateri učitelj ves zaspan in počasen šljuta, po cele dni zapravi, in otrok brez uka v klopi sedi, bilo bi veliko boljše, da bi je ne bilo. Take šole so morilke živega duha mladini. Ako se v šoli čita, pa ne popraša, ali deca umejo, kar berejo, se pravi prazno slamo mlatiti. *Nauk se ima vsejati, pa tudi podorati in povleči skoz pomišljevanje, in obračanje nauka na vsakdanje zadeve otrok. Če rečeš brati, kako se imajo deca v šoli zadržavati, kako v cerkvi, kako doma; opomni deco vseh pogrškov in pregreškov, ki jih pri šolarjih zasleduješ. Poprašaj male, ali so molili, si roke in glavo za ušesi umili; so li ubogali stariše, in jih za zamero prosili, če so jih žalili? Skrbi, da bo tvoja šola za življenje, ne pa za šolsko klop, prizadevaj si svoje šolce za Boga, za vse pošteno in blago oživiti, ne pa jim zadušiti dobre nagone. Branje in pisanje je le lupina; jedro pa krščanska omika in žlahno srce.*

So neumni stariši, ki svojo deco zato v šolo dajejo, da bi se nemščine naučili, ter mislijo, da je dobra šola taka, v kateri se deca nemškovati prav debelo učijo, čeravno poleg nemškovanja Boga, očeta in matere svoje pozabijo. *Taka gola nemškutarija v šoli je morija žlahnega srca in pa blagega slovenskega duha!* Iz takih nemškutarskih šol prirastejo mladi bahači, pa stari berači, prteni kmetiški gospodje, pa slabi orači in gospodarji za jokati. Znaajo debelo govoriti, dobrega storiti pa malo. Niso-li ravno taki poneumčeni modrovalci prvi podpihovaleci in puntarji bili? *Je-li tega nemška beseda kriva? Ne daj Bog! Krivo podučevanje v nemščini to dela, ako se za nemščine del drugi veliko potrebnejši nauk zamudi, in deci, ki vrlo nemško zna, grdi napuh vsadi, ki zarodi napačnost, gizdost in nepokorščino, ki so rojenice vsake grdobe in nesreče. Je-li ne pride največ študiranih kmetov na boben?!*

Res je, da v naših dneh tudi priprosti kmetič nemške besede potrebuje, in v naših uradnijah in pisarnicah težko kaj opravi, če po nemško povedati ne zna, kaj bi rad, dokler je, žalibog, še toliko uradnikov, katerih je sram slovenske besede, ter mislijo, da se morajo zavoljo njih vsi Slovenci nemško učiti. Zato imamo šole slovensko-

nemške in Berila v dveh jezikih, ter čutimo staro resnico pregovora, ki veli: „Kolikor jezikov znaš, toliko ljudi veljaš“. *Ali nemščina bodi šolske omike navržek, ne pa edina modrost!* Ravnopravnost tirja pa tudi od Nemcev, kateri na slovenski zemlji živijo, da se učijo njihovi otroci slovenščine. Nemška ošabnost slovenski jezik zaničuje, pa ne modrost. Modri učitelj zatorej skrbi, da se tudi nemška mladež slovenščine nauči v pomešanih šolah.

Težek jarem nosijo učitelji, kateri v enem jeziku učijo; dvakrat težavneje delo pa je, po slovensko in po nemško deco šolati, in šolnik, kateri to dobro zna, je dvojne hvale vreden, pa tudi dvojnega plačila. — Berila nemško-slovenska ti vodilo dajejo, ako se jih modro poslužiš, in že v „Abecedniku“ vsako reč, kolikor mogoče, deci pokažeš, ter po slovensko in po nemško, pa spet nemško po slovensko imenovati rečeš, naj se šolcem jezik uglaadi in privadi na čedno izreko mlado uho. *Malo Berilo* ima sestavke po moči od besede do besede ponemčene; *veliko Berilo* pa v bolj prostem duhu nemščine, kajti so učenci nemške besede že bolj vajeni. *Vsa Berila so v slovenskem duhu zložena*, zato je nemška beseda nekoliko bolj okorna; učitelj jo naj za potrebo olika o pravem času. Hočeš li učence nemške besede dobro učiti, le na dvoje daj čitati, naj eno po slovensko, drugo pa hitro ravno tisto stavo po nemško bere. Ko sta celi odstavek ali §. odbrala, potem jih po besedah in sestavkih izprašuj, naj pove, kaj se pravi to ali uno po nemško, kako nemško ime po slovensko, kako se reče to dejanje po slovensko, kako po nemško. Ko si deco tako toliko časa vadiš, potem jim lepo brati ukaži celi odstavek. Da je velike in pogostne vaje potreba slovensko in nemško govoriti ali pisati, kdo si tega ni skušil? Zato so pristavljene Berilom pismenske vaje besede sklanjati in pregibati, sestavljati in razstavljati, katerih se lahko poslužiš, ako boljše pismenosti ne trebuješ. Samo ne pozabi, da vse te vaje imajo biti kratke in pa praktične, ne pa vodil in pravil toliko kolo, da bi se pretežko obračati ne dalo, pamet težilo, šolsko omiko pa mudilo. *Nemško branje brez slovenskega spoznanja tega, kar se*

je bralo, ni le prazno delo, ampak tudi škodljivo otrokom. Vse, kar učiš, utisni otrokom v glavo in v srce; toda skrbi, da svoj nauk oživiš, da vsejano dobro seme ne umrje, na uglajeno cesto ali pa med trnje ne pade in se zaduši! brani pa tudi pticam, kolikor moreš, zapeljivim pohujšljivcem, da ti ga ne pozobljejo.

Vrli učitelj ne sme biti les, manje pa led; inace bi v šoli zima bila, in dobrega sadu ne rodila. Kako pa to? Naj ti tudi raba *Berila* k temu pripomore. *Berilo malo* in *veliko* imamo samo slovensko, pa slovensko-nemško. Redke so šole, v katerih bi bilo samo slovensko *Berilo* doma; večidel vse naše šole na kmetih so ponemčene, ki berila v dveh jezikih imajo; to slovensko-nemško *Berilo* je pa močno okrajšano in za omiko šolcev premedlo; učitelj si zatorej naj več iztisov celega slovenskega berila omisli. Ko si sebe in svoje učence z nemško-slovensko učitvo utrudil, beri jim n. pr. *od modrosti*, stran 1—5 *velikega Berila*. Si svet sè svojimi šolarčki prehodil po suhem, po morju, reci jim čitati *od dveh popotnikov*, 39. Daj jim zastavico na dom, str. 40; naj jo razrešijo, ter obljudi kako darilce njemu, kateri jo ugane, kaj pomeni ali kaj je. *Deca bodo po takih uganjkah bistrourni, in tudi domače ljudi boš za šolo budil.* — Si človeško telo popisal, daj jim brati priliko: kako se človeški udi spuntajo, in utisni jim zlati nauk, katerega nam je sosebno v sedanjih časih veliko potreba. Kako dobro je odraščene šolce živo opominjati: kako za zdravje trupla skrbeti, ter jim nevarščine s prstom kazati. Da pa nauk živo zapomnijo, naj čitajo, kaj je storil *Jaka zidar*, str. 63.

Prislovice ali sploh pregovori so zlati orehi za življenje; pa učitelj je dolžan deci jedro razluščiti. Reci zatorej brati na str. 35: „Jabelko je zjutraj zlato, opoludne srebro, zvečer pa svinčeno;“ in pobaraj, je-li je to res? Je že kdo otrok to videl? Videl ni, pa skusilo jih je veliko. Če sadje zjutraj uživaš, ti bo dobro služilo, in je zlata vredno. Manj zdravo je opoludne; na večer ti bode težilo želodec, kakor svinec itd. — Povzdigni be-

sedo, in daj brati: *Česa dušo varovati* stran 79; ter jih svari pred jezo, zavidom itd. — Pelji svoje učence v šolo k mravljam, k bučelicam, k sviloprejkam, str. 145; pa tudi k pajeku in muhi, stran 139. — Slišiš, da je kdo drevje oškodoval, daj jim brati od: *sadjereje*, stran 156, ali jim pa sam prav mično beri. — Ko ste grmovje pregledali, reci jim, naj se učijo od vinske trte ponižnosti, da ne bodo, kakor bodeče trnje odrastli. — Berejo učenci od rudnine, opomni jih, kako blizu nam je smrt, ter naj berejo, kako je: *Strup na mizi*. Če hočeš odraščeni dečkom v čudno daljavo pokazati, naj berejo prav razumno: *Čudni magnet*, stran 191. Pravi in kaži jim živo in mično z zvezdami obsijano nebo, naj občutijo veličanstvo božje — str. 229; uči jih pa tudi sè svojim stanom zadovoljnim biti, str. 258. Ne zamudi navdušiti posebno mladeničev za drago domovino str. 250. Ne pozabi tudi sam na sebe, učitelj, in opomni svoje učence velike dolžnosti, hvaležnega srca do učenikov biti, str. 261. *Tako bo tvoja šola cvetečemu sadunosniku podobna, nadepolna za učence, za starše, in tudi za tebe; drag vinograd za domovino, za sveto cerkev, pa tudi za sveto nebo.*

Ako hočeš svojo šolo oživljati, skrbí za pošten kratki čas. Vse stori, kdor težavo polajša, in koristno posladi. Daj učencem večkrat na dvoje brati, da jim pazko povzdigneš; p. st. 89: „Od imenitnosti človeka“, naj učencev kdo kakor učitelj bere, učenci pa odgovarjajo. Tako p. „Od popotnih ptic“, naj bo eden učencev Lojzek, drugi pa oča, ki odgovarja, česar Lojze popraša. Sprejmi včasih svoje učence po potu domov, in kaži jim gredé mnogotera drevesa po gaju, pa tudi rože po senožeti in za plotom strupene zeli. Po vseh svojih hojah, pri vsem svojem djanju in nehanju ne pozabi, da si učitelj kristjan in pa še pravoveren katoličan, in se ne sramuj k molitvi odkriti se, ne v cerkev grede pokropiti, moliti sè svojimi učenci in pristopiti ž njimi k spovednici, iti z otroki k sveti božji mizi, imej za slavo in čast. Ne pozabi, kaj Jezus vsem učenim veli: „Kdor stori in uči, bo velik imenovan v nebeškem kraljestvu“, Mat. 5, 19.

Stan učiteljski je sicer težaven in potiven stan; kdor ga prav spozna, njegovo ceno visoko spoštuje. Moder in pridni šolnik človeškemu rodu veliko več koristi, kakor najslavnejši vojskovodja, kateri sovražnike strahuje, ter premaguje kraljestva in užuga mesta. Učitelj v tihem, neznanem kraju dobro sadi in polivaje skrbi za boljše ljudi in boljše čase. Naj si ga ravno svet ne pozna in večidel slabo plačuje; v bukvah večnega življenja se sveti njegovo ime in med svetniki bo njegovo plačilo. Pa tudi vsem slabim zanikarnim šolskim učiteljem gorjé, po katerih se svet pohujšuje! Bolje bi bilo celino kopati, ali pa drva sekati, kakor najžlahneje blago, drago deco slabo učiti in pa divjake izgojevati. V najglobljejo peklensko brezno pridejo slabi stariši, vrh slabih starišev pa zanikarni učeni. Bog nam pomagaj!

VI. Slomšek o domoljubji in rodoljubji.

Slomšek je svojo domovino in svoj rod neizrečeno ljubil. Iz njegove prave in čiste ljubezni do svoje domovine in svojega roda pognali so sledeči vzkliki njegovi:

1. Slovenka me je rodila, Slovenka me je dojila, naj me Slovenščina tudi sina hvaležnega ima.

2. „Vrli domoljubi so pošteni očetje in matere, ki svoje otroke po krščansko odgojevajo in jim ljubezen do domovine globoko v srce vtiskajo. Domoljubi neprecenljivi so vrli učitelji in odgojitelji šolske mladine, kateri si prizadevajo nadepolne mladenče, bistre glavice in pa srca milega za vse dobro in pravo oživiti in ogreti za domovine slavo in blagost.

3. Ljubo doma, kdor ga ima, pravi pregovor; kdor pa hoče svoj dom imeti, mora za svojo ljubo domovino skrbeti vse svoje žive dni, in še v svoji poslednji uri ne sme svoje domačije pozabiti, v kateri bodo počivale njegove kosti. Kdor svojo domovino ljubi, skrbi za zboljšanje zemlje, na kateri je tekla njegova zibel, skrbi za polepšanje hramov, v

kojih njegovi domačini prebivajo, skrbi za lepoto cerkvij, v katerih se njegovi sosedge k službi božji zberajo, požlahnujejo svoja srca; skrbi za pravo omiko svojih ljudi v šoli, v cerkvi in doma. Naj bi njegovi rojaki tudi po njegovi smrti srečno in veselo živeli, jim v korist vrli domoljub tudi svoje premoženje sporoči. Takih domoljubov prav veliko nam Bog daj; oni so slava in blagor svoje domovine.

4. *Kdor svojo domovino v resnici ljubi, se ne sramuje svojega rodú, ne jezika materinega, ki domače kraje po domače oživilja in poveseljuje. Brez jezika in národa bila bi še toliko rajska dežela žalostna puščava. Pravi, živi domoljub skrbi za slavo svojega rodú in jezika, kakor skrbi ženin za lepoto in čast svoje drage neveste, da je nikdo ne zasramuje, ob poštenje ne deva, in ne oskrunjeva, temveč po vrednosti poštuje in obrajta.*

5. *So, ki se svojega národa sramujejo, kakor hitro jim perje zraste. Takih rojakov puhlo dejanje je matere zasramovanje, katera jih je rodila; njihova čast in pa prazna pena; le košata senca je njihova sreča. So pa tudi prenapeti domoljubi kakti polži v lupinah, ki druge národe črté in sosede pisano gledajo, ki dobro izhajajo. Tako dejanje ni kristjanjsko, temveč pesjansko. Divjaki po Afriki in Ameriki druge rode oberajo in sovražnikov meso žró, dokler krščanskega imena ne poznajo. Kristjani vseh národov smo si bratje in sestre, in Avstrijani, mnogovrstnih jezikov ljudje, si imamo biti ljubeznjivi domačini. Nemec naj Slovencu, Madžar Rumenu prijazno roko podá, kajti vsaki le enega Boga in enega cesarja ima, tako bo v Avstriji sreča. Ne rekajmo samoljubno in presebično: mi smo Čehi, mi Hrvatje, Kranjci smo mi; kaj pa Korošci in Štajarci vi! Bratoljubno mislimo in ravnodušno recimo: mi smo Slovenci in pa Avstrijani, kakoršen je naš Radecki bil.*

6. *Glejmo, da bomo stali vsak na svojem mestu: kot nepremakljivi katoličani, — kot zvesti Avstrijani — pa tudi Slovani. V svojem katoliškem boju dajte, da se zapanje v našega cesarja Franca Jožefa I. ne izgubi.*

7. *Kdor svojo očetnjavo ljubi, on ljubi tudi njeno ljudstvo, njeni jezik, njeno vlado in njene závode“.*

VII. Slomšek o materinem jeziku.

Ako se v načinu druge kritikovati spoznati da značaj človeka, potem je presojevalec rajnih rodoljubov in utemeljiteljev našega slovstva sam prvi rodoljub in najslavnejši utemeljitelj med njimi, kajti njegova jedrnata, a vsikdar blagohotna ocena onih slavnih mož je jasno ogledalo, v katerem vidimo Slomška vsega navdušenega in gorečega za povzdigo in blagor slovenskega národa posebej ter Slovanstva sploh. Le poslušajmo ga, aposteljna Slovencev:

„Slava rajnim rodoljubom in utemeljiteljem našega slovstva!“

Kdo nas Slovencev ne imenuje z veliko častjo in hvalo apostolskih bratov *Solunčanov sv. Cirila in Metoda, dve prvi zvezdi verozakona in našega slovstva*. Jezer let svetita vsem Slovanom, in bota svetila našim narodom, *dokler ne vgasne matere Slave lepo imé*. Sveta vera jim je bila luč, beseda slovenska prva pomoč izobraziti veliki slovenski národ. *Sveta vera in pa beseda materina ste tudi nam dobrega napredovanja nogi in roki*. Zavrzi vero, opusti besedo materino, in tvoje napredovanje bo hromo, kruljevo.

Trubar, Dalmatin, Bohorič so našo slovenščino obudili, Japel in Blaž Kumerdej bila sta mnogoučena in pa za slovenščino vsa goreča moža. Baron Žiga Coiz: kakor pridna bučela je pobiral in po svojih znancih pobirati dal cvetje slovenskega slovstva po planinah in dolinah, po svojih rudnikih in fužinah gradivo za nov slovenski besednik. Vodnik in Kopitar sta bila Coizova učenca. Setva in žetva je na slovenskem polju velika, vrljih delalcev pa še premalo. Bila je doba Vodnika našega lepa spomlad, blagi Vodnik pa njeno solnce:

5. „Kraljestvo nama bilo ni
Bogastvo tega sveta;
Slovenščina zlata, časti
Slovencem ne obeta.
Zaupam pa da bodeva,
V nebesih večno združena,
Slovenca prav vesela
S Slovenci slavo pela“.

Učeni Ravnikar je svojim rojakom jasno pokazal, da pristna (prava) slovenščina ni v ponemčenih mestih doma, ampak na kmetih, kder še Slovenci ovohali niso nemškega duha. Ravnikar in pa blagi Balant, obadva vrla Slovenca in škofa, sta v Ljubljani slovensko stolico utemeljila in oživila slovstvo naše. Hvala jima lepa! Koliko je častiti Franc Metelko za čisto slovenščino storil, nam kaže njegova mojstersko zložena pismenost. Bilo bi še mnogo omeniti vrlih Slovencev in tudi Primorcev, kakor rajnega Staniča Goričana, Vrtovca Vipavčana, Veriti Franca, nadepolnega Pekec Antona, slavnega pesnika Prešerna in še drugih mož lepo število; pa naj bo zadosti slovesa vrlim Kranjcem, da tudi od vrlih Slovencev častitega Gorotana vsaj ne koliko povemo.

Starega Gutsmana pozabiti ne smemo, on je naš Nestor v pismenosti. Jarnik Urban: bistre glave mož, pa tudi vrle postave, je blagi Zilčan slovensko cvetje saditi začel. Čitaj Jarnikovo „Zvezdje“, beri poslovenjenega „Fridolina“ in čudil se boš, kako visoko se je njegov duh povzdigal, kako gladko mu je že pred polovico stoletja slovenščina tekla. Jarnikov „Idiotikon slovenski“ nam je živo ogledalo velečastnega sklada naše slovenščine in nam s prstom kaže slovenske besede čedno kovati, pa tudi razumevno dokazati vsake besede koren in pomen. Ahacel Matija, draga igla Slovencev, dika učilišča Celovškega, pa tudi blagor cele koroške dežele.

In ti, vesela dežela Štajerska, nisi tudi ti vrlih Slovencev rodila, jih dojila národu svojemu? Kdor domoljubov štajerskih ne pozna, naj ne reče, da je v rodovitih Slovenskih Goricah doma. — Vrh veselih Goric, pri sv. Urbanu nad Ptujem pokriva zelena gomila rajnega Volkmera, domačega

pevca našega. Kar sta rajna Šmigovc in Ivan Primic v nemškem Gradcu za slovenščino storila, ki sta slovensko stolico na učilišču Graškem ustanovila, zasluži našo veliko hvalo, in terja od nas rajnima domoljuboma za toliko večo priznavo, za kolikor večja je bila suša in lakota slovenščine v njunih dnevih. Poznate prijatelji iskrenega Slovenca, rodoljuba gorečega, Krempeljna Antona? — Njegov slovenski duh še neprenehoma mlajše rojake po vseh tistih krajih navdaja, po katerih je rajni Krempelj slovenščino rosil. Hvala mu lepa!

Hočem povedati naših rodoljubov lepo število, kojih blaga dela so skrita ostala našim očem? — vam naznani veliko množino vrlih Slovencev in Slovenk, ki so slovenščino ljubili in priporočali svojim rojakom? — Zaupam, da se svetijo njih častita imena v bukvah večne slave, ter jih bomo nekdam veselo čitali, ako jih bomo zvesto posnemali v pravi krščanski ljubezni in rodoljubju. Kakor svetle zvezde na jasnem nebu migljajo, tako nas vabijo — nas mično zovejo in mogočno vlečejo rajni naši rodoljubi, rekoč: „Vrli Slovenci! ne pozabite, da ste sini matere Slave; naj vam bo drago materino blago: sveta vera in pa beseda materina! Prava vera bodi vam luč, materini jezik bodi vam ključ do zveličanske národne omike. Naj vam sveti, mladi rojaki, rodoljubnost iz naših grobov, kakor večerno solnce, ki se po hribih in dolinah ozira, katere je na svoji poti lepo osevalo in ogrevalo, ter jim davalo novo življenje. — Kakor nam, bo minila hitro vsa posvetna čast tudi vam; za večno slavo torej skrbite!“ — To je rajnih rodoljubov glas — tako na delo vabijo nas. — Prijatelji! Slovenci! Rajnih Slovencev posnema bodi naša slava — bodi naše presrčno veselje! In kakor sem rekel, tako bodi!“

O materinem jeziku pravi Slomšek dalje:

1. „Žalostni časi slovenščine so bili; vsa v prahu in mahu zaraščena je slovenščina spala. Nemci in drugi ptuji sosedje so jo črtili in zaničevali, vlastenci (plementaši) so se je sramovali; kaj čuda, da ni bilo čitati slovenskih knjig, niti moža najti, ki bi jih pisal. Na kmetih ni bilo šol, po trgih in mestih se je učila nemščina in latinščina;

oni dve ste košato za mizo sedeli, njuna sestra pa za vrati pozabljena sedela. Slave slavni sini so znali vrlo pisati nemški in latinski, golčati italjanski in francoski, v svojem materinem jeziku se niso dali slišati, kakor hitro so gosposko suktnjo oblekli. V celovški duhovščini, v seminšču večidel slovenskih dušnih pastirjev, ni bilo najti slovenskih knjig, razun Gutsmanovega nemško-slovenskega besednjaka, in pa kratko premišljevanje večnih resnic, slovnice izmed jezer učenih Slovencev jeden poznal ni. Po tri duhovnije si lahko prehodil poprej, ko si na slovenski evangelij naletel. Tako je uboga slovenščina žalovala, pa tudi omika Slovencev je tolika zaostala, da smo bili narodom v zasme in oporeko. Vsakogaškega srca je moral biti tedaj mož, kateri si je upal zaničevanega materinega jezika lotiti se in zbuhati med svojim narodom dušno življenje. To so storili na Kranjskem rajni Juri Japel, Gutsman na Koroškem, in na Štajerskem naš slavni Volkmar. Da domorodni pisec kaj velja, mora vse šege, dobre in slabe navade, vse čedne in nečedne lastnosti svojega ljudstva dobro poznati, poznati žile domačih občutkov, kinč njegove besede ima biti domač, ne kupljen, mora pa tudi vedeti pravo mero omike materinega jezika, da ga zamorejo njegovi rojaki v razumenju dohajati. Le kdor domače lepo posneti — ptuje blago pa čedno podomačiti zna, on zasluži slavno imé domorodnega učenika“. In to je bil v prvej vrsti Slomšek sam!

2. „Velik, neprecenljiv zaklad je Slovincu materini jezik, naj ga le sam ne pokoplje v zemljo pozabljivosti nemarnemu hlapcu podoben. Mati Slovenka nauči svojega sinka 32 glasov jezika, in nam ravno s tem bogastvom jezika pet talentov poda, se vseh drugih jezikov prav lahko lotiti, ki veliko manj temeljnih glasov besede imajo. Naj si ravno slovenski jezik na veliko podnarečij razpada, in okoli 23 pravopisov v svoji rabi ima, se vendar Slovenec vsakega podnarečja v kratkem privadi in tudi so-sednih jezikov tako lahko in mehko nauči, da ga boš za rojenega Italjana, Francoza, Angleža in Nemca po govoru imel.

3. Ljudski jezik (jezik ljudstva), dokler narodu ne umrje, kakor so n. pr. latinski, starogrški in več drugih pomrli, se za toliko hitreje preminja, za kolikor se čisla in v slovstvo obrača. Omika domačega jezika se ne sme zavezati, da bi se neprenehoma le po starem kopitu pisalo in govorilo; se pa tudi nima prenačgliti, ne prekucniti v jamo prenapetih oblik in nezastopnega slovstva. *Moder rodoljub jezikoslovje pazno spremlja, ne zaničuje starine pa tudi novine v svojem jeziku ne zametuje*, temveč skrbno jagode pobera in spravlja, naj si jih čita v novih pismih, ali pa sliši od prostih ljudij; pristne besede in vrle prislovice so mu dragi biseri, s katerimi zaklad svojega jezika bogati, dokler le more. Naj bi vsakdo, ki se z naukom ljudi peča, naj si bo v šoli ali doma, na leci ali v spovednici, *Rejetov**) hvalevredni vzgled posnemal, slovenske besede skrbno poberal sebi v poduk in tudi drugim v pomoč, kateri domače slovstvo množijo, kako spešno bi nam slovstvo obogatelo, in občna razumeva po vseh slovenskih krajih napredovala, kar je dobro in tudi potrebno za povzdigo in omiko domačega jezika. *Koliko vrle slovenščine še v mnogih kotih počiva, katere še ne poznamo, ki na poljanah ali pa po mestih prebivamo!* Mnogoteri slovenska beseda je že po hribih in samotnih dolih zaspala, katere nihče pobral in za slovstvo shranil ni, marveč so se ji le smejali, katere niso poznali. Tako se jeziku zguba godi, katera ni za popraviti. Zberajmo torej skrbno, podelimo si pa tudi po bratrnó najdenega blaga, naj bo naša beseda čedalje bolj obilna, pa tudi razumljiva, kakor svetla luč; ona je ključ k pravi vednosti in kreposti.

4. Da se človeku po jeziku pozna, kde je doma, mu ni zameriti; saj se je tudi sv. Petru poznalo, da je bil Galilejec. Da pa nezarobljeno, preveč po domače zavijaš, je surovo in umikanemu človeku grdo, naj jo po gorjansko zarobiš, ali pa po dolensko na dolgo potegneš; noroglavci te bodo ukarjali, godci pa oponašali, kar se je celo pridigarjem rado godilo in se še včasih zgodi, pa

*) Nekdanji župnik pri sv. Petru pod Sv. Gorami.

le takim, kateri si za ogljajo materinega jezika premalo prizadenejo in namestu v domači besedi napredovati, le zaostajajo: in taka nemarnost je kvara dobrega. Po takem potu so naši predniki tako daleč zašli, da *Korošec kranjskih bukvoj ni hotel brati, ne Kranjec Korošca pridig poslušati, rekoč, da ga dobro ne zastopi*; in sta si vendar brata, soseda. Tudi Štajerci so si radi pridigarje izbirali, ki so jim prav po domače zarobili. Ako bi bila ta razvada ostala, bi si bili Slovenci v besedi babilonsko zmešnjavo napravili, si zapravili obsežne bukve in vsem zastopne učitelje, izginilo bi bilo njih slovstvo, pogasnila njihova slava; celó njih imé bi se bilo izgubilo. *Hvala torej možem, ki so našo besedo tako ocedili in ogladili, da jo lahko in radi vsi poslušamo, bodimo si Gorenjci ali Dolenjci*, ter so ji pot do vsakega doma naravnali, kder so dobrega srca in pa nauka željni ljudje. Tudi v tej zadevi beseda velja: „Kdor ne zbera, on raztresa; in kdor ni z nami, je zoper nas“.

5. Hrvatska beseda je našej slovenski najbliža sestra zale hčeri jedne matere Slave, kojo v tistih okolica (okoli Varaždina) še zdaj vsi prosti ljudje tako čedno govorijo, kakoršna se slovenščina po mislih učenih možev v starem svetem pismu čita, koje je blagovestnik sv. Ciril, apostol Slovanov, prvi poslovenil. — Slavno in koristno je v mladosti sosednih jezikov se učiti, ne le nemškega in laškega; marveč tudi vseh bližnjih slovenskih podnarečij, ki so nam za toliko bolj lahka, kolikor so nam bliže v žlahti. Kolikor jezikov pa kdo zna, toliko človekov velja in kdo vé, kamo še po svetu prideš? — *Mladeneč mora biti svoje rodovine kinč, ne pa puhla repa.*

6. Na meji med Nemci in Slovenci imajo stariši navado svoje dečke, celo deklina, med Nemce pošiljati, naj bi se nemške besede lotili. Želja po nemški besedi ni sama na sebi graje vredna; človek toliko ljudi velja, kolikor jezikov zna. Blizu Nemčije nam je gotovo tudi nemške besede potreba; za tega del se tudi deca za potrebo nemškega jezika učijo. Ako pa misliš, da šola za druge nauke ni, kakor za nemščino, se močno motiš. *Dokler*

otrok v domačem jeziku dobro vajen ni, se nemškega težko uči in hitro pozabi, ne zna nemščine in ne slovenščine; takemu je šola izgubljena in potraten otroških let zlatí čas. Še hočeš tega prepričati, vprašaj može, kateri so v take nemškutarske šole hodili; izmed sto takih šolarjev v 25 letih težko jih pet svoje ime podpiše, nekoliko nemških besed govori, nemškega pisma pa ne razume, še manj pa slovenskega, katerega se ni učil. Ne bilo bi torej očetu zameriti, ako svojega sina med Nemce pošlje, naj bi se nemščine bolj privadil; pa kaj pomaga mladenču nemška beseda, ako pa krščanski nauk pozabi — kaj deklici nemškutarija, ako pa svojo nedolžnost izgubi! Na Nemškem mladi Slovenci in Slovenke ne razumejo pridig, ne krščanskega nauka, še spovedovati se priložnosti ne najdejo; priložnost pohujšanja pa ne počiva, in angelj nedolžnosti jih prej zapusti, kakor se jih prime nemška beseda. Na Koroškem mnogokrat taki nemškoželjci celó med krivoverce v službo zajdejo in ob pravo vero pridejo. Ali ne bo taka zguba skrbnemu pastirju žalost napravljala? — Ali ga bode nemška beseda izveličala?

7. Čudno je, in bi rekel, ne brez krivice, da se po Slovenskem ne le v velikih mestih, ampak tudi v manjših kder je komaj kakih dvajset ljudi, ki slovenskega ne razumejo, po nemški pridiguje; v nemškem Gradcu pa, kder po jezero Slovencev biva, ni ne jedne slovenske pridige. Slovencev ni sram poslušati nemškega podučjenja, da ga le na pol razumijo; Nemci se pa hitro božji besedi umaknejo in celo iz cerkve gredó, rekoč, da slovenske pridige ne razumejo, čeravno leta in leta na Slovenskem živijo in si po slovenski dobro pomagati znajo, kakor da bi slovenska pridiga le za proste ljudi bila. Ravno tako se tudi v uradnih in pisarnicah godi, da na slovenski zemlji slabo ali pa celó ne opraviš, če nemški ne govoriš, ali pa tolmača s seboj ne vzameš. Ni se čuditi, da naši kmetje pravijo, slovenski jezik le doma in pa na potu k gosposki velja; pri gosposki móra nemška beseda biti; in če kdo gosposko suktnjo nosi, se ima le po nemški nagovoriti. *Tako se nam materini jezik zasramuje in tepta, ne le od*

Nemcev, marveč od slepih Slovencev, ki ne vejo, kako krivico svoji narodnosti činijo. Materini jezik je prvi božji dar, v katerem pregovorimo, in za njega nam ima biti pred vsemi drugimi jeziki mar, da ga častimo, likamo in po slovenski radi govorimo, prepevamo in se v njem veselimo.

8. Slovenski rojaki služijo kot uradniki po vseh avstrijskih kronovinah, se naučijo lahko in radi vsakega jezika; kako okorno se pa večidel nemški opravniki med nami nosijo ter hočejo, naj bi za njih del vsi Slovenci nemški znali, da bi pri njih kaj veljali. Slovenski sinovi so na vojski hrabri 'vojščaki, in tako pogumni, da se jim sloviti vojskovodja odkrije, in jih vsi hvalijo, ki jih poznajo. Slovenci znajo tudi orati in vinsko trto obdelovati, so pridni podložni svetlemu cesarju in pobožni, verni kristjani: in ravno to je prava pristna omika, ki ljudi časno in večno srečne stori. *Ako so Slovenci res zaostali, so zaostali v tisti nemški kulturi in posvetni modrosti, ki jo sv. apostelj Pavel imenuje pred Bogom neumnost. Ako smo pa Slovenci v kakih posvetnih rečeh zaostali, so nerodne nemškutarske šole krive, v katerih se razun sv. vere, prav drugega ni slovenska mladina učila, kakor nekoliko nemščevati. Nemško so deca večidel pozabili, drugih potrebnih in koristnih reči se pa niso učili. Še le kakih trideset let se slovenski otroci v domačih šolah poleg nemške, in pred vsem tudi slovenske besede učijo, računijo, se modrujejo in pojó, in polovina naših šolskih stanic je slovenskim šolcem pretesna, kar očitno priča, da slovensko ljudstvo na deželi slovenskih šol poželjuje, v katerih se pa tudi mladina za potrebo nemške besede uči. Po vseh krajih, pri vsaki tretji duhovnji tožujejo, da nimajo šolcev kamo posaditi; vsaka c. kr. okrajna gosposka ima v svojem okraju po več komisijonov šole razprostirati, ali nove staviti“.*

Slomšek samo pet dni pred svojo smrtjo:

9. „Od pamtiveka ni vrela nemška kri po Štajerskem v žilah nekaterih prenapetnežev (*Exaltados*) nemštva, ki so nemški po rodu ali po odpadu (*Apostasie*), tako

hudo, kakor l. 1862. Kaže se, kakor da ne morejo strpeti oživiljenja Slovencev v jeziku in omiki; in ker ne gre izumiranje našega narodnega značaja in našega jezika tako naprej, kakor stoletja sem, zato bi radi razcvit z vsem orožjem laži in sumničenja sè silo zatrli . . . a jaz spoštujem vsakega ljudstva naravne značaja poteze kot dar božji, *tedaj tudi materini jezik vsakega ljudstva kot prvo sredstvo njegove omike. Podlaga vsake naravne ljudske omike je gojitev ljudskega jezika, brez nje ostane vsako ljudstvo v zibeli svoje izobraženosti.* Očivestni dokaz temu je zgodovina naše ljudske šole za 50 in več let. Zato pozdravlja vsak pravično misleči mož razcvit našega materinega jezika in narodne omike z veseljem . . . 1. Materini jezik bodi naša desnica pri omikanji našega slovenskega ljudstva; njega likati in do časti spraviti, da ga tudi tujci spoštujejo in se ga radi učé, bodi naša skrb. *V naših ljudskih šolah bodi materini jezik poučni materini glas, kakor v cerkvi.* — Kakor lepota svoje neveste, naj se hvali in priporočuje lepota svojega materinega jezika. 2. Pa da se dobro in boljše izhaja, je tudi levica, če ne vsem neobhodno potrebna, vendar koristna, dà, za nekatera opravila neizogibljiva. Baš tako v naši deželi drugi deželni jezik — nemški . . . zato hočemo oba po vrednosti spoštovati in gojiti *Mi smo ter ostanemo katoliški duhovniki — Avstrijani — in Slovenci . . . Enake pravice, enake dolžnosti za Nemce kakor za Slovence. Glejmo, komu zaupamo . . . Kdor resnico uči in pravico terja, ne more biti brez sovražnikov“.*

10. *Ultranizem* pa graja (l. 1861, proti alumnom) tako-le: *Ljubi materini jezik je dota naših roditeljev, dragi vade mecum naše ljubljene matere.* To-da ne pozabite nikoli, da je le sredstvo, ne pa edini namen (Selbstzweck) — ter ne dajte se upreči v jarem onih prenapetnežev (Ultras), kateri bi dali vse, celó vero za jezik — ki vse, vse sovražijo in zaničujejo, kar ne govori njihov jezik. Taki ultranizem bi nam prinesel novo človekožerstvo — ter nas pripravljaj za strašanski boj pokončevanja. Extrema se dotikata in ne prinašata nikdar dobrega. *Naša*

naloga ni druge jezike zatirati, ampak našemu materinemu jeziku do časti pomagati. Hoc est meum consilium; puto autem, me spiritum in hoc rerum habere“.

VIII. Slomšek o petji.

Jezik in petje sta vsakega národa prvi pojav. O tem izdatnem vzgojevalnem sredstvu pravi Slomšek v svojih „Drobtinical“ za l. 1847 pod naslovom „Pesmi sladki glas“ tako - le :

„Slajše reči na svetu ni, kakor je pesem lepa. Milo mati poje, ki ziblje dete svoje; med pesmijo dete mehko zaspi. S petjem si otroci kratek čas delajo, kadar veselo procesijo peljajo; ne vejo za revščino tega sveta. Dobre volje si kmetič žvižga in poje, orač na polju, kosec na travniku. V pesmih ne čuti težavnega dela. Prepeva si rokodelec med svojim orodjem, in delo mu teče izpod rok gladko, kakor vesela pesem iz srca.

*Pevaje gredo srčni vojščaki nad sovražnika v boj; v pesmih jim raste srce. Pevce in pevke imenitna gospoda ima, da ji vberajo zložne pesmi na grli dve, na tri ino štiri, kakor se ji poljubi. V samoti si poje popotnik, da ga ni strah; poje v vozi jetnik, bolnik na postelji svoje dolge noči, ter si žalosten sirotejkalno srce vedri. V svetih pesmih se molitva pobožnih kristjanov k nebesom vali; zdaj v lepi procesiji pobožnega petja srce kipi. Ni gostije, ni sedmine, ni poštene družine (družbe), kder bi čedne pesmi ne bilo. — In tako je prav; saj tudi ptičica poje; kaj bi človek ne pel! *Pesmi le tamo slišati ni, kder ni poštenih ljudi.**

Ni jih pa tudi na svetu ljudi, ki bi rajši peli, kakor Slovenci, in lepšega darú ne vem, kakor jim čedno pesmico dati. Rečem, da je vreden sto centov zlata, ki nam dá lepo novo pesem, naj si bo zdravička, ali pa sveta, da

je le vneta, brez vsega greha. Kdor kako lepo pesem zna in jo zapoje, se več obrajta pri poštenih ljudeh, kakor on, ki piti kupuje. *Lepa pesem je zlata, draga reč.*

Kakor lani, nate tudi letos za poskušnjo nekoliko novih pesmic. Dam, kar imam. Bojo mladi pevci staremu lepših pesmij poslali, bomo tudi lepših za prihodnje leto dali vsem ljubim Slovencem in Slovenkam, ki so dobre volje in pa poštenega srca“.

Leta 1853. izdala je „družba sv. Mohora“ v Celovci 50 pesmic z napevi vred pod naslovom „Šola vesela lepega petja za pridno šolsko mladino“. Slomškov „Nagovor“ v tej, „Soli“ se glasi:

„Vse stvari po svoji šegi Bogu čast in hvalo pojó. Vrelei po kamenju rožljajo ter šumljajo slavo Bogu; velike reke po svojih potokih (strugah) hrušijo in slavijo vsemogočnega Stvarnika, kateri jim toliko moč daja. Pohleven vetre, ki po drevju pihla, kakor mogočen vihar, kateri po gorah doni in drevje priklanja, Boga časti. Grilče (muren) se na solncu ogreva in svojemu Stvarniku hvalo kriči, da živi; še lepše mu ptičice pod nebom veselo pojó: škorjanček na polju, grlica v zelenem logu po dne, slavicek po noči; najlepše pa angeljci v svetem rajju Večnemu „sveto“ pojó. Kako bi človek, venec vseh stvari, na svetu molčal? Zakaj bi otrok božji veselo ne pel?

Radi bi peli mladi Slovenci in Slovenke; Bog, da bi znali! *Česar človek ne zna, se mora učiti; tudi šola vselega petje mora biti pri poštenih ljudeh. Nate jih torej čednih pesmic lično zberko za šolo in za doma. Radi se jih učite, pa še rajši popevajte jih, si polepšati svoje življenje, si poslajšati svoje veselje, pa tudi polajšati svoje trpljenje. Vesela pesem žalostno srce ovedri — mila pesem ohladi njegove rane. Lepa pesem je božji dar.*

Nate šopek zbranih pesmi tudi Vi, učitelji dragi, naše mladine prijatelji blagi; Vašemu težavnemu poklicu zelen rožmarin! Hočete šolo z lepim petjem greti, bodo vam deca veselo v šolo hodili in se radi učili; veliko bolj lahko Vam bo. *Dobra volja potrebuje dobrega vina, da jo oveseli, dobra šola pa lepega petja, da jo oživi.*

Bog pa, dober Oče pravega veselja, nam daj veliko veselih dni doživeti, po tem življenju pa Njemu z angelji peti večno slavo in čast“.

Naj slede tukaj v posnetku nekatere kitice iz Slomškovich ljubkih pesmic:

Ljubim materam.

Preljube matere,
Ki svoje ljubččke dožite.
Z milimi pesmimi
Jih rade tud' razveselite:

Kar mleko materno
Za njihovo telo,
Naj mila pesem bo
Za dušo njihovo.

1846. l.

Mati pri zibeli.

1. Ajaj, ajaj ljubček moj!
Dete trudno si nocoj;
Ajaj, ajaj, dete moje:
Ziblje mati ino poje.

7. Ajaj, ajaj, detece,
In ne zabi matere!
K sebi te ne bodem d'jala,
Bog ne daj, da b' te zaspala.

1846. l.

Iskrenemu Slovencu.

3. Budite s petjem svoj sórod
Naj se v omiko žene!
Obhajajte veseli god
Sloven'je oživljenje!

1852. l.

Pesmi pred šolo in po šoli.

(Za vsaki den v tednu.)

Pustite k meni otročiče!
Naš ljubi Jezus govori,
In nas prijazno v šolo kliče,
Ker nas lepo učit' želi.
Preljubi Jezus! vsi želimo
Učenci tvoji pridni bit';
Srcé in pamet teb' zročimo:
Pomagaj nam se prav učit'.

Dva potepena šolarja.

1. Iz ene vasi fanta dva 15. Otroci, ki ne molijo,
Sta v šolo vkup hodila. In v šolo kar ne grejo.
„Po kaj bi danes v šolo šla? Jim ostra šiba pela bo;
Raj v les se bova skrila.“ Jim kruha dat' ne smejo.

16. Za potepene šolarje
Se šiba že namaka,
Ni grš'ga, ko potepat' se;
Vse hudo take čaka. —|— 17.

1848. l.

Zapuščena sirotica.

1. „Ljubi moji otročiči,
Vaša sestrica naj bom!
Nimam ateja, ne mame,
In ne vem, moj kde je dom“.
7. „»Tak pa bodi naša sestra,
Hoč'mo tvoji brat'ci bit';
Belo srajčko tebi dati;
Lepo belo te umit'.
6. „Naj pri vas bom, otročiči,
Oh ne bodi naj vas sram;
Sem razcukana in bleda,
Vender se pokrižat' znam“.
8. Mamko bomo naprosili,
Naj te v hišo vzemajo;
Ateju priporočili,
Naj ti kup'jo suknjico.““

Najbolje vince za otroke.

1. Najboljše sladko vince 4. Je čista voda zdrava
Za deco belo je: Za deco majheno;
Izpod pečevja zvira. Tak mislim, da starejim
Prelepo svetí se. Tud' škodvalo ne bo.

1862. l.

Glasni zvonček naše vesti.

1. Prav glasni zvonček čujem,
Ki v prsih mi zvoni;
Pogosto premišljuje,
Kar njegov glas veli.
4. Grešim, mi zvonček bije,
In kljuka žalostno,
Mi noč in dan upije,
Da storil sem hudo.
2. V skušnjavi zvonček poje
In trka prav močno:
Naj varjem srce svoje,
Da greh ga vjel ne bo.
9. Oh zvonček moj premili,
Kako ti je ime? —
Glas božji v tvojem krili
Vest imenuje se.
3. Skušnjavo če premagam,
Me hvali zvonček moj,
Osrči me pred vragom:
„Nikdar se ga ne boj!“
15. In pojdem jaz počivat,
Mi zvonček sladko poj,
Po smrti srečno živat'
Mir večni in pokoj.

1862. l.

Angelj varih.

1. Po svetu angelj hodi,
Ne vidi ga oko;
Pa vendar tebe vodi
In varje te lepo.
V nebesih angelj je doma,
Nebeški Oče pošlje ga. | 5. Pa angelj gre k Očetu,
In vse Bogu pove,
Če človek na tem svetu
Prav priden, dober je.
Oh dete vbogaj prav lepo,
Da angelj tebe hvalil bo. |
|--|--|
1846. l.

Lahko noč.

6. Atej, meni križ storite!
Mama, mene pokropite!
Da prav lahko, sladko spim,
Naj vaš blagoslov dobim. | 7. Jutre hočem zgodaj vstati,
Nečem zarje zaležati,
Bog mi svojo daj pomoč!
Atej, mama, lahko noč. |
|---|---|
1846. l.

An'ca in piščeta.

1. Hitro, bitro ljuba mati,
Piškam moram zobat' dati.
Dajte piškam proseka,
Lepo pros'jo piščeta. | 3. Koklja zrna ne pozoblje,
Da bi piške dosti dob'le,
Oh, kaj dobra mati strí,
Da otroke oskrbi. — 4. 5. 6. 7. 8. |
|--|--|
1846. l.

Mlado jagnje.

4. Jagnje matere ne sluša,
Rajši samo si poskuša.
Se čez kam'nje zaleti,
In si nogico zlomi. — 5.
1846. l.

Veselja dom.

5. Oh blažena leta nedolžnih otrok!
Vi 'mate veselje brez težkih nadlog;
Oh kako vas srčno nazaj si želim,
Al' vi ste minula, zastonj se solzim.
6. Le eno veselje še čaka na mé
V presrečni deželi, kder mlado je vse;
Trpljenje v taisto deželo ne zna,
Le tamkaj je pravo veselje doma.
1838. l.

Boštjan goljfan.

1. Poslušajte, mladenči vi!
Kako se takemu godi,
Ki šolo zaničuje;
Kakó v mladosti prevzetnjak,
Na stara leta siromak,
Zamúde obžaluje,
Po sreči pa zdihuje.
16. Boštjan je siromak ostal,
Če tud je Bog mu srečo dal;
Ljudje so ga goljfali.
Namesto zlatov en milijon
Je le dobil sto belih kron.
Povsod se mu smejali.
In osel! — so mu djali. —

17. Ste slišali, mladenči vi,
Kaj lene vse Boštjan uči!
Zamuda — vaša škoda!
Kdor se v mladosti prav uči,
Za mizo lahko on sedi;
Zanemarna prismoda
Kosti za vratni gloda.

1833. l.

Žalostna pesem.

6. Kakor mišnico sladkajo,
Kadar jo podganam dajo;
Tak' se žganje tud' sladí,
Da ljudem le bolj diši.
9. Po vseh krajih žganje žgejo,
Po vseh oštarijah žrejo;
Res je žganje dober kup,
Kaj pomaga, ko je strup.

25. Vodo zdravo rajši pijmo!
Vina za potrebo vžijmo!
Dobri Bog nam vina dal,
Žganje si je zlodej vbral.

1848. l.

Zdravica Slovincov.

4. Vinograd obdel'vati,
Sloven'c vsak mora znati;
Kdor delal prav ne bo,
Naj pije le vodo!
7. Kdor vince prav zavživa,
Veselje v srce vliva;
Če srce dobro ni,
Ga vince le skazi.

1827. l.

Kovač in kopač.

2. Otroka v šolo jaz ne dam,
Da bi ga v strahu 'meli — topli tam,
Tako neumna mati govori,
Bedasti oče ji pa pritrdi.
Otroci za pečjo izrastejo,
In, ko železo rjavo, srovi so. — 4.

1848. l.

Mož beseda.

1. Mož - beseda, mož - beseda,
Kol'ko ti veljaš!
Ki se za nobene d'narje
V hudo ne prodaš;

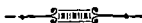
Mož - beseda več velja,
Kakor kup zlata. — 2. 3.

1836. l.

itd. itd.

O takih in enakih pesmih pač radi pesniku Slomšku pritrdimo, ki pravi:

„Petje povzdiguje in požlahtnjuje mlado srce, ter razjasnjuje človeškega duha, če je pošteno. Blagor toraj ljudem, ki lepe pesmi znajo — pa tudi možem in ženam, ki otroke čednih posmij učijo; oni dobro seme sejejo na polje Gospodovo“.

Na konci

tega v slavo in zahvalo našemu prezaslužnemu Slomšku in s tem v povzdigo ljudske omike in narodne zavednosti spisanega delca *drznem se trditi, da je Slomšek ne le prvak slovenskih — ampak jeden največih pedagogov naše širne Avstrije*, — kajti vse svoje duševne, telesne in denarne moči posvetil je edino-le v irobraževanje in požlahtnjenje svojega srcu priraščenega naroda, z gorečo željo, osrečiti ga časno in večno. Mož, kakoršni se pri velikih narodih v stoletji komaj jeden prikaže, bil je Slomšek, to nam pričajo njegova nesmrtna, — velika dela, katerih dovršitev je njegovo prezgodnjo smrt sigurno bistveno provzročevala. Kateri pedagogov sedanjega časa zamore se ponášati s toliko požrtvovalnostjo (poleg svojega poblašilnega delovanja kot višji dušni pastir)?

Kar se v skromnem tem delci nahaja, še ni vse, kar je ta duševni velikan o *pravi vzgoji* ljudstva spregovoril; koliko vzgojevalnih biserov je še razsejanih po njegovih mnogobrojnih spisih razne vsebine: v knjigah, listih, rokopisih in časnikih njegove dobe! katere bo treba še zbirati in pri možnem ponatisu tega spisa na primernem mestu uvrstiti.

Najplodovitejemu pisatelju našemu pa ne moremo zaslужene hvaležnosti na dostojnejši in boljši način izkazati,

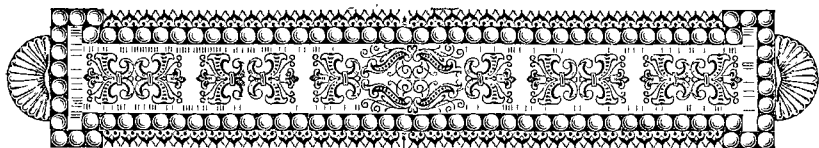
kakor, če si zavedni Slovenci sploh, posebej pa učitelji in odgojitelji prizadevamo, njegove knjige med ljudstvo v velikem številu spraviti; saj najde človek vsake starosti in vsakega stanú obilo primernega in prikladnega berila v njih. — Najmanj pa bi se smele njegove ljudstvu namenjene knjige, kakor so: *Drobtinice*, — *Šola vesela lepega petja*, — *Blaže in Nežica* *) itd., v knjižnicah naših, naj so si zasebne, šolske, šolarske, ljudske ali okrajno-učiteljske pogrešati! Kakor nam je srajca bliže nego jopič, tako nam ima biti domačin Slomšek bliže, nego vsak drugi, še tako čislani pisatelj druge narodnosti. Morali bi tedaj vztrajno in dosledno na to delovati, da bo v onih, zlasti strokovnjaških in šolarskih bibliotekah *duševni preroditelj našega naroda v prvi vrsti zastopan*. Le če se bomo sami spoštovali, spoštoval nas bode tudi sosed, — ptujec.

To nam je pa danes toliko lažje storiti, ker imamo med nami požrtvovalnega rodoljuba, neutrujenega župnika Makoljskega, velčastitega gospoda M. Lendovšek-a, kateri si že več let hvale-vredno prizadeva, „*Antona Slomškega zbrane spise*“ v 15. knjigah zaporedoma izdati. Prva teh obljubljenih knjig: „*Slomšekove pesmi*“ zagledala je l. 1876. beli dan v Celovci. Natisnila jo je tam tiskarna „družbe sv. Mohora“. — Druga: „*Slomšek-ove basni, prilike in povesti*“, izšla je baš tam l. 1878. in tretja knjiga: „*Slomšek-ovi životopisi*“, isto tako l. 1879. Četrta knjiga: „*Slomšek-ovo različno blago*“ leta 1885, — in s 15. knjigo še le imeli bi Slomška celotnega.

Rešujmo tedaj prav pridno Slomškov knjige iz zavora v Makoljah (Maxau) in čitajmo jih z ono pazljivostjo, ki se je brala pred 25 in več leti iz obrazov njegovih, kakor zamaknjenih poslušalcev. Nagovarjajmo in napeljajmo pa tudi mladino, ter ljudstvo sploh, naj isto stori. V to pomozi Bog in Slomškov duh, ki nad nami čuje.

* Ko bi vendar ta dovršena slovenska metodika skoraj zagledala beli dan, seveda v času primerno pregledanem, ozir. predelanem natisu, a bistveno nespremenjena.

Učitelj začetnik.

Blagorodni gospod!

ot dolgoletnemu zvestemu mi svetovalcu dovoljujem si Vam, deloma z veseljem, deloma z nekako otožnostjo naznaniti, da sem, hvala Bogu, srečno prestal zrelostni izpit. Velik kamen odvalil se mi je s tem od srca, a na drugej strani silijo mi nove skrbi v glavo, dela mi jih misel na najbližnjo bodočnost mojo, kajti od znanih mi podučiteljev, zlasti mojih kolegov iz zadnjih treh let slišal sem že marsikatero potožbo. od več učiteljev, tudi nadučiteljev, pa tarnanje zaradi mnogih in velikih težav pri učiteljevanji, katere so krive, da se jim odmikajo, da jim hočejo celo že zginjevati ideali, nekdam tako gorko gojeni, — in vse to me plaši ter mi jemlje potrebni pogum. Vse, kar me v tem nepovoljnem položaji tolažiti more, je zavest, da sem se podal v učiteljšče le iz veselja do poklica, — da sem imel med celim svojim šolanjem, t. j. od svojega 6. do 19. leta skoz in skoz le dobre, vestne, vmes tudi izvrstne učitelje, oziroma profesorje, kar še le sedaj prav presoditi in ceniti zamorem, pred vsem pa, da imam stariše še žive, ki so skrbeli in še skrbé za mé, kakor da bi nas, otrok, ne bilo več. Ko bi jim le mogel kedaj vsaj nekaj njihove ljubezni povrniti!

Vsi moji nekdanji učitelji in profesorji ostanejo mi tedaj v dobrem, hvaležnem spominu, a najbolj pa Vi, blagorodni gospod! kajti, izmed vseh onih znali ste mi Vi

najbolj ogrevati srce do šole, do uka, do vztrajnosti in npravnosti, tako, da Vas že od nekdanj spoštujem ter Vam zaupljivo svoje srce odkrivam. Ne zamerite mi tedaj, ako Vas sedaj, kot bodoči šolnik na razpotji, zopet vprašam za trojni svet:

1. *Za katero razpisanih službe podučiteljskih A, B, C, Č, D naj molbo uložim, da bom, kolikor toliko, na pravem mestu, kajti Vi me že od nekdanj dobro poznate, znabiti boljše, kakor se poznam sam?*

2. *Kaj mi bo pred vsem storiti, kadar nastopim svojo prvo službico?*

3. *V koliko bi se dala že v prvih letih zagotoviti poznejša, več ali manj srečna prihodnjost ljudskega (narodovega) učitelja?*

Povoljno-svetovalnih odgovorov na ona vprašanja pričakovati morem le od Vas, kajti v svojem mnogoletnem službovanji v raznih krajih, manjših in večjih, revnih in imovitih, imeli ste prilik dovolj opazovati ljudstvo naše v svojem dejanji in nehanji kakor tudi izkuševati razmere šolske tako od senčne kakor od solnčne strani, — pa tudi okušati različni kruh združen z raznimi klini na sicer jako kratkej lestvici ljudsko - učiteljskega avanzovanja.

Vaš težko pričakovani odgovor hraniti hočem tedaj kot kažipot, kot iglo magnetico, na katero hočem se zvesto ozirati na nič kaj varnej poti učiteljevanja po Slovenskem, v sedanjih razburjenih časih.

Prosim Vas, bodite tedaj tudi sedaj tako dobri in nadomestite mi tukaj mojega očeta, — da ne bo čolnici mojega komaj začetega delovanja, znabiti v najburnejših valovih boja za bitje — brez rešilnega sidra.

Sè zagotovitom visokega spoštovanja in odkritosrčne hvaležnosti priporoča se Vam najvljudneje

Vaš

nekdanji učenec

M i j o B r i ž n i k.

V , dné 8. sept. 1886.

Dragi mi gospod Brižnik!

Kakor vsikdar, odgovarjam Vam tudi danes prav rad na Vašo toliko zaupljivo pismo od 8. septembra t. l., saj je to, rekel bi, moralična dolžnost vsakega učitelja, brigati se za srečo svojih učencev tudi še potem, ko so že njegovo šolo zapustili. Pa ga tudi ni večjega in blažnejega veselja za učitelja, nego videti prav veliko zadovoljnih nekdanjih šolarjev svojih, ki se v svoji sreči hvaležno spominjajo nekdanjega učitelja svojega, kakoršnega veselja nekdam prav obilno okušati Vam jaz iz celega srca želim, kakor Vam tudi srečo voščim, da ste zrelostno skušnjo toli častno prestali.

Baš tako rad izpolnil bi Vam Vašo prošnjo, Vam Vaše opravičene skrbi z dobrimi svéti polajšati, ako bi jaz sploh imel dar svéta in ako ne bi bil na vsakem naših c. kr. učiteljišč gotovo ta ali uni glavni učitelj oziroma profesor, ali jeden ali drugi vadnični učitelj, ki je posebno naklonjen svojim gojencem in kateri porabi vsako priliko opozoriti jih na razne slučaje v praktičnem življenji ljudskega učitelja, kakor sem tudi prepričan, da se dajejo dozorelim pripravnikom, zlasti o času zrelostnega izpita in razdelitve dotičnih spričal od strani závodnega ravnatelja in deželnega šolskega nadzoritelja dobri svéti na pot v novo dôbo njihovega življenja, da bi tedaj jaz nič svetovati ne mogel, kar bi ne bili Vi že večkrat ter v lepšji obliki slišali iz ust tako učenih kakor izkušenih pedagogov, ali pa brali iz strokovnjaških knjig, kakoršnih nam sedaj ne manjka. Le, ko bi Vi one nauke in svéte svojih izobražiteljev iz zadnjih štirih let znabiti le radi še primerjali z migljaji in nazori jednega svojih nekdanjih učiteljev na ljudskeji šoli ter si tako sestavili nekako vodilo za bližnje življenje Vaše, potem Vam ne morem in ne smem odreči Vaše prošnje, ker vem, da niste sposobni jih na zlo obračati, ali pa mi zaradi moje odkritosrčnosti kaj zameriti.

Moji nikakor merodavni migljaji in nazori z ozirom na ona trojna vprašanja, tikajoča se učitelja začetnika sploh, pa so ti-le :

Skrbi, da poravnaš vse možne dolgove iz-za časa svojega dijakovanja pred svojim odhodom. Dolgovi delajo skrbi, skrbi pa laš belijo.

Vzemi seboj vse, kar je tvojega, ako ima le količkaj vrednosti, zlasti pa učne knjige, sešitke, zaznamovanja, rokopise i. t. d. Smeti — — — z dijaškim prahom — — — vrzi na smetišče!

Priporoči se povsod, kjer to zahteva hvaležnost, prijateljstvo ali pa dostojnost. Zastran obljub ostani mož beseda.

Tvoja prva služba naj ne bo, ako je to sploh brez zamére mogoče, v tvojem domačem kraju, — — pa tudi ne predaleč od tega, še manj pa v drugej deželi, dokler je v domačej dovolj dobrega kruha.

Ako ne misliš za vselej v mestu učiteljevati, ne išči prve službe v mestu, da se od ljudstva na deželi, kjer misliš prav za prav delovati, preveč ne odtujiš. — Tudi *plačni razred naj ne odločuje pri tem, ampak dober glas šolske občine, kraj. šol. sveta, pred vsem pa oseba dotičnega nadučitelja, kamor si se namenil „kompetirati“, kajti veselo srce ima v našem stanu posebno čudno moč, to pa ohrani učitelj le tam, kjer vlada spoštovanje in vzajemnost med učiteljstvom jednega závoda in posameznimi udi dotič. kraj. šol. sveta.*

Ko nastopiš novo službo, predstavi se najprej šolskemu vodji, ter ga naprosi, da te spremlja do drugih članov krajnega šol. sveta, zlasti onim, ki znabiti na to čakajo, pa tudi k vsem odličnim rodbinam in osebam, — v teku tedna tudi pri predsedniku okr. šol. sveta, in vsaj v teku meseca pri c. kr. okr. šol. nadzoritelji ter sosednih sotrudnikih in sotrudnicah, ako se ni to že popreje zgodilo. — Vljudnost ima že od nekdaj veliko, čestokrat celó odločilno veljavo, v obližji odljudnosti pa kalí zamera, katere se je po možnosti ogibati. — Povodom vizit naglešane opazke, vprašanja ali naročila dotičnih upljivih

osob zaznamovaj si skrbljivo v svoj dnevnik, brez katerega je učitelju danes skoraj težko izhajati.

„Denar in pa . . . treba je skrit“; pravi pogovor, pa tudi taki dnevnik treba je varno shranjevati ter vanj včasih pogledati, da se prepričaš, ali je bilo opravičeno nezaupanje, strah, — zaupanje, nadéje itd., ki si jih nekdanj o tej in unej osobi in stvari zabeležil, ali ne, — in po takem izpraševanju svoje vesti možno je sebe korigirati, če je treba, ter tako utrjevati potrebno zaupanje v samega sebe.

Obleka ima biti v soglasji z vzvišenim stanom učitelja - odgojitelja, a tudi stanovanje podučitelja v soglasji z njegovo obleko; vse se ima vjemati v dobrodejno harmonijo. Ako nimaš tedaj znabiti naturalnega stanovanja, poišči si (ako je stanovanj na izbor) primerno, t. j. prijazno, svetlo in zračno sobico s pečjo, če mogoče v nadstropji, če bi tudi zato iznašala stanarina nekaj goldinarjev več, kajti resnobni in delavni učitelj preživi v svojem stanovanji najmanj polovico časa, zato si naj privoščiš zdravega in veselega stanovanja. S tem v soglasji ima biti zopet pohištvo. Pri tem ne pozabi na praktično lampo, in za vse slučaje tudi na — samovar!

Da obrekovalcem in zlobnežem — katerih menda nikjer ne manjka — že naprej hudobne jezike zavežeš, vzemi si za „hišno“ kakega brihtnega fanta iz poštene sosedne hiše, da te obišče parkrat na dan, če ni znabiti za to in enako drugače poskrbljeno. Ne bodi te sram postreči si sam; rajni Slomšek si je celó še kot škof svojo posteljo sam posteljal.

Poskrbeti ti bo tudi o pravem času za perico, ki je v vsakem obziru na dobrem glasu; če ti pa tu spodleti, nič ne dene, dokler je poštnina do 5 kg res neznatna, ker svoje perilo lahko po pošti odpošiljaš in dobivaš, če ti kaže.

Podučiti se ti bo o šolskih razmerah dotičnega kraja prej ko prej; zato poprosi svojega nadučitelja, naj ti dovoli pregledati (ali pri njem ali v tvoji učni sobi): a) „Šolsko kroniko“; b) zapisnike domačih in okrajnih uč. konferenc tudi od prejšnjih let; c) razredbe

učnih ur iz vseh razredov; č) „Tednice“ lanskega leta od vseh razredov; d) naredbe šolskih oblastnij, katere ima vedeti vse učiteljstvo dotične šole, ozir. dotičnega okraja; f) šolske postave. Navédeno prebiraj skrbljivo v prostih urah sè svinčnikom v roki in „Dnevnikom“ na mizi.

Pri vrnitvi onega bo najugodnejša prilika svojega nadučitelja med štirimi očmi zaupljivo poprositi dobrovoljne inštrukcije, ako bi bilo znabiti take potreba. Njemu bodi udan, in ako bi ti to iz tehtnih razlogov ne šlo več prav od srca, pa mu vsaj ne bodi sovražen, kajti kdor podkopava avtoriteto svojega predstojnika, on podkopava tudi veljavo svojo in vsega učiteljstva na istem závodu. Resnica je, da kdor ne zna ali neče ubogati, tudi ne bo znal zapovedovati, in brezobzirni podučitelji in učitelji so potem pogostoma brezobzirni nadučitelji, kar jim življenje morda najbolj greni.

Mogoče uradne navskrižnosti naj se poravnavajo ter poravnajo stvarno in mirnim potom v lokalnej konferenciji in na podlagi dotičnih postav; ako pa ni tako mogoče, naj se pošlje vsa reč kompetentnej šolskej oblasti v razsodbo, o čemur ni treba nepoklicanim nikdar kaj vedeti, da závod pri tem ne trpi.

Kakor ni slišati, da bi pridigarji drug družega kritikovali, v javnih lokalih že celó ne; ravno tako ogibati se je učiteljem, zlasti mladim, presojevati delovanje svojega sotrudnika, najmanje pa je kaj takega na mestu kje na očitnem kraji, n. pr. v gostilnici. Vsega nobeden ne zna! — Vsakega učitelja sveta dolžnost je varovati čast svojo in svojega razreda, še bolj pa čuvati dober glas vsega učiteljstva in celega závoda, na katerem deluje. Tako delajo duhovniki, vojaki, cesarski uradniki. —

Ne brani se prevzeti razred, kateri ti je odločen! — Sedaj je prišel čas, da si pripraviš toliko zvezkov, v kolikor predmetih ti je podučevati v tvojem razredu. V te zvezke zapisuj pot, katerega se misliš v bližnjih učnih urah držati, da dosežeš smotr, ki je v nadrobnih učnih načrtih zaznamovan. — Po dovršenem šolskem pouku

vsakega dneva dostavi na kratko pod dotično preparacijo, kako se ti je delo obneslo. — Take zvezke treba je shranjevati, da so hitro pri rokah pri pripravljani na isti ali enaki pouk v naslednjih letih — naj si bo v polajšek, ali pa znabiti v svarilo, kako da ti ni več postopati. Taki beležki so čestokrat začetek poznejšim učnim poskusom, obravnavam, spisom in celó strokovnjaškim knjigam, kakoršnih pride vsako leto med izobraženimi narodi na svetlo.

Za tem ti bo prirediti *začasno* „Razrednico“ (za prva dva tedna, dokler še pozniči prihajajo), stalno „Razrednico“, v katero se prepiše vse prav vestno iz popravljene *začasne*, — dalje ti bode prirediti „*Tednico*“, (novo v zvezi z „Razrednico“), v katero se, kakor ti je znano, na konci tedna v kratkih pa vendar lahko razumljivih stavkih zapisuje, kar se je v baš pretečenem tednu iz vsakega predpisanih predmetov vzelo in sicer *v jeziku, v katerem se je prednašal dotični predmet*; — „*Imenik*“ *priporočni*, in vsaj proti konci I. četrletja tudi uradni „*Imenik*“, potem „*Šolska naznanila*“ s tvojim in podpisom šolskega vodje in dotičnega kateheta. Dotične tiskovine imajo biti za vse razrede istega závoda enake, po sklepu domače konference.

Ako je v tvojem okraji učiteljsko društvo, ne obotavljaj se postati njega delaven član. Kot tak porabi prvo priliko, da prebereš pravila pa tudi vse zapisnike o njega zborovanjih. Ako si pevec, ne brani se tudi pristopiti pevskemu društvu istega kraja, če obstoji in če je kot tako na dobrem glasu. — Biti ud družbe sv. Mohora in „Slovenskega učiteljskega društva“ je, rekel bi, moralna dolžnost vsakega zavednega slovenskega učitelja. Priporočila vredna pa so tudi še društva: „Slovenska Matica“ in „Glasbena Matica“, „kmetijska podružnica“, kako sadjerejsko ali čebelarsko društvo i. t. d. A biti član kakega društva s političnimi ali lastni národ poniževalnimi tendencijami — bi vsakemu slovenskemu učitelju, zlasti pa začetniku odločno odgovarjal.

Izmed strokovnjaških listov priporočil bi ti narprej slovenske, kakor sta „*Učiteljski Tovarš*“ in „*Popotnik*“, potem pa tudi kak nemški, n. pr. „*Schule und Haus*“ itd., ki ne žali v svojih predalih drugih národnosti. Tudi lep-sloven list „*Zvon*“ in pa otroški „*Vrtec*“, „*Neue illustrierte Zeitung*“, „*Der Heimgarten*“ i. t. d. so priporočila vredni. Kar posameznik ne zmore, naj se pa razbremeni naroč-nina na več ali na vse učne osebe istega ali bližnjih zá-vodov ter naj se prebirajo naročeni časniki v abecednem rédu. Izmed politiških časnikov bi priporočal v prvej vrsti slovenske in sicer one, ki *národne pravice in náro-dove učne závode z učiteljstvom vred odločno zagovarjajo*; v drugej vrsti pa tudi nemške ozir. italjanske, ako so naše gore listi, in ko bi tudi to ne bili, — kaj ni dobro slišati včasi, kaj mislijo naši politiški nasprotniki o nas, zakaj da nas hvalijo, zakaj pa grajajo? Le tako se vi-dimo v negoljufnem ogledalu. *Učitelj kot državljan z dolž-nostmi naj se tudi odločno a mirno poslužuje svojih držav-ljanskih pravic zlasti pri volitvah. Vzornik možev in zna-čajnik izobražencev ni nikdar preveč.*

Že zgodaj je treba misliti na zboljšanje bodočnosti, kar se najgotovejše doseže a) *po marljivosti*, b) *po varč-nosti*. Primernega zaslužka ne odbijaj, prislužek pa shra-njuj ali v hranilnici, ali po zavarovanji svojega življenja n. pr. pri „*österr.-ungar. Beamtenverein*“, ali pri „*Slaviji*“. Previdnost je mati, varčnost pa hči modrosti. — Stezuj se po odeji, — razdeli si svoje dohodke ne le na danes in na jutri, nego na vse dni celega meseca, na vse me-sece celega leta, pa ne pozabi pri tem na možne nezgode, kakor je bolezen i. t. d., pred katerimi ni nikdo zavarovan.

Ne kupuj, česar potrebuješ, ampak le tó, brez česar biti ne moreš. Kar kupiš, naj bo dobro, ker le najboljša reč je tudi najcenejša. Ne pozabi si sestaviti na Silvestrov dan „*Inventar*“ s cenikom, ter ga primerjati z lanskim, predlanskim i. t. d.

Preveč jesti, piti, spat, kaditi, kvartati i. t. d. je razvada, ki se brati z nezmernostjo; razvada in nezmer-nost pa ne peljete do mirne, zadovoljne starosti.

O britkih urah naslanjaj se na svojega najboljšega prijatelja; ako se ti takrat izneveri, ni bil tvojega prijateljstva vreden, ali si pa ti njegovo že — zapravlil. Bodi tedaj trikrat previden, kogar si izvoliš za prijatelja, pa tudi, da si ga ohraniš do smrti. Ne brati se lehkomiselno, da te pozneje ne bo grevalo, — kajti neprijatelj je lože vikati nego tikati.

Kakor si razdelil svoje dohodke, ravno tako je tudi razdeliti čas po pregovoru „čas je denar“ — za posamezne opravke. N. pr. Prihodnjo jesen potovanje peš skoz Celje, Vransko, Ljubljano do Bleda, od tam pa po Rudolfovej železnici skoz Belak, Celovec nazaj v Maribor i. t. d. Ali: O Binkoštih pogled Postojnske jame in Trsta. Ali: V mesecu majniku pripravljanje na skušnjo sposobnosti iz zgodovine. Ali: *Dnevni red za mesec november*: Ob 6. uri vstati potem preparacija na pouk istega dne ozir. tedna; ob $\frac{1}{2}$ 8. uri zajutrek: sadje s kruhom; ob 8. uri v šolo — nadaljne pripravljanje; od $\frac{1}{2}$ 9. do $\frac{1}{2}$ 12. ure podučevanje v šoli; od $\frac{1}{2}$ 12. do 12. prosto, ako ni kdo zaprt; od 12. do $\frac{1}{2}$ 1. ure južina (obed pri nadučitelji, ako to sploh mogoče), potem počitek; od $\frac{3}{4}$ 1. do 3. ure v šoli, do 4. prosto, ako ni zapornikov; od 4. do 6. ure popravljanje šolarskih izdelkov, od 6. do 7. ure odmor in večerja („kratka večerja, dolgo življenje“ pravi pregovor), od 7. do 8. ure godba in petje, za tem čitanje časnikov ali katere določene knjige itd. Ob 10. uri k počitku.

Takega po daljšem dobrem premišljevanji za vsaki mesec in vsaki dan v tednu posebej sestavljenega dnevo-reda treba se potem z jekleno voljo vztrajno držati in le posebni slučajji zamorejo opravičiti njega spremembo.

Pripravljaj se vestno ter po nekem črteži na bodočo skušnjo učiteljske sposobnosti, katero ni nikakor odlagati, kajti od dnevopisa dotič. spričala štela se bodo leta, kadar se ti bode pokojnina priznavala.

Ne menjaj svoje prve službe pred dvema, tremi leti, ako nemaš zato tehtnega vzroka, ter vestno primerjaj svoje delovanje tekočega leta z onim prejšnjih let, da boš vedel,

ali napreduješ povoljno. Povoljna zavest daje veselje in pogum k daljnemu delovanju; brez one — ni prave zadovoljnosti v našem stanu — naj te že potem kdo hvali ali graja.

Ne misli prezgodaj na ženitev, in na noben način poprej, dokler bi ne mogel preživiti sebe in svoje stanu primerno. Več o tem spregovoriti je nepotrebno tebi, ki si gotovo že Schiller-jev „zvon“ čital.

Ne zanašaj se le na knjige iz okrajne učiteljske knjižnice, ampak misli že v začetku na osnovo lastne biblioteke.

Ako se ti hudo godi, premisli, da je mnogo tisoč in tisoč ljudi, ki bi bili srečni, ako bi mogli svoj kruh s tvojim zamenjati. Kakor se trdi, da je za vojno potreba v prvič: denarja, v drugič: denarja, v tretjič: denarja; tako je potreba učitelju 1. potrpežljivosti, 2. potrpežljivosti, 3. potrpežljivosti. — „Potrpežljivost železna vrata prebije“, brez te ni mogoče učitelju izhajati, in pa: „Čas ozdravi vse bolečine“, ozdravil bo tudi tvoje.

V dobroti pa ne pozabi onih, ki so ti radovoljno pomagali kovati srečo, ter posteljati posteljo, na kateri se vendar pretrdo ne leži in z dobro vestjo tudi sladko spi, *pred vsem pa Onega, ki ti je dal zdravo, trdno telo in pa talentov dovolj, da zamoreš služiti rodbinam, občini, cerkvi in državi ter pomagati mnogim do boljšega in lepšega življenja in srečne večnosti.*

Dragi mi gospod Mijo! Ko sem se vsedel Vam odgovoriti, zamaknil sem se v položaj učitelja začetnika, med katerimi sem gledal v duhu tudi svojega sina skrbljivo a zaupljivo v me zrečega, potem pa sem zapisaval misli, kakor so mi prihajale pred oči, torej mislim, da sem Vam voljo izpolnil vsestransko, kolikor je to sploh meni dano. Kolikor Vas poznam, Vam ni treba vsega na sebe obračati, vsaj sedaj ne, kajti svojih migljajev in nazorov nisem spisal izključljivo le za Vas, ampak z ozirrom na resnobne učiteljske pripravnike sè spričevalom zrelosti sploh, da je delce celotno. Njihov namen naj se vse skoz strinja z namenom Vašega dovršenega pisma; iz

dobrega, najboljšega namena napisane vrste pa morejo le dober sad roditi, in v to pomozi Bog!

Vaša vprašanja so bila precejšna naloga za moje skromne moči, a prav rad sem ustregel Vašej želji. Ko bi utegnili v odgovoru kaj bistvenega pogrešati, le pišite mi; prav rad sem pripravljen ga popolniti, ako bodo tako daleč segale moje zmožnosti, kajti viri, iz katerih smo mi starikavci zajemali svoje vednosti, niso bili tako obilni, kakoršni se ponujajo dandanešni žejnim duhovom na obstoječih c. kr. učiteljskih.

Z željo, da bi v praksi nobenega Vaših idealov ne izgubili ter do poznega večera — z najboljšim vspehom ljubemu národu in krasnej domovini v korist delovali pozdravljujem Vas kot

Vaš

nekdanji učitelj:

Ciril Deželan.

V na Matevževo 1886.

Za koliko podpira šolska ustrahovalnost ali disciplina podučevanje neposredno?

„Cela moč odgoje tiči v dobro razumljenej disciplini“.

Plato.

Kmalí v § 1. državne postave od 14. maja 1869 je jasno določena naloga národne (ljudske) šole. Le-tá je dvojna:

- a) Nravno-religiozna odgoja.
- b) Podelitev vednosti in ročnosti.

Oba namena sta enako važna in se ne dasta jeden od drugega ločiti. Narodni (ljudski) učitelji imajo tedaj

dolžnost vzgoje vaje podučevati in podučevaje vzgojevati, — kajti le človek z zdravim in urnim telesom, z mislečim duhom polnim vednosti, s trdno voljo npravno-čisto, z veselim srcem, katero je vneto za vse dobro, in s pametno religioznostjo more biti resnično koristen član človeške družbe, zadovoljen sam seboj. —

Da disciplina podučevanje neposredno podpira, je že davno dognana stvar, — ono potrjuje tudi na čelu stoječe pozitivno vprašanje samo, in 20. avg. 1870 razglašeni šolski in učni red je le neizogibljiva posledica zgoraj navedene § 1.

Kaj pa je šolska ustrahovalnost?

Šolska disciplina ni nič drugega, nego pomožna sredstva (postave, določbe, naredbe), ktera so potrebna v dosego šolske npravstvene ideje (red, točnost, snaga, vljudnost, pristojnost, hvaležnost, sramežljivost v vedenji, v besedah in v dejanji, resničnost, stroga pokorščina, vztrajna pridnost, sploh vse dobro), in to vzajemno „roka v roko“ z hišo starišev. —

Ono vprašanje sega tedaj v okvir odgoje, za to zasluzi vso pozornost od strani narodnega učitelja-odgojitelja. Na vprašanje: „Za koliko podpira?“ — odgovorim na kratko, da podpira disciplina podučevanje za toliko, za kolikor podpira službeni reglement pri vojakihi vojaški red, — ali pa državne postave občni red v državi. — Vojaki brez ukazov, država brez postav in pa pouk v šoli brez discipline, — podobni bi bili mlinu na vodo brez vode. Dobra šola brez discipline se sploh misliti ne da, kajti „cela moč odgoje tiči v dobro razumljenej disciplini“. Le-tó hočem v naslednjem še bolj razjasniti. Zarad pomanjkanja izprašanih učiteljev dobila je neka šola dosluženega, priletnega „Oberfeuerwerker-ja“ za suplenta, kateri je bil v svojem času domačo ljudsko in pozneje vojaško šolo pridno obiskaval, da se je vspel do te vojaške stopnje. — Ker mu dela, še bolj pa denarjev primanjkuje,

prosi za izpraznjeno službo učiteljsko, in jo dobi. — V tehničnih predmetih dobro izurjen, a drugače brez vsake psihologične in pedagogične vednosti — prevzame strogi podčastnik enorazrednico s tolažbo: „Sem vojake v zadovoljnost viših podučeval, zakaj bi pa otrok ne!“ — hodi dan za dnevom nepripravljen med šolarje ter podučuje in obdeluje vse po enem kopitu prav osorno. Mirni biti in ravno sedeti „morajo“ vsi, drugače — —, le imenitnejše in darežljive — rad „skoz prste pogleduje“, zato pa siromaške bolj v kot postavlja. Slovenščino bolj lomi nego govori, pri najmanjši nevolji pa vsiplje na šolarje točo nemških psok. — V praznem času — in takega mu ne manjka — mu je gostilnica prva, šola pa deveta briga, in za sosedne šole in učitelje se še ne zmeni. — Kaj misliš, dragi mi sotrudnik, draga mi sotrudnica, ali je ta enorazrednica v pravih rokah? — Ali bo imela občina, ali bo imela mladina zaželjeni dobiček od nje? — Gotovo mi bode vsak častiti čitatelj in čitateljica teh bukvic zadovoljno pritrdil, da ne! In zakaj-li ne? — Zato ne, ker nima „učitelj“ suplent onih lastnosti, ktere mora imeti ljudski učitelj, ako hoče v smislu in duhu § 1. drž. šol. postave podučevati.

Vsa šolska disciplina odvisna je pred vsem od osebnosti učiteljeve. Umetnost cveti ali pa razpada po umetnikih in šola po učiteljih. Vsaka šola je — ako se nahaja v normalnih razmerah — vsikdar taka, kakoršen je učitelj šole; ona je njegova duševna slika.

Z ozirom na moje dosedanje opazke sem si izvolil za predmet mojega daljnega razpravljanja sledeče 4 točke:

I. Poglavitne lastnosti, brez katerih ne more biti učitelj, ako hoče dobro šolsko disciplino vzdrževati.

II. Šolsko poslopje in njega obližje naj bo vzvišenemu namenu primerno.

III. Red.

IV. Pazljivost šolarjev.

I.

Poglavitne lastnosti, brez katerih ne sme biti učitelj, ako hoče dobro šolsko disciplino vzdrževati, pa so sledeče:

1. Dovoljne psihologične vednosti, kajti le na podlagi teh je mogoče duševno življenje posameznega otroka opazovati in svoje ravnanje (odgojevanje) po tem uravnati. „Sem enkrat zrno človeka preiskal, potem vem tudi, kaj on hoče in dela“. Schiller.

2. Učitelj naj bo svojim šolarjem v vsem uzoren izgled, kajti „besede mičejo, izgledi pa vlečejo“. „Dolg je pot po zapovedih, a vspešen po izgledih“. Seneca.

3. Pravičnost in nepristranost, tedaj enaka pravica za vse: za imovite in siromaške, za imenitne in priproste, za nadarjene in trdoglave, za slovenske in neslovenske, za katoliške in drugoverske, za otroke prijatelja in sovražnika. K temu je treba bistrega opazovanja in natančnega razločevanja, tedaj precejšnje previdnosti.

4. Ljubezen do poklica, ljubezen do otrok, ljubezen do ljudstva. Učitelj in odgojitelj brez vnetja za šolo je podoben mramornemu kipu.

5. Doslednost učitelja, kajti čednost se nedá priučiti, ampak otrok se je mora privaditi. Vsa odgoja je navada. „Mlada privada je stara podkev, ki je človek lahko ne zgubi“. Slomšek.

Učitelja, z onimi lastnostmi podkovanega, bodo otroci kakor strogega, pa dobrega in pravičnega očeta ljubili in spoštovali in si tega nauke in opomine k srcu jemali, kajti njegovej čudovitej moči se ne morejo ustavljati, in to je ono sredstvo, katero zabranjuje nove prestopke šolarjev, stare pa opovira, čestokrat jih celo odpravi.

II.

Šolsko poslopje in njega obližje naj bo vzvišenemu namenu primerno. — Kakor božji hrami, naj se tudi ljudska odgojevališča stavijo dostojno in na odlične, prostorne pa mirne kraje med vrtove in drevesa. Poslopje, če tudi drugače priprosto, naj bo vedno snažno, praznično od zvonaj in od znotraj, in obližje naj bo bolj vrtu nego dvorišču podobno. Učilne sobe naj bodo prostorne, visoke in svetle, po leti po mogočnosti hladne, po zimi dovolj tople in s primernim orodjem preskrbljene. Poleg tega ne bi imela nobena učilna soba pogrešati podobe Kristusove in cesarjeve, — čedne lece, umivalnice in pljuvalnika. — Vsaka šola naj bi imela tudi krasno „zlato knjigo“, zali zastavi: šolsko in cesarsko. *) „Zlata knjiga“ je za imena onih učencev in učenk dotične ljudske šole, kateri se po vzornej pravnosti in marljivem učenju posebno odlikujejo — na konci vsakega šolskega leta. Ako je umestno junakom, državnikom ter zaslužnikom sploh blesteče svetinje, križce in redove na prsa pripenjati, — jih v višji stan povzdigovati ali drugače osrečevati; potem zaslužijo najpridnejši šolarji toliko več, da se na primeren način vsaj enkrat v letu javno odlikujejo. — Primerna šolska zastava pa vzbuja med šolarji nekak plemenit pónos in navdušenje za šolo in njega učiteljstvo ter dobro vpljiva tako na šolarje kakor na ljudstvo, najbolj pa na zastavnika (banderaša) samega, kateri naj bo vsikdar prvi odličnjak iz najvišjega oddelka, naj si bo plemenitašev, kmetov ali pa osebenčev sin, da je le najvrednejši. — Vse to vpljiva vzvišeno in blagodejno na mlado in staro; nekaki „sveti strah“ polasti se človeka šolski prag prestopivšega, kajti prepričati se je mogel, da šola ni kaka navadna hiša. — Spoštljivost in zaupanje ljudstva do šole in učiteljstva se nehoté širi —

*) Naša nova „Zlata knjiga“ národne šole v Reichenburgu veljala je v „katoliški bukvarni v Ljubljani 4 gld. 76 kr. Nova šolska zastava iz belega svilnatega damasta z dvema slikama: Angelj varh in sv. Alojzij — veljala je pri Gyani-ju na Dunaju nad 70 gld. Oboje delo hvali mojstra. Spis.

in z enako spoštljivostjo in zaupanjem prihaja mladina v šolo. Da more to disciplino v šoli podpirati, kdo bo tajil!

III.

„Red je duša vseh opravil“. V redu ima biti „Šolska matica“, „Imenik“, „Šolska naznanila“, itd. — Tam, kjer je postavni red v šoli in pri krajnem šolskem svétu, vstopijo vsi iz dotičnega okrožja za šolo godni otroci v začetku šolskega leta v šolo (ako je prostora za vse), prihajajo in odhajajo o pravem času, kakor se tudi poduk natančno ob določenem času začenja, preneha in dokončava. Le nepretrgan poduk je celoten in le tak more biti vspêšen. Za neredne obiskovalce je poduk razkosan, tedaj le malo plodovit. Taki neredneži pa še sošolarjem škodujejo, ker jih sê svojim prepoznim prihajanjem motijo; so tedaj težka cokolja na šolskem vozu.

Kakor je skrbna gospodinja prva in zadnja na nogah, tako je tudi vestni učitelj prvi in zadnji v šoli, kar pa enim mrzi zato, ker so najemniki. Otroci naj sedé pregledno v vrstah „glava za glavo!“ in ravno, z nazaj naslonjenim truplom, — mali, neporedni (múhavi), kratkovidni itd. naj sedijo v sprednjih, — večji in mirnejši pa v zadnjih klopéh, in če je šola mešana, naj sedé dekleta na desnej, fantje na levi strani, če pa to ni mogoče, naj pa sedé dekleta za fanti, nikdar pa dečki za deklkami. Roke naj imajo na mizi ali pa križema, stopala na tleh (če ni podnožnic) s petama vkup, kolena (stegno in piščal) pa v pravem kotu (če niso klopi ali sedeži previsoki). Vsi otroci naj med podučevanjem svoje oči v učitelja vprejo, kateri med prednašanjem svojega stališča brez potrebe ne zapusti. — Med ukom je vsako igranje, šepetanje, oziranje itd. prepovedano. Vsaka samovoljnost moti šolski red, moti podučevanje in učenje. Učitelju bo tedaj misliti na dovoljena sredstva, samovoljnost šolarjev kmali v začetku popolnoma streti, pa jim

pokorščino vcepiti. Pri najmanjšem zašumenji naj učitelj svoj pouk brez vsake opombe ustavi in z bistrim pogledom nemirneža išče. — Čudna moč tiči v očesu. — Šolsko orodje naj bo vstreljivo in snažno, klopi eno- ali dvosedežne, table dovolj črne in dobro razsvetljene; da je vsakemu šolarju lahko pisavo in risavo na njej natančno razločevati; vsa učila naj so mlademu nevajenemu očesu primerna. — K redu spada tudi premišljeno sestavljena „razredba učnih predmetov v tednu“, ktere se je trdno držati.

Vsak, tudi najrevnejši učenec, ima biti s potrebnim orodjem preskrbljen; izposojevanje dela vsikdar sitnosti, naj se tedaj ne trpi. To in učenceva obleka naj bo redna in snažna. Pisanke in risanke naj se puščajo navadno v šoli; — pri razdelitvi in pobiranji teh naj se ne trati čas.

Na stran hoditi je le med prenehom dovoljeno. Stranišče naj bo zmirom zaklenjeno! — Ključ od njega naj visi pri vratih v šolskej izbi, da je šolarjem pri rokah. Kdor želi ali mu je sila med podukom ven iti, naj vzdigne mesto cele roke le dva prsta desne roke. — Mizo, posteljo in stranišče poglej, pa boš vedel, na kterej stopinji kulture je dotična hiša, dotična občina, dotični narod. — Slovenci v obče se s tem baš ne odlikujejo povsod; zato naj jim bo domača šola v izgled. Vsekako bo treba na šolska stranišča tu in tam bolj paziti, kajti ni res, da je nemogoče jih snažna ohraniti. „Snaga je Bogu draga“, in red je odgojevanju priča.

Iz šole gredé naj izpraznjujejo šolarji klop za klopjo po dva in dva. Na potu v šolo in iz šole naj se obnašajo pohlevno in vljudno. Šolski strah naj spremlja otroke tudi čez šolski prag! Vse to zahteva prave očetovske pozornosti od strani učitelja-odgojitelja.

IV.

Brez pazljivosti šolarjev med podučevanjem pa bi vse dosedanje ne imelo nobenega pravega vspeha; zato je treba učitelju vedno in skrbno čúti nad svojimi učenci. Odstraniti mu bo treba tudi vse, kar bi znalo pazljivost mladine

motiti in raztrešenosti služiti. — Vprašanja (določna, jasna) naj stavi vsem, odgovori pa naj le tisti, kateri je bil v to poklican, — večkrat pa tudi vsi, zlasti pri ponavljanji v spodnjih razredih. Šepetanje na uho je nalezljiva šolska bolezen, ki priča o jako pomanjkljivej, razbrzdanej disciplini. Zamišljene, razmišljene, lene in trdoglave šolarje naj med podučevanjem največkrat vpraša, — če ne dobi ugodnega odgovora na noben način, naj boljši priprežejo, in kadar tudi ti ne vejo dalje, potem še le pride vrsta na učitelja samega. Če hoče učitelj-odgovornik neobhodno potrebno pazljivost med šolarji napéto ohraniti, mora dalje skrbeti, da je poduk vsestransko otroškej zmožnosti primeren, tedaj ne pretežko umljiv in pa da je mikaven. Zato je treba v zmyslu omenjene razredbe na vsakdanji in vsakourni poduk skrbljivo pripravljati se, da podaje šolarjem le prebavljivih duševnih grižljejev.

V taki poduk zamaknjena mladina je vedno zbranih misli, ker nima časa na kaj drugega misliti, in disciplina je izvrstna. Navdušeni učitelji in spretni didaktiki imajo v svoji šoli vsikdar najboljšo disciplino, nikdar pa oni, katerim je šola „prisiljeno zelje“ in kateri ne poznajo nobene mere, — naj si bodo drugače tudi znabiti učenjaki, kajti: „Kakoršen je učitelj, takošna je šola njegova“.

Avancement ljudskih učiteljev.

V nekej deželi so baje učiteljske osebe po zaslugah, starosti in značaji njihovem, ne pa dotične šole v plačne razrede razvrstene, kar bi se znalo iz raznih razlogov priporočati tam, kjer vladate pravica in nepristranost brez vsake protekcije. Ta razvrstitev začjenja se pri stalnih podučiteljih (tem se v onej deželi rad podeluje naslov „učitelj“), ter sega gori do nadučiteljev oziroma ravnateljev.

Tako nastopi na pr. učiteljski kandidat Božidar Podučaj sè spričalom zrelosti svojo prvo — po prijateljih njegovih mu odsvetovano — podučiteljsko službo v samotnem selu Mala Vas začasno z letno remuneracijo 360 goldinarjev. Privoščimo mu jih! saj nima časa, tukaj menda tudi prilike ne, si po strani kaj zaslužiti; vrh tega mu je na odločilno — sposobnostno skušnjo misliti. Idealov poln in jako marljiv mladenič sklenil je že pri nastopu dne 15. okt. 1878 na tem mestu najmanj tri leta službovati, in ko bi se tudi „le enkrat na dan jesti dobiti dalo“, kakor so ga nekteri tovariši njegovi še pred vložitvo molbe strášili bili. Radoveden je namreč bil, ktere vspehe bo tukaj v svojem prvem razredu po navodih in vodilih iz učiteljišča dosegal, — kako se bo bogato nasrkana teorija sè začeto prakso vjemala. — Da ne bi sè svojim želodcem prevečkrat v zadrego prišel, preskrbel si je brez odloga jednostavni samovar in pa skleničico vinskega čveta — za vse slučaje. — Pa saj ne živi človek samo ob kruhu!

Že po jednom letu je spoznal, da je obrodilo njegovo preišljeno delovanje dokaj sadú, se ve, da tudi nekaj kislega vmes, da je svoj učiteljski voz še premalo s potrpežljivostjo mazal, — in rad je sam sebi obstal, da je tu pa tam vendar — le eksperimentoval. Kar vzame svoj priročni dnevnik v roke, da si zabeleži potrebne migljaje za prihodnje šolsko leto, kolikor si jih ni bil med letom na obrobkih listov v „Abecedniku“ in „Prvej računici“ s svinčnikom zaznamoval. Po drugem letu stori takisto za bodoče tretje leto; pri tem pa pazljivo zasleduje napredek pri posameznih svojih šolarjih. Božidare, Ti si že na pravem potu; da bi le ne opešal! — Med tem (čez dve leti) napravi izpit sposobnosti, in sicer z nepričakovano dobrim vspehom. (Mladenču je še bilo manjkalo zaupanja v samega sebe.) — Pogum ga sedaj navdaje in ko zasliši po baš prestanem nadziranji po e. kr. okrajnem šolskem nadzoritelji, res zrelem, možatem šolniku, da je vspeh v njegovem razredu poveljen, prišteval se je najsmrečnejšim.

Neko nedeljo popoldan prinese mu nek seljak uradno pismo iz bližnje pošte. Ko ga razpečati, bere, da je po

c. kr. deželnem šolskem svétu imenovan stalnim podučiteljem in da se mu je remuneracija v za $\frac{1}{6}$ večjo plačo t. j. 420 gld. spremenila. Tudi nekaj, si misli; nekaj prelazov sem tedaj že prekoračil, in ako Bog da in sreča junáška, bom v kratkem to samotno Malo Vas s kakim večjim in imenitnejšim krajem, in svojo podučiteljsko službico s kako učiteljsko službo zamenjal. Stoj, si misli; neprisiljen sklep — mora se izpolniti; tri leta še niso minula! Pa saj so se mu Malovaščani, zlasti pa njegovi šolarčki in blagi nadučitelj njegov v teh dveh letih tako priljubili, da bo ločitev vsekako težka, kadar bo prišlo do preselitve. Že sama ta misel ni bila kaj prijetna za njega.

Dné 1. nov. 1881 iznenadi ga dekret c. kr. deželnega šolskega svéta, da je zaradi vspešnega službovanja, zlasti v zadnjem letu, iz III. v II. plačilni razred, z $\frac{1}{6}$ svoje sedanje plače več, uvrsten. Vesel popade svinčnik, da izračuni, za koliko bo odslej njegova letna plača večja in facit mu pokaže, da je $420 \text{ gld.} + 70 = 490$ goldinarjev. „Lejte si no; tudi v samotnem selu našla me je sreča, da imam toliko plačo, kakor moj tovariš Presegun v bližnjem mesteci. Tudi Malovaški podučitelj ni pozabljen in ni mi baš treba v dosego boljše podučiteljske plače med tržane ali celo meščane siliti se!“ — In kako veseli so bili še le njegovi šolarji in teh roditelji, da je priljubljeni naš Podučaj med njimi zadovoljen, da še ni prosil v kaki prijaznejši kraj, kar bi bil lahko več nego enkrat z vspehom storil.

To osrečevalno, javno priznanje njegovega učiteljevanja ukresnilo mu je še le pravo živo iskro navdušenja do učiteljskega stanu v njegova mlada prsa; začel je še bolj zaupovati v svoje moči ter še bolj zavestno delovati pri svojih prvencih, kar je obrodilo toliko vspeha, toliker sad, da ga je c. kr. deželna šolska oblastnija s 1. dnem januarja 1883 iz II. v I. plačilni razred, zopet za $\frac{1}{6}$ več od prvotne plače, tedaj $490 \text{ gld.} + 70 \text{ gld.} = 560$ goldinarjev uvrstila. — To je najvišja plača za stalnega podučitelja tiste dežele, naj si je potem nameščen v kakej vasi, ali pa v mestu; zato je bil P. sedaj prisiljen misliti na

kako učiteljsko službo, tedaj na ločitev od tega kraja. — Omeniti mi je tukaj, da je v onej deželi za podučitelja nemožno dobiti nadučiteljsko službo, dokler zato učitelji oziroma nadučitelji (zlasti ako so le-ti 2. ali še celo 1. vrste) prosijo.

B. Podučaj prosi tedaj, za izpraznjeno učiteljsko mesto na trirazrednici v Zalem Logu, katero tudi kot podučitelj 1. vrste dobi z letno plačo 600 gld. — Že čez leto in dan pripoznala se je uzornemu Podučaju plača 2. razreda t. j. za $\frac{1}{6}$ več, tedaj 600 gld. + 120 gld. = 720 gldinarjev. Na enkrat mu dojde iz bližnjega mesta od jako upljivne osebe migljaj, da naj se požene za tamo izpraznjeno, „mnogo prijetnejšo“ službo učiteljsko. — Stvar je vabljava, on premišluje in — molbo spiše. To se izve po tržiču in kmalu bila je njegova soba polna prijateljev njegovih (med temi tudi dva součitelja), oženjenih in samskih, kateri mu prigovarjajo, naj še vendar med njimi ostane, ker ga imajo stariši in otroci toliko radi; saj ga tam v mestu baš ista plača čaka, poleg tega pa je tam baje vse dražje. Kteri učitelj se ne bo dal pregovoriti po tako častnej zaupnici! Tudi naš Božidar ostane v Zalem Logu pri svojih prijateljih in med svojimi ljubimi šolarji. V takih in enakih razmerah je srečo voščiti dotičnemu priljublencu, še bolj pa šolskeji občini, v kateri je s tem napredovanje domače šole zagotovljeno, kajti dober učitelj je podoben pohlevnemu dežu po dolgej suši, in pogosta menjava šolnikov in šolskih nadzornikov škoduje šolstvu v mnogočem, kakor ga moti tudi tolikratna sprememba članov v krajnem šolskem svetu. Šolstvu, zlasti ljudskemu, privoščiti je stalnosti bolj, nego kateremu si bodi závodu.

Čez nekaj mesecev potem, ko je njegov razred c. kr. deželni nadzoritelj, strog pa razumen in pravičen strokovnjak nadzoroval bil, prejme naš vneti učitelj dekret od kompetentne šolske oblasti, da je s 1. dnevom januarja 1885 iz II. v I. plačilni razred z $\frac{1}{5}$ večjo prvotno plačo t. j. 720 gld. + 120 gld. = 844 gld. uvrsten. — Biti učitelj

I. vrste dalo mu je nekak plemenit pónos, kateri ga izdatno spodbuja še k daljnemu vspešnemu delovanju v svojem srečno izbranem poklicu.

Ako bo ta redki odlikovanec še kot „učitelj“ v Zalem Logu ostati hotel, ali pa prilično znabiti za kako še samostalnejšo službo prosil, zasledovati hočem v bodočih letih. Vsekako pa se je nadjati, da še ni to zadnji klin avancement-lestvice, po kateri je do sedaj tako spretno plezati znal. Kot odkritosrčen tovariš njegov želim mu tudi v bodoče dosedanje srečo.

Štefan Skrbín, podučitelj 2. verste v Mračnem Selu, dobil je, ker se ni zaslužnejših kompetentov oglašilo, enorazrednico na Suhem Rebru z letno plačo 600 gld. in 50 gld. opravilne priklade (kot voditelj). Siromaku se tudi v več letih ni posrečilo s tretjega na prvi ali vsaj na drugi klin vzpeti se. (Ljudje tam in okoli šepetajo si baje na uho, da se je naš Skrbín vinu preveč udal. — Komur pa ni svetovati, temu tudi ni pomagati. Kakor si postelja, tako bo ležal.)

Dragotin Potrudnik, bivši učitelj v mestu Ra-jevec, prevzel je v oktobru 1879 nadučiteljsko službo na trorazrednici v velikej vasi Dragomirje s plačo 600 gld. in 100 gld. opravilne priklade. V tej deželi pa je s tako priklado takó, da dobé učitelji po enorazrednicah 50 gld., na dvorazrednicah 75 gld. in tako za vsaki daljni razred po 25 gld. več opravilne priklade, kar se mi z ozirom na težje breme in večjo odgovornost tudi umestno in pravično zdi. In zakaj bi manj ali več preobloženi učitelji enorazrednic, zlasti če so te prenapolnjene in razdeljene, za svoje voditeljsko poslovanje nobene odškodnine ne dobili? — Še le potem, ko podučitelja dobi, kateremu čestokrat polovico svojih šolarjev izroči, še le po tem polajšanji svojega bremena priznala bi se dotičniku opravilna priklada! To mi ne gre prav v glavo z ozirom na jednorazrednice, v katerih podučuje učitelj toliko šolarjev, kolikor jih šteje ta ali ona dvorazrednica, če ne celo večrazrednica. Spominjam se opomnje deželnega šolskega nadzornika gospoda pl. Klodiča, kateri je pri nekej priliki djal,

da bi se morali po enorazrednicah najspretnejši učitelji nastavljati, kar bi gotovo vsak razumnik odobral. A pozabiti se ne sme, da je v obče posledica spretnega službovanja temu razmerna plača. — Enaka bremena, enake pravice!

Že po dvoletnem učiteljevanji v Dragomirji hotel je zopet nazaj v mesto. Tožil je namreč svojemu zaupnemu tovarišu od sosedne dvorazrednice, da je lažje v mestu kot učitelj 2. vrste izhajal, ker si je po inštrukcijah na mesec po 20 gld. in večasi še več zaslužiti mogel; dalje ni imel tam toliko mudnih in duhomornih pisarij; najpotrebnejši časniki, brez katerih vendar nobeden učitelj dandanešni biti ne more, stali so ga tam kot članu učiteljskega društva prav malo i. t. d., med tem ko ni tukaj nobene inštrukcije, orgljarska služba je drugemu oddana (pa saj ni vsaka za prevzeti, ako se tudi učitelju ponuja —), od tajnikovanja kar ni govoriti; pisarij in dela čez glavo, časniki in knjige ga stanejo do 30 gld., dvoje lastnih otrok bo treba v kratkem naprej v mesto v srednje šole dati, katerih obilnih stroškov se kot izobražen oče izogniti ne more in ne sme; na zabave, v mestih takó po ceni, se na deželi večkrat še misliti ne sme; in če tukaj človek zboli, potem še le ve, „kje je Bog doma!“ O vsem tem, in še o drugih neprilikah na cente, se mu v mestu še sanjalo ni.

Naenkrat ga potolaži uradni dopis, da je imenovan nadučiteljem 2. vrste, da bo imel tedaj odslej za $\frac{1}{4}$ večjo letno plačo od prejšnjih 600 gld. (+ 100 gld., in 150 gld. več) skupaj 850 goldinarjev. Danes je jako vrli gospod Potrudnik celó nadučitelj 1. vrste — tedaj na višku ljudsko-učiteljskega avancementa z letno plačo 850 gld. + 150 gld. = 1000 gld., ter upa izprositi si nadučiteljsko službo na petrazrednici v Milancih, kjer je nadučitelj ravnokar umrl. Tam bi znesla njegova plača 1000 + 50 = 1050 gld.

Prestavljanja iz službenih ozirrov so tudi v onej deželi v navadi, pa se prav lahko vršé, ker je plača z osebo, ne pa s krajem šole zvezana. Ako se dve učiteljski osobi odločite za mejsebojno menjavo, se to prav lahko zgodi, ker se menja le z šolo, ne pa tudi s plačo; vsakdo vzame

svoje dosedanje zasluge sebó takó iz trga v mesto, kakor iz mesta v vas ali v skrajno selo. Prositelju za novo službo je samo pomisliti (prevdariti), ali mu dotični kraj in ljudstvo ugaja. Drugače pa je vsak svoje sreče kovač. Omeniti mi je še, da zaliteva postava v onej deželi za popolno pokojnino (penzijo) le 36 službenih let od datuma v spričevalu sposobnosti. Za $\frac{1}{8}$ pokojnine zadostuje tedaj mesto 5 le $4\frac{1}{2}$ leta, kar je z ozirom na to, da se službena leta brez sposobnostnega spričevala pri odmerjenji pokojnine ne vštevajo, pravično nadomestilo. Takozvanih kvin-kvenij pa tamo ne poznajo; pač pa so zagotovljene začasne osobne priklade v krajih, kjer se je očivestna dragina vgnjezdila. Pravico do prostega stanovanja ima tam vse stalno učiteljstvo, vendar se v množini stanarina izplačuje in sicer podučiteljem $\frac{1}{6}$ njihove dotične letne plače; enako učiteljem v znesku $\frac{1}{5}$, in nadučiteljem v znesku $\frac{1}{4}$ dotične letne plače.*) Prepričanje je namreč prodrlo, da ni vsikdar dobro, zlasti iz sanitarnih obzirov ne, da bi tudi rodbine po učilnicah stanovale, osobito ne v posloppjih, ktera imajo le jeden vhod (duri). Le-ta stanu primerna stanarina pridržuje čestokrat doslužnike v svojej službi, dokler jim dež. šol. svét sam modre pôle ne pošlje.

Tej nenavadnej postavi ima se baje ona, ljudskeje šoli jako naklonjena dežela zahvaliti, da nimajo posamezne šole zaporedoma le najslabše, druge pa zopet nepretrgoma le najboljše učiteljske moči, da se premeščenje učiteljskega objekta od leta do leta manjša in da so učitelji v velikej množini sè svojim položajem in v svojem stanu zadovoljni.

Dragi mi tovariš! kaj porečeš Ti k temu? — Konečno naj Ti tukaj povem, da bi Ti znal imenovati dva izmed naših p. n. slovenskih poslancev, ktera te moje nazore v principu odobrujeta.

*) Podučiteljem: 70 gld., 81 gld. ozir. 93 gld., — učiteljem: 120 gld., 144 gld. ozir. 168·8 gld., — nadučiteljem: 150 gld., 187·5 gld. ozir. 225 gld.

Pospešujmo branje dobrih bukev med Slovenci.

Ravnokar šinila mi je neka misel v glavo, ki se mi zdi dobra, zato jo hočem nemudoma razkriti vsemu slovenskemu učiteljstvu, sploh vsem prijateljem prave zavesti in svobode.

Revizija naših šolarskih knjižnic je tedaj gotova, *a ni še gotov izkaz za šolarske knjižnice primernih sposobnih knjig*, naloga naših glasil je tedaj — vsaj jaz bi mislil tako — razglašati sodbo posameznih knjižničarjev po Štajerskem, Kranjskem, Primorskem in Koroškem o slovenski otroški literaturi, da se razvidi, koliko zdrave, lahko prebavljive dušne hrane imamo danes na razpolaganje za našo šolsko mladino od 9.—14. leta *in ali ni znabiti tudi že toliko primernih knjig za mladino, ki je šoli že odrasla, da bi se dale že v kratkem času, v začetku vsaj v večih selih osnovati knjižnice za šoli odraslo mladino.* Čez razposajenost mladine med 14. in 20. letom, zlasti čez fante, tožuje se tu pa tam, gotovo ne vsikdar brez vzroka. — S takimi bukvarnimi pripravljali bi se pot do toliko priporočenih „*ljudskih knjižnic*“, kakoršnih ne bi smela pogrešati čez čas nobena župnija, oziroma nobena šolska občina. Sad, katerega jaz od takih knjižnic pričakujem, ne bi bil mnogo manjši, kakor oni, ki si ga obetamo od takozvanih „napredovalnih kurzov“.

Mnogostevilne dobro vredjene „*ljudske knjižnice*“, ali če hočete „*národne bukvarne*“ znale bi najizdatneje pospeševati: *a) zavednost slovenskih državljanov, tedaj prostejše, samostalneje gibanje preplahlega naroda našega; — b) omiko in umno gospodarstvo, česar posledica bi bila: manj prazne vere, manj surovosti in manj eksekutivnih prodaj med pešajočimi Slovenci; — c) ugodneje materialno stanje; vsled tega manjšalo bi se število prestopkov in hudodelstev med našim ljudstvom, katerih vzrok je največkrat sila, ki „kole lomi“.*

Na tak način prišel bi toli zaničevani Slovenec s časoma tudi na zvonaj do večje veljave.

„To pa vendar ne spada v „Šolske Drobtinice“, mar bi bil pisatelj ta sestavek raje poslal v „Slovenski Narod“, ali v „Slovenski Gospodar“, tu je prostor le za „šolarske knjižnice“; že te nam dajejo zadosti novega posla!“ Prav imaš, častiti vgovornik; zato pa kar preidem k stvari samej:

Znana mi je neka večrazrednica, na katerej si je razdelilo učno osebo nalogo revizije tamošnje šolske knjižnice že pred leti. V dotični imenik zapisano oceno posameznih knjig in knjižic naj tukaj brez imen pregledovalcev razglasim s povabilom, naj se to tudi iz drugih krajev naše lepe Slovenije stori, naj se sliši več ocen o vseh dotičnih knjigah, oziroma več sodov o istih, kajti take cenzure so subjektivne, tedaj le takrat prav zanesljive, ako se več ocen o istej knjigi bistveno vjema.

Učne osebe A, B, C v . . . so sledeče knjige iz domače šolske knjižnice pregledale, oziroma za šolsko knjižnico določile:

1. „Zlate bukve“: to je dobra in zanimiva knjiga za razumne šolce.

2. „Slovenske večernice“ 28. zvezek: Šolarji v višjih oddelkih, čitajte to knjigo!

3. „Slovenske večernice“ 24. zvezek: je sposobna knjiga za šolarje najvišjega oddelka.

4. „Nebeška hrana“: Ta molitvenik je priporočila vredna knjiga za „bogoljubne duše“ sploh.

5. „Drobtince“ za leto 1848, po Slomšku namenjene „učiteljem in učencem, starišem in otrokom“ so, kakor vsi Slomškovi izdelki, izvrstna knjiga. Z ozirom na natanjčno (temeljito) razlaganje 6. zapovedi božje v njej, daje naj se brati vendar-le zrelem šolarjem najvišjega razreda, oziroma oddelka — tedaj na zadnej učnej stopnji.

6. Knjiga „Robinzon“ bi se morala za otroke še-le predelati. Na strani 88, vrsta 13. je spodtakljiva. A.

Opomba: Ono knjigo pregledal in našel, da je — izvzemši ono 13. vrsto — mikavna knjiga za otroke, zlasti fante (kateri so v zemljepisji doma, tedaj za one iz višjega razreda), in to že zarad ilustracij, katere jo kinčijo. 12. vrsta:

„Ali mi veš povedati, Petek, kdo te je vstvaril?“ 13. vrsta : „O, seveda, moj oče“. Zapisal sem „Bog oče“ in knjiga je sedaj rabljiva. C.

7. „**Nebeška hrana**“: bo ugajala zrelejším šolarjem, zlasti takim, ki se v veroznanstvu odlikujejo. Pregled. A.

8. „**Izdajalec**“: za odrašeno in najzrelejšo šolsko mladino.

9. **Iz koledarja za leto 1869**: Učencem kakor odrašenim v poduk in kratek čas.

10. **Iz koledarja** a) za l. 1875, b) 1876, c) 1877: a) Mladini kakor odrašenim v poduk in zabavo. — b) Že nekoliko izobraženim čitateljem sploh, zlasti bodočim gospodarjem v poduk. — c) Prekoristna knjiga najzrelejším učencem, že nekoliko izobraženim čitateljem sploh, zlasti gospodarjem in gospodinjam v poduk.

11. **Iz koledarja za l. 1879**: Zrelejším učencem in učenkam v poduk in zabavo.

12. **Iz koledarja za l. 1883**: Učencem kakor odrašenim.

13. „**Zgodbe svete katoliške cerkve**“: sme se slobodno posojevati učencem najvišjega razreda. Nad stranema 35. in 43. more se le pohujšanec (spridenec) spotikati.

14. „**Umni sadjerejec**“: je knjiga za šolsko mladino sploh, posebno pa za zrelejše kmečke fante in bodoče gospodarje.

15. „**Slovenske večernice**“: 34. zvezek: Ta knjiga je za zrelejše učence.

16. „**Domače in tuje živali v podobah**“ I., II., IV. in V. del: Prekoristna knjiga učencem kakor odrašenim.

17. „**Šmarnice**“: Bogoljubnim zrelejším učenkam in odrastlim dekletam.

18. „**Umni kmetovalec**“ I., II. in III. snopič: Jako koristna knjiga najzrelejším učencem, bodočim gospodarjem.

19. „**Križem sveta**“: Za zrelejše učence in odrastle kmečke fante.

20. „**Slovenske večernice**“ 35. zv.: Priporočila vredna podučna knjiga za zrelejše učence in šoli odrastlo mladino. Pregled. B.

21. „Mali računar“ s števili od 1—20: za šolarje drugega, oziroma 3. šolskega leta.

22. „Hoja za Marijo Devico“: ta molitvenik je tudi za šolarje, zlasti za dekleta najvišjega oddelka.

23. „Nekatere pesmi“: za zrelejše šolarice.

24. „Kranjski vertnar“: Koristna knjiga za učence najvišjega oddelka, ako so sinovi kmetovalcev.

25. „Pesmi Slomškove“: Za mlade in stare blažilno berilo.

26. „Peter Rokodelčič“: „Slovenskej mladini“ — zlasti za dečke na višji stopnji.

27. „Jagodice“ v knjigi „Rožice“ na str. 49—79 je prav mikaven igrokaz za zrelejšo šolsko mladino. Ko bi bil posebej natisnjen! Pa saj ga lahko učitelj prilično v šoli naprèj bere.

28. „Potovanje v Rim“: To mikavno in jako podučno knjigo naj berejo najzrelejši šolarji najvišjega razreda, zlasti iz takih katoliških hiš, v katerih se nahajajo ljudje, ki so ljudsko šolo z vspehom obiskovali.

29. „Vrtec“ od l. 1871. in 1872., uredovan po odlikovanem c. kr. učitelju, je za šolsko mladino duševno mleko.

30. „Blaže in Nežica“: je jako podučna knjiga za zrele šolarje pa tudi za odrastlo mladino; saj je Slomškova, prvaka slovenskih pedagogov.

31. „Prizori iz otroškega življenja“ s 14 barvanimi podobami ima podučnega pa tudi smešnega beriva v vezanej besedi. Ta čedna, po blagotvornem društvu „Národna Šola“ založena knjižica sme se slobodno v roke dati vsakemu otroku, ki že gladko brati zna. Pregl. C.

Za šolarje manj, ali celó nesposobne slovenske knjige v isti omari:

1. „Nauk o gospodinjstvu“: bo prav dobro služilo bodočim gospodinjam, tako tudi pridjani „Bučelarček“ bodočim gospodarjem; za šolarje pa ni, kar najbolj potrjuje stran 30. omenjene knjižice.

2. „**Mati božja dobrega sveta**“: Ta knjiga je le za odrastlo mladino, in to brez razločka.

3. „**Slovenske večernice**“ 37. zvezek: Stran 24., vrsta 33. za otroke ni. Sploh je ta knjiga le za odrastlo mladino, katerej je čitanje članka: „Trojni strup“ priporočati.

4. „**Križana usmiljenost ali življenje sv. Elizabete**“: Ta knjiga ima lepega berila za šoli odrastlo mladino, zlasti za dekleta.

5. „**Filoteja**“: knjiga ta ni za šolarske knjižnice, ker ni spisana za otroke, kar se že iz predgovora spoznati dá. Tam piše Slomšek: „Lepe bukve „Filoteja“ naj bodo torej izročene posebno odraščeni kristjanom, katere za nebeško kraljestvo in njega pravico kaj skrbi“.

6. „**Utopljeni**“: morejo le učenci ponavljavnih, oziroma napredovalnih šol brez škode brati. (Glej stran 74., zadnje vrste spodaj in str. 78.!)

7. „**Slovenske večernice**“: 36. zvezek naj bere, zlasti zaradi odstavka „Ženitva“ str. 56., le šoli odrastla mladina.
Pregled. A.

8. „**Schödlerjeva knjiga prirode**“ I. del: Znanstvena knjiga izobraženim čitateljem sploh, zlasti dijakom srednjih šol.

9. „**Štirji letni časi**“: so namenjeni po besedah predstavjalca prof. Tušek-a „vsem tistim, ki so se z rastlinstvom znanstveno pečali, in tistim, ki niso imeli prilležitosti takega poduka udeležiti se; posebno pa selskim učiteljem in učencem srednjih šol“.

10. „**Umni gospodar**“ je izvrstna knjiga, a zaradi § 31. (Živinoreja) ni za učence, pač pa za mlade gospodarje.

11. „**Val. Orožnovi spisi**“. V spisu, „kdor hoče šnupati“ str. 288 je učitelj karikatura. Knjiga je torej za šolsko knjižnico v oddelku za učence manj primerna.

12. „**Janežičeve večernice**“ 23. zvezek, in „**Slovenske večernice**“ 15. zvezek (vezani v jedno knjigo): Vsebina

te knjige, osobito zaradi str. 28. XV. zvezka, ugaja le zrelejši mladini.

13. „Schödler-jeva knjiga prirode“ IV. del: Znanstvena knjiga izobraženim čitateljem sploh, zlasti dijakom srednjih šol.

14. „Skušnja in skušnjava“ iz koledarja od l. 1878: Prekoristna knjiga; zaradi str. 198 le odraščeni sploh, zlasti gospodarjem in gospodinjam.

15. „Najdenček“ iz koledarja od l. 1882: Sicer podučljiv spis, a zaradi str. 19. 29. 30. 31. ni pripraven za šolarsko bukvarnico.

16. „Setev in žetev“: za šoli odrastlo kmečko mladino.
Pregl. B.

17. „Životopisi Slomškovi“: so jasno ogledovalo, v katerem se ti kažejo v preživih barvah najboljši Slovenci in Slovenke raznih stanov, — zlasti iz 18. stoletja. Ta knjiga je izvrstno berivo vsem odraščeni, ki hrepené po čistem zlatu prave omike, ne pa po zlati peni preširne puhlosti.

18. „Mineralogija Schödler-jeva“: Znanstvena knjiga izobraženim čitateljem sploh, posebej pa selskim učiteljem in učencem srednjih šol.

19. „Sreča v nesreči“: je izvrstno berilo za odraščene, zlasti za mladenče in device. Po takih knjigah se blaži srce, um se bistri in značaj se utrjuje. Le še več takih knjig, potem nam je nadjati se boljše npravstvenosti med tu in tam že jako popačenim ljudstvom.

20. „Slovenske večernice“ 39. zvezek („Dora“): Svarilen uzor, kako ni pisati knjig za slovensko ljudstvo.

21. „Miklova Zala“: Še več takih v národnem duhu spisanih povesti, potem se bodo lepe lastnosti med odraščeni Slovenci, zlasti med fanti in dekletami, ki imajo 16. leto že za seboj, za ktere je ta knjižica, kakor nalašč pisana, še bolj utrdile. Vrlih, možatih, značajnih Slovencev in Slovenk bo vsaki dan več.

22. „Rožice“: V tej knjigi je kratkočasno in podučno berilo, a le za odrasčene od 20. leta naprej. (Glej zlasti 165. str. od spodej 8. vrsta)!

23. „Dr. Ignacij Knoblehar“: V tej knjigi popisane razne šege zamorcev niso za šolarje, marveč za vsakdanjej šoli odrastlo mladino, ako je v zemljepisu dobro podkovoano.

24. „Popotovanje okolo sveta“: S pravo koristjo bere se ta mikavna knjiga pred odprtim zemljepisnim atlasom; namenjena je tedaj odrastlim čitateljem, zlasti možkega spola, ki imajo najmanj 16 let za sebó.

25. „Slomška zbrani spisi“, druga knjiga: Ni celoma za mladino (beri str. 206.), — pač pa za odrastle — zlasti za stariše in odgojitelje.

26. „Zgodovina avstrijsko-ogerske monarhije“: Vrta knjiga za resne, zavedne Slovence pa tudi Slovenke, ki hrepené po izobraženosti.

27. „Olikani Slovenec“: Ta knjiga je izkušen oblič v odpravo človeških grč pri občevanju, kakor so: neotesanost, nezarobljenost, surovost, nespodobnost, sploh neolikanost, oziroma priporočila vreden návod k pristojnemu, olikanemu obnašanju v družbi. Za šolarje vendar ta knjiga ni.
Pregled. C.

V omari omenjene večrazrednice je baje še nekaj odrastlim namenjenih knjig. Upam, da se mi bo ponudila prilika tudi océne teh v svojem času prijaviti, ako ne, ostane ta, sicer skromen spis brez odmeva. Čemu neki učijo se šolci v šoli čitati? — *Čitanje je ključ do omike.* Da ne bi nobeden fant, nobena deklica, ki z odpustnim spričalom šolo zapusti, tega dragega ključa kam ne založila, ali celó od sebe ne vrgla! Ali so knjižnice za šoli odrastlo mladino potrebne? — To vprašanje je — mislim da — že rešeno.

Učitelji slovenski, zjedininimo se tesneje.

„Viribus unitis“.

Na tesnejše združenje slovenskih učiteljev, brez ozira na zemljepisne meje, mislili so že oni zaslužni možje iz mej nas, kateri so osnovali „Slovensko učiteljsko društvo“ v Ljubljani. Škoda, da neso njegova zborovanja potovalna. — Ko bi zborovalo ono vsaj vsako drugo leto zvanaj središča Slovenije n. pr. jedenkrat (znabiti o času trgatve) tam doli v Rudolfovem mej skoraj pozabljenimi Delenjci, v drugič (znabiti o Duhovem) — v Postojini med zavednimi Notranjci, v tretjič kje na Štajerskem n. pr. v Celji, v Mariboru, v Ptuj, v četrtič v Trstu ali v Gorici, v petič v Prevalih ali v Rožnej dolini. Saj nam je znano, kako zapuščeni so na Koroškem naši verni tovariši. Tudi Bled, mej premožnimi in ponosnimi Gorenjci utegnil bi biti jako pripraven kraj za tako zbirališče, ker bi bilo tam še posebno mogoče spajati prijetno s koristnim. Nadalje Idrija z ozirom na sloviti rudnik in pa Radgona zarad bližnjih Prekmurcev. Pri tem bi znal ta ali oni oporekati: „To je vse predaleč za mene“. — Se ve, da je za posamičnike ta ali oni napominanih krajev daleč, prav daleč, kakor sta bila: predlanskem Opava in vlani Dunaj za pojedine nemške učitelje daleko, prav daleko; a pomisliti gre, da se pride s potovalnimi zborovanji zopet drugim naproti, kateri bi se takih skupščin le redkokedaj ali znabiti nikoli ne udeležili, ako bi bile na Ljubljano omejene. Število slovensko-učiteljskih društvenikov je še danes vzlic večletnemu obstanku le pičlo, a bi se po navedenem načinu gotovo in narhitreje množilo; saj bi prilika k pristopu ponujala se tudi od Ljubljane preveč oddaljenim, zlasti nekranjskim učiteljem slovenskim.

Da bi se s tem korakom širila v večjej meri sedaj mej slovenskim učiteljstvom pogrešana bratovska vzajemnost, zavednost, samosvest, odločnost, pó-

nos in značajnost — mi ni treba še posebej naglašati; — največ pa bi s tem pridobila šola slovenska in ž njo ves národ, kajti smotr društvu ne more ter ne sme biti drug, nego gojitev znanosti, vaje v strokovnjaškej spretnosti in petje, tedaj vsestransko napredovanje. Da bi taka zborovanja tudi na zvonaj dobrodejno, posredovalno uplivala, zlasti takrat, ko bi jih prirejalo in vodilo previdno izvoljeno ravnateljstvo, pritrdil mi bo gotovo vsak, kdor ne dvomi nad močjo združenja, zjedinjenja. Tako bi se mi približevali občinstvu, občinstvo pa nam, — toliko naglašena zaupljivost mej šolo in hišo, mej učiteljem in stariši bi rastla, spoštovanje vsled boljšega prepričanja do večkrat zarad nevednosti, tedaj po nedolžnem zaničevanega šolnika bi se vedno bolj utrjevalo, in naša sveta stvar bi s tem neizmerno veliko pridobila. Verjemite mi, mili mi sotrudniki: kadar smo simpatij slovenskega razumništva zagotovljeni, kadar imamo roditelje naših šolarjev na svojej strani, kadar stoji národ naš za nami: potem se nam ni več bati za njegov obstanek, pa tudi ne za bodočnost národovega učiteljstva.

Poleg vsega tega pa bi našemu društvu še zmirom nekaj prepotrebnege manjkalo, namreč: lastnega glasila, katero bi se moralo odlikovati tako po vsebini, kakor po vnANJI obliki. K temu pa bi ne bilo nikakor treba osnovati novega časnika; saj imamo sedaj dva strokovnjaška lista: 27. leto izhajajočega „Učiteljskega Tovariša“, kterege ureduje odlikovani ravnatelj g. Andrej Praprotnik in ki izhaja 1. in 15. dné vsacega meseca za 3 gld. na leto; — 8. leto potujočega „Popotnika“ v Mariboru, kateremu je urednik g. Miha Nerat, in ki nas obiskuje tudi le vsacega meseca 10. in 25. dan za letno naročnino 3 gld. Prvi list je glasilo učiteljev kranjskih, drugi štajerskih. Kdor hoče biti tedaj količkaj poučen o šolskih razmerah na Kranjskem in Štajerskem, mora čitati dva lista, ki staneta 6 gld. Kljubu znatnemu znesku pa se izve iz ostalih slovenskih pokrajin prav malo ali pa nič. V zmislu gesla našega viteškega, ljudomilega vladar-

ja: „Sè združenimi močmi“, — katero je že toliko blagotvornih društev, družeb ter zádrug rodilo — pa bi moralo to drugače biti, zlasti pri toli malobrojnem národíči, oziroma narodovem učiteljstvu, kakor so Slovenci sè svojimi učitelji. Po starem pregovoru: „Bolje malo, pa to dobro“ — zadostoval bi za nas slovenske učitelje še tudi dandanes le jeden strokovnjašk list — in ta jedinec naj bi bil glasilo našega slovenskega učiteljskega društva s sedežem v Ljubljani. Se ve, da bi moral zastopati učitelje drugih pokrajin slovenskih z isto nepristransko gorečnostjo in pravicoljubnostjo, kakor zastopa učiteljstvo iz pokrajine, v kateri sedaj izhaja. Lastnik lista, ki bi naj izhajal n. pr. vsak petek z ovitkom, kakor je n. pr. „Schule und Haus“ — tedaj v dostojnej, prikupljivej obliki za kake 4 gl. na leto, imelo bi biti vsekako dotično društvo samo, in ko bi tudi v prvih letih ne donášalo to podjetje nobenega dobička. Društveniki dobivali bi list po znižanej ceni, ko bi ne kazalo društvenino za toliko povišati, da bi bil ž njo tudi list plačan, kate-rega bi potem vsak ud „brezplačno“ dobival. Za neude pa bi se določila zvišana naročnina.

Kje naj bi ta list izhajal? Že od nekđaj vaje je Slovan starost spoštovati; — besede „starosta, starešina, starešinstvo“ — še danes o tem spričujejo. In kdo podeduje pri nas za očetom posestvo njegovo? Največkrat, navadno najstarejši sin njegov. Tako bi tudi naše obširno polje prepustili mirnim srcem mnogozaslužnemu uredniku najstarejšega strokovnjaškega lista našega. Dobivali bi tedaj svoje glasilo (najbolje pod starim naslovom) iz središča Slovenije, za kar govori mnogo tehtnih razlogov.

„Čemu bi pa morali navezani biti na samo jeden strokovnjašk list? Poglejte druge stanove! Vsaj smo imeli do letos Slovenci celó tri leposlovnelle, potem še lansko leto tri dnev-nike i. t. d.“ slišim zopet ugovarjati. Da, da, res je tako! A to še ni dokaz, da je bilo Slovencem neobhodno

potreba toliko časnikov. Pomisli, dragi prijatelj, koliko ceneje in raznovrstneje berivo prihajalo bi nam v roke, ko bi se oni prej šesteri, sedaj še čveteri listi po mejsebojnem sporazumljenji skrčili na tri ali dva, kar ne bi bilo nemogoče! — „Učiteljskega Tovariša“ že od nekdaj nečem brati, ker je klerikalen“, — šepče mi zopet drug na uho. Na to ti odgovarjam, da si ta list tako zaznamoval, ne da bi ga dobro poznal. On namreč zagovarja načela krščanska, kakor tudi štajerski „Popotnik“, katerega pa vendar ne nazivlješ tako. Slovenci slovimo kot dobri kristjani, in učiteljstvo bi ne hodilo z domačo hišo roko v roki, bi ne postopalo vzajemno z domačimi vzgojitelji, ko bi ne poučevalo mladine v blažilnem duhu krščanstva, na podlagi vere Kristove. Ako hočemo, da se v tem ne pregrešimo, treba je, da smo z ozirom na vero, šege, navade in običaje národa konservativni v pravem pomenu besede, kakor smo vsi zastran jezika, ko iščemo izgubljenih besedi po starih knjigah in mej gorjanci, katerih še ni nemškutarstvo in lahonstvo obliznilo. — Z ozirom na duhovnike, naše sodelavce v šoli, pa si upam naravnost trditi, da le tam so šolski vspehi najpovoljnejši in trajno zagotovljeni, kjer delujeta učitelj in katehet vzajemno v zmislu obstoječih postav, tedaj v mejsebojnem spoštovanji, kar je na Slovenskem tudi v navadi; in baš v tem odlikuje se slovenski učitelj bistveno od svojega nemškega in menim tudi, da italijanskega sobrata (?). Ako je tedaj vzajemnost, zaupljivost ter plemenito, odkritosrčno prijateljstvo mej učiteljstvom in duhovništvom slovenskim brez nasprotnih poniževalnih koncesij mogoče, zakaj bi se to ne gojilo, zakaj bi se tudi v dotičnem učiteljskem listu razodevati ne smelo brez onega strašilnega pridevka „klerikalen?“

V tolažilo onima ugovornikoma naj še bo opazka, da bi bil urednik takemu našemu glasilu načelnik (predsednik) v glavnej skupščini izvoljenega društvenega ravnateljstva, tedaj mož, kateri je našega največjega zaupanja vreden.

Mislím, da se mi je posrečilo, največe premisleke z navedenimi dokazi pregnati. „Ali bi pa ne bil ostali

urednik znabiti s tem užaljen?“ — Kaj še! On je vendar mož — in pravemu možu gre vsikdar le za stvar, ne pa za osebo. Poleg tega bi še vedno lahko ostal na svojem mestu kot sourednik, tako, da bi pošiljali štajerski sodelavci svoje spise skoz Maribor glavnemu uredniku v Ljubljano, kateremu bi se na tak način jako polajšalo delo. Zelo hvalevredno podjetje sourednikovo bi tudi bilo izdajanje „Šolskega letnika“ — podobnega nekdanjim toli priljubljenim Slomšek-ovim „Drobtinicom!“

O opredeljenji tako okrepcanega „Učiteljskega Tovarisha“ (ali če hočete „Slovenskega učitelja“) dovoljujem si sledeče spregovoriti: Prve strani vsake številke njegove polnil bi članek strogo pedagoške vsebine z bolj razločnim tiskom in podpisom dotičnega spisatelja, ozir. pisatelja. Temu bi sledile državne šolske postave in naredbе učnega ministerstva, ki zadevajo ljudsko šolstvo sploh na Slovenskem, oziroma v Avstriji. Na dalje postave in naredbе šolskih oblastev ter dopise in poročila: I. Iz slovenskih pokrajin (v abecednem rédu): a) s Koroškega, b) s Kranjskega, c) s Prekmurskega, d) s Štajerskega. II. Iz drugih kronovin z ozirom na slovansko šolstvo: a) z Bosne in Ercegovine, b) s Češkega, c) z Ogrskega, č) s Poljskega, d) s Trojedine kraljevine. III. Poberki iz šolskih listov: a) slovanskih, b) grmanskih, c) romanskih. Temu bi sledile primerne pesni in pesmi z napevi; za tem „književno poročilo“, spremembe v učnem osebji, razpisi učiteljskih služeb. Velike zasluge pridobilo bi si to društvo z izdajo po dotičnih šolskih oblastvih potrjenih nadrobnih učnih načrtov za vsak teden celega šolskega leta v posamičnih oddelkih in razredih na jedno-, dvo-, tri-, četvero- in peterorazrednicah slovenskih, slovensko-nemških in slovensko-italijanskih. Moči za tako delo, hvala Bogu, ne manjka menda v nobenej slovenskih pokrajin.

Večkrat opozori nas kak strokovnjak na to ali ono nedoslednost, pomanjkljivost ali napako v

naših sedanjih učnih knjigah, gotovo le z namenom, da bi se pri novem ponatisu odstranile. A s takimi opomnjami ni kaj pomagano. Take zadeve je treba za vsako knjigo posebej ter celotno rešiti. Ker pa „več oči več vidi“, in ker „vsi ljudje vse vedo“, zato bi bilo po mojem mnenju najbolje, ko bi se dala našemu bodočemu glasilu priloga za temeljito pregledovanje naših šolskih knjig. Le-tá naj bi tudi prinašala izvirne spise, kateri naj bi posnetke iz nemških, sploh neslovenskih izvirnikov, eventualno kak premalo dovršen sestavek v naših drugače prav dobrih čitankah izpodrinili. Zbrane take priloge poslalo bi ravnateljstvo društva gospodu sestavitelju, oziroma pisatelju dotične knjige s prošnjo, naj jih predloži slavnemu ministerstvu v blagovoljno porabo pri novem ponatisu dotične knjige. Vse to je prepotrebno, a za toliko bolj hvalevredno delo, katero nas še čaka, da družega za danes ne omenim.

Ker bi se na opisani način vse naše duševne moči v jednej točki združevale, izboljševalo bi se naše jedino glasilo toliko bolj na vse strani po okusu in sklepih merodajne večine društvenikov: raznovrstnost in temeljitost njegove vsebine storili bi ga tudi mikavnejšega in zanesljivejšega, in kar bi bilo pri tem največ vredno, je: učiteljstvo slovensko, v takem glasilu tako rekoč uteleseno, z vabilo bi večjo pozornost ljudstva in šolskih oblastev na-se; približalo bi se s časoma tudi srednješolskemu učiteljstvu vsaj za toliko, da bi ga tudi to raje in izdatneje podpiralo; — postalo bi zjedno besedofaktor, s katerim se ima računati tudi na merodajnem mestu, — in opravičene prošnje, želje, nasveti in zahteve naše mogli bi potem odločneje naglašati, s čemer se pa danes — oslavljeni in ustrašljivi po razkosanji — ne moremo nikakor ponašati. Tako vseslovensko učiteljsko društvo sè svojim glasilom bi pa tudi mnogo pripomoglo v spoznavanje samega sebe; saj smo danes še večinoma tujci v lastnej hiši — na slovenskej zemlji; spoznavali bi

solnčne in senčne strani našega národa še bolj natanjko, ob jednom pa tudi prednosti in napake šolstva v posameznih pokrajinah naših. In to bi tudi ne bilo brez vrednosti! Tedaj Vam kličem, bratje, sedaj ob najstjej uri: „Trdno dajmo se skleniti: sloga pravo moč rodi; vse lahko nam bo storiti, ako združimo moči.“

Vsestranskega živahnega razgovora o tem je želeti!

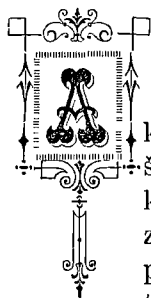
Iz šole za šolo.

A.

Naloge v izobrazbo prostih stavkov.

„Zrno do zrna pogača,
Kamen do kamna palača“.

ko bi Ti, vestni mi tovariš, naloge in vaje v naših slovniških in spisovnih učnih, oziroma pomožnih knjigah za spodnjo in srednjo stopnjo *) leto za letom znabiti ne zadostovale — mladina ljubi premembo — pa sezi enkrat (v času suhoparnosti, če ne drugače) po teh drobtinicah iz šole za šolo, ter si jih poljubno prirédi ali za vaje, ali v ponovilo, kakor bi Ti pač po Tvojem prepričanju pri jezikovnem pouku utegnile najbolje služiti. Ker pa ni vse za vse, zato Ti bo to nabrano tvarino pri pripravljanji na dotični pouk ali po svoje razširiti, ali skrčiti, ali pa célo in célo vsaj za jedno, dve leti — — odložiti.

Učeni gospod Šuman rabi sicer v „Skladnji“ svoje „Slovenske slovnice“ sledeče izraze: stav za stavek, podmet za osebek, poved za dopovedek, sklepni glagol za vezilo (kopulo), pridev za prilastek, predmet za dopnilo, prislovije za določilo, oblečen stav za razširjeni stavek, sestavije za zloženi stavek; pa ker se še v šolskih knjigah ne nahajajo, se tudi v teh nalogah ni moglo na nje ozirati. Vsekako pa bi bilo želeti enakih terminov po vseh závodih, kjer se uči slovenska slovnica. Ko bi se tudi v malenkostih skoraj zjedini strokovnjaki! — Pa zadosti o tem; zdaj pa kar k stvari samej.

*) Na višjej stopnji rabilo se bo odslej za ona dva predmeta že težko pričakovana „Slovenska slovnica“ Končnikova, v katerej je gradiva najboljšega na izbiro.

Naloge.

I.

Napišite k sledečim trdilnim in nikalnim osebkom (podmetom) primerne dopovedke (povede) na vprašanje: kdo ali kaj je, ali kdo ali kaj ni oseba ali reč!

1.

Hiša *) —. Oče so —. Mati so —. Hlapec —. Dekla ni —. Kuhinja —. Dimnik —. Sol —. Drva so —. Sekira ni —. Soba —. Strop —. Zibeljka ni —. Tičnica ni —. Kanarček ni —. Kolovrat —. Citre so —. Srajca —. Čevlji so —. Klobuk —. Dežobran (marela) —. Kruh —. Nož —. Kupica —. Voda —. Studenec ni —. Puška —. Petrolej —. Mačka —. Vzpomlad —. Vrt ni —. Hruševo drevo (hruška) —. Lipa —. Bezeg —. Solata —. Grah —. Pasji petršilj —. Marjetica (tratnica, ledinčica) —. Podlesk —. Žitnica ni —. Pšenica —. Zelje —. Hlev —. Svinja ni —. Krava —. Konj —. Kunec ni —. Pes —. Petelin —. Lisica —. Jástreb —. Kos —. Sosed ni —. Soseda —. Plug —. Cerkev —. G. župnik so —. Šola —. Angelj —. Bog —.

Izvod.

Hiša je poslopje. Oče so gospodar. Mati so gospodinja. Hlapec je služabnik. Dekla ni gospodičina. — — — — — Bog je duh.

2.

Jaz sem —. Ti nisi —. On je —. Ona ni —. Ono je —. Kmet ni —. Berač —. Častnik ni —. Težak —. Kovač —. Slikar —. Pesnik ni —. Krčmar —. Opica ni —. Jež —. Netopir ni —. Gos —. Postrv —. Jegulja ni —. Hrošč —. Pijavka —. Jablana —. Smreka —. Solitar —. Železo —. Oblič —. Samokres —. Cekin —. Kupa —. Štajersko —. Kranj-

*) Povsod, kjer je vezilo izpuščeno, naj se nadomesti sè sklepčnim glagolom „je!“

sko ni —. Primorsko —. Cedron —. Jordan —. Genezaret —. Emavs —. Betlehem ni —. Kalvarija —. Dunaj —. Človek —. Bahač postane —. Govoriti —. Molčati —. Lagati —. Preširen je bil —. Slomšek je bil —. Radecki je bil —. Krištof Kolumb je —. Bertold Schwarz je —. Cesarstvo ni —. Leon XIII. —. Franc Jožef I. —.

Izvod.

Jaz sem učenec. Ti nisi učenec. — — — — Franc Jožef I. je cesar.

3.

Midva sva —. Vidva nista —. Vedve ste —. Ona nista —. Onedve ste —. Jože —. Marijca —. Varučka (pêstunja) —. Klobučar —. Orgljavec —. Slovenec ni —. Jud (žid) ni —. Nedelja ni —. Rožnik (junij) —. Poletje —. Ovca —. Kamela —. Osel —. Slon —. Polh —. Volk —. Gorila ni —. Čaplja —. Slavec —. Žolna —. Krastača —. Kušar ni —. Som —. Svilni prélec —. Trakulja —. Vijolica —. Koruza (tùršica) —. Detelja —. Soja —. Mišjak —. Vinska trta —. Češplja (sliva) —. Hrast —. Apnenec —. Svinec —. Galun —. Demant —. Železnica —. Dunav —. Šiška —. Valentin Vodnik je bil —. Trst —. Nazaret ni —. Jeruzalem —. Sinaj —. Ss. Ciril in Metodij sta bila —. Dobrač —. Vezuv —. Hrvatsko —. Češko ni —. Avstrijsko-Ogersko —. Cesarjevič Rudolf —. Nadvojvoda Albreht je —. Tegethof je bil —. Taaffe je —. Evropa —. Zemlja —. Danica (venera) —. Svet —. Moliti je —. Delati ni —. Odpustiti je —.

Izvod.

Midva sva učenca. Vidva nista učenca. — — — — Odpustiti je velikodušnost.

4.

(Višji vkupini v ponovilo.)

Mi smo —. Me nismo —. Vi niste —. Ve ste —. Oni so —. One niso —. Evropljani niso —. Azija —. Izlandija —. Italija —. Kavkaz —. Dardanele —. Panama —. Etna —. Montblanc —. Kitajsko —. Francija —. Volga —. Nil ni —. Balkan —. Mohamed je bil —. Slovenci so —. Rim —. Rimska cesta ni —. Solnce je —. Zemlja —. Luna —. Blisk —.

Toplomer —. Zrak —. Kri ni —. Beseda ni —. Duša ni —. Domoljubje je —. Junaštvo je —. Mumije so —. Salomon je bil —. Cir je bil —. Solon je bil —. Aleksander Veliki je bil —. Efižalt je bil —. Dijoklecjan je bil —. Atila je bil —. Rudolf Habsburški je bil —. Janez Sobieski je bil —. Marija Terezija je bila —. Napoleon I. je bil —. Grof Jelačić je bil —. Miranare je —. Pulj je —. Življenje je —. Smrt —. Mladost —. Pozdravljati je —. Odzdravljati —. Sveta vera je —.

Izvod.

Mi smo državljani. Me nismo mohamedanke. — — — —
Sveta vera je prava luč.

II.

Postavi k spodnjim trdilnim in nikalnim dopovedkom (povedom) primerne osebkke (podmete)!

1.

— sem učenec. — nisi Italjan. — je pastirček. — je pèstunja. — je dete. — je poslopje. — je del cerkve. — je del naše hiše. — je del izbe (sobe). — je nebeška luč. — je svečava. — je pohištvo. — je posoda. — je kuhinjska reč. — je šolska priprava. — je učilo. — je mizno orodje. — je orodje. — je kmetijsko orodje. — je orožje. — ni igrača. — je pisalo. — so obuvalo. — je oblačilo. — je pokrivalo. — je shramba. — denar. — mera. — bolezen. — zdravilo. — govedo. — je domača žival. — hostna žival. — koristni ptič. — škodljivec. — strupena rastlina. — je pijača. — živež. — sadje. — ni drevo. — je vrtno drevo. — je gozdno drevo. — je cvetica. — žito. — sočivje. — je peti dan. — potok. — je vas. — ni mesto. — hrib. — je božja pot. — krojač. — čevljar.

Dovršitev.

Jaz sem učenec. Ti nisi Italjan. On je pastirček. — — —
Golič je čevljar.

2.

— nisva tržana. — sve vaščauki. — sta meščana. — niste branjevki. — nista domačina. — štje perici. (Priimek.) — je

dijak. — je vojak. — župan. — so župnik. — je ponočni čuvaj. — je orožnik. — gasilni stroj. — reka. — gora. — planina. — dolina. — sesávec. — kopitovec. — glódavec. — prežvekovalec. — ni ptič. — dvoživka. — riba. — koristna žuželka. — škodljiva žuželka. -- je cvetica. — je listovec. — iglovec. — grm. — ni kuhinjska sol. — je kovina. -- je kamen. -- je veletok. — otok. — polotok. — del zemlje. — premičnica. -- ni čarovnija (vraža). — ni resnica. — je strupena goba. — je izumitelj. — ni truplo. — vojvodina. -- ni cesarstvo. — je vladar. -- je kralj vseh kraljev.

Dovršitev.

Midva nisva tržana: Medve sve vaščanki. Vidva sta meščana. — — — — — Bog je kralj vseh kraljev.

3.

— nišmo vojaki. -- niste gospodinje. — so domoljubi. — niso sužinje. — ni slepar. -- je radodarnik — je dobrotnica. — ni umetelnik. — je bil modrijan. — niso Evropljani. — je moj dom. — moja domovina. — ni moja očetnjava. — sosedna država. (Priimek.) — zidar. -- tesar. -- lončar. — usnjar. -- krčmar. — trgovec. -- načelnik krajnega šolskega sveta. -- c. kr. okrajni šolski nadzornik. — c. kr. deželni šolski nadzornik. — c. kr. okrajni sodnik. — c. kr. notar (belježnik). -- c. kr. okrajni glavar. — deželni poglavar. — cesarski namestnik. — deželni poslanec. — imenuje se domači pešpolk štev. (?). — mejna grofija. — vojvodina. — nadvojvodina. — poknježena grofija. — knježevina. — kraljevina. — država. — državni poslanec. — ljudovlada. — je najmanjši del zemlje. — prikazen. -- je pradam (prvotni dom) Habsburžanov. — sveta dežela. — je srbski kralj. — je nemški cesar. — je naš prestolonaslednik. — je grb našega cesarstva. — je moj bližnji. -- gospodar vseh stvari. — so naš pravi dom.

Dovršitev.

Mi nismo vojaki. Ve niste gospodinje. Oni so domoljubi. — — — — — Nebesa so naš pravi dom.

III.

Zapiši k sledečim osebkom lične dopovedke na vprašanje: kakšna ali čegava je, ali ni oseba ali reč.

1.

Jaz sem —. Ti nisi —. On je —. Ona ni —. Ono je —. Dedek so —. Zibeljka je —. Ura ni —. Hišica je —. Palača je —. Srajca ni —. Kos ni —. Detelja je —. Detal —. Grlica —. Pomeranča —. Vrtnica —. Višnja ni —. Rja (rija) —. Češplja (sliva) —. Krt ni —. Srna ni —. Polž ni —. Noč ni —. Britev ni —. Led —. Studenčnica —. Toplična —. Krop —. Žrjavica —. Centimeter —. Kilometer —. Denar —. Duša ni —. Svet ni —. Cesta je —. Brv je —. Deblo —. Las —. Planina —. Grič —. Pes —. Bogatinec —. Siromak —. Ptiček —. Pogorelec —. Zlatica ni —. Zamurec je —. Perje ni —. Svinec ni —. Slepár ni —. Belouška ni —. Pelin je —. Mleko je —. Olje je —. Lice je —. Kislica je —. Žalost —. Spanje —. Življenje —.

Izvršitev.

Jaz sem mlad. Ti nisi star. On je sosedov. — — — —
Življenje je prijetno.

2.

Midva sva —. Vidva nista —. (Medve sve —. Vedve niste —.) Ona sta —. (Onidve niste —.) Golobanj —. Mušnica (steklica) —. Mah ni —. Hren —. Sol —. Žeplo —. Apno —. Ovca —. Volk ni —. Gad —. Vino —. Zlato —. Živo srebro ni —. Srebro —. Premog ni —. Činober je —. Slatina —. Morje —. Strd —. Petrolej ni —. Kvadrat je —. Krog —. Kocka —. Cerkev —. Monštranca —. Zastava —. Planota —. Soba ni —. Dežela —. Sveča —. Reka —. Lišček —. Zvonjenje —. Petje —. Zdravilo —. Galun —. Kožuh —. Zrnje —. Jež je —. Jutro —. Šiba —. Sanj (sanje) je —. Čas —. Srce —. Oko —. Čelo —. Lasje so —. Zobje so —. Zrak —. Povest —. Uganka —. Pregovor —. Pesen —. Pesnik —. Kavkaz —. Mongol —. Indijan —. Malajec —. Etiop —. Bog je —.

Izvršitev.

Midva sva zdrava. Vidva sta delavna. (Medve sve teši.)
— — — — — Bog je najdobrotljivši.

IV.

Na mesto pomišljajev napiši k naslednjim trdilnim in nikalnim dopovedkom vjemajoče se osebkke! (Spodnji oddelek po 1., gorenji oddelek po 3 stavke z ozirom na spol.)

1.

— ni slep, a, o. — je visok, a, o. — dolg, a, o. — globok, a, o. — velik, a, o. — črn, a, o. — svetel, a, o. — drag, a, o. — bled, a, o. — rudeč, a, e. — zelen, a, o. — moder (plav), a, o. — čuden, a, o. — ni lep, a, o. — je prelep (krasen), a, o. — je koristen, a, o. — okrogel, a, o. — ni dober, a, o. — podolgovat, a, o. — tenek, a, o. — ni rodoviten, a, o. — je dolg in širok, a, o. — je dolg, širok in visok, a, o. — je dolg, širok in globok, a, o. — je poln, a, o. — je belo, potem zeleno, potem rudeče in sladko. — je ali belo, rudeče ali pa rumeno. — ni pisan, a, o. — je ali zlato, ali pa srebrno. — ni zvest, a, o. — je očetov, a, o. — je božji, a, e.

Izvršitev.

a) (Oddelek prvi.)

Krt ni slep. Gospod je visok. Železnica je dolga. — — — — —
— — — Delo je božje.

b) (Oddelek drugi.)

Slepič ni slep. Beračica ni slepa. Oko ni slepo. Most je visok. Gora je visoka. Drevo je visoko. — — — — — Svetnik je božji. Cerkev je božja. Imé je božje.

2.

— je zlat, a, o. — železen, a, o. — lesen, a, o. — usnjat, a, o. — glinast, a, o. — platnen, a, o. — ni kovinast, a, o. — je domač, a, e. — občinsk, a, o. — cesarsko-kraljev, a, o. — bratov, a, o. — materin, a, o. — večern, a, o. — star, a, o. — mičen, a, o. — ni prijeten, a, o. — razločen, a, o. — šumč, a, e. — gluha, a, o. — viharen, a, o. — dišeč, a, e.

-- zopern, a, o. — gnjusen, a, o. — hud, a, o (za nos). — ali sla-
dek, ali pa kisel, a, o. — je sočnat, a, o. — oljnat, a, o. —
vpijanljiv, a, o. — meden, a, o grenek, a, o. — skominast, a,
o. — ni slan, a, o. — ni užiten, a, o. — trd, a, o. — me-
hek, a, o. — moker, a, o. — žlahten (plemenit), a, o. — surov
(nezarobljen), a, o. — učen, a, o. — marljiv, a, o. — milo-
srčen, a, o. — previden, a, o. — strupen, a, o. — pohleven,
a, o. — blag, a, o. — premožen, a, o. — mogočen, a, o. —
vsemogočen.

Izvršitev.

a) (Razdelek spodnji.)

Kupa je zlata. Hlapon je železen. Ladija je lesena. — —
— — — Bog je vsemogočen.

b) (Razdelek gorenji.)

Cekin je zlat. Veržica je zlata. Solnce je zlato. Čoln je
železen. Peč je železna. Kolo je železno. Hlev je lesen. Noga
je lesena. Toporišče je leseno. — — — Stvarnik je vsemogočen.

3.

— močen, a, o. — slaboten, a, o. — pogumen, a, o. — stra-
hopeten, a, o. — delaven, a, o. — divji, a, e. krotek, a, o. —
predrzen, a, o. — pobožen, a, o. — brezbožen, a, o. — ljubek, a, o.
— priljuden, a, o. — odljuden, a, o. — pravičen, a, o. — krivičen, a, o.
— ni pošten, a, o. — je velik, a, o. — majhen, a, o. — zbadljiv, a, o.
— nagel, a, o. počasen, a, o. — tečen, a, o. — zdravilen, a, o.
— polzek, a, o. — mlačen, a, o. — vroč, a, e. — trnjast, a, o.
varčen, a, o. — dober in skrben, a, o. — besen (ljut); a, o.
— miil in ljub, a, o. — odkritosrčen, a, o. — nedolžen in lju-
beznjiv, a, o. — grozovit, na, no. — roparsk, a, o. — poško-
den, a, o. — škodljiv, a, o. — ni drag, a, o. — je šolski, a, o.
— je imeniten, a, o. je najpopolnejši, najsvetejši in vseveden.

Izvršitev.

a) (Oddelek prvi.)

Vol je močen. Starček je slaboten. Junak je pogumen. Ko-
košar je strahopeten. — — — — Bog je najpopolnejši, najsvetejši
in vseveden.

b) (Oddelek drugi.)

Slon je močen. Mula je močna. Vino je močno. Jetnik je slaboten. Babica je slabotna. Dete je slabotno. Vojak je pogumen. Črnogorka je pogumna. Ljudstvo je pogumno i. t. d.

V.

Dovršite sledeče stavke s primernimi osebk, ter podčrtajte gole stavke!

1.

— je bel (a, o) kakor sneg. — je črn (a, o) kot zamorec. — umazan (a, o) kakor pust. — krotek (u, o) kakor ovca. — čeden (a, o) kot golobček. — priden (a, o) kot čebela. — marljiv (a, o) kot mravlja. — trd (a, o) kakor kamen. — mehek (a, o) kakor tepka. — debel [tolst, masten] (a, o) kakor polh. — lep (a, o) kot angelj. — potrpežljiv (a, o) kot jagnje. — izstradan [gladen] (a, o) kakor volk. — žejen (a, o) kakor žolna. — ubožen (a, o) kot cerkvena miš. — len (a, o) da smrdi. — kradljiv (a, o) kot sraka. — nagel (a, o) kot blisk. — okoren (a, o) kakor medved. — dober (a, o) da ga ni boljšega [da je ni boljše]. — predrzen (a, o) kakor mačka.

Dovršitev.

Srajca je bela kakor sneg. Dimnikar je črn kot zamorec. Soseba je dobra, da je ni boljše i. t. d.

2.

— gladek (a, o) kakor žamet. — siten (a, o) kot muha. — zvit (a, o) kot lisica. — suh (a, o) [medel] kot trlica. — čist (a, o) kot solnce. — jasen (a, o) kot ribje oko. — bled (a, o) kakor smrt. — pohleven (a, o) kot božji volek. — rudeč (a, e) kot roža. — oster (a, o) kakakor britev. — skop (a, o) kakor dragoletnik. — čvrst (a, o) kakor žrebelj. — zdrav (a, o) kot riba. — plah (a, o) kakor zajec. — hud (a, o) [po okusu] kakor vrisk. — mehek (a, o) kot lipovina. — ošaben (a, o) kakor pav. — vesel (a, o) kakor ptiček. — puhel (a, o) kakor repa. — zelen (a, o) kot kušar. — mrzel (a, o) kot led. — sladek (a, o) kakor medica. — moker (a, o) kakor miš. — priliznjen (a, o) kot mačka. — tenek (a, o) kakor las. — usmiljen (a, o) kakor Samaritan. — poln (a, o) kot jajce.

Dovršitev.

Krt je gladek kakor žamet. Žid (jud) je siten kot muha. Slepar je zvit kakor lisica i. t. d.

VI.

Postavi k sledečim dopovedkom lične osebkke takó, da se vsak drugi in tretji goli stavek zmiselno na prvega naslanja; zató postavi šele za pridevnikom v tretji stopnji piko, mej prvim in drugim, ter drugim in tretjim stavkom pa le vejico!

1.

— visok, a, o, — visokejši, a, e (višji, a, e), — najvisokejši a, e — (najvišji, a, e). — trd, a, e, — trši, a, e, — najtrši, a, e. — lep, a, o, — lepši, a, e, — kaj lep, a, o. — velik, a, o, — večji, a, e, — največji, a, e. — majhen, a, o, — manjši, a, e, — najmanjši, a, e. — dober, a, o, — boljši, a, e, — najboljši, a, e. — drag, a, o, — dražji, a, e, — predrag, a, o. — koristen, a, o, — koristnejši, a, e, — silno koristen, a, o. — močen, a, o, — močnejši, a, e, — jako močen, a, o. — redilen (tečen), a, o, — redilnejši, a, e, — prav redilen, a, o. — nagel, a, o, — naglejši, a, e, — najnaglejši, a, e. — železen, a, o. — mertev, a, o.

Izpolnitev.

Ustmeno: Imenujte tri drevesa! Katero izmej njih je najvišje! — najnižje? — Imenujte tri poslopja! Katero izmej njih je najnižje? — najvišje? — Imenujte tri visoke živali! Katera izmej teh je najvišja? — Katera je malo manj visoka? — Katera pa je najmanj visoka? i. t. d.

Pismeno: Lipa je visoka, jagned je visokejši (višji), jelka (hojka) je najvisokejša (najvišja). i. t. d.

Opómnja: e, č, j, š, ž, so ozki soglasniki; sledi jim tedaj ozki samoglasnik e. V spolu se vjemata osebek in dopovedek (samostalnik in pridevnik).

2.

— dolg, — daljši, — najdaljši. — mogočen, — mogočnejši, — vse mogočen. — brzen, — brznejši, — najbrznejši. — dober, — boljši, — predober. — trden, — trdnejši, — silno trden. — globok, — globokejši (globejši), — neznanó globok. — grozoviten, — grozovitnejši, — najgrozovitnejši. — širok, — širši, — zeló širok. — priden, — pridnejši, — prav priden. — mlad,

— mlajši, — premlad. — tečen (redilen), — tečnejši, — jako tečen. — težek, — težji, — najtežji. — lahek, — lajši, — najlajši (najlažji). — ubog, ubožnejši, — preobog. — prijeten, — prijetnejši, — najprijetnejši.

Izpolnitev.

Meter je dolg, kilometer je daljši, miriameter je najdaljši i. t. d.

VII.

Postavi k spodnjim osebkom primerne dopovedke na vprašanje: kaj oseba ali reč dela, ali trpi, ali v katerem stanu je!

1.

Oko —. Uho —. Nos —. Usta —. Prsti —. Život —. Angelj —. Samovladar —. Pastir —. Zvon —. Krompir (koren) —. Žito —. Riba —. Voda —. Vijolica —. Mišjek —. Stari grad —. Cesta —. Gozd —. Kuharica —. Drva —. Klobasa —. Veter —. Vihar —. Toča —. Blisk —. Grom —. Platno —. Vino —. Trtna uš —. Kruh —. Sršen —. Gad —. Žaba —. Petelin —. Lastovka —. Piške —. Krokar —. Slavec —. Pes —. Svinja —. Kôza —. Ovca —. Krava —. Ogenj —. Osel —. Lev —. Gos —. Top —. Muren —. Godec —. Lovec —. Kupica —. Kafra —. Sol —. Zlato —. Zemlja —. Življenje —. Bolnik —. Blago —. Perilo —. Šolarji —. Soporice —. Sneg —. Dan —. Pesen —. Solza —. Solata —. Kamen —. Sveder —. Peró —. Mlatilnica —. Lenuh —. Solnce —. Ruda —. Stvarnik —. Jaz —. Ti —. On —. Ona —. Ono —. Midva —. Vidva —. Onadva —.

Izpolnitev a).

Oko gleda. Uho posluša. Nos voha. Usta okušajo. Prsti tipljejo. Život čuti i. t. d.

Izpolnitev b).

Oko pazi in vidi. Uho se nastavlja in sliši. Nos voha in razsoja (razločuje). Usta okušajo in zauživajo. Prsti tipljejo in prebirajo. Život čuti in trpi. Angelj spremlja in varuje i. t. d.

Izpolnitev c).

Oko zasleduje, obstane in oslepí. Uho posluša, izvé in ogluší. Nos voha, razsoja (razločuje) in naznani. Usta se odpirajo, zapirajo in tresejo. Prsti se krčijo, zravnavajo in brenkajo. Život čuti, leži in počiva i. t. d.

Opomnja. Po obrazcu b) in c) izvršujejo naj, zlasti oni, kateri imajo prosti stavek že za sebo! Pa tudi brez slovníške zavesti bodo brihtni šolarji pri spisovanji prav pisali.

2.

Jezik —. Zobje —. Želodec —. Pljuča —. Krv —. Človek —. Slepec —. Zvonenje —. Snopje —. Polž —. Sneg —. Šmarjrnica (binkoštnica) —. Zobnik —. Ruševina —. Železnica —. Drevje —. Mati —. Kuhinja —. Potica —. Potres —. Srajca —. Majnikov hrošč —. Pivo —. Čebela —. Modras —. Rega —. Kokoš —. Štorklja —. Škrjanček (škrlica) —. Lisica —. Prapor —. Požar —. Trobentar —. Mačka —. Raca —. Možnar —. Kobilica —. Orglavec —. Vojak —. Sklenica —. Maslo —. Galun —. Srebro —. Mesec —. Smrt —. Sirota —. Tkanina —. Peča —. Delavci (težaki) —. Led —. Noč —. Sočivje —. Demant —. Oblič —. Petrolej —. Svinčnik —. Seljalnica —. Jetnik —. Venera —. Bog —. Medve —. Vedve —. Onedve —. Mi —. Vi —. Oni —.

Dovršitev a).

Jezik govori. Zobje meljejo. Želodec kuha. Pljuča dihajo. Krv se pretaka. Človek gospodari i. t. d.

Dovršitev b).

Jezik se giblje in govori. Zobje grizejo in zvečijo. Želodec kuha in prebavlja. Pljuča gnjijejo in pešajo. Krv greje in krepeča. Človek moli in dela i. t. d.

Dovršitev c).

Jezik se razvija, gladi in boljša. Zobje škripljejo, trohniijo in izpadajo. Želodec prebavlja, hrani (živi) in se pokvari. Pljuča dihajo, se širijo in krčijo. Človek se trudi, moli in dela i. t. d.

VIII.

Napišite v golih stavkih, kakó se razne živali oglašajo, pa tudi, česar naše uho na raznih neživih stvareh opazuje!

Izvod.

Krava muka. Ovca bekeče. Koza mekeče. Osel riga. Bren-celj brenčí i. t. d.

Pa tudi:

Ura bije. Orglje pojejo. Potoček šumljá. Drvar žaga. So-dar nabija. Grom bučí i. t. d.

IX.

Preložite te stavke v dvojino!

X.

Zapišite iste stavke v množini!

XI.

Prestavite jih (ali pa izpolnitev 7. naloge) v pretekli čas!

XII.

Napišite one stavke (ali pa izpolnitev 7. naloge) v bodočem ali prihodnjem času!

XIII.

Zapišite k sledečim dopovedkom primerne osebké!)*

1.

— nas tolažijo. — smo potolaženi. — jih opominjajo. — znam cepiti. — smeš igrati. — moram ubogati. — se hoče učiti. — naj ne pozabi. — se veseli. — mi se smili. — zahvaljuje. — moli. — se lepo glasí. — poje (prepeva). — se zlomi. — sedí in plete. — teče (dirja). — letí. — ugrizne. — piči. — jé. — žrè. — premišljuje in piše. — čita. — pada. — se pelje. — se sproži. — snaži, baše in strelja. — kida, poklada in molze. — žanje, vozi domov in mlati. — odpušča. — teče in vpije. — trpí, pa ne joče. — jaše in se bojuje. — poučuje. — se peče. — se melje. — slika. — se učí, risa in računi (števíli).

*) Te in enake vaje se morejo rabiti tudi v slovensko-nemških šolah.

I z v o d.

Oni nas tolažijo. Mi smo potolaženi. (Potolaženi smo.) Oni jih opominjajo. (Opominjajo jih.) Znam cepiti itd. Učenec se učí, risa in računi (števíli).

2.

-- nas poučujejo. -- zna plavati. -- sme darovati. -- naj gre! -- mora pasti (živino). -- hoče pomagati. -- mi se dopada. -- izprašuje. -- prosi. -- moli. -- poje. -- misli in govórí. -- sedí in jé. -- teče (dirja). -- letí in kričí. -- ugrizne (grize). -- pičí. -- premišljuje in piše. -- bere (číta). -- se pelje. -- snaži, baše in strelja. -- kida, polaga in molze. -- žauje, vozi domov in mlati. -- odpušča. -- napreduje. -- jaše in se bojuje. -- se peče. -- se melje. -- se slika. -- skrbí, pere, kuha in prede.

I z v o d.

Oni nas poučujejo. (Poučujejo nas.) Mi smo poučeni. (Poučeni smo.) Mati skrbí, pere, kuha in prede.

XIV.

Predstavite izvod XIII. naloge iz zdanjega časa v pretekli čas!

1.

I z v o d.

Oni so nas tolažili. Potolaženi smo bili. Opominjali so jih. Znal sem cepiti. -- -- -- Učenec se je učil, risal in številil.

2.

I z v o d.

Poučevali so nas. Poučeni smo bili i. t. d. Mati je skrbela, prala, kuhała in predla.

XV.

Preložite izvod XIII. naloge iz zdanjega časa v prihodnji ali bodoči čas!

1.

I z v o d.

Tolažili nas bodo. Potolaženi bodemo. Opominjali jih bodo. Znal bodem cepiti i. t. d. Učenec se bode učil, bode risal in računal.

2.

Izvod.

Poučevali nas bodo. Poučeni bodemo i. t. d. Mati bode skrbela, prala, kuhala in predla.

Opómnja. Jezikovni pouk v drugem deželnem jeziku naj se vsikdar, kolikor se more, naslanja (opira) na materini jezik.

XVI.

Preložite povest (učitelj naj poišče v Berilu primerno berilno vajo) iz preteklega časa v zdanji čas.

XVII.

Preložite berilno vajo pod št. — iz preteklega časa v prihodnji čas!

Za navržek

vam danes na šolsko tablo napišem nekaj manj navadnih stavkov, katere zdaj čedno v zvezke prepisite!

1.

Dobre volje smo. Dedek so malo besedij. (Naša) Sivka ni velikega krmenja. Babica so trdnega zdravja. Soseba je dobrih rok. Prestolonaslednik je bistrega uma. Šaljivec je lažnjivih ust. Dijak je trdne (jeklene) volje. Starček je sivih las (sivolas). Onegov ni trde glave. Mesar ni mehkega srca. Rudolf (Habsburški) je bil visoke postave. Prijatelj je slovenskih starišev.

2.

(Oni) mož je prave korenine. On ni kaj si bodi. Grajščinar je imenitnega stanú. (Njegova) gospá je radodarnih rok. Pastír ni poštenih ljudi. Bledin je slabe krvi. Zaimorec je črne polti, črnih očij in kodrastih las. Onile je dolgih las pa kratke pameti. Sem vere kristijanske. Čigan je železne narave. (Ta) deček je lepega obnašanja. Marta je blagega srca.

Opómnja: Kakor vidite pri razpetih besedah služi v dopovedek tudi pomožni glagol v zvezi z rodilnikom.

Opómnja: Predno preideš od golega k razširjenemu (izobraženemu) stavku, izprašuj učence nekako tako-le:

1. Kateri so glavni členi stavka (stavkovi členi)?
2. Kateri stavkov člen je osebek?
3. Kateri stavkov člen je dopovedek?
4. Katero besedno pleme nam služi v osebek?
5. Kakó se po osebkú vpraša?
6. Katero besedno pleme (govorni razpol) rabi dopovedku?
7. Na katero vprašanje je dopovedek samostalnik?
8. Na katero vprašanje je dopovedek pridevnik?
9. Kakó vprašamo po dopovedku, ako je glagol?
10. Katero besedno pleme nam služi v vezilo?
11. Kdaj ni treba vezila?
12. Kakó pravimo prostemu stavku, kateri ima le glavne člene?
13. Katero ločilo se postavi na konci golega stavka?
14. Kaj je stavek?
15. Iz česa je sestavljen stavek?

Razširjeni (izobraženi) stavek.

XVIII.

Razširite (izobražite) sledeče stavke s primernimi pridevnimi prilastki!

1.

— navada je — srajca. — drva ne goré — službe, — suknje. — zemlja ne rodi. — posode so dragocene. — človek pozdravlja. — posel se spodí. — družinče ne krade. — voda je — pijača. — (trdno) zdravje in (čisto) srce je — bogastvo. — vreča ne stoji. — ura, — ura. — bolezen, — smrt. — (sveta) Ciril in Metod sta bila — (slovanska) aposteljna. — hvala smrdí. — blago se samo hvali. — (najboljša) luč je Bog. Beseda ali govor je — (najlepši) dar —. Lenoba je — mreža. — (nebeški) dar je luč — (očesna). — kosa kosí. — ceste so — dobrota. —, — in — ljudje so priljubljeni. Kratki in krepki so — pregovori. — (materina) beseda je — (jasno) ogledalo.

Izvršitev.

Stara navada je železna srajca. Surova drva ne goré. Goste službe, redke suknje itd.

Opómnja: Ako se v takih stavkih vezilo (sem, si, je, sva, sta, smo ste, so) zamolčí, postavi se navadno vejica mesto njega.

2.

— službe, — suknje. *) — beseda je — ogledalo. — dar je luč —. — (kratka) večerja, — (dolgo) življenje. — prijatelj je — ščit. — vest je — vajsčnica. Kanarček ni — ptič. — in — ptič je — detal. — grb je — postojina (orel). — žabica je — dvoživka. Gad je — kača. — muha je — žuželka. — limone in — pomeranče so — sadje. — zvončki, — jagleci, — marjetice in — vijolice so — cvetice. — olje je — zdravilo. Železo je — kovina. Zlato je — kovina. Galun ni — sol. Zemlja je —, — in — telo. Rudolf — (Habsburški) je bil — in (švicarski) grof. Cir je bil — kralj. Aleksander — (Veliki) je bil — kralj. — (najvišja slovenska) góra je Triglav. — (košata) Radoha, — (visoka) Ostrica, — (gorjata) Rinka in — (zobata) Olšova so — (domače) planine. — (dereča) Drava, — (svetla) Sava in Savina so — (mogočne) vode in — (slovenske) sestre.

Izvršitev.

Redke službe, goste suknje. Materina beseda je jasno ogledalo. Nebeški dar je luč očesna i. t. d.

3.

— ura, — ura. — bolezen, — smrt. — navada je — srajca. — večerja, — življenje. — Radoha, — Ostrica — Rinka in — Olšova so planine. Leonid je bil — — kralj. — (najvišje) stavbe — (egipčanske) so — (čtetverostrane) piramide. Slana je — rōsa. — soparice imenujejo se megla. Brizgalnica je — iznajdba. Zrak je — telesnina. Kislec je — plin. Kvadrat je — — čtetverovogelnik. Pravokotnik je — — čtetverovogelnik. Kocka je —, —, — in — telo. Bog je —, —, — in — bitje. — rokav, palca —, — bokal čaka lenuha. Glad je — kuhar. Preširen je — — pesnik.

Izvršitev.

Rana ura, zlata ura. Dolga bolezen, gotova smrt. Stara navada je železna srajca. Kratka večerja, dolgo življenje i. t. d.

*) Ta stavek nahaja se tudi v nalogi 1.; a to ne znabit iz razmišljenosti spisateljja, — ampak zato, da se pride slabemu spominu manj nadarjenih šolarjev, — zlasti neizogibnim ponovljavcem na pomoč v smislu pedagog. pravila, da naj se v pouku novo na staro, neznano na znano opira. *Spis.*

XIX.

*Podčrtajte v izvršitvi 18. naloge osebkke dvakrat, d o p o-
ved ke pa enkrat!*

XX.

*IZOBRAŽITE sledéče stavke s prilustnim samostalnikom ali pa
sè svojilnim pridevnikom ali pa sè samostalnikom, ki ima predlog
pri sebi!*

1.

Vzpomlad je čas —. Jesen je čas —. Zelena je barva —.
Bela je barva —. Črna je barva —. Delo je dolžnost —. Učil-
nica je vir —. Morje je zakladnica —. Hči — (skopuhova) je
dostikrat žena — (požeruhova). Lenoba je začetek —. Varčnost
je hči — (modrosti). Duša — je neumerjoča. Veselje — bo večno
trajalo. Razlega se petje —, — in —. Griva — je dolga. Perje
— je pisano. Lasje — so beli. Gruljenje — je kratkočasno.
Krokanje — je zoperno. Rjojenje — je strašno. Zdihojenje —
je ganljivo. Čivkanje — je otožno. Pes je prijatelj —. Rogovile
— so vejnate. Okus je sladek. Kljun — je širok. Spol — je
trojin. Duh ali vonj — je prijeten. Oče so glava —. Bog je
stvarnik — in —. Solnce je vir —. Začetek — je strah —. Šolar
brez — se slabo uči. Zaupanje v — krepčá človeka. Konjiki
inajo škorpje z — (ostrogami). Most na — nima stolic (jarmov).
Stavbe — so bile čudne.

Izvršitev.

Vzpomlad je čas setve. Jesen je čas žetve. Zelena je barva
upanja ali náde. Bela je barva nedolžnosti. Črna je barva žalosti.
Začetek modrósti je strah božji. — — — — — Stavbe na
koléh so bile čudne.

2.

Bog je stvarnik — in —. Duša — je neumerjoča. Korist
— in — je različna. Deblo — je visoko. Veje — so košate.
Jagode — so strupene. Jagode — so užitne. Luč — je gorka.
Svetloba — ne greje. Petje — in — je prijetno. Oblika — je
okrogla. Oblika — je četetrovoglata. Streha — je strma. Smer
(namera) — je navpična. Smer — je vodoravna. Smer — je po-
ševna. Čas — hitro mine. Perje — je črno. Barva — je ru-

mena. Ime — je slavno. Lemež je del —. Molitev — je goreča. Srce — je veselo. Meso — ni užitno. Plod — je želod. Bukvica je plod —. Slatina je last —. Albreht I. je bil prvorojenec —. Franc Jožef I. so oče —. Dvoglavata postojina je grb —. Hvaljeno bodi imé —. Vera brez — — je mrtva. Žganjci z — so tečna jed.

Izvršitev.

Bog je stvarnik nebes in zemlje. Duša človeška je neumrjoča. Korist ognja in vode je različna. — — — Žganjci z mlekom so tečna jed.

3.

Začetek — je strah —. Lenoba je vseh — grdoba. Plod — je trirobat. Sline — so strupene. Zakladi — so bogati. Krzno — je drago. Zapopadek (vsebina) — je mikaven. Meje — so dolge. Stavbe — so starodavne. Pogum — je junaški. Globočina — je neizmerna. Dobrotljivost — je neskončna. Dnevi — so najkrajši. Previdnost je hči —. Okó je ogledalo —. Svet je delo —. Orel je kralj —. Lev je kralj —. Človek je gospodar —. Bog je kralj vseh —. Vrtnica je kraljica vseh —. Krvoločnost — je grozovita. Nadležnost — je neznosna. Kinč — — je cerkev —. Belo-zelena sti barvi —. Črno-rumena sti barvi —. Rudeče-belo sti barvi —. — blagoslov zida otrokom hiše, ali prokletje — jih podira. Križ je znamenje našega —.

Izvršitev.

Začetek modrosti je strah božji. Lenoba je vseh grdob grdoba. Plod bukovja je trirobat. — — — — Križ je znamenje našega odrešenja.

XXI.

Podčrtajte v izvršitvi 20. naloge osebkke dvakrat, dopovedke pa enkrat.

XXII.

Razširite naslednje stavke s prilastnim zaimkom ali pa s števnikom!

1.

— (moje) vednosti so — (moje) bogatije. Križ je znamenje — odrešenja. Lakomniki so sužnji — denarjev. Popotvanje, bratje,

je — življenje. — očeta brat je — strijc. — národ ima — šege in navade. Spoštuj — očeta in — mater! — človek je — bližnji. Posvečeno bodi — imé. — (ta) ura ne kaže prav. — (tista) cvetlica je zdravilna. — (onegova) krava ima le — rog. — (to) je piškav oreh; — orehi so slabi. Pri — lipi je stal poprej — (oni) križ. — garjeva ovca — čedo pokvari. Veruj v — Boga! Goska ima — (dvoje), zajček — (četvero), muha —, pajek —, gosenica pa navadno — (šestnajstero) nog. Bog je — vseh oče.

Izvršitev.

Moje vednosti so moje bogatije. Križ je znamenje našega odrešenja. Lakomniki so sužnji svojih denarjev. — — — — — Bog je naš vseh oče.

2.

Spoštuj — očeta in — mater, da bodeš srečen na — in na — svetu. — leto ima — mesecev, — mesec — tedne ali — dni, — dan — ur, — ura — minut, — minuta pa — sekund. Četrtek je — dan. — dan je petek. — mesec je juli. November je — mesec. Ima — (šestero) nog, pa po glavi hodi. (?) — krivičen krajcar — pravičnih požrè. — matere sestra — je — teta. Sin — strijca je — bratranec. Naj — levica ne vè, kar stori — desnica. Bog vé — misli in — dela. Ostani na — mestu! Boga spoznamo iz — del. Mavrica ima — barv. — njiva rodi — (deseternat) sad. — stvarí hvalijo Boga.

Izvršitev.

Spoštuj svojega očeta in svojo mater, da bodeš srečen na tem in na unem svetu. — — — — — Vse stvarí hvalijo Boga.

3.

Križ je znamenje — odrešenja. — dan je sabota. Hči — tete je — sestrična. — stot je — kilogramov. Pridelali smo — žita, — vina, — sadja. — — leto je bilo prestopno. Marija je darovala — grlic. Jakob je imel — sinov. Po — rodovitnih letih prišla so — huda leta. — vojvodina šteje — mest, — trgov in — vasí — začetek je težaven. — hiša ima — oken. V — razredu (tudi skupini) je — oken pa — klopi. Najpridnejši učencev

sedí v — klopi. V — klopi sedí — otrok. — šteje — hiš pa — prebivalcev. — kolesa na vozu ni treba. Krištof Kolumb je najdel Ameriko v — stoletji po Kr. Cesarjev grad je — hiša na Dunaji. — leta oblegali so Turki — (to) mesto. Ima — (2) glavi, — (2) roki pa — (šestero) nog; kaj je to?

Izvršitev.

Križ je znamenje našega odrešenja. Šesti dan je sabota. Hči moje tete je moja sestrična. Jeden stot je sto kilogramov. Pridelali smo veliko žita, dokaj vina, malo sadja. — — — — Jezdec ima dve glavi, dve roki pa šestero nog.

XXIII.

a) *Kdo poišče v izvršitvi 22. naloge vse gole stavke? — Vstanite vi, ki ste se za to oglasili, da jih bode te zaporedoma glasno izbirali!*

b) *Dobro! — Iščite jih ravno tako vsi učenci na moj trk (sè svinčnikom ob mizo), povejte vsikdar le po jeden goli stavek!*

Trk: Križ je znamenje. Trk: Dan je sabota — bolje: sabota je dan. Trk: Hči je sestrična i. t. d.

Opómnja: Zarad manj nadarjenih učencev naj učitelj v začetku počakuje. Kadar imajo vsi učenci dotični stavek „na jeziku“, trči naj, da ga vsi naenkrat izustijo. Nazadnje naj kdo manj sposobnih vse to ponavlja.

XXIV.

a) *Podčrtajte vse prilastke v izvršitvi 22. naloge!*

b) *Nad vsakim prilastkom zaznamovajte sè sprednikom, katerega besednega plemena (govornega razpola) da je!*

XXV.

Razširite sledeče stavke s primernim prilastnim glagolom nedoločnikom!

1.

Navada — pelje v pogubljenje. Nekdaj je bila šega — v navadi. Želja — zvabi željo —. Lastnost — (potrpeti) nam lajša trpljenje. Misel — (pomagati) pokaži v dejanji. Strast (pijančevati) je erja, ki zdravje razjeda. Sklep — (poboljšati se) treba je tudi vestno izpolniti. Želja — (zmagovati) navdajala je mladega

Aleksandra Velikega. Slabost — (prizanašati) je lastnost pre-dobrih vzgojiteljev.

Dovršitev.

Navada lagati pelje v pogubljenje. Nekdaj je bila šega mrličje zažigati v navadi. Želja pridobiti zvabi željo goljufati. — — —
— — — Slabost prizanašati je lastnost predobrih vzgojiteljev

2.

Nagon — obvaruje čebele po zimi pomanjkanja. Razvada — izpreminja denar v pepel. Čednost — nas varuje skušnjave. Skrb — (učiti se) je lastnost marljivega učenca. Dolžnost — in — (moliti in delati) naj nam bo prijetna. Nečednost — (kujati se) kliče brezovko na pomoč. Napaka — (prilizovati se) nas ne bo priljubila. Obljuba — (posoditi) dela dolgove. Zakletev — (maščevati) se je nekrščanska. Zmožnost — (prepevati) je posebni dar božji. Moč — (zatajevati se) je le značajnim ljudem lastna. Oblast — (obsoditi) imajo cesar in njegovi pooblaščenici (uradniki) Zabava — je večkrat nevarna. Šega — (kresove žgati) je pomenljiva. Šega — stane že manj žrtev.

Dovršitev.

Nagon preskrbeti se obvaruje čebele po zimi pomanjkanja. Razvada kaditi izpreminja denar v pepel. Čednost moliti nas varuje skušnjave. — — — — — Šega prezvanjati stane že manj žrtev.

XXVI.

Prepišite dovršitev 26. naloge, a prilastne nedoločnike izpremenite v prilastne samostalnike (glagolnike)!

Na primér:

Navada laganja pelje v pogubljenje i. t. d.

Nagon preskrbitve (preskrbljenja) obvaruje čebele i. t. d.

V p o n o v i l o .

(Ustno.)

1. Katerega besednega plemena (govornega razpola) last je prilastek? — 2. Čegova lastnina je tedaj prilastek? — 3. V kaj

nam služi prilastek? — 4. Kakó razširjamo ali izobražujemo goli stavek? — 5. Katera besedna plemena nam rabijo za prilastke? — 6. Naj naznani z desnico tisti, ki dobi prilastek iz naslednjih stavkov: Žandárji so hudodelnikom strah. — (Na mestu: hudodelniko^v strah, ali strah hudodelniko^v.) I. t. d.

XXVII.

Razširite (izobražite) sledeče stavke s primernim dopolnilom v tožilniku (4. sklonu) (na vprašanje: koga ali kaj?)!

1.

Delo hvali —. Šiba novo — pòje. Obleka né stori — (moža). To je — (koliko?) vredno. Dete je — staro. Tisti hlod je — dolg. Kos sladkorja je — težak. Mizar izdeluje —, — in —. Ptica nese —. Lastovica lovi — in —. Jež loví — in —. Mrak pokriva — (zemljo). Slišim —. Čas zaceľi vse — (rane). Obljuba dela — (dolgove). Pastir pase —, — in —. Jastreb preganja —, tolovaj pa —. Lisica zalezuje — in —. Zidar zida —, — in —. Dimnikar*) ometa — in —. Voda goni —. Solnce ogreva —. Lovec strelja —, —, — in —. Mati pečejo —. Oče skupejejo —, —, — in —. Most veže —. Greh žali —. Bog plačuje — in kaznuje —. Gasilec je skočil raz —. Verujem v —. Kupec je vzel žito za —. Mati so me poslali po —. Vojaki gredó za — (domovino) v — (boj). Vse za — in za —!

Dopolnovanje.

Delo hvali mojstra. Šiba novo mašo pòje. — — — — Vse za dom in za cesarja.

Opómnja. Ako ima dopovedni glagol ali pridevnik več dopolnil, zvezete se zadnji dve dopolnili z veznikom in; pri vseh drugih pa se postavi vejica mestu veznika.

2.

Bog plačuje — in kaznuje —. V cerkvi vidim —, —, — in —. Toplota raztezuje —, zima pa — krči. Posoda drží —. Gospodinja je vsejala —, — in —. Žanjice so požele —, — in —. Trgovec prodaja —, —, — in —. Sreča — prestopi. Srakopêr nabada negodne —. Ribič loví — in —. Posestnik cepi —. Solnce razsvetljuje —. Poljanec redí —, hribovec —, planinec pa —.

*) Naš urar rabi izraz „sajegul“, ker dimnikar sáje gulj.

Kmetovalci pridelujejo —, —, —, — in —. Krt išče — in —. Perica pere —, —, — in —. Spoštuj — in —! Angli imajo — in —. Bog — vidi, Bog — vé. Kristus bo sodil — in —. Jezdec je padel raz —. Dolžnik mi je dal mošta za —. Krojač mi je dal — na — (up). Vojaki gredó za — v —. Zakaj teče zajec čez —? Oče so me poslali po —. Resnica v — bôde. Repni olupki — (nas) spominjajo na —.

Dopolnovanje.

Bog plačuje dobre in kaznuje hudobne. Zakaj teče zajec čez goro? — — — — Repni olupki nas spominjajo na lakoto.

XXVIII.

Podčrtajte v dopolnovanji 29. naloge o sebkke dvakrat, dopov edke pa jedenkrat!

XXIX.

Izobrazhite sledeče stavke z ličnim dopolnilom v dajabniku (3. sklonu) (na vprašanje: komu? ali čemu?)!

1.

Bog je — milostljiv. Snaga je — draga. Umetnost je — koristna. Zahvaležen sem — in —. Lisica je — podobna. Nezmernost škoduje —. Lek pomaga —. Otrok je podoben —. Trdosrčnik bi dal — kamen za kruh. Celó misli so — znane. Vojak piše —. — ne pomagajo očala. — se vse pripeti, — pa jama. Podoba — dopada. Požagaj suhe veje —, — in —. — še beli kruh ni všeč. — ne zaupaj! Bog — odpusti; odpuščajmo tudi mi svojim —. Čast bodi —, —, in —, in svetemu —. Solnčnica se k — obrača. Sinek gre — naproti. Plamen šviga k —. Zlato in srebro ni nič proti zvestemu —.

Dopolnovanje.

Bog je nam milostljiv. Snaga je Bogu draga. — — — — Zlato in srebro je nič proti zvestemu prijatelju.

2.

— se ne more ustreči. — so celó misli znane. Po malem — trava raste. Ne zaupaj —. Dobremu — ni treba kazala. Kaplja je — enaka. Brat je — podoben kakor krajar —. Pridna

gospodinja — tri vogle podpira. Noč je — (človeku) neprijazna. Tvojemu — je ime Ciril. — (Bogu) posojuje, kdor — (revežem) deli. Lenuh — čas krade. Popotnik se bliža —, mi pa —. Mraz škoduje —. — se ne verjame. — (Lenuhu) so dnevi predolgi, — prekratki. Podarjenemu — ne gledaj na zobe. Zvijajača je — (sili) kos. — jeden danes več velja, ko — jutri dva. Učenec brez knjig je podoben — brez kopitov. Blaže gre k —. Proti — (curku) se ne more plavati. Grem — naproti. Vojaki se pomikajo naprej vkljub — (dežju). — služiti ni mogoče.

Dopolnovanje.

Vsem se ne more ustreči. Bogu so celó misli znane. Vojaki se pomikajo naprej vkljub nezgodam. — — — — — Dvema gospodoma služiti ni mogoče.

XXX.

Razširite sledeče stavke s primernim dopolnilom zlasti v rodilniku (2. sklonu) (na vprašanje: koga, čega ali česa?)!

1.

Mokri se ne bojí —. Veselite se —. Otrok potrebuje —. Bogatinec naj se — usmili. Krojač se poslužuje —, kovač —, lovec —, slikar —, jezičnica pa —. Delavec je — vreden. Nobena mati ne pozabi —. Bog se usmili —. Kmet potrebuje —, — in —. Učenec potrebuje —, —, in —. Znebili smo se —. Kmetija je — prosta. Varuj se zapeljivih — in ogibaj se — (jih) kakor strupene —. Mlademu človeku manjka —. — čaka strgan rokav. Čebela si išče —. Jela ni brez —. Kar si človek naprti, to nosi do —. Iz — se dela različno orodje. Luna se od — sveti. Delali smo od belega — do trde —. Oče so me poslali po —, — in po —.

Dopolnovanje.

Mokri se ne bojí dežja. Delali smo od belega dné do trde nočí. — — — Oče so me poslali po petroleja, soli in po tobaka.

2.

Brez — ni jela. Poprimite se —. V nesreči iščemo —. Še muha išče — (kruha). Hudodelnik se bojí —. Priden kmet

se nadeje —. Revež — strada. Lenuh se brani —. Jetičen ima se zdržati —, — in —. Konj se je najedel —, krava —, svinja —, kunec —, raca —, gosonica pa —. Po smrti pričakujemo —. Sodnik je vaje — (postav). Ni vredno —. Ognj se — (pijancu) iz — (pota). Oče se sramuje —. Sovražnik se je polastil —. Dolžnik se je tvegala —. Znebili smo se —. — odkrižati se ni lahko. Človek je iz — in —. Brez — ne moremo živeti. Vzpel se je od — (prostaka) do — (polkovnika). Izpraznil sem mošujo do —.

Dopolnovanje.

Brez dela ni jela. Poprimite se dela. — — — — —
Izpraznil sem mošujo do zadnjega beliča.

XXXI.

Podčrtajte v dopolnovanji 32. naloge vsa dopolnila sè svojimi dopovednimi glagoli in pridevniki!

XXXII.

Razširite sledeče stavke s primernimi dopolnili v zaznamovanem sklonu takó, da bodo goli stavki pod, — stranski stavkovi členi pa na riži!

1.

Za 2. Franca I. bi bil za 4. kruha lahko 4. (njivo) kupil. Daj 2. 4. . Sosed je posodil 3. 4. . Štacunar je prodal 3. 4. . Dobrotnik podeli 3. 4. . Kmetovalci prodajejo 3. 4., 4., 4., 4. in 4. . Ovca daje 3. 4., 4., 4., 4. in 4. . Hči piše 3. 4. . Očetov blagoslov zida 3. 4., ali materina kletev 4. podira. Ne odreci 3. 2. ! Ta človek je 2. sumnjiv. Oni vodnik je 2. vaje; on pozná 4. .

Dopolnovanje.

Za cesarja Franca I.	za hleb kruha lahko	njivo.
	bi bil	kupil
beraču škorne.	našim konja i. t. d.	
Daj	Sosed je posodil	

2.

Leta 1273. izvolili so 3. (si) nemški volilni knezi 4. 4. za 4. . L. 1453. vzeli so Turki 3. 4. . L. 1566 vzeli so Turki 3. 4. .

L. 1683. pomagaj je kralj Sobieski 3. 4. premagati. Pruski kralj premagal je 1866. l. 4., 1870. l. pa 4. . L. 1878. zasedli so Avstrijani 4. in 4. . Pokliči 4. na 4. (pomoč). Umetnost na harpo brun-kati odprla je 3. kraljeva-4. . Pij in jej za 4. (potrebo). Iz lane-nega 2. tiskajo 4. Ezav je prodal 3. 4. .

Dopolnovanje.

Leta 1273.	si nemški	Rudolfa Habs-
	izvolili so	volilni knezi
burškega za kralja.		Jakopu prvorojenstvo i. t. d.
Ezav je prodal		

XXXIII.

Razširite sledeče stavke s primernimi dopolnili v zaznamovanem sklonu takó, da bodo goli stavki pod rižami, stranski členi stavka pa na rižah!

Pri 5. je vse mogoče. Obrtniki govoré o 5. . Branjevka ima na 5. (prodaj) 4., 4 in 4. . To 4. sem podedoval po 5. Še vedno se 3. toži po 5. Bodi resničen v 5. (besedi) in pravičen v 5. (dejanji). . Hudodelniki živé večkrat le ob 5. in 5. . Si že bral o 5. ? Babica je pripovedovala o 5. . Izvedel sem 4. (novico) po 5. (sosedu).

Dopolnovanje.

Pri Bogu		o kupčiji.
	je vse mogoče. Obrtniki govoré	Izvedel
nesrečo po časniku i. t. d.		
sem		

XXXIV.

Podrižajte v dopolnovanji 35. naloge vse dopovedne glagole in pridevnike z njihovimi dopolnili, ter zapišite na tá, v katerem sklonu da so!

XXXV.

Izobražite sledeče stavke z ličnimi dopolnili z zaznamovanem sklonu!

Človek gleda z 6., poslušá z 6., okuša z 6., voha z 6., čuti z 6. in tiplje s 6. Onegov hlapec se je s 6. (kruhom) stepel. Konj se brani s 6., vol z 6., bučela z 6., mačka s 6., jež z 6., ptica s 6.,

pes pa sè 6. Nečem se z 6. bosti. Gre s 6. za 6. . Ne jezi se nad 6. Mej dvema 6. (zléma) izvoli 3. (si) manjše. Nad vsako našo 6. (stopinjo) čuje Bog. Pod 6. (Leopoldom) so Turki 4. oblegali. Pred 6. ne obvarje koža gladka. Pred sivo 6. vstani. Ne bodi srdit nad 6. . Ne maščuj se nad 6. . Gospod je potrdil 4. (Davida) za 4. (kralja) nad 6. . Sušcev prah gre s 6. na 4. .

Dopolnovanje.

Človek gleda z očmi, poslušá z ušesi, okuša z ustmi, voha z nosom, čuti z životom in tiplje s prsti i. t. d.

XXXVI.

V dopolnovanji 37. naloge zaznamovajte osebké, dopovedke in vezila sè spredniki o., d., v., — prilastke nadrižajte, dopovedne glagole in pridevnike sè svojimi dopolnili pa podrižajte.

Izvršitev.

o. d. d. d. d.
Človek gleda z očmi, poslušá z ušesi, okuša z jezikom, voha
d. d. o. d.
z nosom, čuti z životom in tiplje s prsti. Sušcev prah gre z zlatom na tehtnico i. t. d.

XXXVII.

Dopolnite sledeče stavke z glagolskim nedoločnikom!

1.

Blagovoli mi —. Pomagaj —. Ne odlašaj —. Potrudi se —. Ne pozabi —. On je obljubil —. Zdravnik je rekel —. Kristus je učil —. Cesar je ukazal —.

Dopolnitev.

Blagovoli mi povedati. Pomagaj pokopati. Ne odlašaj plačati i. t. d.

2.

Cesar je ukazal —. Osma zapoved prepoveduje —. Gospod učitelj so prepovedali —. Oče so obljubili —. Mati nas učijo —. Gomilškov Ciril gre —. Kovačeva pomaga —.

Dopolnitev.

Cesar je ukazal planiti (na sovražnika). Osmo zapoved pre-povedujo krivo pričati (lagati, prisegati) i. t. d.

V p o n o v i l o .

(Ustno.)

1. *Katero besedno pleme se v stavku dopolnjuje?* — 2. *V kaj nam služi dopolnilo?* — 3. *Katero besedno pleme (govorni razpol) nam rabi v dopolnilo?* — 4. *V katerem sklonu more biti dopolnilo?* — 5. *Zakaj pa v 1. sklonu ne?*

XXXVIII.

Razširite sledeče stavke z določilom kraja (na vprašanje: kje? odkod? kam?)!

1.

— je naš pravi dom. — je dobro, — najbolje. — lep, — slep. Jabolko ne pade — od drevesa. Zdravje gre — po curki — po niti. Z resnico — prideš. Cvetice rastejo —. Glas se razlega —. Celje leži —, Ptuj —, Radgona —, Kranj —, Gorica pa —. Sveti Mohor je bil vladika —. Lastovica rada — gnjezdi. Boljša je domača gruda, ko — (na tujem) zlata ruda. — blagor pride. — kopljejo živo srebro, — pa sol. Smrt kosi —.

Izvršitev (določevanje).

V nebesih je naš pravi dom. Povsod je dobro, doma naj-bolje. — — — — — Smrt kosí od kraja.

2.

Maribor leži —, Gradec —, Ljubljana —, Celovec —, Dunaj —, Trst pa —. Dober glas sega —. Soperice se — vzdigujejo. Sneg je padel —. — toplo, — mrzlo. Knezi stanujejo —, berači pa —. Srna pobegne —, miš se skriva —, piška —, ptičica —, rak —, polh —, polž pa —. Južno sadje dobivamo —, kavo in bombadž —, bražuljko in petrolej pa —. Ne se kopati —. Jezus je bil — rojen, — pa vzgojen. Grdo je — brodití. — je dobro, — najbolje.

Izvršitev (določevanje).

Maribor leži ob Dravi, Gradec ob Muri, Ljubljana ob Ljubljanici, Celovec ob Vrbskem Jezeru, Dunaj ob Donavi, Trst pa ob Jadranskem Morji.

XXXIX.

Razširite sledeče stavke z določilom časa (na vprašanje: kdaj? kako dolgo? ob korej?)!

1.

— mora vstati, kdor se če na pot podati. Velike skrbí — lase ubelijo. Previdnost — ne škoduje. — je dan najdaljši — najkrajši. Jabolko je — zlato, — srebro, — pa kamen. — je narbolje učiti se. Ozimno žito se seje —, jaro pa —. Vzpomlad se začénja —, poletje —, jesen —, zima pa —.

Dovršitev (določevanje).

Zgodaj mora vstati, kdor se če na pot podati. Velike skrbí zgodaj lase ubelijo i. t. d.

2.

Ozimno žito se seje —, jaro pa —. Marija Terezija je vladala —. Dolžnost v šolo hoditi začénja se — in traje do —. — oblegali so Turki Dunajsko mesto. — delamo jaslice. — se začne trgatev. — je človek doleten. Nebeško veselje bo — trajalo. Danico vidimo — in —. — meni, — tebi.

Dovršitev (določevanje).

Ozimno žito se seje v jeseni, jaro pa vzpomladi. Nebeško veselje bo večno trajalo. — — — — — Danes meni, jutri tebi.

XL.

Razširite naslednje stavke z določilom načina (na vprašanje: kako?)!

1.

Pav koraka —. Orglje — pojejo. Sirota se — joče. Konjik — jaše. Pobožni — moli. Krojač — šiva. Zidar — zida. Škrjanec — pôle (drobí). Govorite — in —! Pišite —! Poslušajte —! Suha drva goré — (s plamenom). Vrata so — odprta. Slepéc — bere. Vzpomladi pojejo ptiči —. Izstradani človek jé —. Radodarnik daje —. Glas — raste.

Dovršitev (določevanje).

Pav koraka ošabno. Orglje lepo pojejo. — — — — —
Glas gredé raste.

2.

Vijolica — diši. Laž hodi —. — konju trava raste. Bolnik se — drži. Marljiv učenec se — uči. Krokav se — dere. Junaki grédo — v boj. Lenuh drži roke —. Radodarnik daje —. Kdor se — uči, tudi — pozabi. Nameril je pšenice —. Jelen — sliši. Krt — vidi. Pes — voha. Hodi —! Spavaj —! Delaj —! Pomagaj —! Služi —! Živi —! Jožef je sè svojim očetom — ravnal. Brzovlak dirja —. Nemarnež pustí delo — (v nemar). Prevzetnež govori —, prilizovalec pa —. Potrpežljivi trpi — (voljno). Prazen klas stoji —.

Dovršitev (določevanje).

Vijolica prijetno diši. Laž hodi ob jedni nôgi. — — — — —
— — — Prazen klas stoji po konci.

XLI.

Razširite naslednje stavke z določilom vzroka in namena (na vprašanje: zakaj? zaradi (vsled) česa? iz česa? s čim?)!

1.

— mi srce igra. Drevo se — pozná. — je umrl. — glava me boli. Setev se je — opomogla. Savel je preganjal Davida —. Trdnjave stavijo — (iz opreznosti). Prvi stariši so bili — iz raja izgnani. Ptíča poznamo — in —. Otrok je bil — kaznjevan. — se šolarji v zlato knjigo zapišejo. — je bil uni človek obsojen. — pride človek v nesrečo. Svinje redimo —, krave —, ovce —, kokoši pa —. Polhe lovijo —, lisice pa —. Ogenj se je — zatrosil.

Dovršenje (določevanje).

Veselja mi srce igra. Drevo se po sadu pozná. Za lakoto je umrl. — — — — — Ogenj se je po otrocih zatrosil.

2.

— ni varno po morji voziti se. Šolo so zaprli —. Mačke imamo —. Miška gloda, da —. Nož rabimo za —. — si sluzimo kruh. Bolnik stoče —. Marsikateri greší —. Za — je umrl

sosed. Blaznika (norca) spoznamo po —. Vojak nosi orožje v —. Zarad — ne napredujejo nekateri učenci. — je prepovedano v deroči vodi kopati se. Tudi — ne lagati. — ga vest peče.

Dovršitev (določevanje).

Zarad viharjev ni varno po morji voziti se. — — — — —
Vsled doprinešene hudobije ga vest peče.

XLII.

V dovršitvi 42. naloge zaznamovajte osebkce, dopovedke in vezila sè spredniki o., d., v., prilastke nadrižajte, dopovedne glagole in pridevnike sè svojimi dopolnili podrižajte, določila pa oklenite.

Izvršitev (določevanje).

v. d. o.
(Zarad viharjev) ni varno (po morji) voziti se. — — — — —

(Vsled doprinešene hudobije) ga vest peče.

XLIII.

a) *Prepišite na šolski tabli napisane stavke tako, da bodo glavni stavkovi členi pod rižami, stranski pa na rižah!*

Dobra krava je druga hišna mati; skrbi lepo za njo. Njiva brez gnoja je nerodovitna; mesto žita rodila ti bo osat in plevel. Hvaležni otroci spominjajo se vsikdar radi svojih roditeljev, jih voljno ubogajo in jim z veseljem pomagajo. O kresu je zdravo kopati se.

Izdelovanje.

Dobra	druga hišna	d. n.	4.
		(lepo)	za njo.
krava je	mati; skrbi		Njiva
brez gnoja	2. mesto žita	3. ti	4. osat in plevel.
je nerodovitna;	rodila	bo	

b) *Podrižajte v izdelovanji 43. naloge vse prilastke enkrat!*

c) *Podčrtajte vsa dopolnila dvakrat ter zapišite nad nje, v katerem sklonu da so!*

- č) Zaznamovajte prislovna določila z oklepomi ter zapišite na vrh besed sè sprednikoma, kako določilo da je!
- d) Ihtej, prečitaj zdaj vse gole stavke, ki si jih zapisal! — Brezinšek, preberi ravno tako vse prilastke! — Črnjak, ti pa dopolnila sè sklonom vred! — Čelovnik: vsa določila ter povej, v katero vrsto da spadajo!

V ponovilo.

(Ustno.)

1. V kaj nam služijo določila? 2. Katero besedno plemo nam rabi navadno v določilo? 3. Kolikovrstna so določila? 4. Kako se povprašuje po določilih prve —, druge —, tretje —, četrte vrste?

B.

Slovenski pravopis.

Po čisto slovenskih ljudskih šolah ne bo težavno dosegati smotr v slovenskem pravopisu, kakor ga predpisuje dotični učni načrt, zlasti, ako je vedel učitelj metodično prirediti si za to potrebno tvarino, kajti slovenski pravopis je, rekel bi, igrača proti nemškemu; in vendar se terja pravilna pisava materinega jezika tudi od nemškega učenca ravno tako strogo. Težji je ta pouk se ve da, tako za učence kakor za učitelje, na dvojezikovnih šolah, kajti tù se zahteva pravilna pisava materinega in poleg tega še nemškega, oziroma italjanskega, učencem najčešče nerazumljivega jezika. — Tù je tedaj treba z odmerjenim časom štediti, da se učenci po najkrajši in najzanesljivejši poti slovenskega pravopisa naučé. In ako že Nemcu zamerimo, če nemščine pravilno ne piše, koliko več vzroka imamo šteti v greh Slovincu, Slovenki, ako dela pomote v slovenščini. Ker se pa da ta jezikovna pánoga pri nekoliko resnej volji in razmerno malem trudu ne privaditi (kakor je to pri nemškem pravopisu), nego priučiti, zato bi imela rudečica polití vsakega, osobito mlajšega Slovence,

mlajšo Slovenko, zlasti če se prišteva izobražencem, izobraženkam, ako celó kakega navadnega pisma brez „kozlov“ spisati ne zna. — A rudečica tu nič ne pomaga, ampak le trdna volja pravilne pisave naučiti se. „Pa kako, ker nam take knjige manjka?“ toži šoli odrasli Slovenec, Slovenka. Temeljito se da priučiti tega predmeta se ve, da le v šoli (ali pa po inštruktorji doma). Izvrstna sredstva v to so nam novejša šolske knjige: abecedniki, slovnice, čitanke.

Da one tožnike malo potolažim, živahnim šolcem pa v premeno za kaj novega poskrbim, zbral sem starih, a zato nič manj vrednih drobtinic svojih, katere Ti, dragi mi sotrudnik, tukaj podajem v pregledanem ponatisu. Ko bi tudi te pravopisne vaje ne koristile mnogo, čisto brez porabe vendar ne bodo ostale. Vrh tega ponujam Ti ž njimi priliko primerjati delovanje svoje z delovanjem sotrudnika Tvojega, znabiti daleč, jako daleč od Tebe služečega — in ta odnošaj ima tudi svojo vrednost.

Vsekako bi tedaj kazalo ove pravopisne vaje iz šole pazno pregledati, najboljše pa prilično v Tvoji šoli, v Tvojem razredu porabiti, kadar bi Ti boljših zmanjkalo.

Predvaja I.

(Učitelj napiše na šolsko desko.)

1.

Ajd, beg, cer, čep, dež, erž, fes, grin, ha! irk, jež, kad, les, mi, ne! ol, peč, red, srp, šen, tek, um, vest, zeč, žep.

2.

As! bes, cev, črv, ded, ert, fuč, grb, hlad, il, jed, kap, lev, meč, ném, pes, ost, rek, sel, šest, teš, uk, vek, zel, žrd.

3.

Apno, bezeg, cesar, čelo, dete, erja, frfra, geslo, hala, igla, ječmen, kamen, leto, miza, neréd, ovca, pero, resa, seno, šega, teta, ura, vera, zelja, želja.

a)

„Preberi to vajo — I! — I! — I!“

b)

„Prepišite te besede na svoje ploščice!“

Opómnja. Dobro je, ako se pri pisanji narekujejo besede in ločila. V to se pokliče odličen učenec, kateri piše polagoma in ki zna glasno in razločno narekovati. Drugi šolarji ne smejo naprej uhajati, pa tudi ne zaostajati, kar se zabranjuje, ako nadzoruje učitelj pisalce tiho korakaje od klopi do klopi.

c)

Učitelj po prepisanji: „Kamenčke na stran in roke na klop! — Zaznamovaj vse sprednike na šolski deski s položeno črtico spodaj — I!“ (Na pr. ajd, beg, cer, itd.) „Zdaj pa prepíšite vse one sprednike na svoje ploščice! — Ti — I! — — — narekuj jih pri pisanji po svojem glasu!“

d)

Učitelj: „Kamenčke na stran in roke na klop! — Imenuj vse sprednike — — — I! — — — Prepíšite sedaj vse sprednike po svojem imenu! — — Ti — — I — — narekuj jih med pisanjem!“ (N. pr. a, be, ce, če itd.) Konečno: „Zaznamovajte samoglasnike z ostrivcem! — — — — Koliko je samoglasnikov? — — — — soglasnikov? — — — — neločljivih soglasnikov? — — — — vseh glasnikov? — — — — Povej slovensko abecedo (azbuko) na pamet — I! — Vsi!“

Predvaja II.

„Napišite 28 besed z abecedo v končnikih! Končnike zaznamovajte s položeno črtico spodaj!“ (N. pr. miza, hleb, itd.) „Idi, zapiši jih na šolsko desko ti I!“

Predvaja III.

„Napišite 28 besed z abecedo v srednikih! Tudi te podčrtajte isto tako!“ (N. pr. mak, riba, lice itd.) „Idi in zapiši take besede na šolsko desko ti I!“

Predvaja IV.

(Učitelj piše na šolsko desko.)

1.

Anton, Bogdan, Cvetin, Častimir, Danilo, Emil, Florjan, Gregor, Hugon, Ivan, Jožef, Kajetan, Ladislav, Metod, Norbert, Oton, Pavel, Rudolf, Salomon, Štefan, Tomaž, Urban, Vid, Zlatko, Živko.

2.

Anica, Božena, Cveta, Čudomila, Dobrana, Eva, Franja, Gizela, Helena, Ida, Jerica, Klara, Ljudmila, Marta, Neža, Olga, Pavla, Roza, Smiljka, Štefanija, Terezija, Urša, Vida, Zorana, Žofija.

3.

Adamič, Breznik, Cvetanovič, Črnovšek, Dvornik, Erjavec, Filipovič, Gabrič, Hribaršek, Ivanc, Jagodič, Kukovičič, Levstik, Modrinjak, Nedeljko, Omrzel, Potočnik, Razboršek, Slomšek, Šušteršič, Toplak, Urbančič, Vrtovšek, Zalokar, Žuželj.

a)

„Prepišite ta lastna imena na svoje ploščice!“

b)

Po pisanji: „Pisala na stran in roke na klop! — Zaznamovaj na šolsko desko vse sprednike s položeno črtico spodaj ti I!“

c)

„Prepišite one velike sprednike na svoje tablice! Povej veliko abecedo na pamet ti I! — Vsi!“

Predvaja V.

„Napišite součence (dekleta součenke), s krstnim imenom in priimkom v abecednem redu!“ (N. pr. Alojzij Arnšek, Branko Bratkovič, — — — — Agata Antolinc, Barica Brežinšek, itd.)

Učitelj: „Odslej bodemo take vaje pisali v posebni sešitek za pravopisne vaje; pripravite si ga do —!“ *)

Vaja I.

(V sešitek.)

Slovenska abeceda.

a) mala.

a, b, c, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž.

b) velika.

A, B, C, Č, D, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, R, S, Š, T, U, V, Z, Ž.

*) Taki sešitki naj bodo za učence na nižji stopinji narižani na 4 riže, za učence na srednji stopinji na 1 črto, za učence višje skupine naj bodo brez črt, a smejo si pomagati s podrižniki (podkladki) na 1 rižo.

Vaja II.

Mala abeceda s spredniki.

Opómnja. Učitelj narekuje naslednje besede tako, da pové vsaki glasnik posebej (da črkuje), učenci pa zbirajo vse glasnike v besedo, jo povejo na znamenje (trkl sè svinčnikom ob mizo) ter jo zapišejo v svoj zvezek; jeden boljših učencev naj piše na šolsko desko. Sprednike je spodaj zaznamovati s položeno črto.

1.

(A r =) ar, (b r a t =) brat, (c e r =) cer, čop, dlesk, ert, funt, grah, hrast, irk, jug, kost, loj, mož, nos, ol, prah, rog, slap, šop, trud, ud, vrč, zob, žleb.

2.

(A j d —) ajd, (b r o d =) brod, (c v e n k =) cvenk, čuk, drog, erž, fant, glad, hram, il, jok, klop, list, mir, nož, ost, polh, rak, sok, šen, trn, uš, vrv, zver, žir.

Vaja III.

Mala abeceda s končniki.

1.

(t l a =) tla, (b o b —) bob, (s t r i c —) strie, vrč, sod, že, cof, breg, strah, tri, znoj, mak, sol, dom, hren, kdo? hrup, bor, ples, miš, krst, kuku, brv, mraz, jež.

2.

(d v a =) dva, (d r o b —) drob, (k l i c —) klic. ključ. hlad, vse, grof, sneg, smeh, kri, gnoj, volk, vol, grom, stern, stenj, dno, krop, stvar, kres, piš, smrt, juhu! črv, voz, sviž.

Vaja IV.

Mala abeceda v srednikih.

1.

(k v a s =) kvas, (z b o r =) zbor, (v c e p =) vcep, ščit, vzduh, dren, žirafa, žgank, vzhod, vrisk, bajs, sklon, dlan, zmaj, snop, skok, vspeh, vrh, dlesk, pšeno, strop, duh, zvon, gozd, ježica.

2.

(s l a k ==) slak, (z b i r k —) zbirka, (s c e j —) scej, včas, zdrav, ded, kafra, vzgled, vhod, križ, zijak, skorž, plug, zmes, znak, som, spol, zrak, brst, sršen, strup, puh, dvor, vzrok, nožič.

Vaja V.

Mala abeceda v sprednikih, končnikih in srednikih, katere je podčrtati!

a) as! metla, tram; b) brus, skrb, soba; c) cinok, koc, ocvirk; č) črič, ptič, oče; d) dan, strd, medved; e) erja, (rja), oje, kinet; f) frača, žerf, zofa; g) grob, kreg, sloga; h) hlod, meh, vihra; i) ivje, vsi, bič; j) jarm, kraj, soja; k) kos, vlak, sklep; l) las, stol, slon; m) most, grm, smod; n) noč, bron, snop; o) oven, proso, post; p) plot, srp, napuh; r) roj, štor, prag; s) slad, ris, vest; š) šah, koš, pešec; t) top, škrat, storž; u) ul (panj), kakadu, vnuk; v) vvod, hlev, žvižg; z) zlat, plaz, vzor; ž) žmek, laž, žuža.

Vaja VI.

Pišite krstna (osebna) imena, ki se vam bodo narekala!

1.

Adam, Božidar, Ciril, Črtomir, David, Elija, Filip, Gabriel, Henrik, Izidor, Jurij, Krištof, Luka, Milan, Nace, Ožbe, Peter, Ruprt, Solon, Štefan, Tugomer, Urh, Vladimir, Zlatoust, Žiga.

2.

Antonija, Berta, Cecilija, Čuda, Dragomira, Ema, Filomena, Genovefa, Helena, Izabela, Jovana, Katarina, Lucija, Marijana, Nedeljka, Otilija, Placida, Rebeka, Stanislava, Šolastika, Tekla, Ulrika, Valerija, Zvezdana, Živa.

Vaja VII.

Pišite rodna imena (priimke), ki se vam bodo narekovala!

Opómnja: Ali se pišejo priimki z malim, ali z velikim sprednikom? — Zakaj?

1.

Ahacelj, Bleiweis, Cegnar, Čop, Dolinar, Eržen, Franklin, Globočnik, Hribar, Irgolič, Janežič, Klodič, Levec, Miklošič, Nedved, Orožen, Preširen, Razlag, Stritar, Šuman, Trstenjak, Umek, Vodnik, Zagrajšek, Žepič.

2.

Ašgre, Bohorič, Cojz, Čížek, Dalmatin, Einspieler, Frfila, Gregorčič, Hubad, Ivanc, Jelačić, Končnik, Lendovšek, Macun, Napotnik, Ogorelec, Pleteršnik, Rajč, Sobieski, Štepišnik, Trubar, Ulaga, Vošnjak, Zrini, Žižka.

Vaja VIII.

Prepišite berilce štev. ? brez pomot v svoje „sešitke“!

Vaja IX.

Prepišite berilce? brez pomot tako, da bo zadnja beseda prva, prva pa zadnja v „sešitku“!

Vaja X.

„Prepišite berilce? brez pomot!“ (Po dovršitvi :) „Odločite sprednike s tanjko navpičnico!“ (Po dovršitvi tega :) „Odločite še končnike ravno tako!“

Vaja XI.

„Prepišite iz berilca? samo sprednike in končnike; mesto srednikov potegnite položeno črto!“ (Na pr. B — g v — e v — i.) „Kdo bode prebral svoj prepis?“

Vaja XII.

„Prepišite berilce? tako, da bode te samoglasnike izpuščali; na mesto teh napravite pičico vmes nad potezo!“ (Na pr. B'g vs' v'd.) „Katerega mika svoj prepis prečitati?“

Vaja XIII.

„Izpišite iz berilca? same samoglasnike, na mesto soglasnikov delajte pičice vmes nad črto!“ (Na pr. 'o' 'e' 'i' i.)*) „Kdo bode bral svoj prepis?“

Vaja XIV.

„Prepiši berilce? brez pomot, konečno pa naredi na vse dolge samoglasnike ostrivce (á, é, í, ó, ú)!“

*) V to se izberejo kratka, že obravnana berilca, ali pa odlomki daljših berilnih vaj.

Vaja XV.

„Prepiši? berilce brez pomot, konečno pa zaznamovaj vse kratke samoglasnike s krativcem (à, è, ì, ò, ù)!“

Vaja XVI.

„Prepiši? berilce pravilno, na zadnje pa zaznamovaj vse dolge samoglasnike z ostrivcem, vse kratke s krativcem!“ (Na pr. Krátki dnévi, dólghè nòčí)

Vaja XVII.

„Prepišite znano basen, ki je na šolski deski brez samoglasnikov napisana, popolnjeno v svoje „sešitke“; dolge in kratke samoglasnike zaznamujte proti!“ (Na pr. Ž·l·d n b·č·.)

Vaja XVIII.

„Prepiši na šolski deski napisano pesem „“ takó, da bo vsaka vrsta polna besedí, kar na deski ni.“

Vaja XIX.

„Prepiši? berilce takó, da se bo glasilo kakor pesen, katera šteje? kitice po? vrst in te po? zlogov; dolge samoglasnike zaznamovaj zgoraj z vodoravno črtico (\bar{a} , \bar{e} , \bar{i} , \bar{o} , \bar{u}), kratke pa s kljukico (ă, ě, ĭ, ō, ů)!“ (Na pr. Mōjā mamā.)

Vaja XX.

„Prepiši iz? berilca le one besede, med katerimi je ločilo; na mesto izpuščenih besed napravi stoječe križce!“ Na pr. † Rozika. † † † † † imeti, da † † † pomagala. Rozika † † žalostna. Jokáje i. t. d.

Vaja XXI.

„Prepiši na šolski deski napisano znano basen brez pomot, na zadnje postavi vmes potrebna ločila, katera so na deski nalašč izpuščena!“

XXII.

„Prepišite berilce? (na pr. „Vsem se ne more ustreči“ ali pa „Trn in vinska trta“) brez pomót, ter pazite na vsa ločila!“ Konečno:

a)

„Podrižajte vse besede z velikim sprednikom!“

b)

„Poiščimo besede, ki so v tej povesti v začetku govora!“
„Kake sprednike imajo vse besede v začetku govora?“

c)

„Poiščimo besede, ki so v tej povesti za piko!“ — „Kake sprednike imajo vse one besede za piko? — Zakaj?“

č)

„Poiščimo besede, ki so v tej povesti za klicajem!“ — „Kake sprednike imajo one besede za klicajem? — Zakaj?“

d)

„Poiščimo besede, ki so v tej povesti za vprašajem!“ — „Kake sprednike imajo vse one besede za vprašajem? — Zakaj?“

e)

„Poiščimo besede, ki so v tej povesti za dvopičjem z narekovajem!“ „Kake sprednike imajo vse one besede za dvopičjem z narekovajem? — Zakaj?“

„Ponovimo, kdaj pišemo velike črke (sprednike)?“

1. V začetku govora (spisa).

2. Za piko, klicajem in vprašajem, kadar sklepajo stavkovo misel.

3. Za dvopičjem, kadar svoje lastne, ali besede koga drugega neizpremenjene zapišemo.

XXIII.

„Izpišite iz čitanke (berila) po 3 stavke (največ po 5 stavkov):

a)

Katere sklepa pika!

b)

Katere sklepa klicaj!

c)

Katere sklepa vprašaj!

č)

Za dvopičjem se spodnjim narekovajem do zgornjega narekovaja!“

XXIV.

„Prepišite sledečo (na šolski deski napisano) pesem brez pomot takó, da bode v vsakej vrsti toliko besed in zlogov, kolikor jih je na tabli. Pazite tudi na velike sprednike!“ (Na pr. „Kolednica“ na str. 54. ali pa „Slovo od doma“ na str. 202. Razlagove pesmarice.) Konečno:

„Poiščimo besede iz početka vsake vrste!“

„Kake sprednike innajo vse one besede?“

„Pomnite! Velike črke (sprednike) pišemo tudi:

4. V pesmih iz početka vsake vrste“

XXV.

„Izpišite iz berilca? (znane pesni) vse besede iz početka vsake vrste!“ Konečno: „Podčrtajte velike sprednike v onih besedah!“

XXVI. *)

„Pripravite si „sešitke“ in peresa! — — — Položite čitanke na „sešitke“ ter poiščite? berilce (pesem, katero znajo vsi učenci na pamet)! — — — — Preberi to lepo pesmico — — — — I, — — — — tvoj sosed — — — — I — — — — — pa naj ločila pri branji imenuje! — — — — Ponovite vsi to pesem na pamet! — — — — Zaprite čitanke ter jih položite jedno vrh druge na konec klopi (ali pa po vrsti na oder)! — — — — Napišite zdaj to pesem na pamet v svoje „sešitke“ takó, kakor je v čitanki!“

Konečno: „Prvaki, razdelite zopet čitanke! — — — Poiščite zopet to pesem, položite knjige na levo stran „sešitka“ ter izbrstite pomote iz današnje pravopisne vaje!“

XXVII.

„Prepišite sledeče (na šolski deski napisane) liste brez pomot!“

1.

Dragi Mihče!

Vem, da si dober, krotek in spravljiv, zato Ti pišem te vrstice, da Ti povem, kako me srce boli, ker sem Te včeraj pri igri razžalil, kakor še nikoli. Ne vem, kaj me je motilo, da sem se tako

*) Ako je pesen namenjena petju, naj si jo napišejo v svoje „pesmarice“, mesto v „sešitke“.

spozabil! In Ti nisi črhnil žal besede, ampak molčé si se odpravil domov. Prosim Te, odpusti mi to mojo zmoto in bodi mi zopet dober in zvest prijatelj, kakor si mi bil poprej! Mihée, sezi še danes v roko

svojemu

odkritosrčnemu prijatelju

V Ljubljani, v . . . dan

Štefanu.

2.

Ljubi moj Štefan!

Tudi meni je bilo včeraj silno težko pri srci, ko sva se v jezi razišla. Bal sem se, da Ti ni več mar za moje prijateljstvo. Ker pa vidim, da si se le prenaaglil, zato Ti od srca rad odpustim to zmoto. Naj bo vse pozabljeno! — Po Tvoji sestrici, ki mi je Tvoje prijazno pismice izročila, sem izvedel, da je Vaša kanarčka danes prvo jajce znesla. V večerki ji prinesem črevec iz našega vrta. Bodi zdrav in vesel, kakor je tudi

Tvoj

V Ljubljani, v . . . dan

zvesti prijatelj

Mihée.

3.

Preljubi moj oče!

Kako veselo je danes za nas, ker obhajamo Vaše godovanje! Bog Vas nam ohrani še mnogo, mnogo let zdrave in vesele! Lepo se Vam zahvaljujem za preobilne dobrote, katere mi neprenehoma skazujete in katerih Vam ne morem nikdar povrniti; Bog naj Vam jih povrne! Vsaki dan bodem molil za Vašo srečo in Vas bodem vsikdar rad vbogal ter se prav pridno učil, da me bodete radi imeli. Prosim Vas lepo, skazujte še v prihodnje svojo milo očetovsko ljubezen

svojemu

hvaležnemu sinu

V Mariboru, v . . . dan

Cirilu.

4.

Mila mi prijateljica!

Ljuba moja mama so že toliko okrevali, da smejo za kako uro iz postelje. Ne morem Ti povedati, kako me to tolaži. Vender

samih si še ne upam pustiti. Prosim Te torej, pridi danes popoldne za malo časa k njim mene namestovat, da morem iti po drugega zdravila k gospodu zdravniku, kakor mi je bil naročil. V omarico pripravila sem Ti male južine, na poličko pa bukvice „Blaže in Nežica“, iz katerih jim večkrat kaj berem, kajti moja mama niso imeli prilike, da bi se bili brati naučili, kakor jo imamo dandanes mi otroci. Bodi zdrava, ter izpolni prošnjo
svoje

iskrene prijateljice
Marte.

V Gorici, v . . dan,

Po prepisu: „Poiščimo vse osebne zaimke v onem pismu!“
„Podrižajmo one osebne zaimke, kateri imajo veliki sprednik!“ —
— — „Katero osebo nagovarjamo s podrižanimi zaimki?“

„Pomnite! Velike črke (sprednike) pišemo tudi:

5. V pismih pri zaimkih, s katerimi nagovarjamo osebo, kateri pišemo“.

XXVIII.

Lastna imena.

(Učitelj napiše na šolsko tablo, učenci prepisujejo.)

1. a)

Rudolf, Benjamin, Ferdo, Jakob (Jakobov oče), Marijca, Sabina, Judita (Juditina mati) i. t. d. so krstna ali osebna imena.

b)

Gospodarič (Gospodaričev dom), Lipovšek, Sajevec i. t. d. so rodna imena ali priimki.

č)

Rudolf Habsburški, Benjamin Gospodarič, Ferdo Lipovšek, Judita Sajevec, i. t. d. Pri podpisu postavi se priimek za krstnim imenom.

đ)

Pri Mesarji (Mesarjev hlapec), pri Lukatu, pri Maliču, pri Majolki, pri Slonu i. t. d. so hišna ali domača imena.*)

„Pomnite!

*) Za 1. vodilo bodo najbolje služila imena po krstu, po rodu in po domu domačega kraja, tedaj od oseb in hiš, ki so otrokom znane.

6. Imena ljudi (osebna imena) po krstu, po rodu, po domu so lastna imena ter se pišejo tudi kot pridevniki z velikim sprednikom“.

Naloga.

Napišite še nekaj znanih oseb po njihovem krstnem, rodnem in domačem imenu! N. pr. Benjamin Gospodarič, Mesarjev; Ferdo Lipovšek, Lukatov; Judita Sajevec, Slonova i. t. d.

2. a)

Franc Jožef I., Leon XIII., Rudolf (Rudolfova sestra), Marija Terezija, Štefan, Davorin, Lujza (Lujzine pesni), Nikolaj, Janez, Napoleon, Abraham, Mohamed i. t. d. so krstna ali osebna imena.

b)

Kočevar, Trstenjak (Trstenjakovi spisi), Pesjak-ova, Zrini, Sobieski, Bonaparte i. t. d. so rodna imena ali priimki.

c)

Ernest Železni, Štefan Kočevar, Davorin Trstenjak, Lujza Pesjak-ova, Nikolaj Zrini, Janez Sobieski, Napoleon Bonaparte, i. t. d. Pri podpisih postavi se priimek za osebnim imenom.

č)

Pri Zorétu (Zoretov sin), pri Klembasu, pri Jurčku, pri Medvedu, pri Mostarju, pri Slovincu, pri Lipi, pri Zamorcu, pri Kroni i. t. d. so hišna ali domača imena.

d)

Fran Lenček, Klembasov; Ivan Krušič, Svedrčev; Fran Šentak, Mesarjev; Rudolf Žuža, Starétov; Marija Potočin, Zoretova i. t. d. so krstna, rodna in domača imena posamičnih oseb.

(Pravilo. — Naloga. —)

XXIX.

(Učitelj napiše na šolsko tablo, — učenci prepisujejo.)

1.

a) Ruđečka (Rudečkino mleko), Mavra, Košutka, Cinka, Buša; Sivec (Sivčev rog), Lisec itd. so lastna (posebna) imena govede.

b) Miško, Jelen, Luca (Lúcinô žrebe) i. t. d. so lastna imena kopitarjev.

c) Prekša, Lisa, Črnôga (Črnôgini prasci) itd. so posebna (lastna) imena svinj.

č) Čujež (Čuježevo lajanje), Sultan, Bundaš, Tiger itd. so lastna imena psov.

„Pomnite! Posebna imena govede, konj, svinj, psov in drugih živali so lastna imena; zato se pišejo navadno, tudi kot pridevniki z veliko začetnico“.

Naloga.

Napišite še nekaj takih imen v istem rédu!

2.

a) Dimka (Dimkino tele), Čatka, Sivka, Plavka, Priža; — Murček (Murčkov glas), Belec itd. so posebna (lastna) imena govede.

b) Vranec (Vrančev vrat), Pramček, Beži itd. so lastna imena konj.

c) Črnôga, Suglja (Sugljinô korito) itd. so lastna imena ščetinovcev.

č) Pajdaš (Pajdaševa grebenica), Čuk, Filaks, Hektor, Belo, Podiš itd. so lastna imena psov.

(Pravilo. — Naloga. —)

XXX.

(Učitelj napiše na šolsko tablo; učenci prepisujejo.)

a) Dolga Njiva, v Rožicah, pod Slomom itd. so posebna (lastna) imena njiv.

b) Veliki Travnik, v Dolini, pod Lešjino, na Likovem Vrhu itd. so posebna (lastna) imena travnikov.

c) V Gmajni, v Brezji itd. so posebna (lastna) imena pašnikov.

č) Na Bizeljskem, v Ipavi, v Jeruzalemu (poleg Ljutomera), v Tokaji, na Rénu itd. so posebna (lastna) imena vinogradov.

d) Zajčja Gôra, Volčja Miza, na Srenjskem, Črni Les itd. so posebna (lastna) imena gozdov.*)

„Pomnite!

7. Posebna imena zemljišč, naj si bo njiva, travnik, pašnik, vinograd ali gozd so lastna imena; zato jih pišemo z

*) Za 1. vodilo takim lastnicam bodo najboljše služila imena iz obližja dotične šole.

velikim sprednikom. Ako ima tako lastno imé pridevnik, dobí tudi pridevnik veliko začetnico. Le predlogi: na, pod, pri, v, z a obdržé svoj mali sprednik“.*)

Naloga.

Napišite še nekaj zemljiščinih imén iz domačega okraja v istem rédu!

2.

a) Trebež, Nova Njiva, pod Gajem, v Dobravi, na Celini i. t. d. so posebna (lastna) imena njiv.

b) Za Potokom, Mali Travník, v Močilih i. t. d. so posebna (lastna) imena travnikov.

c) V Mačkovcih, v Koščevi Dolini, v Hrastini i. t. d. so posebna (lastna) imena pašnikov.

č) V Trški Góri, v Slovenskih Goricah**), v Gadovi Peči, v Šampaniji i. t. d. so posebna (lastna) imena vinogradov.

d) Bakonjski Gozd, v Predalih, Zlodejev Graben, Češki Les i. t. d. so posebna (lastna) imena gozdov.

(Pravilo. — Naloga. —)

XXXI.

(Učitelj napiše na šolsko tablo, učenci prepisujejo.)

1.

a) Župnija, župa ali fara: Maribor, Celje, Ljutomer, Postojina, Kostanjevica, Belak, ali: mariborska, celjska, ljutomerska, postojinska, kostanjeviška, belaška župnija ali fara.

b) Občina ali srenja: Gradec, Ljubljana, Celovec, Trst, ali: gradeška, ljubljanska, celovška, tržaška občina ali srenja.

c) Okraj ali kanton: Brežice, Slovencegradec, Krško, Litija, Velikovec, Poreč, ali: brežiški, slovencegradeški, krški, litijski, velikovski, poreški okraj ali kanton.

*) Za to pravilo govóri mnogo razlogov; poprimimo se ga vsi ljudski učitelji, česar nam gg. profesorji gotovo ne bodo zamerili, namreč oni, ki se še niso mogli odločiti za tako pisavo. *Spis.*

**) Po mojem, sicer ne merodajnem mnenju je to pravo lastno imé, kajti „slovenske gorice“ so tudi one mej kranjskimi in primorskimi Slovenci, dokler pomenja pri nas gorica = vinograd (nograd). Želeti bi bilo, da bi bili vsi učitelji v slov. pravopisu edini, vsaj edinejši, nego so nemški v tej zadevi. Nadejati se je, da nas bodo gg. profesorji do rešitve tega vprašanja radovoljno podpirali; popolna rešitev pa je sevéda v rokah strokovnjakov — učenjakov. Treba je jasnih, določnih pravil! *Spis.*

č) Dežele: Štajersko, Kranjsko, Koroško, Primorsko, Bosna, Hercegovina (Ercegovina), Dalmacija, Češko, Galicija, ali: štajerska, kranjska, koroška, primorska, bosniška, hercegovinska (ercegovinska), dalmatinska, gališka (galicijska) dežela.

d) Države: Avstrijsko-Ogrsko, Srbija, Črnagôra, Italija, Švica, Nemčija, Rusija, ali: avstrijsko-ogrsko, srbska, črnogôrsko, italijanska, švicarska, nemška, ruska država.

„Pomnite!

8. Imena župnij ali far, občin ali srenj, okrajev ali kantonov, dežel in držav so lastna imena, zato jih pišemo z veliko začetno črko. Le, ako se tako lastno imé izpremeni v pridevnik, potem se sme rabiti mali sprednik, ako se ni bati, da bi navstala zarad tega kako dvoumnost, — da ne bi nas kdo vsled male začetnice naopak razumel“. (Str. 13. Končnikove „Slovnice“.)

Naloga.

Napišite še nekaj enakih lastnih imén v istem rédu!

2.

a) Župnija ali fara: Konjice, Ptuj, Rudolfovo, Kranj, Šent-Mohor, Kanal, ali: konjiška, ptujska, rudolfovska, kranjska, šent-mohorska, kanalska župnija ali fara.

b) Občina ali srenja: Žalec, Radeče, Prevale, Ajdovščina, ali: žalska, radečka, prevalska, ajdovščinska občina ali srenja.

c) Okraj ali kanton: Slovenska Bistrica, Kamenik, Šent-Vid, Gorica, ali: slovensko-bistriški, kameniški, šent-vidski, goriški okraj ali kanton.

č) Dežele: Hrvatsko in Slavonsko, Bukovina, Gorenje- in Dolenje-Avstrijsko, Tirolsko, ali: hrvatsko-slavonska, bukovinska, gorenje- in dolenje-avstrijska, tirolska dežela.

d) Države: Francija, Angleško, Španija, Švedija in Norvegija, Turčija, Kitajsko, Japonsko, Brazilija, ali: francoska, angleška, španjska, švedijsko-norveška, turška, kitajska, japonska, braziljska država.

(Pravilo. — Naloga. —)

XXXII.

(Učitelj napiše na tablo sledeče vodilo, učenci ga prepisujejo.)

1.

a) Okolica Lipnice, ali: lipniška okolica, ali: okolica lipniška; — okolica Betlehema, ali: okolica betlehemska, ali: betlehemska okolica.

b) Soseska (s posameznimi hišami) Dobrava, ali: dobravska soseska, ali: soseska dobravska; — soseska Podvrh, ali: soseska podvrška, ali: podvrška soseska.

c) Gradovi: Stari Grad (pa ne v občē!), Novi Dvori, Turjak, Laksenburg, ali: staro-graški lastnik, novo-dvorski, turjaški, laksenburški gaj. —

č) Vasi: Stara Vas, Pletrovče, Poljčane, Jeriha, ali: starovaški prebivalci, pletrovški božji pot, poljčanska postaja, jeriška pustinja.

d) Trgi: Sevnica, Tržič, Cerknica, Trebež, Emavs, ali: sevniske voščenke, tržiški čevljarji, trebeški kolodvor, emavški čudež.

e) Mesta: Radgona, Kočevje, Volšperg, Škofja Loka, Pulj, Nazaret, ali: radgonska vina, kočevski krošnjarji, volšperški grajšček, škofje-loški meščani, puljsko pristanišče, nazaretska (nazarečka) okolica.

„Pomnite!

9. Imena okolic, sosesk, gradov, vasí, trgov in mest so tudi lastna imena, zato jih pišemo z velikim sprednikom. Ako je tako lastno imé pridevnik in samostalnik, pišemo obe besedi z veliko začetnico. Kadar se tako imé v pridevnik izpremeni naj se pa navadno rabi mali sprednik. Le kadar se hočemo ogniti dvoumnosti, dobí tudi tak pridevnik veliko začetno črko“. — Učitelj naj to šolcem ustno pojasni! (Na pr. travniški prebivalci (so: kobilice, murni, itd.), — Travniški prebivalci (so večinomahomedanci) — planinci so krepki ljudje, — (tržani) Planinci so krepki ljudje, — vojaki pojó vojniške pesmi, — slišal sem pri Novi Cerkvi péti Vojniško pesem t. j. pesem, ki jo pojó čestokrat v Vojniku.)

Naloga.

Napišite nekaj enakih lastnih imén v istem rédu!

2.

a) Okolica Dunaja, ali: dunajska okolica, ali: okolica dunajska; okolica Jeruzalema, ali: okolica jeruzalemska, ali: jeruzalemska okolica.

b) Soseska Sv. Križa, ali: sveto-križka soseska, ali: soseska sveto-križka; — soseska Leskovec, ali: soseska leskovška, ali: leskovška soseska.

c) Gradovi: Novo Celje, Vrbovec, Riegersburg, Habsburg (Habichtsburg), Schönbrunn, ali: novo-celjski sír, vrbovska (vrboveška) žaga, riegersburški vodnjak, habsburška podrtina, schönbrunski (šenbrunski) zverinjak. *)

č) Vasi: Šent-Petr pod Svetimi Gorami, Šiška, Solčava, Dolenja Vas, Dobrlavas, Borovlje, ali: šent-petrski župan, solčavski srenjčani, dolenje-vaški prebivalci, dobrlevaška živina, boroveljske (borovljanske) puške.

d) Trgi: Vozenica, Marijino Celje, Rogatec, Višnja Gôra, Mokronog, ali: vozeniška postaja, marijino-celjske kapljice, rogačka slatina, višnje-gôrski prebivalci.

e) Mesta: Zagreb, Sarajevo, Mostar, Belgrad, Solún, ali: zagrebški potres, sarajevske mošeje, mostarska železnica, belgradska trdnjava, solúnska brata.

(Pravilo. — Naloga. —)

XXXIII.

(Učitelj napiše na šolsko tablo sledeče vodilo, učenci prepisujejo.)

1.

a) Gôre: Bohor, Pohorje, Menina (menda: Mejnina, planina na štajersko-kranjskej meji pri Gorenjem Gradu), Rinka, Kum, Nános, Dobrač, Pireneje, Oljska Gora, Etna.

b) Vôde: Jakobov Vodnjak; — Ložnica, Bistrica, Cedron; — Drava, Sava, Kulpa, Dunav (Donava), Jordan; — Genezaret, Bleško Jezero; — Jadransko Morje, Črno Morje, Mrtvo Morje.

„Pomnite!

10. Imena vršacev: naj si bo grič, brdo, hrib, gôra, planina, snežnik ali ognjenik — in imena vód: naj si bo vir, potok, reka, veletok, jezero ali pa morje so tudi lastna imena; zato jih pišemo z veliko začetnico; iz njih izpeljane pridevnike (bohorski, pohorjanski; — ložničini, dravini; — genezaretski (genezarečki), bleško-jezerski; — črno-morsko brodovje) pišemo vender z malim sprednikom, ako dopuščate to umljivost in določnost“.

Naloga.

Napišite nekaj gôrskih in vodovnih imen v istej vrsti!

*) Za nemške besede smejo se slobodno porabiti slovenski glasniki n. pr. Šenbrun itd.

2.

a) Gôre: Ostrica (Ojstrica), Triglav, Veliki Zvonar, Montblank, Kavkaz, Sinaj, Ararat, Balkan, Everest, Vezuv.

b) Vôde: na Koritu; — Trnava, Kokra, Mura, Ljubljanica, Krka, Soča, Veltava, Volga, Nil, Amazonska Reka; — Vrbsko Jezero, Cirkniško Jezero, Kaspiško Jezero; — Galilejsko Morje, Rudeče Morje, Tihi Ocean.

(Pravilo. — Naloga.)

XXXIV.

(Učitelj napiše na šolsko tablo sledečo vodilo, učenci prepisujejo.)

1.

a) Jugoslovanom prištevamo sledeče národe: Slovence, Hrvate, Srbe in Bolgare; Severoslovanom pa: Čehe, Slovake, Poljake, Rusine in Ruse.

b) Besedo Bog namestujejo izrazi: Božič, Oče, Stvarnik, Vsemogočni, Najsvetejši.

„Pomnite!

11. Lastna imena so tudi imena národov; baš tako beseda Bog in njene namestnice, zato jih pišemo z veliko začetnico. Iz takih lastnic izpeljane pridevnike pišemo navadno z malim sprednikom“.

Naloga.

Napišite še nekaj národskih imen in namestnic za besedo Bog!

2.

a) Romanskega plemena so sledeči národi: Italijani, Francozje, Španjoli in Rumunci; grmanskega pa: Nemci (Franki, Gotje, Cimbri, Tevtoni), Angleži, Kočevarji.

b) Besedo Bog namestujejo ti-le izrazi: Božje (Bože), Večni, Bog Oče, Bog Sin, Bog sv. Duh, Vsemogočni.

(Pravilo. — Naloga. —)

V ponovilo:

„Prepišite sledeča pravila in naučite se je na pamet!“

Velike začetnice (sprednike) pišemo:

1. V začetku govora (spisa).

2. Za piko, klicajem in vprašajem, kadar sklepajo stavkovo misel.

3. Za dvopičjem, kadar svoje lastne ali besede koga družega neizpremenjene zapišemo.

4. V pesmih iz početka vsake vrste.

5. V pismih pri zaimkih, s katerimi nagovarjamo osebo, kateri pišemo.

6. Pri lastnih imenih, to so: imena ljudi (osebna imena) po krstu, po rodu, po domu (tudi kot pridevnike); posebna imena živali (tudi kot pridevnike); posebna imena zemljišč, naj si bo njiva, travnik, pašnik, vinograd ali gozd; imena župnij, občin ali srenj, okrajev, dežel in držav; imena okolic, sosesk, gradov, vasí, trgov in mest; imena gôr in vôd, naj si je vir, potok, reka, veletok, jezero ali morje; imena národov (a ne kot pridevnike).

7. Besedo: Bog in njene namestnice (kot pridevnike navadno nè).

Predvaja VI.

1. Učitelj: „Pridi k tabli in piši, kar ti bodem narekoval — — — J!“ „Stara navada je železna srajca“.

Učitelj vsem: „Poglejte, ali je ta stavek kje pretrgan, ali ne? — Kje ni vkup? — Zakaj-li ne? — Iz česa je tedaj zložen stavek?“ — Učenci: „Stavek je zložen iz besed.“ Učitelj: „Izgovori prvo besedo tega pregovora — — — J! — Še enkrat prav počasi! — Kolikokrat si zinil (usta odprl)? — Beri naprej drugo besedo ti — — — J!“ (i. t. d. do zadnje besede).

„Poišči samoglasnike v vsakej besedi posebej in zaznamovaj jih spodaj s črtico? — Kolikokrat smo že usta odprli (zinili) pri prvi besedi? — Koliko samoglasnikov ima ta beseda? Kolikokrat smo zinili pri drugej besedi? — Koliko samoglasnikov ima druga beseda? — Pri tretjej? — Samoglasnikov? — Pri četrtjej? — Samoglasnikov? — Pri zadnjjej? — Samoglasnikov? — Pri katerj besedi odprla so se usta samo enkrat? — Koliko samoglasnikov je že v njej?“

„Otroci pomnite!“

Beseda je ima le jeden samoglasnik, zato so se odprla usta le enkrat; v besedah stara in srajca nahajata se po dva samoglasnika, zato so se odprla usta po dvakrat; v besedah navada in železna so pa po trije samoglasniki, tedaj je bilo treba po trikrat ziniti. Kolikor ima tedaj beseda samoglasnikov, tolikokrat je treba pri izgovarjanji ziniti in toliko ima

beseda **zlogov**. Koliko zlogov ima tedaj prva, druga, tretja, četrta, peta beseda? Ločimo s pokončno črto jeden zlog od drugzega!“

„Pomnite!

Besede, katere izgovarjamo, so tedaj ali jedno-, dvo-, tro- pa tudi večzložne“.

Učitelj nadaljuje: „Prepišite zdaj ta pregovor s table na svoje ploščice takó, da bo s pokončnico ločen zlog od zloga!“ — Ko se je to zgodilo: „Napišite še jedenkrat isti stavek takó, da bo s položeno črto ločen zlog od zloga! Na pr.: Sta-ra na-va-da itd. Takemu znamenju pravi se **vezaj**“.

Po izvršenji: „Koliko besed ima tedaj ta stavek? — Koliko ima vsaka posamezna beseda zlogov? — Koliko zlogov je v vseh besedah? — Koliko zlogov ima že vsaka slovenska beseda? — (Ako se nikdo ne oglasi.) — Vsaka beseda ima toliko zlogov, kolikor samoglasnikov. — Kdo mi še tako odgovori? — Kdo še?“

„Preštejte!

Koliko **glasnikov** ima vsak posamezni zlog v tem stavku? — Odločimo jednega od drugzega s pokončnicami! Storite tudi vi tako na svojih ploščicah! — Razvrstite zdaj vse **glasnike** (črke) takó, da bo mej jednim in drugim **vezaj** mesto pokončnice! — Koliko glasnikov ima prva, druga, tretja, četrta, peta beseda? — Koliko jih imajo vse besede vkup? — Povej mi — — — J! vse sprednike! — Vse končnike! — Vse srednike! — Iz česa so tedaj sestavljeni **stavki**? — **besede**? — **zlogi**?“

2. „Pridi k tabli in piši, kar ti bodem narekoval — — — J!“ **Kakoršno življenje, taka smrt.**

Opómnja: Sprednja predvaja je bila tedaj v zmislu analitične metode. Ako bi ne zadostilo analizovanje jednega stavka (v istem letu), pa se razpelja še jeden stavek ali dva pred očmi in sodelovanjem učencev.

Predvaja VII.

1. Dobro je, da učitelj učencem ukaže, naj si pripravijo narižane ploščice, da bodo zapisovali glasnike, kateri se jim bodo narekovali; mej vsakim glasnikom naj naredijo vezaj, in kadar učitelj z glasom naznanja (ali sè svinčnikom ob mizo trči), takrat naj naredijo znamenje enakosti (=) ter naj poberejo ali zvežejo vse glasnike v besedo. N. pr.: **S-t-a-r-a = Stara n-a-v-a-d-a**

— navada j-e — je ž-e-l-e-z-n-a — železna s-r-a-j-c-a
— srajca. B-o-lj-š-a — Boljša j-e — je b-o-b-o-v-a —
bobova s-l-a-m-a — slama, n-e-g-o — nego p-r-a-z-
n-e — prazne j-a-s-l-i — jasli. I. t. d. Učitelj: „Sestavite
vse besede po zlogih z vezaji vmes!“ — — „Sestavite
besede v stavke!“

Opómnja: To bi bila sintetična metoda. Modri, spretni šolnik vsako v
pravem času porabiti vé in zna takó, da, kar prednaša na pod-
logi jedne, utrdi na podlogi druge.

2. Na pr.: K-a-k-o-r-š-n-o — Kakoršno ž-i-v-
lj-e-n-j-e — življenje t-a-k-o-š-n-a — takošna s-m-r-t
— smrt. Š-i-b-a — Šiba n-o-v-o — novo m-a-š-o
— mašo p-o-j-e — poje i. t. d.

Predvaja VIII.

Naloga 1.

„Poiščimo iz? berilne vaje vse enozložnice!“

Po napisovanji:

„Beri — — — J! — — — napisane enozložnice takó, da
boš imenoval vsak glasnik posebej, potem pa vse glasnike jedne
besede vkup!“

Po prečitANJI:

„Pomnite! Ako imenujemo poprej posamične črke, potem še
le besedo, takrat črkujemo. Kdor hoče, da ne bo pri pisanji črk
v besedah mešal ali celó izpuščal, mora znati črkovati!“

Opómnja: Kar so si otroci po teh vajah osvojili, naj jim učitelj v glavo še
bolj utrdi s tem, da jim v „sešitke“ črkovaje narekuje nekaj
enozložnic, znabiti v abecednem redu.

Naloga 2.

„Napišite prav veliko jednozložnic!“

(Béri — — — Pomnite! — — — Opómnja.)

Vaja XXXV.

Enozložne besede (enozložnice).

„Takah besed ne smemo deliti; zakaj-li ne?“

Učitelj črkovaje narekuje in šolarji ponavljaje pišejo v „sešitke“*):

Narek 1. (A r ==) Ar, (b a j s ==) bajs, (c v e t ==)
cvet, (č a s ==) čas, dan, ej, Fran, gad, hči, iht, jed, krop, laž,
marc, Nil, os, pust, Rim, smrad, trk, ščurk, Trst, up, Vid, zmaj,

*) Glej „opómnja“ vaje II.!

žar, ajd, Beč, cmok, čast, dlan, ert, grob, hrust, Job, Kranje, Lvov, molj, nit, Ob, prit, rast, snov, šment, trn, uk, vrišk, zdrav, žep, ajs! brus, car, čoln, drn (važa), grm, hruš, joj, kramp, lev, most, noht, pirh, Rus, slap, šiv, trak, ul, vrt, zlat, žleb.

Narek 2. (A s ==) As, (b l i s k ==) blisk, (c o f ==) cof, čaj, dob, erž, funt, gaj, hlod, In, jez, Kranj, led, mlaj, noč, ol, post, Rok, stolp, šum, tat, Urh, vran, zrak, žolč, bron, cent, črep, dim, glad, hrib, kralj, lišp, mast, noj, Pešt, roj, skrb, štor, tlak, um, vlak, zdolc, žul, Bog, cilj, čok, Don, grb, holm, jaz, kvas, last, mah, nray, oh! plod, ravs, sir, štok, top, uk, vir, zver, žmek.

Narek 3. (Naj se narekuje brez glasničenja; kdo boljših pisalcev piše na šolsko desko.) Oh, kak ravs in kavs je tam pri vas! Gre dež in sneg. Kinč in lišp je drag. Jaz sem Fran, ti si Jošt. Les je suh. Gad ima strup; kje? Čič ne da nič. Kdo si ti? Vsak za se, Bog za vse. Jaz na klop, pes pod klop. Lan je plav. Glad je hud. Grem v hram, stric so tam. Rad jem bob. Tat 'ma noč za dan; vest ga skli, da ne spi noč in dan. Ris je zver. Križ je zlat. Kos je črn; 'ma žolt kljun. Kruh gre v peč. Sod je poln. Zid je bel in trd. Jež in peš so šli na lov v hrib in log. Joy, to je bil jok in stok! Dan je dolg. Cvet je mlad in lep. Brat je že zdrav. Kje si bil? Kaj si pil? Štej do pet! Pet manj dve je tri. Vrat naj bo bel ko sneg. Zrak je čist. Čas je drag. Kdo je bil Cir? — Krez? — Kje je Beč? Trst? — Rim? — Bog je duh; on vse vé.

Narek 4. Gre čez drn in strn. Grozd je zrel. Ne jej, je post. Kaj je jež? — Miš mu je v slast. Gozd je gost. Mož je slep, gluh pa ni. Laž je greh. Daj psu kost! Brv ni most, most ni brod. Dve in tri je pet. Kdo vé za ključ od vrat? Rog je slok in trd. Volk je nam vzel že več kôz. Rok naj gre v trg po drož za kvas. Rim je stal že prej kot Beč. Le drv in klad v peč; je mraz. Kak' smrad gre od kož! Žleb pod kap, cev pod žleb, kad pod cev; bo dež. Ta klas je gluh. Pet krav za en groš. Slak ima lep' cvet. As! pik me skli. Konj je naš, voz je vaš. Kje dom je tvoj? Vse za dom!

XXXVI.

Učitelj: „Danes boimo pa iskali takih besed, pri katerih se usta po dvakrat odpró. Koliko zlogov imajo take besede? — Ko-

likozložne so? — Kako jim pravimo? Kdor vé kako dvozložnico povedati, naj vstane!

Zdaj pa izpišite iz (primernega) berilca vse dvozložnice na svoje ploščice takó, da bo mej obema zlogoma vezaj!

(Mej izpisovanjem pogleduje učitelj delo posameznikov, najboljših, srednjih in slabelih učencev; — čez kake četrt ure pa se oglasi:) Otroci kamenčke z rok in roke na klop 1 — 2 — 3!

Pozor! Bal sem se že naprej, da se bode te tu pa tam zmotili, da bode dobil prvi zlog večkrat znabiti preveč, drugi pa premalo glasnikov, ali pa narobe; in res se je tako zgodilo, kar vam pa ne zamerim, ker vam še nisem povedal, kako se najde sklep mej dvema zlogoma. Danes pa vam to pokažem ter vam pomagam, da bode te znali pravilno razzlogovati in pomote izbrstiti si. Tedaj pazite! (Učitelj napiše na šolsko desko, razloží, — potem učenci prepisejo v „sešitke“.)

1.

¹ mama, ¹ amen, ¹ rokav, ¹ ime, ¹ jočem.

Pravilo: Ako je soglasnik mej dvema samoglasnikoma, vzame se tisti k naslednjemu zlogu. Na pr. ma - ma, a - men, ro - kav, i - me, jo - čem.

Naloga. Napišite še nekaj takih dvozložnic z vezajem mej zlogoma!

2.

¹ jama, ¹ kamen, ¹ roka, ¹ Filip, ¹ klobuk, ¹ vera.

(Pravilo. — Na pr. — Naloga.)

XXXVII.

1.

^{1 2} mamka, ^{1 2} igla, ^{1 2} ročka, ^{1 2} mačka, ^{1 2} dekla.

Pravilo: Ako sta dva soglasnika mej dvema samoglasnikoma, vzame se prvi soglasnik k prvemu, drugi pa k drugemu zlogu. N. pr. mam - ka, ig - la, roč - ka, mač - ka, dek - la.

Naloga. Napišite še nekaj takih dvozložnic z vezajem mej zlogoma!

2.

^{1 2} ovca, ^{1 2} medved, ^{1 2} ivje, ^{1 2} slamniki, ^{1 2} Jurče.

(Pravilo. — Na pr. — Naloga.)

XXXVIII.

1.

iskra, spremstvo, sestra, nemštvo, vinstvo.

Pravilo: Ako je več soglasnikov mej dvema samoglasnikoma, vzamejo se k drugemu zlogu vsi tisti soglasniki, s katerimi se besede začénjajo. Ali je besed, ki se začénjajo sè soglasniki skr? — (skriti, skruniti —) sè soglasniki stv? — (stvariti, stvar —) sè soglasniki str? — (strah, struna —) i. t. d. Na pr.: i - skra, sprem - stvo, se - stra, nemš - tvo, vin - stvo.

Naloga. Napišite še nekaj tacih dvozložnic z vezajem mej zlogoma!

2.

breskva, Vransko, rojstvo, lovstvo, ljudstvo.

(Pravilo. — Na pr. — Naloga.)

XXXIX.

1.

Nauk, sovrag, podplat, priduost, pakrog, Zagreb.

Pravilo: Pri sestavljenih besedah je treba paziti, da se razstavijo tam, kjer so sestavljene. N. pr.: na - uk, so - vrag, pod - plat, prid - nost, pa - krog, Za - greb.

Naloga. Napišite še nekaj takih dvozložnic z ločljivimi prednicami, pa z vezajem mej zlogoma!

2.

Naslov, soud, Oglej, okraj, podkralj, vzkrš, praded, razvoj.

(Pravilo. — Na pr. — Naloga.)

XL.

1.

Celje, zemlja, polje: — svinja, skrinja; — klešče, pišče.

Pravilo: lj, nj, šč, so zraščeni (neločljivi) soglasniki; prvi potegne tudi družega seboj. Na. pr. Ce - lje; zem - lja, po - lje; — svi - nja, skri - nja; — kle - šče, pi - šče.

Naloga. Napišite še nekaj takih dvozložnic z vezajem mej zlogoma!

2.

Žrmlje, zemlja, Poljsko; — konji, srenjčan; — hrošči, hrušči.

(Pravilo. — Na pr. — Naloga.)

V ponovilo:

Pri razzlogovanji je paziti na sledeča pravila:

1. Ako je soglasnik mej dvema samoglasnikoma, jemlje se k naslednjemu zlogu.

2. Ako sta dva soglasnika mej dvema samoglasnikoma, jemlje se navadno prvi soglasnik k prvemu, drugi pa k drugemu zlogu.

3. Ako je več soglasnikov mej dvema samoglasnikoma, jemljejo se k drugemu zlogu vsi tisti soglasniki, s katerimi se besede začénjajo (ločimo deblo od pritiklin).

4. Pri sestavljenih besedah je treba paziti, da se razstavljajo tam, kjer so sestavljene.

5. lj, nj, šč so neločljivi soglasniki; prvi potegne tudi drugega seboj.

XLI.

„Večkrat se zgodí, da nam pri pisanji vrste zmanjka, predno je zapisana začeta beseda. Takrat se nekaj besede pretrga ali razdeli in v novo vrsto zapiše. Pretrgati se beseda sme, pa le tam, kjer se zloga sklepata. Besede se tedaj trgajo ali delé le po zlogih. Besede po zlogih deliti pravi se razzlogovati. Pri razzlogovanji rabimo vezaj. Ali se morejo deliti jednozložnice?“

Narek 1. Pišite in razzložite dvo-zložnice:

(Prvo besedo napiše učitelj na šolsko tablo sam, druge napiše kak učenec.) Ma-ma, Ana, Buda, cepec, človek, Drava, Eva, frača, Gradec, hiša, imé, juha, kaša, lice, mati, Nace, oče, papež, rokav, suša, šiba, Tone, ura, vaja, zima, žena. — (Prvo napiše zopet učitelj sam.) Mam-ka, Anton, barka, cerkev, čreslo, dobro, Evgen, flinta, grešnik, hruška, igla, Jordan, kafrá, London, mašnik, naklo, Ormuž, paklez, rebro, Šmarje, travnik, Urška, vrček, zvonček, žvižgov'c. — I-skra, spremstvo, plemstvo, breskva, retkva, slovstvo, ostrost, Vransko. — Po-greb, podplat, podust (riba taka), pakrog, razkralj, predrag, končnik, Triglav, plastje, trsje, Oglej, pogled, Zavrh. — Ce-lje; bri-nje; pi-šče; polje, Poljsko, olje, volja, zelje; svinja, srenja, srenjčan, konjski; klešče, hrošči, trešči, tišči.

Narek 2. Ja-ma, Alojz, brana, cima, črevo, Dunaj, Ema, fižol, gaga, hlače, Izak, Jurij, kamen, Loka, Mura, nečak, ogenj, pipa, rama, sreda, šoja, tovor, ukaz, vino, zlato, žima. — Med-ved, angelj, brodnik, cotlar, črednik, družba, kamnik, lisček, mačka,

naglost, ovčar, palček, rožnik, sidro, tromba, umnost, vrednost, zrno, žveplo. — Bre-skva, sestra, iskra, ljudstvo, šolstvo, sredstvo, društvo, piskri, Bistra. — Na-slov, pridnost, posmek, razum, pravnik, nahod, pohod, prihod, vzhod, hodnik, grozdje, listje, hrastnik. — Žrm-lje; konj-ski; hro-šči; zelje, zemlja, sablja, kralji, volja, voljno; — brinje, Franja, črešnja, sanje, spanje, branje, svinja, svinjsko; — vaščan, meščan, peščen, koščen, Laščan.

Narek 3. A-na je prid-no dek-le. Člo-vek je pr-va stvar na zem-lji. Leon XIII. je papež. Kri ni voda. Krava pri gobci molze. Kar mačka rodi, vse miši lovi. Sloga pravo moč rodi. Ljubo doma, kdor ga ima. Jordan je reka. Retkva je črna in bela. Oglej je vas onkraj Soče. Tudi konjsko meso je vžitno. Naš cesar so tudi kralj. Žima je prožna. Kaj terja brodnik? Kje je Kamnik? Kdo pride k nam piskre vezat? Človek ima razum in prosto voljo. Svinjsko meso ni za bolne. Kaj in kje je Triglav? Pamet je boljša kot žamet. Boljša je kratka sprava kot dolga pravda. Zakaj ima mlinar bel klobuk?

Če dol-go se-kaš, mo-ra past', tu-di naj-bolj tol-sti hrast. Kdo ne pije in ne jé, pa je zmirom sito? Kakih kamnov je največ v Savi? Brez dela ni jela. Kdor laže, tudi krade. Laž ima kratke noge. Za dežem solnce sije. Hrast daje svinjam mast. Šiba novo mašo poje. Ti meni luč, jaz tebi ključ. Več oči več vidi. Danes meni, jutri tebi. Lastna hvala smrdí. Vsi ljudje vse vedó. Kdo še svoje hiše znotraj videl ní? Ina dve glavi, dve roki, šest nog; kaj je to?

XLII.

Pišite in razzložite trizložnice:

Narek 1. A-ni-ca, Barica, Cilika, Čakovec, Dragica, Egipet, fužina, godina, hudoba, imenik, jokati, klobasa, lopata, mecesen, nositi, orati, Pilatuž, Rozika, Savina, tatica, ulica, vezilo, zibati, živeti. — Str-nad-ka, Avguštin, Betlehem, ciganka, črviček, do-brotnik, Evropljan, Frančiška, grlica, hrustovka, Idrija, Japonci, kresnica, Ljublan'ca, močvirje, pravljica, razteznost, srkati, šmarnice, trdnjava, uganka, vrtati, Zágorje, žveplenka. — Kme-tij-stvo, kup-čijstvo, vojvodstvo, mornarstvo, mestjanstvo, iskrica, piskerci. — Pod-zglav-je, solnčnica, listopad, pobratim, paglavec, razhudnik, priimek, priljudnost, odšteti, odreti, zapreti, podpreti, dospeti, do-gnati, pognati, razgnati, pražival, zapoved, prepoved, odpoved.

izpoved, stoklasa, vinograd, Petrovgrad, razumnost, uima. Po-lja-nec, ko-pi-nje, Sre-di-ščan, nedelja, šivelja, veselje; trpljenje, življenje, zmanjšanje; mravljišče, težišče, zvezdišče, zobišče, perišče, svetišče, peščica, dvorišče, gledišče, hrbitišče.

Narek 2. A-zi-ja, Babilon, culica, čutara, dolina, enomer, farizej, globina, Helena, Ivanek, Jerica, korito, levica, Maribor, Nazaret, oderuh, predivo, Rebeka, solata, šibica, torilo, Uršula, vilice, zijalo, želodec. — Ev-ro-pa, Antolinc, branjevka, cipresa, čumnata, dimnikar, evangelj, frančiškan, grozdinke, Hrvatsko, izpolnit, Jurjevo, letnica, marljivost, naročje, odrtnik, pesmica, risanka, Slovenci, Štajerci, trobentar, ušesnik, Valentin, zidarji, žimnica. — Mor-nar-stvo, slikarstvo, cesarstvo, iskrenost, sestra, monštranca, Avstrija, vrtnarstvo. — An-ti-krist, poglavje, podstrešje, zavrelka, postrežba, priproga, soglasnik, sopraznik, soteska, soseda, poboljšek, prodati, izdati, dodati, oddati, podati, pridati, netopir, srakoper, konjeder, panoga, sivoglav, noroglav, zaplotnik, zrakomer, toplomer, prismoda, jezičnik, pripoved, ljudomil, domoljub, podberin, srborit, zastopnost, umotvor, vodomèt. — Če-lja-ni, Kra-nji-ca, og-nji-šče, detelja, povelje; poštenje, polenje, Velenje, svarjenje; Središče, puščava, goščava, gnojišče, piščalka; tanjčica, Konjice, smetišče, morišče, strnišče.

Narek 3. A-ni-ca je bla-ga dek-li-ca. Hu-do-ba se sa-ma kaz-nju-je. Savina je stranska reka. Vezilo je stavkov člen. Uganka: Luknjica pri luknjici, pa le vodo drži; si videl kaj takega ti? Ljublan'ca teče skozi Ljubljano. Vsa trupla so raztezna in stisna. Šel bom na božji pot v Zágorje (v Marijno Celje, v Zaplate, na Višarje). Največ Avstrijcev živi kmetijstvo. V panji je piskrc pri piskrci. Priljudnost je lepa lastnost, pobožnost pa krščanska čednost. Meščani živé v mestih. Kje živé tržani? Kje vaščani? Poljanci imajo svoj dom na polji, hribovci v hribih, gorjanci v gorah, planinci po planinah. Vrtnarstvo je umetnost. Slovensko šolstvo napreduje. Učiteljstvo se jako trudi.

Narek 4. Vsak so-praz-nik bil je nek-daj praz-nik. Kaj nam ka-že top-lo-mer, kaj zra-ko-mer? Kranjci in Kranjice živé na Kranjskem. Zvonjenje se sliši čez hribe, čez plan. Torilo je počilo. Odrtnik dère ljudi. Pernica je pernata blazina za posteljo. Štajerci slovenski so bistri ljudje. Središče, Konjice in Vitanje so trgi, Slovenska Bistrica, Sloven-Gradec in Celje so

mesta na Slovenskem. Vse za dom in za cesarja, kri, življenje, naj veljá! Sodniki sodijo po cesarskih postavah in po svojej vesti. Huda uima je toča. Kopriva ne pozebe. Česar se Janezek naučí, to tudi Janez zna. Zrno do zrna pogača, kamen do kamena palača. S trebuhom za kruhom. Čez streho vržem, pa za rep obdržim; kaj je to?

XLIII.

Pišite in razzložite četverozložnice:

Narek 1. **A-me-ri-ka**, Brazilija, Cincinati, Črnogorci, Dri-nopolje, Evropljani, francoščina, Genovefa, Hotentotje, Izraelci, Jeruzalem, kraljevina, Karavanke, Ljubljančani, miroljubnost, Nazarenski, olepšanje, pravokotnik, Rudolfovo, sivoglavec, šiškariča, telovadba, uhařica, veverica, zelenjava, žvenketanje, Alojzija, brizgalnica, čreslovina, domovina, hranilnica, Slovenija, uradnija, vijolica, zgodovina, županija, kopališče, zaupanje, ljudovlada, pod-re-za-ti, po-dre-za-ti, samogoltnik.

Narek 2. **A-ma-li-ja**, bezgovina, coprnija, človečanstvo, dedovina, Egipčani, farizeji, globočina, hudomušnost, Izabela, jelovina, Kartagovci, lavorika, milosrčnost, nevošljivost, oderuštvo, Palestina, rokovica, samopašnost, šalobarda, telovajstvo, umrljivost, veselica, zapeljivost, železnica, rokodelstvo, sanjarija, prepelica, poljedelec, Antonija, bučevina, cestninarji, čudodelnik, rodovitost, farizejstvo, govorništvo, hrastovina, jerebica, Kokošinek, Lizabeta, Magdalena, Napoleon, oporoka, prepeličar, razdelitev, Sarajevo, Šmihelovo, trdovratnost, ukaželjnost, vinotrštvo, zadovoljnost, žlabudravec.

Narek 3. **Bra-zi-li-ja** je ce-sar-stvo v **A-me-ri-ki**. Kra-lje-vi-na je žlaht-ni-na. Dali smo kad podrezati. Zaležuha je treba podrezati. Veličanstvo rečemo cesarjem in kraljem. Vso človečanstvo deli se v petero plemen. Kartagovci bili so potomci Feničanov. Palestino so nekđaj nazivali Kanaan, tudi obljubljenno deželó. Rokodelstvo ima zlato dno. Žlahta je raztrgana plahta. Govoriti je srebro, molčati pa zlato. Bratje, naše življenje je popotvanje. Ozirajmo se na zvezdišče!

XLIV.

Pišite in razzložite petero- in večzložnice, ki se vam narekujejo!

Narek 1. **A-po-lo-ni-ja**, bla-go-slov-lje-nje, cesaričina, človekoljubje, desetisočina, Elizabeta, Filadelfija, geografija, Erce-

govina, imenovalnik, jerebičica, kozuhovina, ljudovladarstvo, mohamedanci, naravoslovje, okrogoličnost, pokopališče, rimokatoličani, sprehajališče, šestinšestdesetina, trirazrednica, učiteljišče, veroizpovedanje, zapovedati, živinoreja, sedeminsedemdesetina, razposajenost, Konstantinopol, rženičnica, gospodičina, kolovoznica, potrpežljivost, devetindevetdeset.

Narek 2. **A - me - ri - kan - ci**, **be - se - do - va - ti**, ceremonije, čebeloreja, osemnosemdeset, enakonočje, fotografija, golobičica, homeopatija, izpovedovati, Jugoslovani, kokodaskati, lehkomiselnost, Mesopotamija, Nabuhodonozor, oporekati, popisovati, rudnoslovje, Samaritanka, šestinšestdeset, triintrideset, udomačiti, vinogradniki, zatajevanje, životariti, domorodkinja, pribežališče, omilovanje, Pokatepetl.

Narek 3. (Napiši poprej celotno na šolsko tablo, otroci naj potem proti razzlogovaje v svoje „sešitke“ prepisejo!) Svetle stanice se snažnimi posteljami, kuhinja z dimnikom, stranišče, ograjen vrt, pristojna obleka in zmernost naznanja napredujočega omikanca; — temne kočure, bajte ali pa kolibe se živinskim ležiščem brez pohištva, brez kuhinj, brez stranišč, brez vrtov, pomanjkljivo in umazano oblačilo in nezmernost pa pričuje o neomikancih, nemarnežih, poživinjencih. Od národov avstrijsko-ogrskih loči se v tem oziru jako: Čeh od Slovenca, Slovenec od Hrvata, Hrvat od Vlaha (Rumunca). V roke si tedaj segate: omika in snaga, neomika in nesnaga. Slovenci, posnemajmo snagoljubne Čehe!

Opómnja: Mej prepisanjem je dobro, ako jeden izmej odličnih šolarjev narekuje besedo za besedo, stavek za stavkom, počasno in razločno. Ko je prepis končan: „Peresa na stran in roki križema. Glejte pazljivo na tablo, kjer vam kažem z tanjkimi pokončnicami sklepe zlogov!“ — Konečno: „Prečitajte svoj prepis ter popravite, ako ste se kje zmotili!“

Narek 4. Napravite vezaj le mej določilno in glavno besedo! Prestolo-naslednik, kolo-dvor, kolo-vrat, svilo-prejec, kozoprsk, listo-pad, strelo-vod, domo-branec, piskre-vezec, krvo-ses, ljudo-vlada, srako-per, knjigo-vez, smrto-glavec, žužko-jedec, drevo-red, jugo-zahod, roko-tvor, paro-brod, vojsko-vodja, zemlje-merec, prirodopis, knjezo-vladika, živino-reja, vodo-vod, figa-mož, mož-beseda, rogo-vile, leto-pis, noso-rog, salo-bér, šalo-barda, umo-tvor, verozakon, telo-vadba, kruho-borec, roko-delec; — krivo-kljun, hudournik, trdo-srčnej, drago-letnik, pusto-lovka, gluho-nemec, pravo-pis,

sivo-glavec, brzo-jav, tiho-tapec; — samo-goltnik, samo-uk, Tri-glav, tri-noga, četvero-vogelnik, dvo-boj, vse-mogočnost, mnogo-parkljež, sto-klasa, šent-janževец; — Za-gorje, raz-hudnik, pri-povest, od-po-ved, ne-volja, pod-kova, pre-laz, na-liv, po-trpljenje, o-brvi, do-stavek, so-praznik, u-danost, ob-seg, se-stava.

XLV.

(Učitelj napiše na šosko tablo, šolarji prepisejo.)

1.

Namesto: Smert pobira. Vert je odpert. Seršeni serkajo sladčico, piše se: Smrt pobira. Vrt je odprt. Sršeni srkajo sladčico.

Pravilo.

Pred črko **r** ima **e** zamolkel glas, zato se izpušča, kadar pride za **r** eden ali več soglasnikov; **r** pa postane samoglasnik. Izjeme so le v besedah: cerkev, Jernej, meterska mera, primerno, pri-merjam, perje, stoterno, večerna pesem, verne duše, zameriti, bernja, Štajersko, zmérno.

Narek 1. Bučele srkajo strd iz cvetic. Vrtnarica pomaga vrtnarju zalivati vrtnice. Ostr gorski vršac je rt. Prvi zakrament je sveti krst. Krščeni ljudje so krstjani ali kristjani. Sveti Janez krstnik je krstil Krista. Sever brije čez drn in strn. Po strnišji plazi se strnišnica ali krastača. Smrtoglavec je krasen mračnjak. Miklova Zala je bila vrla in hrabra Slovenka. Medved prezimuje v brlogu. Drvar seka drva z drvnico. Orač drvari ali orje z drevom ali s plugom. Srp rabimo najbolj malega in velikega srpana. Jastreb gleda šrho. „Prva skrb“ je lepa povest. Rjasto in skrhano orožje ni za rabo. Vrvi dela vrvar. Zajci se skrivajo po grmovji. Krtačnik dela krtače iz ščetin in dlake; pa tudi iz sirkovine. Srna in srnjak ste gorski živali. Sladka mrva (krma) je za goveda, kislja za konje. Jezusa so kronali s trnjevo krono.

2.

Namesto: kert ni gerd. Vertnar terga vertnice. Pri Terstu raste terstovina ob morji; piše se: krt ni grd. Vrtnar trga vrtnice. Pri Trstu raste trstovina ob morji.

Pravilo.

Narek 2. Zemlja je trdno, kost pa trdo truplo. Krško je mesto na Dolenjskem. V krstnem kamenu je krstna voda. Srčni

ljudje so pogumni. Srčnost je lastnost slovenskih vojakov. Srd ali jeza spodkopava zdravje. Srbec je provzročitelj srapu ali garjem. Kaj provzročuje solnčni, kaj mesečni mrk? Na drenu rastejo drenulje, na trnji trnjolice. Čemu je bezgov stržen? Na brvi srečala sta se dva trmasta kozla; kaj se je zgodilo? Mizni prt je bel, nirtvaški prt je črn. Ptiči pokončajo mnogo črvov; privoščimo jim tedaj kako zrnice žita! Grlica gruli. Kaj je podgrlina? Kaj ima golob v svojem grbanci? Hrt je nagel pes. Slovenščina je najbolj podobna hrvaščini in srbščini. Prhladna (trhlina) sveti se v temi kakor kresnica. Srčni krč je smrtna bolezen. Naša mati so iztržili na tržnem dnevu lepih denarjev. Brzovlak drdrá nagleje nego jadrnik. Kdor rad potrpi, si rože sadi. Lenoba je vseh grdob grdoba.

XLVI.

Soglasnika **l** in **v** kot srednika in končnika.

Narek 1. Volk trga ovce. Volkulja skotí petero do devetero volčēt. Ko sem v bil, sem medico pil. Ko sva z očetom v bila, sva pivo pila. Polž nima rudeče krvi. Kako rad bi videl na morji solnce vzhajati! Sol pomeni modrost. V starih gradovih je mnogo sov in čukov. Nekteri stolp je osmerovoglat. Kakoršna setev, taka bo žetev. Zlat denar je svetel kakor solnce. Solnčnica se za solncem obrača. Ptič je visoko zletel, pa bo nizko sedel. Kadar boš sebi bruno iz očesa izdrl, potem še le misli na pezdír v bratovem očesu. Zdolc piha od vzhoda. Polhi živé v polšinah. Kovač tolče s kladivom. Kmet tolče grude z tolklo. Glavina ne dá trpežnih podplatov. Želva je dvoživka. Na pepelnico rabi se blagoslovljen pepel. Oderuh, dolgo si drl ljudi; sedaj te zemlja pokriva! Gospodar Omrzel veljá kot prvi sadjerejec, gospodinja Omrzela pa kot najspretnjša šivilja v vasi. Premog in šota služita mesto drv. Kol trti, stol starčku. Medena kov je lepša pa tudi dražja od železne. To je dvogoldinaršek najnovejše kovi.

Narek 2. Ko je mlinar pšenico pral, pridrl je hudournik, kateri je razdrl jez, mlin pa je izpodjedel tako, da se bo gotovo podrl. „To pač ni prav, da raste na hrastu droben želod, na slabi bučevini pa debele buče!“ — Zavedaj se svojih dolžnosti! Kolikér je spol samostalnikov? Poznaš Marijine solzice? — Golt golzne. Volk je zgrabil našega Čuježa za goltanec. Žolti kos ima rumeno

perje. Obljuba dela dolgove. Nikdo ni popolnoma, vsi smo grešniki. Sosedov hlev ne bi bil pogorel, da ne bi bilo tobaka. Kakšen je žolč? Ni rekel ne bev ne mev. Pšeničnik je bel. Morski val je tako dolgo v obalo plul, da je hiše na bregu zmanjkalo. Tudi črv čuti. Popiplji zel in plevel iz grede! Napni vrv! Ne gledaj v sonce! Tolčemo jabolka za tolkec. Ko bi nihče ne skrival, bi nihče ne kradel. Morska sol je po ceni. Živio naš vladar!

XLVII.

Soglasnika **b** in **p**.

Narek 1. Lenuh ima v ustih pipo, na glavi pa bibo. Kaj ima šest nog pa hodi po glavi? Mrtvo truplo položi se v grob. Vreli vodi pravimo krop. Barbka je dopoludne brala iz svojega berila, popoludne pa je prala na perišči umazano perilo. Bob je najtečnejše sočivje. Kdo rabi pop? Pa kaj, da je platno tako blatno! Moj prst ti kaže brst, katerega so obžrle gosence. Dete prosi babo za papo. Golobček je ljubka živalica. Repni olupki nas spominjajo na lakoto. Bog vse vidi, Bog vse vé. Berem, pišem, pevam rad, saj sem šolar zdrav in mlad.

Narek 2. Si vžé jedel polha? Nadležna stvar je bolha. Grozdni trop je dobro dvakrat predrobiti. Seneni drob potrosi po ledini! Nekdo se piše Bobek. Čez noč se je razcvetel jeden klinčkov popek. Boben bobní. Trobentač trobi. Vzemi nit v dve gube! Na skednji je tri kupe žita. Dež lije kakor iz kablje. Jezus je izpraznil kupo trpljenja do zadnje kaplje. Spredej zabije se sod s čepom, zgoraj pa s pilko. Trava ima votlo bilko. Dob rodi želod, šiške in ježice. Top je bronast. Robec ima rob na dveh straneh. Veš kaj je božji rop? Popotnik potuje. Pobotnica je plačilni list. Obad je huda muha. Opat nosi tudi mitro. Priča občnega potopa je bila rodbina Noetova. Človek je podoba božja. Bolnik je slab in bled. Veličasten je Rinkin slap Savine. Kam hodiš plet? Grobokop koplje drugim jame, dokler sam v njo ne pade. Vari se sumljivih gob! Glogov in kapusov belin sta poškodna metulja. Pelin je zdravilno zelišče.

XLVIII.

Soglasnika **d** in **t**.

Narek 1. Zidar zida zidanico. Sitar dela sita, rešeta in redeseje. Našli so v zemlji trden zid. Krt ni grd, še manj pa

škodljiv. Teta vodijo našega slepega in slabotnega dedka. Glad je hud, hujša je žeja. Mesar hodi svinje klat, dokler je hlad. Črednik trobi, slávec pa drobí. Čemu je dlaka? Tlaka je odpravljena. Sveti Vid, črešenj sit. Ko bi hotel tat ukradeno nazaj dat! Poglej za plot; tam žerejo svinje dobov plod. Svilnat trak je drag. Berem, pišem, delam rad, saj sem deček zdrav in mlad. Tega sitneža sem sit do grla. Ga nikdar ni bilo, ga nikdar ne bo, pa je vender; kaj more to biti?

Narek 2. Svilnati traki morajo biti dragi. Okregal sem mladiče, ker so davili mladiče. Pod gradom pelje pot k studencu, a ne pij, dokler se ne ohladiš. Seneni drob potrosi po trati! Grozdni trop porabi se za kis. Ali ste žé videli podobo obénega potopa? V Zagrebu napravili so vodovod za drag denar. Vetrnica kaže smer vetra. Tatovi imajo kosmato vest. Kdor je v malem zvest, njemu se dá veliko v pest. V nebeškem prostoru je zvezd brez števila. Terica tere s trlico. Z otiračo se otiramo potem, ko smo se umili. Oderuh dère ljudi. Delo krepčá naše telo. Vodomet meče vodo. Bučele nabirajo med ali strd. Medved góde. Beseda tresk! je medmét. Večja bo, ako odlaš, manjša bo, ako dodaš; al' jo poznaš?

XLXIX.

Soglasnika **g** in **k**.

Narek 1. „Predraga mamka! Vzprejmite moja prisrčna voščila za Vaš slavni god“. Sneg se kuha; to skrbi lenuha. Oče so obesili nov križ v kot. Griža je huda bolezen. Glad je hud, hujša je žeja. Razsekaj nekaj klad! Prazen klas stoji po konci. Dober glas sega v deveto vas. Gos gaga. Žaba kvaka. Kos žvižga. Rok, primi vola za rog! kaj nimaš dveh rok? — Bog vse vidi, Bog vse vé. Telovadci, roki v bok! Rega je dvoživka. Trst in Reka ste primorski mesti. Katera reka je največja v Avstriji? — Pek ima še kruha stare peke. Kako se pege z lica odpravijo? Poznaš pegatke? Rumena vrba imenuje se beka. Sneg ima dostikrat tèk.

Narek 2. Ali razločuješ desni breg od levega brega? Vaša Prekša je baje otroku roki sklestila. Kaj se dela iz govejskih rogov? Mera in vaga v nebesa pomaga; pa tudi v pekel. „Tisti me bo izdal, ki z menoj kruh v skledo namaka“. Je še dosti vlage, ne bo prehuda vlaka. Srake so kradljive ptice. Kristus je potil

krvave srage. Najhujši sovrag kristjanov je Turek. Ne išči dlake v jajci! Lok in pšice rabili so nekđaj strelci mesto pušk. „Tud' tukaj solnce gre okrog, dolino vidim, hrib in log“. Je belo ko sneg, zeleno ko okrak, rudeče ko kri, nam dobro diši; kako se veli? Trije ribči so ribe lovili, pa v sak*) eno dobili, kolik' jih je b'lo? Lug vreje. Lugasta sol je draga. Na Hrvatskem sadijo luk. Kuga je že veliko ljudi pomorila. Kukavica se guga na veji. Plug pod klop! Si užé videl drozga? Troska (tropine) na žgancih je slovenska jed.

L.

Soglasnika s in z.

Narek 1. Metodek, pelji kozo na pašo! gredoč pa nesí izposojeno koso nazaj! Mačka zna plezati, medved pa plesati. Ta vreča, to ti je peza! v njej je sama rudeča pesa. Iz česa napravljajo maslo in sir? Brezovo olje je zdravo mazilo za razposajene otroke. Veš, zakaj je breza bela? Kdo je že videl srno? Zrno do zrna pogača. Sédi k mizi in zajmi z nami; poprej pa snami rokovice z rok! Naloži vosek in satovje na vozek, pokrij vse sè snažnim prtom, vzemi vez, poveži ne pretrdo, ter pelji ves čebelni zaklad k medičarju, naj ga izpremení v srebro za mene. Čemu je satovje? — Roza, ne hodi na vrt, je rosa. Beseda sloga ima dva zloga. Mozes je bil prvi zgodovinpisec.

Narek 2. Sluga, poglej, to ti je težka sljuka! Sestra praži sojo mesto kave. Pesniki tako dolgo duhtajo, da kaj lepega izduhtajo. Vozniku se je strla sora. Pšenica in rž imenuje se soršica. Iz sorčice dobí se moka za soržen kruh. Pred solničnim vzhodom vidi se jutrna zora (zarja), ako je jasno. — Jaz že vem, iz česa delajo smodnik. Svitek je okrogel kakor kolač. Na pošti prodajejo zavitke. Čast je ledena gaz. Čez sto let ne bo škornjev ne dret (od nas). Prelog ali prelaz je zarad živine; človek pa lahko prek lazi. Kjer manjka trt v vinogradu, tam je laz. Še las ne pade z glave brez volje božje.

LI.

Samoglasnika š in ž.

Narek 1. Poškodna žival je miš, odprav'mo jo iz hiš! To ti je peza! vem, da je moja koža rudeča od težkega koša. Uboga starica že malo živa, pa še vedno pridno šiva. Mož! koliko mi

*) sak, sača = mreža za ribe loviti.

daste za ta nož? — Predenj sedeš, poglej na sedež! Ti presneti, objedni jež, kol'ko sadja pač poješ! Sestra je rekla, da žaba že regljá. Zapri vežo, da ujamem vešo. Za naju bo to prehuda teža; sva še teša. Vrzi nekaj kož v koš in nesi jih našemu usnjarju; ne pozabi na rovaš!. Vrba se že muži; je že v muzgi! Včeraj sem se kratkočasil pri muziki; kako so godci godli! Nekateri še računijo na groše.

Narek 2. Tvoja praznja obleka je prašna, izpraši jo, predenj jo hraniš; pa ne praši mi v sobi! Kiša curi, pravi Hrvat, kadar gre dež. Kedaj me bodeš obiskal? Mesto zdravih domačih kvascev, rabijo vedno bolj drože od piva. Veš, kaj je Ormož? Kdo rabi gož? Pešci hodijo peš. Lovci so šli na lov peš in jež. Pri železnicah se porabi največ železja. Češplje so priljubljen sad. Suščev prah gre sè zlatom na tehtnico. V Ameriki še zdaj kupčujejo sè sužniki, kakor pri nas z živino. Mlečna kaša je otročja paša. Kdor maže, njemu kaže. Laž ima kratke noge. Naš Pajdaš ne vzame poprej, — dokler mu ne daš. — (Vaš pes — menda tudi tako)?

LII.

Neločljiva lj (zlasti v roditeljskem dvojini in množini).

(Učitelj napiše na šolsko desko, učenci prepisejo v sešitke.)

1. a) Samostalniki v edninskem, dvojninskem in množinskem imenovalniku: me-tulj, me-tu-lja, me-tu-lji; pri-ja-telj, pri-ja-te-lja, pri-ja-te-lji; če-bulj, če-bu-lja, če-bu-lji; kra-gulj, kra-gu-lja, kra-gu-lji; — kok-lja, kok-lji, kok-lje; dre-nu-lja, dre-nu-lji, dre-nu-lje; če-šu-lja, če-šu-lji, če-šu-lje; mrav-lja, mrav-lji, mrav-lje; de-te-lja, de-te-lji, de-te-lje; po-ste-lja, po-ste-lji, po-ste-lje; zem-lja, zem-lji, zem-lje; — po-ve-lje, po-ve-lji, po-ve-lja.

b) V roditeljskem dvojini in množini: me-tu-ljev, pri-ja-teljev, če-bu-ljev, kra-gu-ljev; — ko-keelj, dre-nulj, če-šulj, mra-velj, de-telj, po-stelj, ze-melj; — po-velj.

Narek 1. Marijno Celje je imenitna božja pot na Gorenjem Štajerskem. Pulj je znamenito primorsko mesto. Drava teče čez obširno Ptujsko polje. Drávina hči je Drávina, ki teče mimo Studenic in Makolj v njo. Mož, me ni volja vóla prodati, dajete mi premalo zanj. Na Slovenskem je več širnih polj. V pesmarici je pet pól papirja. Rabelj je brez usmiljenja. Pri nas sadijo že tudi

hmelj; njegovo cvetje je za pivo. Kokolj cvetè rdeče. Ogljar žgè (kuha) oglje iz raznega lesa. Kdo zna piskati na orgljice? Makovo seme je oljnato. V Savinski dolini je preprijazna Gora Oljka z lepo cerkvijo in s krasnim razgledom.

2. a) Samostalniki v edninskem, dvojninskem in množinskem imenovalniku: žulj, žu-lja, žu-lji; u-či-telj, u-či-te-lja, u-či-te-lji; kralj, kra-lja, kra-lji; molj, mo-lja, mo-lji, dvi-gulj, dvi-gu-lja, dvi-gu-lji; — zi-be-lja, zi-be-lji, zi-be-lje; krog-lja, krog-lji, krog-lje; že-lja, že-lji, že-lje; sab-lja, sab-lji, sab-lje; žem-lja, žem-lji, žem-lje; ši-ve-lja, ši-ve-lji, ši-ve-lje; — po-lje, po-lji, po-lja.

b) Isti samostalniki v rodilniku dvojine in množine: žu-ljev, u-či-te-ljev, kra-ljev, mo-ljev, dvi-gu-ljev; — zi-belj, krogelj, želj (željá), sa-belj, že-melj, ši-velj; — polj.

Nárek 2. Starodavno Celje je v Savinski dolini. Savína je Sávina hči, s katero se združi pri Zidanem Mostu. V Dalnaciji rastejo oljke; iz njihovega ploda stiska se mizno in svetilno (laško) olje. Bratje, naše življenje je popotovanje. Molj tepe dragoletnika. Ako imaš zvestega prijatelja (verno prijateljico), ne pozabi nikdar nanj. Svatje so židane volje. Orgljavaec orglja; orglje napravi orgljar. Po Slovenskem je že mnogo lepih hmeljnikov. Kolibri je manjši od kraljička. Poznaš kokalj in ljuliko? Kraljičina je kraljeva, cesaričina pa cesarjeva hči. Le eno veselje še čaka na mé.

LIII.

Neločljiva **nj** (zlasti v rodilniku dvojine in množine).

(Učitelj napiše na šolsko tablo, učenci pa prepisujejo.)

1. a) Samostalniki v imenovalniku ednine, dvojine in množine: konj, ko-nja, ko-nji; stenj, ste-nja, ste-nji; — svi-nja, svi-nji, svi-nje; sre-nja, sre-nji, sre-nje; ka-nja, ka-nji, ka-nje; — de-ja-nje, de-ja-nji, de-ja-nja.

b) V dvojninskem in množinskem rodilniku: ko-njev (konj), ste-njev; — svinj, srenj, kanj; — dejanj.

Narek 1. Španija je kraljestvo. Španjski (namesto: španijski) kralj Alfonzo je umrl l. 1885. Belgija je tudi kraljevina. Belgijski kralj (ne znabiti: belgski) kralj je tast našega prestolo-naslednika. Sibinj je mesto na Erdeljskem, Senj pa ob Jadranskem Morji. Črnogorci plačevali so turkom danj, dokler jim ni napočil dan

svobode. Svinjskega mesa ali svinjine ne smejo uživati bolniki; zakaj li ne? — Vojak, tukaj je več konj (konjev); izberi si jednega, da sedeš nanj (na njega). V Dalmaciji imajo mule in osle mesto konj, drobnico mesto govede, ter mehove mesto sodov. Kupite kaj pinj? — Pinj ne, pa dinj bi kupili. Sanje so prazne špranje. Ako se bliža huda ura, pogási ogenj na ognjišči! Ne spenjajte se po vodnjakovem oklepu, da ne pade kdo vanj (v njega). Poznaš panj s premakljivimi satniki?

2. a) Samostalniki v imenovalniku ednine, dvojine in množine; panj, pa-nja, pa-nji; danj (tribut), da-nja, da-nji; — pi-nja, pi-nji, pi-nje; di-nja, di-nji, di-nje; ku-hi-nja, ku-hi-nji, ku-hi-nje; — zna-me-nje, zna-me-nji, zna-me-nja.

b) Isti samostalniki v dvojinem in množinskem rodilniku: pa-njev, da-njev; — pinj, dinj, kuhinj; — zna-menj.

Narek 2. Tudi konjsko meso je užitno. Nekdaj je bil Kranj prestolno mesto na Kranjskem. Poznaš španjsko muho? — Židje in mohamedani zdržujejo se svinjskega mesa; zadnji tudi vina. Zmanjkalo nam je kruha; skoči k peku ponj! Ti li dopade moj voziček? Koliko mi daš zanj? Za ravnine je konj, za brda vol, za puščave je kamela. Otrni z otrinjalnikom stenj! Kaki vonj razprostira se od cvetoče ajde! tù je paše za čebele; glej jih, kako pridno nosijo v svoj panj! Večina odločuje, ne manjšina.

LIV.

Spreminjanje soglasnikov: g v ž, tudi v z, h v š.

Kedaj bo kmet ovce strigel? Tudi jaz rad strižem volno. Strizi jo tudi ti! Bog je dal deset zapovedi; pravimo jim božje zapovedi. V trgu Ljubno imajo tržni dan. Med svati sta tudi drug in družica. Ne lagati, laž je greh. Ta nožič ni bil drag; oče so mi ga kupili na javni dražbi. Naš sosed je glu h; pri topničarjih je oglušil. Sveti Jožef je lomil Jezusu kruh; on je bil njegov krušni oče. Cvet je suh; kaj bo, ako bo še en čas trajala suša! Letos je bil (ni bil) sušec suh. Sme h me sili, kadar vidim smešne opice. Koliko muh in mušic je že mrtvih pri nastavljeni mušnici (steklici)! Kdo ima uho, pa vender ne sliši? Hudomušnik jih ima za ušesi. Začetek modrosti je strah božji. Majhnih otrok ne strašiti! Kaj služi

vrabcem za strašilo? Zajca je lahko splašiti, ker je plaha žival. „Podčrtajmo dotične besede!“

L V.

Spreminjanje soglasnikov: **k v č, tudi v c, c v č.**

Katero okó ne vidi? Oči so duši okna. Nad očesi ste obrvi. Roka drži za ročnik. Ročka je steklena. Hlače so na roče ali na pas. Otrok je v materinem naročji. Dobri otroci ubogajo na dobro besedo. Ranjenemu junaku hitijo junaci na pomoč. Pekar, peci večji kruh! Pečenka se peče v péči. Kaj še nikdo od sebe rekel ni? Pomisli, predenj kaj rečeš; tudi beseda človeka ubije. Reci, kar hočeš; resnica se preklicati ne da. Oj, ljubo solnce, oj, zlato solnčice! kako dolgo so te oblaki zakrivali! solnčnica se je zastonj po tebi ozirala! Roparska ptica loví ptiče in ptičice. Kličem in kličem, pa ne dokličem nikogar. Resnica oči kolje. Bodimo resnični! Bolje je krivico trpeti, nego storiti. Pravica se rada skaže. *Jeden krivičen krajcar požrè deset pravičnih.* Rokovice dela rokovičar. Medico kuha medičar. Levíčar jé z levico. Konečno: „Podrižajmo dotične besede!“

LVI.

Spreminjanje soglasnikov: **s v š, z v ž.**

Triglav je visok, Dachstein je viši. Najlepše je nositi se po svojem stanu. Res okusna in prikladna je noša Kranjic. Kosci gredo za rano kosit. Košnja je težko delo. Ne sramuj se česa prositi, kajti ves svet stoji na prošnjih. Koliko vaščanov šteje vas? Koliko tržanov broji trg? Koliko učencev šteje meščanska šola v mestu? Ne pasimo dolgega časa? Cvetje je bučelam paša. Kraševец ljubi svoj pusti Kras tako, kakor Poljanec svoje rodovitno polje. Na Nizozemskem je nizek svet. Prid' vrh planin nižave sin! Betlehem je blizo Jeruzalema. Tudi Turk je naš bližnji. Nekdaj klatili so se volkovi v bližini naših seš. Konečno: „Podčrtajmo dotične besede!“

LVII.

Spreminjanje soglasnikov: **z v ž, sk in st v šč.**

Po gladkih cestah je lahko voziti. Klanjci opovirajo vožnjo. O povodnji ne prevažá brodnik. Krava pri gobci molze (ne: dojí). Dobrá molža vrže denarja. Mene mrzí pred onim človekom in moja mržnja je opravičena. Ne iskati jagod po nevarnih krajih! Kdor išče, pa najde. Po potu ne vriskati in kričati! vrišč in krik je znak divjakov. Ne treskati z vratmi! V visoka drevesa rado trešči. V spomladi piskajo otroci na piščali. V puščavi je pusto, še bolj, kakor po ogrskih pustah. Poznaš katero zapuščeno siroto? ne zapustimo je mi! V sili sme vsakdo krstiti. Mi smo krščeni. Strn je (ni) gosta. Goščava duší goščo (gojzd). Breskvina koščica je trda kot kost. Jetnik je prosil cesarja oproščenja; oprostil ga je. Konečno: „Podrižajmo dotične besede!“

Opómnja: Vsako zadnjih štirih vaj lahko deliš v dva naréka, katerih prvega narekuješ letos, drugega k letu, ako bi ti tako bolje ugajalo.

LVIII.

(Učitelj napiše na šolsko desko, učenci prepíšejo.)

(Predlogi: **h, k, o, s, (sè), v, z, ž** so besede, tedaj se ne smejo stikati z drugimi besedami. N. pr. Verujem **v** Boga Očeta.)

Narek 1. Hvala Bogu, prišel sem h kruhu! Dete sili k materi, kakor piške h koklji. Kdaj prideš zopet k meni? Dimnikar pride danes k nam, jutri k vam. Sosed je postavil k hiši hlev. Izgubljeni sin se je vrnil k očetu. Trgovčev Srečko je šel k vojakom. O novem letu drug drugemu srečo voščimo. O velikej noči imamo pirhe ali pisanke. O kresi se dan obesi. Ljudje govoré o meni, o tebi, o nas, o vas, o tem in unem. Zgodovina nam marsikaj pripoveduje o naših sprednikih, o starih Slovanih. Lovec gre s psom na lov. Ne si igrati sè samokresom ali s puško, tudi sè smodnikom ne! V mlinu se dvakrat pové. Pisar piše s peresom, slikar slika s čopičem, zemljemerec risa sè svinčnikom. Z Bogom začnimo vsako delo! S prstom kaže, z jezikom pa laže. Novi župan je moder mož; vse je zadovoljno ž njim. Konečno: „Podrižajte predloge z dotičnimi besedami vred!“

Narek 2. (Poprej napiše učitelj isto na šolsko desko s primerom: „Je šel **v** nebesa“, — učenci prepíšejo.)

Kdo gre k mizi sit, od mize pa lačen? O božiči delamo jaslice. Ne delati potrate s kruhom! Čevljar si služi kruh s šilom, krojač sè šivanko, kovač s kladivom, tesar sè sekuro in krovec z desko. V vročih deželah ne poznajo snega ni ledú. Ste že slišali pripovedovati o vojski, o kugi, o lakoti, o železnih kobilicah? Ne hodi se kopati v globoko, ali v deročo vodo! V Bosni in v Ercegovini je dokaj Turkov; imejmo potrpljenje ž njimi! Ne kupuj mačka v vreči! Z malim se začne, z velikim se neha. Konečno: „Podčrtajmo predloge z dotičnimi besedami vred!“

LIX.

Hvaležni otrok piše svoji materi za god:

Preljuba mati moja!

Prisrčno me veselí in ne morem se Vsemogočnemu zadosti zahvaliti, da Vas danes jaz, Vaš sin (Vaša hči) zdrave in trdne pozdravljam morem. Presrečni dan je praznik sv. I. (imé materino) za mene ter za vso našo rodbino, kajti danes je slavni god moje ljubeznjive matere, moje največje dobrotnice na zemlji.

Iz globočine srca želim, da bi Vi, predraga mati moja, še mnogokrat obhajali svoje godovanje ter Vam voščim: stanovitno zdravje, veselo srcé in blagoslov božji pri vsem Vašem početju.

Nikoli ne morem povrniti prevelikih dobrot, katere sem do zdaj od Vas prejemal, in pa mile materinske ljubezni, katero ste mi vsikdar tako obilno skazovali. Bog Vam naj vse to povrne! Vsak dan bodem molil s hvaležnim srcem za Vaš časni in večni blagor ter si prizadeval, da Vam bodem sè svojim napredovanjem v šoli in domá delal veselje.

Lepo Vas pozdravljam in Vam roko poljubujem, ter prosim, bodite še dalje mila mati

svojemu

V v dan

hvaležnemu sinu

I. I.

LX.

Narek. Florjanek Lenuh-ov in Boštjanek Potepuh-ov, dva popolu brata, navadila sta se brez dela pohajati. — Nekaj let pozneje zasačili so žendarmi pri nekej tatvini dva umazana postopača: Florjana Lenuh-a in Boštjana Potepuh-a. Naj nju pere leskova perača! Njune tetki: Katra

Temnica in Kuna Sramujka, — in pa njuna strica: Izidor Bledin in Luka Gladovnik hodili so k njima v ječo, kar pa jima ni bilo ušeč. — Jetnika sta ležala šestokrat zeló gladovna na smrdljivi slami. Še le čez leto in dan sta bila izpuščena iz temnice, to-da izogibal se nju je vsak poštenjak.

Da sta postala Florjanek in Boštjanek tako nesrečna človeka, in da sta poleg tega zapravila še svoje poštenje, kriva je le lenoba in potepanje že v njunih mladih letih. Prigovori pravijo:

1. Mlad berač, star brez hlač.
2. Lenoba je vseh grdob grdoba.
3. Stara navada je železna srajca.
4. Zgodaj začnè žgati, kar če kopriva postati.
5. Vsak je sam svoje sreče kovač.
6. Kamor se drevesce nagne, tja pade drevo.

LXI.

Narek. Vso človečanstvo po Evropi, Aziji, Afriki, Ameriki in Avstraliji delí se v petero plemen ali rodov; so 1. beli Kavkazi, 2. rumeni Mongoli, 3. črni Etiopi, 4. bakrorudeči Indijanci, 5. črno-rujavi Malajci. Kaki pa so Eskimovci in pa Hotentotje? — Kje je njih domovina? Iznajdbo stekla pripisuje se Feničanom. Najimnitnejše stavbe Egipčanov so piramide, obeliski in sfinge. Jako izobražen národ že pred Kristusovim rojstvom bili so slavni Grki ali Heleni. Solon, Likurg, Aristotelj, Sokrat, Diogen i. t. d. so bili grški modrijani. Vojskovalen národ bili so Rimljani. Cesarji Rimljanov so bili med drugimi: Avgust, Tiberij, Tit, Neron, Dioklecjan in Romul Avgustul, ki je bil na Slovenskem (v Ptuj) rojen. Kateri jezik govorili so Rimljani? Kje so mesta Jeruzalem? — Damask? — Atene? — Rim? — Ravena? — Solun? — Carigrad?

LXII.

Narek. Pri zasedanji Bosne in Ercegovine l. 1878. udeležili so se pod poveljništvom vojskovodij Filipoviča in Jovanoviča vojaki Štajerci, Kranjci, Korošci, Primorci, Tirolci, Avstrijanci pod in nad Anizo, Čehi, Poljaki, Rusini, Madjari, Hrvatje, Dalmatinci, Slovaki in Srbi. Sita in rešeta delajo Ribničanje, obuvalo izgotavljajo Tržičani, zobce kvačkajo Idriječani, slamnike

pletejo Gorenjci, zlasti v Domžalah in vino pridelujejo Dolenjci. S čim se pečajo Notranjci? Mnogo jelovine spravijo podvzetni Gornogoranci po Savini, od Zidanega Mosta naprej po Savi in od Belgrada dalje po Dunavu med naše vzhodne sosede, kateri tak planinski les zarad nenavadne čvrstote radi kupujejo in ga celó s cekini (zlatniki) plačujejo. — Kaj živi Borovljane? Kaj Haložane? — S čim se smejo ponašati Ljutomerčani? S čim Pohorjanci? — S čim Cirkničani? — S čim Goričani? Čegavih zapoved držali so se Atenčani? Čegavih Špartanci? Bodimo ponosni, da smo Avstrijanci!

LXIII.

Raba ločil (po Janežiču).

(Učitelj napiše na šolsko desko, učenci prepisejo).

1.

a) Vse mine. Za dežem solnce sije. Kristus bo prišel soditi žive in mrtve. b) N. pr. = Na primer, c. kr. = cesarsko kraljevo, gl. — goldinar, t. j. = to je, pred Kr. = pred Kristom, po Kr. = po Kristusu, i. t. d. = in tako dalje. c) Franc Jožef I., Jožef II., Leon XIII., 1. — (a, o), 2. = drugi (a, o), 10. = deseti (a, o), 100. = stoti (a, o), dné 18., VII. = dné osemnajstega julija. č) 5·84 gl. = pet celih, osem desetih, štiri stotine goldinarja.

1. Pika se stavi:

- a) na konci stavka, na konci govora, za posameznimi nadpisi;
- b) pri kraticah;
- c) pri rimskih in arabskih številkah, ki pomenijo vrstitev (ali za vrstilnimi številniki);
- č) pri desetinskem številu loči desetinska pika celotine od desetink.

2.

a) Polje, vinograd, gôra, morje, ruda, kupčija tebe redé. Mizar dela mize, stole, klopi, posteljnake, skrinje in omare. Lepa, prijetno-dišeča, priljubljena in zgodnja cvetica je modra vijolica. Kmet orje, vlačí, seje, prekaplje, žanje in mlati. b) Čas je veter, ki pleve razpihava in le zrnje pušča. Tudi najboljši otrok, če pride v slabo tovaršijo, lahko se izpridi. c) Pomisli človek, da si sad prahú!

Ve j i c a loči:

- a) več brez veznika priredno-zvezanih besed ali stavkov;
- b) glavne od odvisnih stavkov, naj so celotni ali okrajšani;
- c) zgovnik v sredi stavka od drugih besed pred njimi.

3.

a) Mladost živi brez vse skrbi; vsako nedolžno veselje z radostjo in popolnoma uživa; po veselji hrepeni in išče ga v svoji enakosti; na nje obliči je izobražen mir srca in up vsega dobrega; mladost le srečne in vesele prihodnosti pričakuje. b) Mehkužnost davi mladost in mori starost vsakega stanu in spola; kajti skoraj vse bolezni se v njej izcimijo in strašno se dalje plodijo. Odprta noč in dan so groba vrata; al' dneva ne pové nobena pratika.

Pod pi č j e loči:

- a) vse priredno-zvezane stavke, ako so večjega obsega;
- b) stavke, ki drug drugega potrjujejo, ali drug drugemu nasprotujejo.

4.

a) K žitu prištevamo: pšenico, piro, rž, ječmen, proso, bir (bar), ajdo, koruzo in oves. Ne hčere, ne sina po meni ne bo; dovolj je spomina: mé pešmi pojó. b) Če rije rudar kot krt klaverno v zemlje globočino ne vedé, kdaj bo dan, kdaj bo noč: tebe, vrli kmetovalec, tiho zdrami jutrna zarja, solnce ti kaže in sveti pri delu, dokler se na večer milo zamakne v gnado božjo.

D v o pi č j e stavimo:

- a) kadar se kaj našteva ali v pojasnjenje prejšnjega reka dodaje;
- b) v strokah ali perjodah, da se ločijo naslednji stavki od prednjih.

5.

Národní přegovor pravi: „Kdor materin jezik zaničuje, tudi matere ne spoštuje“. Farizejem je Kristus rekel: „Vi ste podobni pobeljenim grobovom, kateri so lepi zvonaj, smradljivi znotraj“. Pomenljivo geslo našega vladarja je: „Z združenimi močmi“.

D v o pi č j e sè spodnjim in zgornjim n a r e k o v a j e m se naredí, kadar svoje lastne, ali besede koga drugega neizpremenjene zapišemo.

6.

Kje so moje rožice, pisane in bele? — Kdo je naučil ptičice pet', kdo jih navadil brzo letet'? Kje neki imá sreča svoj dom?

Vprašaj se stavi:

- a) na konci vprašalnega stavka;
- b) za posameznimi vprašalnimi zaimki in prislovi.

7.

a) Oh! Gorje tebi! Joj meni! Tresk! Pst! Všč! Štrbunk! b) Slovenec! tvoja zemlja je zdrava. Grda ti navada tvoja! Kaj znanec je zasula že lopata!

Klicaj se stavi:

- a) za medmeti, kadar te besede same stojé;
- b) kadar se kdo pokliče, pa na konci stavka, ki pomenja klicanje, ukaz, željo ali prošnjo;
- c) pri ogovoru v listkih. N. pr. Predraga mati!

8.

Grob je meni rosnata livada, gaj zeleni — usahnjena puščava. Tolaži se! saj Bog —. Lovec je nameril na zajca, pa je ustrelil — kozla. Toča je sicer padala po mojem hrbtu, a — po tleh je ni bilo videti.

Pomišljaj se stavi:

- a) poleg pike pri daljšem premolku;
- b) kadar se katera beseda ali kak rek zamolčí ali pa kaj nepričakovanega pové;
- c) namesto vejice pred in za vmesnim stavkom.

Na pr. Po nemili smrti — naj Vam njena kosa še dolgo, dolgo prizanaša — pa (Vam voščim) sedež pri nebeškem Očetu.

